

วิถีมุขะ
ชำระทาง๑๔ชีวิต

พระมหาวิมล วชิรปัญโญ

วิถีมงกุฎ

ชำระทางจิตวิญญาณ

พระมหาวิมล วิมลวิไล

วิถีมะ จาระทางสวรรค์

ธีรปัญญา

ชมรมกัลยาณธรรม
หนังสือดีลำดับที่ ๔๐๒

ภาพปก : เพื่อนธรรม เพื่อนทำ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ :	มกราคม ๒๕๖๓ จำนวนพิมพ์	๔,๐๐๐ เล่ม
	ชมรมกัลยาณธรรม	๒,๐๐๐ เล่ม
	วัดป่าบุญล้อม	๑,๐๐๐ เล่ม
	คุณพัชระ กิติบุญกุลศิลป์ และครอบครัว	๑,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย ชมรมกัลยาณธรรม ๑๐๐ ถนนประโคนชัย ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง
จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๒๓/๐ โทรศัพท์ ๐-๒๓๗/๐๒-๓๗๓๕๓ และ ๐-๒๓๗/๐๒-๙๖๒๔
รูปเล่ม ดิงส์ คมสันต์ แยกสีและพิมพ์ แคนนากราฟฟิค โทรศัพท์ ๐๘-๖๓๑๔-๓๖๕๑

มีข้อเสนอแนะอันใดเพื่อแก้ไขปรับปรุง สำหรับการพิมพ์ครั้งต่อไปให้คุณภาพดีขึ้น
โปรดส่งข้อความมาที่ dhirapanno@gmail.com

จัดพิมพ์เป็นธรรมทาน

สัพพทานัง ธัมมทานัง ชินาติ

การให้ธรรมะเป็นทาน ย่อมชนะการให้ทั้งปวง

www.kanlayanatam.com

Facebook : [kanlayanatam](https://www.facebook.com/kanlayanatam)

PDFfile book

จุฬามณี

วิถี พุทธ บริสุทธิด้วย

ปัญญา

มฆะ สัทธา

สติ ใจดี

ชำระ ใจใสสะอาด

ญาณรอบ

ทางธรรมะ เพื่อรทมนั้ไขว้ หยั่งได้ นิพพานะ

บุชา นมบรรควิถี

จักจั่น ลั่นป่า เมื่อคราพลบ
พัฒนา เหลือแต่คน กับกลไก
เปลี่ยนจากเสฟ มาสรรสร้าง ก้นข้างใหม่
ตามมฆมาณพ รมณีย์

กลับสงบ ว่างเปล่า ถึงคราวสมัย
สิ่งแวดล้อม บรรดัย ไม่รมณีย์
มาร่วมใจ ขำระสร้าง ทางวิถี
พื้นปฐพี รอบเราให้ ดีเอะๆ

นิโรธแมป : วิถีคืน

ในฐานะที่เป็นพระฝรั่งที่เข้ามาอยู่ที่เมืองไทยนานกว่าที่บ้านเกิดของท่านเอง ที่อังกฤษ ท่านพระอาจารย์ชยสาโรเคยปรารภให้ผู้เขียนฟังอยู่บ่อยๆ ว่า สมัยนี้ มองไปทางไหนก็มีแต่ **โรดแมป** คือนอกจากมี GPS ไปไหนมาไหนได้สะดวก ไม่หลงทาง (ภายนอก) กันแล้ว ยังมีแผนการสร้างโน่นสร้างนี่ อะไรต่างๆ นานา อย่างเป็นระบบระเบียบ เป็นขั้นเป็นตอน เพื่อเข้าไปเป็นเจ้าของในสิ่งต่างๆ ทั่วทั้งจักรวาล แต่ที่ยังไม่เห็นมีพูดถึงกัน ก็คือ **นิโรธแมป** หรือ วิถีทางคืนความทุกข์กลับไปสู่ธรรมชาติของเขา และคืนความสุขที่แท้จริงกลับมาที่เรา ซึ่งดูเหมือนแผนทีวีสีวิตแบบนี้จะขาดช่วงลง ไม่ได้รับการสานต่อแบบแผนวัฒนธรรมเพื่อการหลุดพ้นจากทุกข์ ที่เคยมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด และมีความสำคัญในอันดับต้นๆ ของชาวพุทธ ถูกปล่อยทิ้งร้างไว้ในตู้คัมภีร์ ให้กลายเป็นเรื่องล้ำสมัยของคนโบราณไป คนยุคใหม่โดยเฉพาะคนไทย หันไปนิยมวิชาการรวมทั้งศัพท์แสงของฝรั่ง เกิดความแปลกแยกออกจากธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของตนเอง โดยไม่คิดที่จะเรียนรู้แหล่งที่มาแห่งอารยธรรมบรรพบุรุษของตนเอง วิถีมฆะ หรือ วิถีสวรรค์นี้ จึงค่อยๆ เลื่อนรางหายไปจากความทรงจำ และความสนใจของชุมชนชาวพุทธไทย

ต้นปัญหาอาจจะอยู่ที่วิธีการมองโลกในยุคปัจจุบัน ที่มีการแบ่งแยกขาดจากกัน อย่างชัดเจน ระหว่างโลกของความจริงกับโลกในจินตนาการ ถ้าเราเดินเข้าร้านหนังสือ ทุกวันนี้ จะพบว่ามีการแบ่งหนังสือในร้านออกเป็นสองประเภทใหญ่ๆ คือ Non Fiction (เรื่องจริง) และ Fiction (เรื่องแต่ง) หนังสือกลุ่ม Non Fiction ก็เช่น สารคดี ชีวิตประวัติ บุคคลสำคัญ ชาวต่างชาติ เป็นต้น ส่วนกลุ่ม Fiction ก็มีเรื่องเกี่ยวกับ บันเทิงคดี วรรณกรรม นิยาย นิทาน เรื่องสั้น เป็นต้น แม้แต่สาขาทางวิชาการก็แยกออกเป็นสาขาทางวิทยาศาสตร์ กับสาขาทางสังคมและมนุษยศาสตร์ เชี่ยวชาญกันไปเฉพาะด้าน แต่เป็นไปได้ใหม่ว่า เส้นแบ่งระหว่างโลกทั้งสอง อาจไม่ได้แยกขาดจากกันอย่างนั้น ความจริงที่เราเลือกนำมาแสดง ก็มีการผูกแต่งให้เป็นเรื่องราวแฝงอยู่ในนั้น และในขณะเดียวกัน เรื่องแต่งต่างๆ ก็เปิดเผยตีแผ่ความจริงออกมาได้ไม่น้อยเลย

ถ้าเปรียบหนังสือประเภท Non Fiction เหมือนรูปถ่าย หนังสือประเภท Fiction ก็คงเปรียบเหมือนรูปวาดของจิตรกรที่มีชื่อ ซึ่งแม้จะไม่ตรงกับ “ภาพที่เกิดขึ้นจริง” ช่างนอกเสียทีเดียว แต่อาจจะสื่อแสดงถึง “ภาพที่ถูกรับรู้จริง” ช่างในใจของเรา ได้มากกว่า ซึ่งเรื่องในใจเรานั้นอาจจะไม่ได้จริงน้อยไปกว่าเรื่องที่เกิดขึ้นช่างนอก แต่อย่างใด เพียงแต่เป็นความจริงคนละด้าน ด้านนอกกับด้านใน

หันกลับมาดูในพระไตรปิฎกของเรา เรื่องราวต่างๆ ที่พระพุทธองค์ตรัสเล่าให้พวกเราฟัง ตามวาระโอกาสต่างๆ มักจะขึ้นต้นด้วยคำว่า “เรื่องเคยมีมาแล้ว...” เรื่องเล่าเหล่านี้ละ ควรจะจัดอยู่ในประเภทไหน ? เช่น เรื่อง มฆมาณพ ที่ขยายความของพระคาถาที่พระพุทธองค์ตรัสเรื่องความไม่ประมาท ในคาถาธรรมบท สืบต่อมาถึงเรื่องราวของท้าวมหวน (พระอินทร์) นั้น ควรจะจัดเป็นชีวประวัติ หรือควรจะจัดเป็นวรรณกรรม ?

เรื่องราวที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา จะคาดหวังให้เป็นจริงแบบภาพถ่าย หรือจะเป็นจริงแบบภาพวาด ก็อาจจะเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันได้ แต่ประเด็นที่สำคัญกว่าก็คือ **เรื่องราวเหล่านี้กำลังบอกอะไรแก่เรา** เราฟังแล้วเข้าใจหรือไม่ว่า ความไม่ประมาทที่พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญ สั่งสอนไว้ ตลอดพระชนมชีพของพระองค์ จนถึงกับฝากไว้เป็นคำสั่งเสียหรือปัจฉิมโอวาทนั้น หมายถึงอะไรได้บ้าง เรื่องมฆมาณพนี้ จึงอาจไม่ได้เป็นแค่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในช่วงเวลาหนึ่งของประวัติศาสตร์ (Non Fiction) ตามที่บางคนเข้าใจเท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องความจริงของธรรมชาติความเป็นมนุษย์ที่ไม่ยึดโยงกับช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งโดยเฉพาะ (Fiction) อีกด้วย

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือนรก สวรรค์ ในพระไตรปิฎกว่า สวรรค์มี ๓ แบบ แบบที่ ๑ คือ **สวรรค์ไป** (หลังตาย) แบบที่ ๒ **สวรรค์เป็น** (อยู่ทุกวัน) และแบบที่ ๓ **สวรรค์ปรุ** (อยู่ทุกขณะจิต) แบบที่ ๑ **สวรรค์ไป** นั้น สำหรับคนยังไม่ได้ตาย ยังไม่ได้ไปเห็นเอง ก็อาจเชื่อหรือไม่เชื่อกันไปตามศรัทธาของแต่ละคน แบบที่ ๒ **สวรรค์เป็น** นั้น ก็ไม่ต้องไปหาไกล นรก สวรรค์ คือชีวิตที่เป็นอยู่ทุกวันนี้แหละ บางคนมีชีวิตความเป็นอยู่ในวิมานหรือหรรษา เหมือนเทพบนสวรรค์ ขณะที่บางคนอยู่ในประเทศที่สู้รบกัน มีสงครามกลางเมือง ฆ่ากันทุกวัน เหมือนตกนรกทั้งเป็น ส่วนแบบที่ ๓ **สวรรค์ปรุ** นั้น ต้องใช้ตาปัญญาที่สามารถมองเห็น การมีส่วนร่วมในการ

ปรุ่งแต่งสรรรค์ขึ้นในจิตใจของตนเองทุกขณะ ตามที่มีคำกล่าวว่่า “สรรรค์ (ปรุ่งอ่อยู่) ในอก นรค (ปรุ่งอ่อยู่) ในใจ” และเรารุ่กคนต่างเว่ียนว่่ายอ่อยู่ในโลกที่เรารมีส่วนปรุ่งขึ้นมารอ่เอง

หนังสือเล่มนี้จะเน้นไปทีสรรรค์แบบที่ ๓ เป็นหลัก แต่กระนั้นก็ไม่ได้ทิ้งเร่ืองภายนอก เพราะเร่ืองภายในกับเร่ืองภายนอก หรือเร่ืองของการทำจิตกับการทำกิจนั้น จะต้องควบคู่ไปด้วยกันเสมอ พุ่ดอีกอ่อย่างหนึ่งก็คือ ธรรมและวินัย ทีพระพุ่ทองค์ทรงฝากไว้ให้เป็นคาสดาของชาวพุ่ทนั้น ไม่อ่าจแยกขาดจากกันได้ ธรรม (ภายใน) นำไปสู่การสร้างสรรรค์วินัย (ภายนอก) และกรอบวินัยภายนอก ก็กลับมารอ่ื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมภายในใจได้ ทั้งนี้ใจทีปรุ่งสรรรค์เท่านั้น จึงจะสรรรค์สร้างสังคัมและวัตุให้ เป็นสรรรค์ตามไปด้วยได้ และถ้าภพหน้ามีจรง ก็คงจะได้อ่ไปสรรรค์กันต่อเป็นแน่ ส่วนความเชื่อเร่ืองการไปสรรรค์ ก็จะส่งผลกลับมาให้คนปฏิบัติต้อกันเหมือนเป็นสรรรค์ และทำให้แต่ละคนสามารถปรุ่งสรรรค์ขึ้นมาในจิตใจของตนเอง ได้อ่อย่างละอ่ียดประณีตอ่ิงๆ ขึ้น และสำหรับชาวพุ่ทนั้น ยังสามารถพัฒนาต้อไปได้ จนถึงขั้นเปลี่องสรรรค์ คือปลดเปลี่องจิตใจให้เป็นอิสระ หลุดพ้นจากทุกข์ จากการเว่ียนว่่ายตายเกิด จากวัฏสงสารทั้งหมด ได้อ่อย่างสมบูรณัในทีสุดอ่ีกด้วย

กระแสดความนิยมในยุคปัจจุบัน การเล่าเร่ืองในหนังสือ นิยาย บทละครต่างๆ ต่วละคร “คนดี” มักจะถูกสร้างให้ดูน่าเป่ือ ขณะที่ “คนชั่ว” ดูจะมีชีวิตชีวาน่าหลงใหล และน่าสนใจมากกว่า เร่ืองราวของผู้ร้ายถูกถ่ายทอดนำมาเล่า ให้กลายเป็น “ต่วเอก” ขณะที่ “พระ” ไม่ใช่ “พระเอก” อ่ีกต้อไป แต่ถูกลดระดับลงเป็นต่วประกอบ หรือไม่ก็กลายเป็นต่วตลกไป

แต่จรงหรือทีชีวิตของ “ผู้ร้าย” นั้น จะน่าสนใจกว่าชีวิตของ “พระเอก” ?

ถ้าเรอ่สังเกตุประสบกการณัในชีวิตจรง ความเป็นผู้ร้ายนั้นไม่ได้มีชีวิตชีวาอ่อย่างในหนังสือหรือในหนังสือ ความเป็นต่วร้ายนั้น วนอ่อยู่ในทีเก่าๆ ทำนายพุดิกรรรมได้ไม่ยาก ชีวิตเขาเหมือนเป็นหุ่นกระบอก ทีถูกชักนำด้วยแรงจูงใจทีมีโลภ โกรธ หลง เป็นพื้นฐาน การแสดงออกของเขาก็เป็นเพียงผลทีเกิดจากการกระตุ้นด้วยความอ่อยาก หรือไม่ก็ถูกลความโกรธ ผลักดันออกมาให้เป็นการแก้แค้น ตามล้างตามล่า หรือไม่ก็วนเว่ียนอ่อยู่กับความหลง ไม่เข้าใจเหตุปัจจัยแห่งความสุขทีแท้จรง ชีวิตของเขา

แม้ภายนอกอาจจะดูมีสีสัน (ในกรณีของโลกะ) หรือวินาศสันตะโร (ในกรณีของโทสะ) แต่ภายในนั้นน่าเบื่ออย่างยิ่ง เวียนวนอยู่ในที่เดิมๆ (ในกรณีของโมหะ)

แต่ถ้าสิ่งเกิดในใจเราให้ดีขึ้น เวลาที่มีกุศล (หรือความเป็นพระ) เกิดขึ้น พระเอกนี้ต่างหาก ที่ใสสด งดงาม แปลกใหม่ น่าสนใจ และสร้างสรรค์ เพราะพฤติกรรมของเขา เป็นการตอบสนองด้วยปัญญา ไม่ถูกครอบงำด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลงแบบเดิมๆ เก่าๆ ที่วนเวียนเหมือนหุ่นเชิด หลายครั้งทำให้เรามีน้ำตาซึมได้ เพราะประทับใจในศรัทธาแห่งพลังความดีที่พระเอกยื่นหัตถ์รักษาไว้ มาช่วยกันคืน **“พระเอก”** ในความหมายของ **“ผู้ที่เดินทางสายเอก (คือสติปัญญา)”** ให้กลับมาเป็นต้นแบบในสังคมพุทธของเราจะดีไหม

ในยุคที่ผู้คนหลงใหลในเทคโนโลยี เข้าใจว่าตัวเองเป็นวิทยาศาสตร์ คิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล ไม่หลงมกมาย มี **โรดแมป** เป็นขั้นๆ เพื่อความสำเร็จทางโลก โหมมนั้นๆ ต่างๆ การผุดขึ้นของเรื่องราว Superhero มากมาย แสดงให้เห็นถึงจิตใต้สำนึกที่โหยหาวีรบุรุษ หรือ พระเอกตัวจริง มาเป็นไอดอล เพื่อเลียนแบบ ทดแทนชีวิตประจำวันที่น่าเบื่อหน่ายซ้ำซาก แต่ Superhero ในหนังเหล่านั้นเป็นพระเอกได้จริงหรือ ถ้าปราศจากความเข้าใจที่ถูกต้องเป็นพื้นฐาน เขาหรือเธอเหล่านั้นพากันแสวงหาสวรรค์หรือ Utopia (สังคมในอุดมคติ) ในแบบเฉพาะของตัวเอง ซึ่งลึกๆ แล้วยังคือแสวงหาสภาพที่เป็นสุขนิรันดร์ โดยที่ไม่เข้าใจว่าสภาพที่ถูกปรุงแต่งทุกอย่างนั้น ไม่มีอะไรเลยที่จะอยู่เป็นนิรันดร์ได้ การหลุดออกจากวงจรซ้ำซากจะไม่เกิดขึ้น จนกว่าจะมีปัญญาเข้าใจว่าความสุขที่แท้จริง ไม่ได้เกิดจากการได้ประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งมาครอบครองสะสมไว้ แต่เกิดจากความเข้าใจธรรมชาติของประสบการณ์ทั้งหมด แล้วปล่อยวางต่างหาก ในเมื่อประสบการณ์ทุกอย่างก็มีการเปลี่ยนแปลง ถูกทุกข์บีบคั้นอยู่ตลอดเวลา จึงไม่มีอะไรที่จะเป็นทุกข์เกินไปกว่าการคิดแต่ **“เรื่องของตน” “ความต้องการของตน”** และ **“ภาพลักษณ์ของตน”** ที่ทำให้ต้องคอยแสวงหาอำนาจความยิ่งใหญ่มาคอยควบคุมปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมและคนรอบข้าง ให้เป็นไปตามความต้องการของตน ซึ่งเดี๋ยวก็ต้องการนี้ เดี๋ยวก็ต้องการนั้น เปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด จนทำลายสิ่งแวดล้อมรอบตัวจนถึงขั้นวิกฤติ ในทุกวันนี้ แม้ว่าได้มาแล้วก็ไม่อาจรักษาความยิ่งใหญ่ไว้ได้ เนื่องจากการแข่งขันแย่งชิงกันมีสูงมาก ถ้าเราไม่เปลี่ยนวิธีคิด โลกก็คงจะต้องพินาศลงด้วยการแย่งวัตถุกามกันเป็นแน่

ทางแห่งสติหรือทางสายกลาง เป็นเส้นทางของการศึกษาโดยความไม่ประมาท จะทำให้ไม่หลงในมายาภาพของ “ตน” ที่ถูกสร้างขึ้นเพราะความไม่รู้โลกและชีวิตตามความเป็นจริง ถ้าเรามาฝึกฝนตนให้เข้าใจโลกและชีวิตอย่างถูกต้อง ความเป็นตัวตน ความเบียดเบียน และความทุกข์ ก็ควรจะลดลงไปเรื่อยๆ ด้วย หนังสือ “วิถีมัชชา ชำระทางสวรรค์” นี้ขอเป็นตัวอย่างแห่งการสร้างสวรรค์สวรรค์ในวิถีพุทธแบบหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เป็นเบื้องต้น และอริยาจารย์สืบต่อๆ มา ได้แสดงไว้เป็นหัวข้อธรรมในคัมภีร์ต่างๆ เป็นเสมือนการตามรอยมฆมาณพไปพบพระรัตนตรัย (ธรรมะ ๓๗) ในสวรรค์ (ธรรมะ ๓๓) นั่นเอง

สวรรค์ ภาษาบาฬีเรียกดาวดึงส์ ซึ่งแปลว่า ๓๓ ดังนั้น ธรรมะ ๓๓ ก็คืออีกชื่อหนึ่งของธรรมะสวรรค์นั่นแหละ ถ้ามีใครถามว่า สมัยนี้ยังมีสวรรค์อยู่อีกหรือ ในฐานะชาวพุทธก็ต้องถามกลับไปว่า ก็แล้วสมัยนี้ยังมีคนสร้างเหตุให้ไปสวรรค์กันอยู่อีกหรือเปล่า เพราะศาสนาพุทธเป็นศาสนาของเหตุและผล ตราบใดที่ยังมีการสร้างเหตุ ตรานั้นก็ยังมีผลอยู่ ก็เดี๋ยวนี้ยังมีการปฏิบัติธรรมะ ๓๓ ข้อนี้อยู่ไหมละ ถ้ายังมีการปฏิบัติเหล่านี้อยู่ สวรรค์ก็ยังมีอยู่

วิถีพุทธ ก็คือวิถีที่มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ซึ่งก็คือมีธรรมะ ๓๗ (โพธิปักขิยธรรม) เป็นที่พึ่งนั่นเอง ผู้ที่มีธรรมะ ๓๗ นี้ก็ชื่อว่าพุทธะ ตัวธรรมะ ๓๗ ก็ชื่อว่าธรรมะ ส่วนผู้ที่กำลังปฏิบัติเพื่อให้มีธรรมะทั้ง ๓๗ นี้ ก็ชื่อว่าสังฆะ วิถีพุทธจึงเป็นวิถีแห่งการเรียนรู้ชำระจิตใจ พัฒนาปัญญา

บทความในเล่มนี้ เป็นการรวบรวมบทความธรรมะ ๓๓ ทั้งสี่ตอน จากวารสาร
โพธิญาณ ฉบับที่ ๒๔/๒๕/๒๖/๒๗ และบทความธรรมะ ๓๓ ทั้งสี่ตอน จากฉบับที่
๓๓/๓๔/๓๕/๔๕ มารวมกันในที่เดียว มีการปรับสำนวนเล็กน้อย และมีบทความเกี่ยว
เนื่องคือ สวรรค์แนวพุทธ, พันธุ์ที่ ๓๓, รัตนขระ สองรหัสเรือนแก้ว จากวารสารฉบับที่
๒๙/๔๓/๒ ตามลำดับ มารวมไว้ในที่เดียวกันด้วย เพื่อสะดวกในการอ่านทำความเข้าใจ
โดยไม่ต้องไปไล่ตามอ่านในวารสารหลายๆ เล่ม

ขออนุโมทนา โยมคุณหม่อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ ที่สนใจศึกษา เผ้าติดตาม
บทความในแต่ละเดือน ซึ่งบางครั้งผู้เขียนก็รู้สึกว้า ที่เขียนๆ ไป ไม่รู้มีใครเข้าใจหรือเปล่า
เพราะบางทีต้องใช้การวิเคราะห์ศัพท์บางๆ หรือต้องใช้พื้นความรู้ภูมิธรรมที่คนไทย
ยังไม่นิยมเรียนกันเท่าไร แต่ก็ทำให้มีกำลังใจเขียนจนครบ และเมื่อครบชุดทั้งหมดแล้ว
โยมหม่อก็ปรารถนอยากรวมเล่ม เพื่อให้ผู้อ่านท่านอื่นๆ ได้ทบทวน และได้รับประโยชน์
ไปพร้อมกัน ถือว่าเป็นความพยายามที่จะเข้าใจความหมายของสวรรค์ในมิติที่ลึกซึ้งขึ้น
ผ่านการวิเคราะห์ทางภาษาและสภาวะธรรม

หวังว่าท่านผู้ที่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว จะได้ช่วยกันสานต่อความพยายาม
ที่จะแสวงหา นิโรธแมป อันนั้น ผ่านการถอดรหัสตัวเลข ที่อ้อมความหมายไว้มากมาย
ทางแห่งธรรมะ ๓๓ ของ ๓๓ สหาย นี้ ถ้าเข้าใจให้ถูกต้อง แล้วดำเนินไปโดยความไม่ประมาท
(เอกายนมรรค) ก็จะเป็นอิสระจากความทุกข์ (อริยมรรค) ได้ในที่สุด

บุญกุศลใดๆ ที่ได้จากหนังสือเล่มนี้ ขออุทิศแด่ผู้ที่ทำความดีในวิถีมะทุกๆ ท่าน
ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และในอนาคต ที่ได้ช่วยกันสละกำลังเวลา ความคิด และสติปัญญา
ชำระหนทางอันประเสริฐนั้น ให้วิถีสวรรค์กลับคืนมา มีความสำคัญในวัฒนธรรมของ
ชาวพุทธเราตลอดไป

พระมหากীরติ ธีรปัญญา

วันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๓

(วันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงมหาสมัยสูตร)

ปีพุทธศักราช ๒๕๖๒

สารบัญ

หน้า

สวรรค์แนวพุทธ.....	๑๓
ทำถึง ก็ ถึงธรรม.....	๒๕

ถึงธรรม : ธรรมะ ๓๓/ : พระรัตนตรัย อริยมรรค ปัญญา

ธรรมะ ๓๓/ : ตถาคตธรรม.....	๓๑
ธรรมะ ๓๓/ : เนกขัมมธรรม.....	๓๙
ธรรมะ ๓๓/ : ลีลาธรรม.....	๕๐
ธรรมะ ๓๓/ : สุวาจาธรรม.....	๖๒

ทำถึง : ธรรมะ ๓๓ : อัปปมาทธรรม เอกายนมรรค สติ

ธรรมะ ๓๓ : มชฌาน.....	๗/๓
ธรรมะ ๓๓ : มัชฌิมาปฏิปทา.....	๘๔
ธรรมะ ๓๓ : มัคคภาวนา.....	๙๕
ธรรมะ ๓๓ : มาฆบูชา.....	๑๐๙

มฆสตรี ไม่มีบ้างหรือ.....	๑๒๓
---------------------------	-----

มณี-รัตน์ : บาฬี-อภิธรรม อันล้ำค่า

จุฬามณี - พันธุ์ที่ ๓๓ : พระเขี้ยวแก้ว	
พยัญชนะ - พระบาฬี ที่ยังคงอยู่	๑๓๕
รัตนพระ - ธรรมะ ๓๓ : ส่องรหัสเรือนแก้ว	
อรรถะ - พระอภิธรรม ที่ยังไม่เลือนหาย	๑๔๓

มองสวรรค์ผ่านตาทิพย์

คัมภีร์แม่ คือ กุญแจไข.....	๑๖๑
แม้สวรรค์ยังต่ำไป : อนุรุธสูตร.....	๑๖๔

สวรรค์แนวพุทธ

สวรรค์แนวพุทธ

ปลายเดือนตุลาคมที่ผ่านมา หลายท่านคงจะได้เห็นการเนรมิตทุ่งพระเมรุ บนท้องสนามหลวงให้เป็นสรวงสวรรค์ มีการจำลองจักรวาล โดยมีเขาพระสุเมรุ เป็นแกนกลาง เพื่อส่งเสด็จในหลวงในพระบรมโกศบนพระเมรุมาศ ในงานพระราชพิธี ที่ได้จัดขึ้นอย่างสมพระเกียรติกันไปแล้ว การเสด็จจากไปของในหลวง ผู้เป็นที่รักยิ่ง ที่เป็นเสมือนพ่อของแผ่นดินนั้น นับเป็นความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ ที่นำความเศร้าโศก เสียใจมาสู่พวกเราชาวไทยทุกคน

สื่อภาษา ในหลวง บนสรวงสวรรค์

แม้กาลเวลาจะกลืนกินสรรพสิ่งรวมทั้งตัวมันเองก็จริง แต่กาลเวลาก็มีคุณสมบัติ เยียวยาให้กับใจของเราได้เหมือนกัน หากพวกเรารู้จักคิดให้ถูกวิธี จะว่าไปแล้ว พระองค์ ท่านกำลังแสดงกฎธรรมชาติของอนิจจังให้พวกเราได้เห็น และเมื่อพวกเราพอจะคลาย ความเศร้าไปได้บ้างแล้ว ยังต้องการจะสื่อสารกับพระองค์ท่าน ขอซักชวนให้มาศึกษา ภาษาบาปี่ด้วยกันเถิด นอกจากได้บุญแล้ว ยังเป็นการสรรสร้างเวลาว่างให้เกิดประโยชน์ อีกด้วย เพราะการศึกษาเป็นกุศล แต่การวนอยู่กับความเศร้าเป็นอกุศล และการเรียน ภาษาใหม่ๆ ยังทำให้ห่างไกลจากโรคสมองฝ่อหรืออัลไซเมอร์ได้อีกด้วย

ทำไมต้องภาษาบาฬี

ภาษาเป็นรากฐานของอารยธรรม เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวชุมชนไว้ด้วยกัน ว่าโดยเฉพาะแล้ว ภาษาบาฬีถือกันมาว่าเป็นรากฐานของอริยธรรมชาวพุทธ และเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวอริยชนไว้ด้วยกันมาในทุกยุคทุกสมัย ตราบใดที่ยังมีพระพุทธศาสนา

ภาษาบาฬีเป็นภาษาที่ใช้กันมาตั้งแต่ต้นกาลป์ มีบันทึกไว้ว่า คนต้นกาลป์ใช้ภาษาบาฬีสื่อสารกัน และเป็นภาษาที่ใช้พูดกันบนสรวงสวรรค์ด้วย

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปเทศน์พระอภิธรรมโปรดพระพุทธมารดาและทวยเทพที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ก็ใช้ภาษาบาฬีนี้แหละ ดังมีหลักฐานที่บันทึกกันมาในพระอภิธรรมปิฎกเนื่องด้วยตอนนี้ ในหลวงรัชกาลที่ ๙ ของพวกเรา พระองค์ท่าน **สวรรคต** (แปลตามศัพท์ว่าไปสู่วสวรรค) ก็หมายความว่า พระองค์ท่านคงจะได้สถิตอยู่ ณ สรวงสวรรค์ชั้นใดชั้นหนึ่งใน ๖ ชั้นแล้ว (ถ้าถือตามคติพระบรมโพธิสมภารที่พระเจ้าแผ่นดินในเมืองพุทธมักจะทำกันไว้ว่า พระเจ้าอยู่หัวทรงอุบัติมาเพื่อสร้างบารมี เพื่อจะได้เกิดเป็นพระพุทธเจ้าในพระชาติสุดท้าย สวรรค์ที่ท่านจะเสด็จไปก็น่าจะเป็นชั้นดุสิต เพราะเป็นที่รวมของพระโพธิสัตว์ทุกๆ พระองค์) นั่นก็แปลว่า พระองค์ท่านได้ใช้ภาษาบาฬีแล้วนั่นเอง ดังนั้นถ้าอยากจะสนทนากับท่าน ก็ต้องเรียนรู้ภาษาของท่านจึงจะถูก เริ่มจากคำง่ายๆ ที่ใช้กันอยู่เป็นปกติในภาษาไทย ซึ่งมีที่มาของคำต่างๆ จากภาษาบาฬีถึง ๕๐% - ๖๐% โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นามธรรม มาเรียนรู้การแยกธาตุแยกปัจจัยใส่องค์ธรรม และเพิ่มความเข้าใจไปที่ละน้อยๆ เท่ากับได้เข้าเฝ้าในหลวงบนสรวงสวรรค์ ผู้เป็นหน่อเนื้อพระบรมโพธิสมภารพร้อมกันไปด้วย

๒. ดาวดิงส์ (บาฬีเป็นดาวดิงสา) มีจอมเทพผู้ปกครองชื่อท้าวลักกะ ซึ่งโดยทั่วไปเรียกกันว่า พระอินทร์, อรรถกถาอธิบายความหมายของ “ดาวดิงส์” ว่าเป็น “แดนที่คน ๓๓ คน ผู้ทำบุญร่วมกันได้อุบัติ” (จำนวน ๓๓ บาฬีว่า เตตติส, เขียนตามรูปสันสกฤตเป็นตริยตริงค์ หรือเขียนเป็นไตรตริงษ์ ซึ่งในภาษาไทยก็ใช้เป็นคำเรียกดาวดิงส์นี้ด้วย) ดังมีตำนานว่า ครั้งหนึ่ง ที่อจลคาม ในมคธรัฐ มีนักบ่าเพ็ญประโยชน์คณะหนึ่ง จำนวน ๓๓ คน นำโดยมฆมาณพ ได้ร่วมกันทำบุญต่างๆ เช่น ทำถนน สร้างสะพาน ขุดบ่อน้ำ ปลูกสวนป่า สร้างศาลาที่พักคนเดินทางให้แก่ชุมชน และทำทาน ชักชวนชาวบ้านให้ตั้งอยู่ในศีลและทำความดีทั้งหลาย เฉพาะอย่างยิ่ง ตัวมฆมาณพเอง ยังรักษาข้อปฏิบัติพิเศษที่เรียกว่า **วัตตบท ๗** อีกด้วย ครั้นตายไป ทั้ง ๓๓ คน ก็ได้เกิดในสวรรค์ ที่เรียกชื่อดาวดิงส์นี้ โดยมฆมาณพได้เป็นท้าวลักกะ คือพระอินทร์ ดังที่พระอินทร์นั้น มีพระนามหนึ่งว่า **“มฆวา”** (ในภาษาไทยเขียน มฆวัน มัฆวา หรือมัฆวาน)

๓. ยามะ หรือ ยามา มีท้าวสุยามเทพบุตรปกครอง

๔. ดุสิต (บาฬีเป็นตุลิตา) มีท้าวสันดุสิตเทวราชปกครอง สวรรค์ชั้นนี้เป็นที่สถิตของพระโพธิสัตว์ก่อนจุติลงมาสู่มนุษยโลก และตรัสรู้ในพระชาติสุดท้าย

๕. นิมมานรดี มีท้าวสุนิมิตเทวราชปกครอง เทวดาชั้นนี้ปรารถนาสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็นิรมิตเอาเองได้

๖. ปรนิมิตตวสวัตดี มีท้าวปรนิมิตตวสวัตดีปกครอง เทวดาชั้นนี้ปรารถนาสิ่งใด สิ่งหนึ่งไม่ต้องนิรมิตเอง มีเทวดาอื่นนิรมิตให้อีกต่อหนึ่ง

ความหมายสวรรค์ตามรูปศัพท์

ที่นี้มาดูคำอธิบายตามรูปวิเคราะห์ศัพท์จาก คัมภีร์สังกัศศาสตร์กันบ้าง

จาคุมหาราชิกา

จตุสุมหาราเชสุ ภตติ ภชน เอเตสนนติ จาตุ
มหาราชิกา

‘เทพที่รักดีหรือคุ้นเคยกับมหาราชทั้งสี่ เรียกว่า
‘จาคุมหาราชิกา’

จาคุมหาราชิกานัม นิवासติ จาตุมหาราชิกา

‘ภูมิตือนิवासสถานแห่งเทพที่รักดี หรือคุ้นเคย
กับมหาราชทั้งสี่ เรียกว่า จาตุมหาราชิกา’

ดาวดิงสา

เตตติส ชนา นิพพตตุนติ เอตถาติ เตตติโส

‘ภาพเป็นที่เกิดของบุคคล ๓๓ คน จึงเรียกว่า ดาวดิงส’ (เตตติส บทหน้า อ ปัจจัย, แปลง เต เป็น ดาว, ลบ ต) หรือ ดาว ปจม่ ตีสติ ปาตุภวตติติ ดาวดิงสา, ปจวิ ‘พื้นแผ่นดินไต้ เกิดปรากฏขึ้นในโลก เป็นครั้งแรกก่อน (พื้นแผ่นดินอื่นๆ) พื้นแผ่นดินนั้น ชื่อว่า ดาวดิงส’

ตามความเข้าใจเรื่องการแตกดับของโลกว่า เมื่อโลกถูกทำลายจนหมดสิ้นแล้วมีการสร้างโลกใหม่ ฝนจะตกลงมาอย่างหนัก ตรงบริเวณที่โลกถูกทำลายไป น้ำนั้นก็ค่อยๆ ชู้นขึ้นขึ้น เป็นตะกอนทับถม จนเป็นดินมหีมา แล้วลดแห้งลงตามลำดับ จนเกิดพื้นแผ่นดินปรากฏโผล่ขึ้นให้เห็นก่อน ก็คือเขาสีเนรุ ซึ่งเป็นที่อยู่ของเทวดาชั้นดาวดิงสนั่นเอง

พระอินทร์ครองสองสวรรค์ชั้นต้นนี้ ดังนั้น ถ้าจะนับเฉพาะชั้นดาวดิงส ก็แทนได้ด้วยตัวเลข ๓๓ แต่ถ้านับรวมชั้นจาตุมหาราชิกาด้วย ก็จะได้ตัวเลข ๓๗

ยามา

ทุกขโต ยاتا อปคตาติ ยามา

‘เทพผู้ไปจากทุกข์’ (ยา ธาตุในความหมายว่าไป + ม ปัจจัย)

ตุลิตา

อตุตโน ลีริสมปตติยา ตุส ปิติ อิตา คตาติ ตูลิตา

‘เทวดาเหล่าไต้ ถึงพร้อมซึ่งความยินดีแช่มชื่นในลีริสมบัติของตน เทวดาเหล่านั้นชื่อว่า ตูลิตา’

นิมมานรติ

นิมมานะ รติ เขตสุชาติ นิมมานรติ

‘เทพผู้มีความยินดีในสิ่งที่ตนเนรมิต’ (นิมมาน + รติ + อี)

ปรนิมมิตวสวัตตี

ปรนิมมิเตสุ โภคะสุ อุตตโน วสํ วตเตตติติ ปรนิมมิตวสวัตตี

‘เทพผู้ยังอำนาจของตนให้เป็นไปในโลกะอันเทพอื่นเนรมิตให้’ (ปร + นิมมิต + วส
บทหน้า วตตธาตุ ในความหมายว่าเป็นไป อี ปัจจัย)

สวรรค์แนวพุทธ ควรไปสุดที่อริยสัจ

สวรรค์สองชั้นแรกนี้มีเรื่องมาเกี่ยวข้องกับมนุษย์ค่อนข้างมาก เป็นสวรรค์สองชั้นที่มีชื่อเป็นตัวเลขที่มีความหมายได้หลากหลายนัย ซึ่งจะได้ค่อยๆ อธิบายต่อไปในบทความเรื่อง ‘ธรรมะ๓๓’ โดยสรุปก็คือ เมื่อเอา ๔ ของ จาตุมหาราชิกา มารวมกับ ๓๓ ของดาวดิงส์ ก็จะหมายถึง องค์ธรรมคือ **โพธิปักขิยธรรม ๓๗** (ธรรมที่เป็นปีกฝ่ายของการตรัสรู้) อันเป็นรัตนะที่มีค่ายิ่งในพระพุทธศาสนานี้เอง ในที่นี้ จะขอนำศัพท์ของชั้นสวรรค์มาตั้งวิเคราะห์ใหม่ ตามมติของผู้เขียนเอง เพื่อเพิ่มมุมมองดังนี้

ดาวดิงสา

เตตตีส เจตสิกานิ สมฺปยุตตานิ

เอเตนาติ เตตตีโส

‘ปฏิสนธิจิตตูปบาท อันเป็นที่รวมของเจตสิก ๓๓ ชนิด จึงเรียกว่าดาวดิงส์’ (ก็คือติเหตุกปฏิสนธินั่นเอง)

เตตตีसानํ สมฺมุโห เอตุถาติ เตตตีสา

‘ภูมิเป็นที่รวมแห่งผู้มีติเหตุ เรียกปฏิสนธิว่า ดาวดิงส์’

โดยมองมุมใหม่ว่าการได้ไปเกิดเป็นเทพ ๓๓ เป็น **บุคคลาธิษฐาน ส่วนธรรมาธิษฐาน** ในเรื่องนี่ก็คือ การได้ปฏิสนธิจิตในภพภูมิใหม่นั้นเอง การที่มชมาณพและเพื่อนได้ทำกุศลไว้มาก เมื่อไปเกิดจึงไปเกิดด้วยมหากุศลญาณสัมปยุต อันประกอบด้วยโสมนัส (มหากุศลวิบากดวงที่ ๑) จิตดวงนี้เป็น **ติเหตุกปฏิสนธิ** (ปฏิสนธิด้วยเหตุ ๓ คือ อโลภะเหตุ อโทสะเหตุ และอโมหะเหตุ) คือมีพื้นเพจิตที่ดีและประกอบด้วยปัญญา (อโมหะ) เป็นจิตที่สามารถบรรลุโลกุตตรธรรมได้ เป็นปัญญาที่สั่งสมมาแต่อดีตชาตินั่นเอง ซึ่งปฏิสนธิจิตนี้ มี **เจตสิกที่ประกอบรวม** ด้วย ๓๓ ตัว และใน ๓๓ ตัวนี้ เจตสิกตัวที่สำคัญที่สุดก็คือ **ปัญญาเจตสิก** นั่นเอง (ชื่อก็บอกอยู่แล้วว่าปัญญาคืออินทรีย์) โดยนัยนี้ พระอินทร์ คือ **ปัญญาเจตสิก** ส่วนเทพที่เหลือก็คือ เจตสิกที่เหลือ ที่ประกอบใน **ติเหตุกปฏิสนธิ** จิตนั้น

เพื่อทำความเข้าใจนัยนี้ให้ชัดขึ้น ขอยกตัวอย่างพระพุทธพจน์ที่ตรัสตอบพราหมณ์ที่มาทูลถามว่า จะถนอมรักษากุศล คือสังสารวัฏนี้ได้อย่างไร พระพุทธองค์ได้ตรัสแก้ไว้ว่า

**สีเล ปตัญญา นโร สปลโย จิตตํ ปญญญจ ภาวยํ
อาตาปี นิปโก ภิกขุ โส อิมํ วิชฺฐเย ชฏุม ๗**

นรชนมีปัญญา ตั้งอยู่ในศีล เจริญจิตตภาวนา ปัญญาภาวนา มีความเพียรเผากิเลส เป็นผู้เห็นภัยในวัฏสงสาร จะสามารถสวางรักษุแห่งสังสารวัฏนี้ได้ จะเห็นได้ว่าในกาลนี้มีปัญญาอยู่ ๓ ระดับด้วยกันคือ

๑) **สปลโย** ได้แก่ นรชนผู้มีปัญญาอันเกิดจากกรรมเก่า เป็น **สชาติปัญญา** คือปัญญาที่เป็นวิบาก เกิดพร้อม **ติเหตุกปฏิสนธิจิต** เป็นไปสืบต่อจากนั้น รักษาภพนั้นๆ เป็นอุปนิสัยปัจจัยแก่การเกิดขึ้นของภาวนาปัญญาด้วย

๒) **ปญญญจ** ได้แก่ วิปัสสนาปัญญา ที่เจริญให้มีขึ้น คู่กันกับจิตตภาวนา

๓) **นิปโก** หรือ **ปาริหาริกปัญญา** คือปัญญาที่ฉลาดในการบริหารจัดการกับปัญหาเวลาเจริญกรรมฐาน

ผู้ที่มีพื้นเพจิตที่ดี คือมีติเหตุกปฏิสนธิเท่านั้น ที่จะมีโอกาสบรรลุธรรมได้ ซึ่งจะว่าไปก็เหมือนกับการได้มาอยู่บนดาวดึงส์ หรือบนเขาพระสุเมรุแล้วนั่นเอง ถ้าได้เจริญไตรสิกขาต่อไป ไม่ประมาทต่อกิจในอริยสัจสี่ ก็สามารถบรรลุธรรมได้

แต่ถ้าประมาท ก็เหมือนกลายเป็นพวกอสุร ต้องถูกเหวี่ยงตกลงจากเขาพระสุเมรุไป (คำว่า อสุร มาจาก อสุ ธาตุ เขปเน ในการเหวี่ยงไป)

เอาละ เมื่อมี 'ติเหตุกปฏิสนธิ' กับได้เจริญ 'โพธิปักขิยธรรม ๓๗' แล้ว ต่อมาคนๆ นั้นก็จะสามารถพัฒนาจิต จนเข้าสู่ช่วงต่อระหว่างโลกียธรรมกับโลกุตตรธรรม หรืออริยสัจสี่ได้ (ในอริยสัจสี่นั้น ทุกข์และทุกขสมุทัย จัดเป็นโลกียะ ส่วนนิโรธและนิโรธคามินี

ปฏิบัติ จัดเป็นโลกุตตระ) ที่สามารถแสดงได้โดยชั้นสวรรค์ที่ลอยอยู่เหนือเขาพระสุเมรุขึ้นไป (คือสวรรค์ชั้นบน) ดังจะตั้งวิเคราะห์ให้ดูดังต่อไปนี้

ยามา (ยม – สรรวม หรือ ยา – รู้และไป + ม ปัจจัย)

ทุกขโต ยมมา สัมมนา ยโม, ยโมเขว ยามา

‘การสรรวมระวางจากทุกข์ หรือแยกจากทุกข์ ชื่อว่า ยมา’ (ณ ปัจจัย อา อิตถิลิงค์) สัมม มาจาก ส + มมุ ธาตุ อุปรม แปลว่า สรรวม ระวาง คือระวางทุกข์ที่ยังไม่เกิด ไม่ให้เกิดขึ้น โดยการสรรวมอินทรีย์ เป็นหน้าที่ต่อทุกข์แล้ว จะต้องกำหนดรู้ (สรรวมใจไม่ให้เข้าไปเป็นทุกข์ ให้แยกออกเป็น ‘ทุกข์’ และ ‘ผู้รู้ทุกข์’ เป็นคนละส่วนกัน) หรืออีกวิเคราะห์ได้ว่า **ทุกข์ ญตฺวา ทุกขโต ยาทิ นิยุยาสิตติ ยามา** ‘รู้ทุกข์ (ที่เกิดขึ้นแล้ว) ย่อมออกไปจากทุกข์ จึงเรียก ยามา’ ยา ธาตุ คติยฺ ในอรรถว่ารู้ และอรรถว่าไป **ภาตพฺพ ปริญาตพฺพ เอเตนาติ ยามา** ‘พึงรู้ คือพึงปริญา จึงเรียกว่ายามา’ สวรรค์นรก นัยนี้จึงอาจไม่ใช่สถานที่ แต่เป็นมุมมองต่อสถานที่ที่เราอยู่ (สวรรค์ในอก นรกในใจ) สำหรับคนที่ซึ่งในทุกขอริยสังขันธ์แล้ว แม้ชั้นสวรรค์ก็คงไม่ต่างจากขุมนรกเท่าไรนัก เพราะมันไม่เที่ยง (สุขเวทนาเมื่อดับไปก็กลับกลายเป็นทุกข์) พระยายมแม้เป็นเทพ ก็ยังต้องทนอยู่ในนรกทุกวัน สวรรค์โลกกลับกลายเป็นยมโลกที่ต้องรู้ และต้องสรรวมระวางในเมื่อสุขก็ต้องแปรไป ถ้าเรายังยึดอยู่ มันก็คือทุกข์ดี ๆ นี้เอง กลายเป็นเรือนจำซึ่งเราไว้กับความทรงจำที่ดีๆ ทำให้ไม่พ้นไปจากมันได้

ตุลิตา (อุ – แยก ตลิตา – ตัณหา)

อุ วิโยคา ตลิตาย ตุลิตา ‘แยกจากตัณหา ชื่อว่า ตุลิตา’

อุ (ในอรรถวิโยค = การแยกจากกัน) + **ตลิตา** (จากตัณหา) ได้รูปสำเร็จเป็น **ตุลิตา** ส่วน**ตลิตา** เป็นอีกชื่อหนึ่งของตัณหา มาจาก **ตส** ธาตุในอรรถ อุพเพเค สะตุํ ลง ต ปัจจัย อีอาคม ‘ตัณหาผู้ทำความสะตุํ’

จะเห็นว่า ตส กับ ตส เป็นสิ่งตรงกันข้ามกัน **ตส** ธาตุ ในอรรถ ปิปาเส หิวกระหายอยาก เป็นไวพจน์ของตัณหา ส่วน **ตส** ธาตุ ในอรรถ ตฎฺฐิจฺยฺ เอภิอิมฺ ยินดีก็คือ สันตุฎฺฐิจฺ หรือสันโดษนั่นเอง เป็นคู่ปรับกับตัณหา(ถ้าตัณหาเป็นมารดาของทุกข์ สันโดษก็ต้องเป็นมารดาของมรรค จึงไม่แปลกที่มารดาของพระโพธิสัตว์ จะต้องมาสถิตอยู่ที่สวรรค์ชั้นนี้) สันตุลิตา จึงเป็นชื่อของความสันโดษ และเป็นชื่อของหัวหน้าเทวดาในสวรรค์ชั้นนี้ไปพร้อมกัน จะเห็นว่าหน้าที่ต่อสมุทัยสังข หรือตัณหานั้น คือต้องละมันเอง

นิมมานรติ (นิ - ออก มาน - มานะ รติ - ยินดี)

มานโต นิกขนต์ นิมุมานํ นิพพานํ ‘เรียกนิพพาน เพราะออกจากมานะ’

นี่ ในความหมายว่า **นินทรติ** นำออก นำมานะซึ่งเป็นสังโยชน์ชุดสุดท้ายออก ก็คือ นิโรธ หรือ **นิพพาน** นั่นเอง หรือ **นิมุมานสุส รติ รมณา สัจฉิกิริยา นิมุมานรติ** ‘ยินดี (ทำให้แจ้ง) ซึ่งนิพพาน จึงเรียก นิมมานรติ’ นิมมานรติในการตั้งวิเคราะห์แบบนี้ก็คือ ยินดี ในพระนิพพาน หรือต้องทำนิโรธสักให้แจ้งนั่นเอง

ปรนิมมิตวสวัตติ

(ปร - เลิศ, นิมมิต - ไม่มีประมาณ, วส - อำนาจวตติ - ให้เป็นไป)

ปรสสุ อุตตมสสุ นิมมิตสสุ อมิตสสุ อปฺปมาณสสุ จิตฺตสสุ วสํ วตฺเตตฺติติ
ปรนิมมิตวสวัตติ

‘ยังอำนาจ (ความสามารถ) ของจิตที่เลิศที่สุด ที่ไม่มีประมาณ (โลกุตตรจิต) ให้เป็นไป’
นั่นก็คือ ต้องเจริญมรรคสักให้บริบูรณ์นั่นเอง

สรุปว่า ชื่อของสวรรณศีลชั้นบน ที่ลอยอยู่เหนือเขาพระสุเมรุนั้น เมื่อผ่านการวิเคราะห์รูปศัพท์ใหม่ ก็คือหน้าที่ต่ออริยสักทั้งสิ้นนั่นเอง

๑) หน้าที่ต่อทุกข์ คือ **ปริญญา** ให้กำหนดรู้ แทนด้วยภูมิ **ยามา** “รู้ (ทุกข์) แล้วไปจาก (ทุกข์)”

๒) หน้าที่ต่อสมุทัย คือ **ปหานะ** ให้ละ แทนด้วยภูมิ **ตุสิตา** “แยกจาก ตสะ (ความสะดุ้งหรือค้นหา) - ด้วย ตุสะ คือความสันโดษ”

๓) หน้าที่ต่อนิโรธ คือ **สัจฉิกิริยา** ให้ทำให้แจ้ง แทนด้วยภูมิ **นิมมานรติ** “ยินดี (ในนิพพาน) ที่นำออกจากมานะ”

๔) หน้าที่ต่อมรรค คือ **ภาวนา** แทนด้วยภูมิ **ปรนิมมิตวสวัตติ** “ยังอำนาจของ (จิต) ที่เลิศไม่มีประมาณ (คืออริยมรรคจิต) ให้เป็นไป (ยิ่งๆ ขึ้น)” คือ ให้เจริญเสถียรปัตติ-มรรคจิต สกทาคามีมรรคจิต อนาคามีมรรคจิต และอรหัตตมรรคจิต เป็นลำดับขึ้นไป

ดังนั้นสวรรค์ชาวพุทธจึงเป็นสวรรค์แห่งการทำ ไม่ใช่สวรรค์ที่คอยเสพเสวยผล แต่มีหน้าที่ ที่ต้องทำต่อไปให้สุด ดังคำในพระบาฬีที่มีว่า **สคฺคโมกฺกขมคฺค** คือทางไปสู่ สวรรค์และวิโมกข์ (ความหลุดพ้นหรือพระนิพพาน) นั้นสามารถไปถึงด้วยทางคือสัมมามรรค เหมือนกันนั่นแหละ เพียงแต่จะหยุดอยู่ที่สวรรค์หรือจะต่อไปให้ถึงนิพพาน ก็ขึ้นอยู่กับบารมี ของแต่ละคนแล้วว่า เมื่อไรจะเต็มรอบ คติของชาวพุทธในสมัยโบราณนั้น ฝ่ายคฤหัสถ์จะ มุ่งหมายสวรรค์ ส่วนฝ่ายบรรพชิตก็จะมุ่งหมายพระนิพพานเป็นหลัก

เป็นที่น่าสังเกตว่า ‘พระยามาร’ ก็เป็นเจ้าของสวรรค์ชั้นสูงที่สุดหรือชั้นที่ ๖ ด้วยเหมือนกัน และก็มีแต่พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์เท่านั้น ที่จะสามารถมองเห็น พระยามารได้ ใครที่อยู่บนสวรรค์แต่ไม่รู้จักอริยสัจสี่ ก็คงต้องเป็นลูกน้องพระยามาร กันต่อไป ส่วนผู้ที่ศึกษาอริยสัจสี่ อาจจะพอเห็นเด้ามาร พอเป็นเงาๆ ได้บ้าง การโยงจาก องค์เทพเข้าสู่องค์ธรรม จึงเป็นความพยายามก้าวแรกๆ ที่จะเข้าใจมาร มารนั้น โดย **ธรรมาธิษฐาน** ก็คือ **ความรู้สึกลือตัวถือตน ‘มานะ’ หรือภาษาไทยที่ว่า ‘อัตตา’ นี้เอง ที่ห้ามไม่มีแต่ธรรมะล้วนๆ** ที่เป็นไปตามเหตุปัจจัย สืบเนื่องเป็นไปตลอดมา และจะเป็นอย่าง นี้ตลอดไป เข้าใจจึงหลุดพ้น หากไม่เข้าใจ ก็ติดสยบอยู่ที่สวรรค์นั่นแหละ

ดังนั้นพวกเราได้ส่งเสด็จในหลวงไปสู่สวรรคาลัยแล้ว ก็ควรทำความเข้าใจสวรรค์ แนวพุทธไว้บ้าง การร้องไห้เนื่องจากการสูญเสียพ่อ เป็นความรักในตัวบุคคล เป็น**น้ำตาร้อน** เป็นน้ำตาที่ยังมีมลทิน เกิดจากความเศร้าโศก เราย้อนด้วยไฟราคะ ไฟโทสะ และไฟโมหะ แต่ถ้าวร้อให้เพราะความรักในธรรมะ เป็น**น้ำตาเย็น** ปราศจากมลทิน มีปีติโสมนัส เพราะ ได้สดับธรรม ได้หยั่งรู้ธรรม จัดเป็นยา ใช้ชำระ ราคะ โทสะ และโมหะได้

เอาละ ได้ทราบความหมายใหม่ของแต่ละชั้นสวรรค์แล้ว
 ที่นี้ขอตั้งวิเคราะห์คำว่า **สคฺค** ใหม่ ว่า

สุขฺยจ ตํ อคฺคณฺจาทิ สคฺคํ, สคฺคํ เอตถ อตฺถิติ สคฺโค

สุข ‘ความสุข’ และ **อคฺค** ‘ความเลิศ’ มีอยู่ที่ใด ที่นั่นเรียกว่า สวรรค์
 มาดูความหมายใหม่ของสวรรค์กันอีกที โดยครั้งนี้จะขอนำความหมายจาก อัคคัปป-
 ปสาทสูตร (สูตรว่าด้วยความเลื่อมใสอันเลิศ) มาช่วย ในพระสูตรนี้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้
 เองว่า **อคฺค** หรือ ธรรมที่เกิดนี้ คืออะไร ?

ยวตฺตา, ภิกฺขเว, ธมฺมา สงฺขตา, อริโย อฏฺฐจฺจโก มคฺโค เตสํ อคฺคมกฺขายติ
 ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นสังขตะ คือสิ่งปรุงแต่ง มีประมาณเท่าใด

ปราชญ์กล่าว **อริยมรรคมีองค์ ๘** ว่าเป็นอคฺค คือเป็นเลิศแห่งธรรมทั้งปวงนั้น

ยวตฺตา, ภิกฺขเว, ธมฺมา สงฺขตา วา อสงฺขตา วา, วิราโค เตสํ อคฺคมกฺขายติ
 ธรรมทั้งหลาย ทั้งที่เป็นสังขตะ ทั้งที่เป็นอสังขตะ มีประมาณเท่าใด

ปราชญ์กล่าว **วิราคธรรม** ว่าเป็นอคฺค คือเป็นเลิศแห่งธรรมทั้งปวงนั้น

(วิราคะ คือ ธรรมเป็นที่ยังความเมาให้สร่าง เป็นที่ระงับเสียซึ่งความกระหาย เป็นที่
 ถอนขึ้นหมดซึ่งอาลัย เป็นที่เข้าไปตัดเสียซึ่งวิญญะ เป็นที่สิ้นต้นเหตุ เป็นที่ปราศจากกำหนด
 เป็นที่ดับทุกข์ คือ **พระนิพพาน**)

โดยสรุป **สุข** ก็คือ อริยสัจ ที่ ๑ และ ๒ และ **อคฺค** ก็คือ อริยสัจ ที่ ๓ และ ๔ นั่นเอง
 ดังนั้น **สคฺค** หรือ สวรรค์แบบพุทธ ต้องมีทั้ง “ฐานที่ดี” และ “อริยสัจทั้งสิ้น”
 เพราะสุขโดยไม่รู้จักสัจจะ ก็คงสุขอยู่ได้ไม่นาน มีแต่สุขที่ประกอบด้วยสัจจะเท่านั้น
 จึงจะเป็นสุขที่ยั่งยืน เป็นสุขที่พ้นจากความทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง

พวกเราส่งเสริมสู่สวรรค์แล้ว ก็ควรส่งเสริมกันให้ถึงอริยสัจด้วย จึงจะจบครบ
 สมบูรณ์ ตามแบบฉบับสวรรค์ของชาวพุทธ

จตุสจฺจปฏิเวธปริยนตํ อชฺชตคฺเค ปาณฺุเปตํ พุทฺธํ ธมฺมํ สงฺฆํ คจฺฉามิ

ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า ว่าเป็นสรณะ ที่พึง
 ที่ระลึก トラบจนกว่าจะแห่งตลอดด้วยอริยสัจสี่ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป トラบจนสิ้น
 สมปรารถน

ทำถึงธรรม

ทำถึงธรรม

ระลึกถึง

ถ้าเราจะระลึกถึงใครสักคนที่สำคัญสำหรับเรา แต่เขาจากโลกนี้ไปแล้ว เราอาจจะระลึกถึงเขาได้ ๓ วิธีด้วยกัน คือ

- ๑) เดินทางไปยังสถานที่ที่เขาเคยอยู่ ที่เรียกว่า **ไปร่วมสัมพัสมิติของพื้นที่**
- ๒) รอให้วันสำคัญ (เช่นวันเกิดหรือวันที่เขาจากไป) เดินทางครบรอบเวียนมาถึงที่เรียกว่า **รอสัมพัสมิติแห่งกาลเวลา**
- ๓) ทำสิ่งที่เขาเคยทำ หรือดำเนินชีวิตตามรอยเขา ที่เรียกว่า **ปฏิบัติเพื่อแกะรอยสัมพัสมิติแห่งประสบการณ์**

ยิ่งถ้าคนๆ นั้นเป็นบุคคลพิเศษ เช่น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราก็คงจะระลึกถึงพระองค์ได้ด้วย ๓ วิธีนี้เหมือนกัน คือ

- ๑) ออกเดินทางจาริกไปในที่ที่พระองค์ตรัสรู้ ที่โพธิคยา ประเทศอินเดีย ที่นั่นเรียกว่า **อนุสรณ์สถาน**
- ๒) รอวันเพ็ญเดือน ๖ หรือวันวิสาขบูชา วันที่พระพุทธรองค์ ประสูติ - ตรัสรู้ - ประนิพพาน มาถึง วันนั้นเรียก **อนุสรณ์สมัย**

๓) ดำเนินชีวิตตามคำสอนของท่าน ไม่ประมาทในการเจริญกุศล ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ประสบการณ์นั้น ขอเรียกว่า **อนุสรณ์เสมอ** (คือปฏิบัติตนให้ได้เสมอ กับที่ท่านสอน)

รวมเรียกวิถีระลึกถึง ๓ แบบสั้นๆ ได้ว่า **ร่วมอนุสรณ์สถาน ผ่านอนุสรณ์สมัย ใจอนุสรณ์เสมอ**

การระลึกสองแบบแรก เป็นเรื่องของกาล - เทศะ แต่แบบที่สาม สามารถปฏิบัติได้ และให้ผลได้ ไม่จำกัดสถานที่และเวลา

ถึงที่ฟัง

ถึงธรรม ในความหมายแรก หมายถึง การถึงพระธรรมเป็นสรณะ เป็นที่พึ่งที่ระลึก หมายถึง **เอาศรัทธา** ที่เกิดจากการได้ฟังสวากขาตธรรมของพระพุทธองค์ แล้วถือเอาพระธรรม (รวมทั้งพระพุทธผู้สอน และพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติตามด้วย) จึงเรียกว่าชาวพุทธ เพราะถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ แม้การปฏิบัติของเราอาจจะยังไม่ถึง แต่เรามีศรัทธาในผู้ที่ถึงแล้ว ศรัทธาในคำสอนของท่าน และศรัทธาในผู้ที่พยายามปฏิบัติตามคำสอนท่าน ก็นับได้ว่าเป็นชาวพุทธขั้นพื้นฐาน

ถึงระดับ

ทำถึง หมายถึง ความไม่ประมาทในกุศลธรรมทั้งปวง トラบใดที่ทำยังไม่ถึงก็ไม่หยุด ในระหว่างทาง แต่มุ่งหน้าทำต่อไป หมายถึง **วิริยะ สติ และสมาธิ** ที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยรวม ทำถึง ก็คือ **อัปมาทธรรม** หรือ **ธรรมะ ๓๓** ซึ่งจะอธิบายในรายละเอียดต่อไปในเล่มนี้

ถึงจุดหมาย

ถึงธรรม ในความหมายที่สองคือ การบรรลุธรรม พระพุทธเจ้าตรัสว่า “**ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา**” ธรรมในที่นี้คือ **โพธิปักขิยธรรม** (ธรรมในฝั่งฝ่ายของการตรัสรู้ ๓๗ ข้อ) เป็นต้น ซึ่งจะขยายความต่อไปในเรื่องธรรมะ ๓๗ ในเล่ม นั่นเอง ข้อนี้หมายเอา**ปัญญา** เป็นหลัก

ดังนั้นชื่อ **ทำถึงธรรม** นี้ จึงสามารถอ่านได้สองแบบ คือ

๑) **ทำถึง** เพราะ **ถึงธรรม** : เพราะถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นที่พึ่ง จึงทำได้ถึงขั้นที่ตั้ง
ความปรารถนา หรือธรรมฉันทะเอาไว้

ทำ หมายถึง ลึกขาสาม หรือ คีล สมาธิ ปัญญา **ธรรม** หมายถึง ไตรรัตน์
หรือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่มีค่ายิ่งกว่ารัตนะอื่นใดทั้งหมด

ถึง หมายถึง น้อมนำเอาไตรรัตน์ที่ยังเป็นคุณสมบัติภายนอก ให้เข้ามาเป็นคุณสมบัติ
ภายในของตน หรือถือเอาเป็นไตรสรณคมน์นั่นเอง

ธรรมะในขั้นนี้ หมายถึง ขั้นโลกียธรรม

โดยนัยแรกนี้ **ทำ - ถึง - ธรรม** ก็คือ **ไตรสิกขา - ไตรสรณะ - ไตรรัตน์** ตามลำดับ
เพราะเกิดมีไตรรัตน์ขึ้นในโลก จึงมีไตรสรณะ และเพราะมีไตรสรณะ จึงมี
ไตรสิกขาตามมา

๒) **ทำถึง** จึง **ถึงธรรม** : เพราะ**ทำ** (มรรค ๔) ถึง (ผล ๔) จึงได้ ถึง (บรรลู่) ธรรม
(นิพพาน) - ธรรมะในขั้นนี้ หมายถึง ขั้นโลกุตตรธรรม

โดยนัยที่สองนี้ **ทำ - ถึง - ธรรม** จึงหมายถึง **มรรค - ผล - นิพพาน** ตามลำดับ
นั่นเอง

น่าสังเกตที่ทั้งสองแบบ ต่างก็มีธรรมะที่รวมกันได้ ๙ ทั้งคู่ คือ

สิกขา ๓ - สรณะ ๓ - รัตนะ ๓

มรรค ๔ - ผล ๔ - นิพพาน ๑

เมื่อมีสอง ๙ นี้ ก็พร้อมแล้วที่จะก้าวไปข้างหน้าด้วยกัน บนทางแห่งเทพ (เทวบท)
อันประกอบด้วยความเลื่อมใส ไม่หวั่นไหว ในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และ อริยกันตศีล

ทำถึงธรรม จึงมีเฉพาะในยุคที่มีพระพุทธศาสนาเท่านั้น สวรรค์ในวิถีพุทธ
จึงแตกต่างจากสวรรค์ในลัทธิอื่น และการศึกษาเท่านั้นที่จะนำไปสู่สวรรค์วิถีพุทธนี้ได้

เอาละ ถึงเวลา คีล - ทำ สมาธิ - ทำ ปัญญา - ทำ กันแล้ว มาก้าวเข้าเรื่อง
กันเลย

ธรรมะ ๓๗

ธรรมะของพระพุทธองค์นั้น ส่งต่อและสอดรับกันเป็นกระบวนธรรม อย่างเป็นระบบระเบียบ ไม่ขาดไม่เกิน ใครที่ได้เข้ามาศึกษาแล้ว แม้ในเบื้องต้น ก็คงอดไม่ได้ที่จะประทับใจในความลงตัวของธรรม ตัวเลขที่เป็นหัวข้อธรรม ก็เป็นส่วนหนึ่งในระบบที่น่าอัศจรรย์นี้เช่นกัน และความเป็นตัวเลขนั้นแหละ จึงสามารถที่จะยกเยื้อง สือถึงธรรมได้หลากหลายนัย ตามความแคบกว้างของเรื่องที่จะสือ และตามความเหมาะสมของผู้ฟัง

สำหรับผู้ที่คุณเคยกับธรรมะอยู่แล้ว เมื่อเอ่ยถึงชื่อธรรม ๓๗ ประการ ก็มักจะนึกถึง **โพธิปักขิยธรรม ๓๗** เป็นอันดับแรก คำนี้มา จาก **โพธิ** (ความรู้) + **ปักขิย** (ฝ่ายหรือปัก) คือ หมวดธรรมะอันเป็นไปในฝ่ายของการตรัสรู้ คือ เกื้อกูลแก่การตรัสรู้ธรรมที่เกื้อหนุน แก่อริยมรรคที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ยิ่งเอง (อภิญญา) และได้ทรงแสดงสอน (เทศิต-ธรรม) มาโดยตลอดพระชนมชีพของพระองค์ ทั้งได้ทรงเน้นย้ำเป็นพิเศษในช่วง ๓ เดือนสุดท้าย ก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของธรรมที่พระพุทธ-องค์ทรงต้องการฝากไว้ให้แก่พวกเรา

เห็นได้จากแม่เมื่อมีกรณีความแตกต่างทางความเห็นในเรื่องของพระวินัยเล็กน้อย ในบางข้อ หรือธรรมะปลีกย่อยในบางประการ แต่พระพุทธองค์ก็ได้เคยตรัสเอาไว้ว่า **สำหรับชาวพุทธด้วยกันแล้ว ไม่มีการเห็นต่างกันในเรื่องของโพธิปักขิยธรรมนี้เลย**

ส่วนความเป็นมาของโพธิปักขิยธรรม สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายไว้ว่า “คำว่า โพธิปักขิยธรรมนี้ ตามที่มีทั่วไปในพระไตรปิฎก ตรัสไว้เพียงเป็น คำรวมๆ โดยไม่ได้ระบุชื่อองค์ธรรม นอกจากในสังยุตตนิกายแห่งพระสุตตันตปิฎก ที่มี พุทธพจน์ตรัสระบุไว้ว่า ได้แก่ อินทริย ๕ และ ในคัมภีร์วิภังค์แห่งพระอภิธรรมปิฎก ซึ่งไขความว่า โพธิปักขิยธรรม ได้แก่ โพชฌงค์ ๗ ธรรมชุดนี้ เมื่อตรัสระบุชื่อทั้งหมด ในพระสูตรทรงเรียกว่าเป็น **อภิญาเทสิตธรรม** คือเป็นอภิญาเทสิตธรรม ๓๗ และใน พระอภิธรรมท่านแสดงไว้ว่า ธรรม ๓๗ ประการนี้ เป็น สัทธรรม นอกจากนี้ ธรรม ๓๗ ประการ ชุดนี้ยังได้ชื่อว่าเป็น **สันติบท** คือ ธรรมที่เป็นไปเพื่อการบรรลุสันติ (รวมทั้ง เป็น อมตบท นิพพานบท และเป็นเสรีธรรม หรือ ธรรมเสรี ธรรมไปสู่เสรีภาพที่แท้จริงด้วย) ใน พระวินัยปิฎก ท่านแสดงธรรม ๓๗ ประการนี้ไว้ เป็นคำจำกัดความของคำว่า มรรคภาวนา ต่อมา ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถา รวมถึงวิสุทธิมรรค จีระบุ และแจกแจงไว้ชัดเจนว่า โพธิปักขิย- ธรรม ๓๗ ประการ ได้แก่ธรรม ๗ หมวดเหล่านี้ คือ สติปัฏฐาน ๔, สัมมัปปธาน ๔, อิทธิ- บาท ๔, อินทริย ๕, พละ ๕, โพชฌงค์ ๗, มรรคมีองค์ ๘ (ยังมีไวยากรณ์ของโพธิปักขิยธรรม เท่าที่หาพบในที่อื่นอีก เช่น ไตรสิกขา วิวัฏฏคามิกุศล และ ธรรมมาลา เป็นต้น)”

ในบทความนี้จึงอยากขอเสนอความหมายของธรรม ๓๗ นี้ ในแง่อื่นๆ อีก เพื่อจะ เป็นประโยชน์แก่กุลต่อการศึกษา และเพิ่มความกว้างขวางทางความคิดด้วย ว่าถึงความ แตกฉานทางปัญญา ถ้าไม่นับพระพุทธเจ้าแล้ว ก็คงไม่มีใครเกินพระสารีบุตร ดังนั้น ถ้าอยากเข้าใจอรรถของธรรมะที่ลึกซึ้งคงต้องมาฟังท่าน โดยในเบื้องต้นนี้ จึงขอนำเสนอ ข้อมูลจากปฏิสัมภิทามรรค และจากอรรถกถา (สัทธัมมปกาสินี) ซึ่งเป็นคำอธิบาย ที่ท่านพระสารีบุตรเถระได้กล่าวไว้ อย่างละเอียดลึกซึ้งโดยพิสดาร นัยของธรรม ๓๗ เหล่านี้ พบอยู่ในคำอธิบายของคำว่า ตถาคต ซึ่งคำว่า “ตถาคต” นี้เป็นคำที่พระพุทธองค์ ทรงใช้เรียกแทนพระองค์เอง หลังจากที่ได้ตรัสรู้แล้วจนถึงปรินิพพาน คำว่า “ตถาคต” นี้ มีที่มาอย่างไร ? และจะเกี่ยวข้องกับตัวเลข ๓๗ อย่างไร ? เราลองมาดูคำอธิบายของ ท่านพระสารีบุตรกัน

ธรรมะ ๓๗ : ตถาคตธรรม

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า **ตถาคต** เพราะอรรถว่า **ตถาคต** - เสด็จมาแล้ว + **ตถา** - เหมือนอย่างนั้น เหมือนอย่างไหน ? เสด็จมาเหมือนอย่างที่เราสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายแต่ปางก่อน ผู้ถึงความขวนขวายเสด็จมาแล้ว เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่โลกทั้งมวล

ท่านอธิบายไว้อย่างไร ? อธิบายไว้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลายแต่ปางก่อน เสด็จมาแล้ว ด้วยอภินิหาร*ใด, แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย ก็เสด็จมาแล้ว ด้วยอภินิหาร* นั้นเหมือนกัน (*อำนาจแห่งบุญบารมีที่ได้สร้างสมไว้)

นัยแรก พระผู้มีพระภาคเจ้าแต่ก่อน ทรงบำเพ็ญบารมี ๓๐ ถ้วน (คือ บารมี ๑๐ อุปัชฌายะ ๑๐ ปรมาตถบารมี ๑๐ ได้แก่ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา), ทรงบริจาคมหาบริจาด ๕ เหล่านี้ คือ บริจาดอวัยวะ ๑ นัยน์ตา ๑ ทรัพย์ ๑ ราชสมบัติ ๑ บุตรภรรยา ๑ ทรงบำเพ็ญญัตตถจริยา ด้วยการทรงบอกรธรรมอันควรประกอบในเบื้องต้น และควรประพฤติในเบื้องต้น ๑ แล้ว ถึงที่สุดแห่งพุทธจริยา ๑ เสด็จมาแล้ว, แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลายก็ทรงบำเพ็ญมาแล้ว เหมือนอย่างนั้น แล้วจึงเสด็จมา (ให้สังเกตว่า $30 + 5 + 1 + 1 = 37$)

นัยที่สอง พระผู้มีพระภาคเจ้าแต่ก่อน ทรงเจริญ เพิ่มพูน สติปัญญา ๔ สัมมปชาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ ฉันทะ, แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลายก็เสด็จมาแล้ว ฉันทะนั้น เพราะเหตุนี้ จึงทรงพระนามว่า ตถาคต (ให้สังเกตว่า $4 + 4 + 4 + 5 + 5 + 7 + 8 = 37$)

นัยที่สาม พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า ตถาคต เพราะอรรถว่า **ตถ** เสด็จไปแล้ว + **ตถา** เหมือนอย่างนั้น เหมือนอย่างไหน ? เสด็จไปแล้ว เหมือนอย่างที่เราผู้มีพระภาคเจ้าแต่ปางก่อนที่ประสูติแล้วเสด็จไป ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าเหล่านั้น ชื่อว่าเสด็จไปแล้วอย่างไร ? เพราะว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเหล่านั้นประสูติแล้ว ประดิษฐานพระบาททั้งสองเสมอกันบนแผ่นดิน หันพระพักตร์ไปทางทิศอุดร เสด็จดำเนินไปด้วยย่างพระบาท ๗ ก้าว สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า “ดูก่อนอานนท์ พระโพธิสัตว์ที่ประสูติในบัดนี้ ประดิษฐานพระบาททั้งสองเสมอกันบนแผ่นดิน หันพระพักตร์ไปทางทิศอุดร เสด็จไปด้วยย่างพระบาท ๗ ก้าว เมื่อเทพบุตรกั้นเศวตฉัตรตามเสด็จ พระโพธิสัตว์จะเหลียวดูทิศทั้งปวง แล้วทรงเปล่งพระวาจาอย่างผู้องอาจ ว่า

‘อโคโหมสมิ โลกสุส เขฏโฆหมสมิ โลกสุส เสฏโฆหมสมิ โลกสุส อยมนฺติมา ชาติ นตฺถิ ทานิ ปฺนพฺภโว’ติ

‘เราเป็นผู้เลิศในโลก เราเป็นผู้เจริญที่สุดในโลก เราเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลกชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่จะไม่มีอีก’

การดำเนินไปของพระโพธิสัตว์นั้น ได้ชื่อว่าเป็นความจริงแท้แน่นอน โดยเป็นบุญนิमितแห่งการตรัสรู้ธรรมวิเศษมิใช่น้อย ข้อที่พระโพธิสัตว์นั้นประสูติในบัดนี้ ประดิษฐานพระบาทเสมอกันนี้เป็นบุญนิमितแห่งการได้**อิทธิบาท ๔** ของพระโพธิสัตว์นั้น, การหันพระพักตร์ไปทางทิศอุดร เป็นบุญนิमितแห่งความเป็น**โลกุตตระทั้งหมด ๘** ของพระโพธิสัตว์, การย่างพระบาทเจ็ดก้าว เป็นบุญนิमितแห่งการได้**โพชฌังครัตนะ ๗**, ส่วนการยกแฉ่งจามรขึ้น ดังกล่าวไว้ในบทว่า **‘สุวณฺณทณฺหา วีติปตฺนฺติ จามรา’** (จามรด้ามทองทั้งหลายค้อมลงมาพัดวีพระสรีระ) เป็นบุญนิमितแห่งการ**ย้ายเดียรถียทั้งหมด (ลัทธิตฺรुทั้ง ๖)** การกั้นเศวตฉัตรเป็นบุญนิमितแห่งการได้เศวตฉัตรอันประเสริฐ ปราศจากมลทิน ด้วยการหลุดพ้นโดยใช้ **อรหัตตมรรค ๑** การเหลือวคูทิศทั้งหมด เป็นบุญนิमितแห่งการได้ **อนาวรณญาณ ๑๐** คือ ความเป็นพระสัมพันธัญญะ*, การเปล่งอาสภิวาจาอันองอาจ เป็นบุญนิमितแห่งการเป็นไปแห่ง**ธรรมจักร ๑** อันประเสริฐ ที่ยังไม่เคยเป็นไป (ให้สังเกตว่า ๔ + ๘ + ๗ + ๖ + ๑ + ๑๐ + ๑ = ๓๗)

ชื่อว่า**สัมพันธัญญุตญาณ** เพราะ

- ๑) **รู้สภาวะที่รู้ยิ่งแห่งอภิญญา** ตลอดทั้งหมด...
- ๒) **รู้สภาวะที่กำหนดรู้แห่งปริญา** ตลอดทั้งหมด...
- ๓) **รู้สภาวะที่ละแห่งปหานะ** ตลอดทั้งหมด...
- ๔) **รู้สภาวะที่เจริญแห่งภาวนา** ตลอดทั้งหมด...
- ๕) **รู้สภาวะที่ทำให้แจ้งแห่งสังขติกริยา** ตลอดทั้งหมด...
- ๖) **รู้สภาวะที่เป็นกองแห่งขันธ** ตลอดทั้งหมด...
- ๗) **รู้สภาวะที่ทรงไว้แห่งธาตุ** ตลอดทั้งหมด...
- ๘) **รู้สภาวะที่เป็นบ่อเกิดแห่งอายตนะ** ตลอดทั้งหมด...
- ๙) **รู้สภาวะที่ปัจจัยปรุงแต่งแห่งสังขตธรรม** ตลอดทั้งหมด...
- ๑๐) **รู้สภาวะที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่งแห่งอสังขตธรรม** ตลอดทั้งหมด

และชื่อว่า**อนาวรณญาณ** เพราะไม่มีเครื่องกั้นในญาณนั้น

***สัมพันธัญญุตญาณ** ญาณ คือ ความเป็นพระสัมพันธัญญะ, พระปริชาญาณหยั่งรู้สิ่งทั้งปวง ทั้งที่เป็น อดีต ปัจจุบัน และอนาคต (ได้ชื่อว่าอนาวรณญาณด้วย เพราะไม่มีเครื่องกั้นในญาณนั้น)

การประสูติของพระโพธิสัตว์ สรุปเป็นคาถา ได้ว่า :

“มุกุตตชาโตว ควปตี ยถา	สเมหิ ปาเทหิ พุสฺสิ วสุนุชฺรํ
โส วิกกมฺมิ สตต ปทานิ โคตโม	เสตถจจ จตตํ อนุชาเรยฺมํ มรุษ
“คนุตวาน โส สตต ปทานิ โคตโม	ทิสสา วิโลเกสิ สสมา สมนุตโต
อฏฺฐจฺงคฺเปตํ คิริมพฺภุทฺริยิ สฺสีโห	ยถา ปพฺพตมฺมุทฺธินฺภูจฺจิโต”ติฯ

“พระโพธิสัตว์ประสูติได้ครู่เดียวเท่านั้น ทรงสัมผัสแผ่นดินด้วยพระบาทอันเสมอกัน เหมือนโคอุสภะที่รองรับรัตนะด้วยเท้าที่เสมอกัน

พระโพธิสัตว์เหล้ากอแห่งพระโคตมะนั้น ทรงย่างพระบาท ๗ ก้าว และเหล้าทวยเทพพากันกันแควตฉัตร

พระโคตมะนั้น เสด็จดำเนินไป ๗ ก้าว ทรงเหยียบแลดูทิศอย่างสม่ำเสมอโดยรอบ, ทรงเปล่งพระอาสภิวาจาประกอบด้วยองค์ ๘ ดุจสีหะยืนอยู่บนยอดเขาบั่นลือสีหนาท ฉะนั้น”

และนัยสุดท้าย พระผู้มีพระภาคเจ้าแต่ปางก่อน ทรงละกิเลสเหล่าใด ด้วยธรรมเหล่าใด แล้วเสด็จไปฉันทใด, แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นี้ ก็ทรงละกิเลสเหล่านั้นๆ ด้วยธรรมเหล่านั้นๆ แล้วเสด็จไปฉันทนั้นเหมือนกันคือ :

เสด็จไปแล้วเพื่อละกามฉันทะด้วยเนกขัมมะ ... ละพยาบาทด้วยอพยาบาท
 ... ละถีนมิทธะ ด้วยอาโลกสังญญา ... ละอุทัจจะด้วยอวิกเขปะ ... ละวิจิกิจฉาด้วยธัมมวัตถาน
 ... ละอวิชชา ด้วยญาณ ... ละอรติด้วยปามุขชะ ... ละนิวรรณด้วยปฐมณาน ... ละวิตกวิจากร

ด้วยเหตุนี้ ... ละปิตีด้วยตติยฌาน ... ละสุขและทุกข์ด้วยจตุตถฌาน ... ละรูปสัญญา
 ปฏิขสัญญา นานัตตสัญญาด้วยอากาสนัญญาตสนสมาบัติ ... ละอากาสนัญญา-
 ตสนสมาบัติด้วยวิญญาณัญญาตสนสัญญา ... ละวิญญาณัญญาตสนสัญญาด้วยอากัญ-
 จัญญาตสนสมาบัติ ... ละอากัญจัญญาตสนสัญญาด้วยเนวสัญญานาสัญญาตสนสมาบัติ
 ... ละนิจจสัญญาด้วยอนิจจานุปัสสนา ... ละสุขสัญญาด้วยทุกขานุปัสสนา ... ละอิตตสัญญา
 ด้วยอนัตตานุปัสสนา ... ละนันทิด้วยนิพพิทานุปัสสนา ... ละราคะด้วยวิราคานุปัสสนา
 ... ละสมุทัยด้วยนิโรธานุปัสสนา ... ละอาทานะด้วยปฏินิสัคคานุปัสสนา ... ละฆณสัญญา
 ด้วยขยานุปัสสนา ... ละอายุหนะด้วยวยานุปัสสนา ... ละธูสัญญาด้วยวิปริณามานู-
 ปัสสนา ... ละนิमितด้วยอนิมิตตานุปัสสนา ... ละปณิธิด้วยอัปปณิหิตานุปัสสนา
 ... ละอภินิเวสด้วยสุญญตานุปัสสนา ... ละสาราทานาภิเวสด้วยอธิปัญญาธัมม-
 วิปัสสนา ... ละสัมโมหาภิเวสด้วยยถาภูตญาณทัสสนะ ... ละอาลยาภิเวสด้วย
 อาทีนวานุปัสสนา ... ละอัปปปฏิสังขาด้วยปฏิสังขานุปัสสนา ... ละสัญญาเวคาภิเวสด้วย
 วิวัฏฏานุปัสสนา ... ละกิเลสที่ตั้งอยู่รวมกันกับทิวฏฐิตด้วยโสตาปัตติมรรค ... ละกิเลส
 อย่างหยาบด้วยสกทาคามิมรรค ... ละกิเลสอย่างละเอียดด้วยอนาคามิมรรค ... ละ
 กิเลสทั้งปวงด้วยอรหัตตมรรค (ถ้าลองนับดูจะได้ ธรรม ๓๗ อย่าง ด้วยธรรมอีก
 ๓๗ อย่าง พอดี)

พระนามว่า ตถาคต เพราะ คต เสด็จไปแล้ว ตถา อย่างนั้น (อย่างที่พระพุทธเจ้า
 พระองค์ก่อนๆ ทรงละธรรม ๓๗ อย่าง มีกามฉันทะ เป็นต้น จนถึงกิเลสทั้งปวง ด้วย
 ธรรมะ ๓๗ ข้อ มีเนกขัมมะ เป็นต้น ไปจนถึงอรหัตตมรรคเป็นที่สุดแล้ว) ด้วยประการฉะนี้
 ตรงนี้ภาษาบาลีใช้ศัพท์ว่า เนกขัมมาที อรหัตตมคคปริโยสาน สุตตตีสมมา
 จะเห็นได้ว่าตัวเลข ๓๗ นี้ มีความสัมพันธ์กับความหมายของคำว่า ตถาคต อยู่หลายนัย
 จึงสรุปความได้ว่า ธรรม ๓๗ นี้ อาจมีชื่อเรียก อีกอย่างได้ว่า ตถาคตธรรม - ธรรมที่
 ทำให้เป็น พระตถาคต คือพระพุทธเจ้าทั้งหลายทั้งที่เคยมีมา ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และที่จะ
 มีในอนาคต ก็ต้องประกอบด้วยธรรม ๓๗ ประการเหล่านี้แหละ และพระพุทธเจ้า
 ทุกพระองค์ จะเรียกชื่อแทนตัวพระองค์เองว่า ตถาคต เสมอ เพราะต่างก็มีสภาวะของ
 นัยเหล่านี้ คือ

นัยที่ ๑ มีทานบารมีเป็นต้น จนถึงที่สุดแห่งพุทธจริยา

นัยที่ ๒ มีสติปัญญา ๔ เป็นต้น จนถึงอริยมรรคมีองค์ ๘

นัยที่ ๓ มีกัตตุกัมมยตาฉันทาธิบาทเป็นต้น จนถึงการหมุนธรรมจักร

นัยที่ ๔ มีการละกามฉันทะด้วยเนกขัมมะเป็นต้น ไปจนถึงละกิเลสทั้งหมดด้วย
 อรหัตตมรรค

ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นจึงชื่อว่าเห็นตถาคต”

จริงๆ แล้ว ตัวเลข ๓๗ ยังมีความหมาย เกี่ยวพันกับพระอภิธรรมอยู่ด้วยคำว่า **อภิ (ญญาเทสิต) ธรรม** นั้นถ้าจะเรียกสั้นๆ ก็เรียกได้ว่า **อภิธรรม** และหากจะเชื่อมโยงทางตำนานการจัดลำดับชั้นของภพภูมิ ในจำนวนภพภูมิทั้งหมดซึ่งมีอยู่ ๓๑ ภพภูมินั้น มีชื่อภพภูมิที่เป็นชื่อของตัวเลขแค่สองภพภูมิต่างกัน คือ ชั้น **จาตุมหาราชิกา (สี่)** กับ **ดาวดึงส์ (สามสิบสาม)** รวมตัวเลขของทั้งสองชั้นเทพ จะได้สามสิบเจ็ด เลข ๓๗ นี้ ก็มาพ้องกับจำนวนของโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๓๗ พอดี ที่นี้ ธรรม ๓๗ หรือ โพธิปักขิยธรรม นอกจากจะหมายถึง สติปัฏฐาน ๔ จนถึงอริยมรรค ๘ ตามที่ได้อธิบายมาข้างต้นแล้ว **ธรรม ๓๗** ยังอาจหมายถึง **โลกุตตรจิต ๑ + เจตสิก ๓๖** ที่ทำงานร่วมกับ**โลกุตตรจิต** ได้ อีกด้วย เจตสิก ๓๖ เหล่านี้ ก็คือ ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา เอกัคคตา ชีวิตินทรีย์ มนสิการ วิตก วิจารณ์ อิทธิกรรม วิริยะ ปิติ ฉันทะ, สัทธา สติ หิริ โอตตปปะ อโลภะ อโทสะ ตัตตรมัชฌัตตตา กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัฏญตา จิตตกัมมัฏญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายชุกตา จิตตชุกตา สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ ปัญญินทรีย์ (เจตสิก ๑๓ อย่างแรก ตั้งแต่ ผัสสะ ถึง ฉันทะ เรียกว่า **อัญญาสมาณาเจตสิก** ซึ่งสามารถไปประกอบทำงานร่วมกับธรรมฝ่ายอกุศลหรือ กุศลก็ได้ ส่วนเจตสิก ๒๓ อย่างหลัง ตั้งแต่ สัทธา ไปจนถึง ปัญญินทรีย์ เรียกว่า **โสภณเจตสิก** ทำงานในฝ่ายกุศล เท่านั้น)

ซึ่งดูเหมือนว่า **ปัญญินทรีย์** (ความเป็นใหญ่ คือปัญญา หรือจะแปลว่าพระอินทร์ คือปัญญา ก็คงได้) มิได้ทำงานผู้เดียว ต้องประกอบไปด้วยสหายนแวดล้อมด้วย และเมื่อรวมทั้งหมด ๓๗ องค์ประกอบแล้ว จึงจะสามารถตัดทำลายกิเลสลงได้โดยสิ้นเชิง

เทวดาสองชั้นแรกคือชั้นจาตุมหาราชิกาและชั้นดาวดึงส์ มีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์มากที่สุด ซึ่งเทพสองชั้นนี้สถิตอาศัยอยู่ที่เขาสิเนรุ ไทยเรานิยมเรียกว่าเขาสุเมรุ (จาตุมุข อยู่ที่เชิงเขา ดาวดึงส์อยู่บนยอด) เทพชั้นสูงกว่าที่เหลือทั้งหมด ลอยอยู่เหนือเขาสิเนรุขึ้นไป

ทำไมสวรรค์ชั้นจตุรุมหาราชิกาและดาวดึงส์ ต้องอยู่บนยอดเขาสิเนรุ ?

เราเชื่อกันมานานตามคติพราหมณ์ว่า เขาพระสุเมรุ เป็นศูนย์กลางจักรวาล และเป็นที่อยู่ของทวยเทพ บ้างก็ว่าเป็นที่อยู่ของพระคิวัระ พระมหากษัตริย์ถือกันว่าเป็นสมมติเทพ จูติมาจากสวรรค์ เวลาสวรรคต จะถวายพระเพลิงพระบรมศพที่พระเมรุมาศ (เมรุทอง) นี้เพื่อส่งเสด็จกลับไปสู่อสุภสวรรค์ แต่โบราณกาลมา แม้ประชาชนชาวไทยทั่วไปก็รับคตินี้ มาใช้ด้วย จากการที่มีการเผาศพที่ “เมรุ” เช่นกัน (อ่านว่า เมน) แต่เราเป็นชาวพุทธ ไม่ใช่พราหมณ์มานานแล้ว ชาวพุทธที่แท้นั้น อุดมคติของชีวิตหลังความตายคงมิใช่ไปรวมกับเทพเหมือนกับพวกพราหมณ์ แต่เป็นการเข้าถึงพระนิพพาน ในปัจจุบันชาติ คือนิพพาน (ดับ) ก็เลสได้ แม้ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ และปรินิพพานวางขันธดับสนิทได้เมื่อสิ้นชีวิตลง

มาดูการวิเคราะห์คำว่าสิเนรุ ตามคติพุทธ กันบ้าง

สิเนรุ เขาสิเนรุ เป็นราชาแห่งภูเขาดังวิเคราะห์ศัพท์ได้ว่า **สินาติ สฺจิจิ กโรติ เทเวติ สิเนรุ** ภูเขาค้ำระพวกเทพให้สะอาด (**สินา** ธาตุ **โสเจยุเย** ในความหมายว่าทำให้สะอาด **เอรุ** ปัจจัย) ธาตุ **สินา** นี้ ในภาษาไทยเรามาใช้ในคำว่า สรงสนานร่างกาย แปลว่า อาบน้ำชำระร่างกาย

แต่จริงๆ แล้ว ความหมายในที่นี้ น่าจะหมายถึงการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ คือทำเทพให้สะอาดหมดจดนั่นเอง เทพมี ๓ ประเภท คือ **สมมติเทพ อุปัตติเทพ และวิสุทธิเทพ** ดังนั้น การชำระสมมติเทพ คือการชำระพวกมนุษย์ที่มีความเป็นอยู่แบบเทพ เช่น พระราชา หรือพวกมนุษย์ที่มีความรู้ในทางโลกต่างๆ ชั้นเทพ คือ พวกกมนุสสเทโวทั้งหลาย และการชำระอุปัตติเทพ คือเทพทั้ง ๖ ชั้น ที่เป็นเทพโดยการอุปัติ ที่มาพึ่งพระสัทธรรม ให้เป็นวิสุทธิเทพ (เป็นเทพเพราะความบริสุทธิ์จากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง) ก็คือให้เป็นพระอรหันต์นั่นเอง

สรุปได้ว่า อรรถที่หมายเอาในบทความนี้ คือ **สินาติ สุจี กโรติ วิสุทธิเทเวติ สินรุ โพิปักขิยธมฺมสมุโห** เรียกสินะเพราะชำระ (ให้เป็น) วิสุทธิเทพ ก็คือการรวมกันของ โพิปักขิยธรรม นั่นเอง

ในมาติกาพระอภิธรรมมีหมวดธรรมอันหนึ่งซึ่งบ่งถึงเขาสุเมรุได้ดี หมวดธรรม นั่นก็คือ **อโนฆนียา ธมฺมา (ธรรมที่ไอชะไม่ท่วมทับ)** ซึ่งองค์ธรรมก็คือ **โลกุตตรจิต ๑ + เจตสิก ๓๖** (รวมได้ ๓๗) และ**นิพพาน** ขอให้นึกถึงภาพของเขาพระสุเมรุ ที่โผล่ขึ้น พ้นจากมหาสมุทรแห่งห้วงทุกขวิภูสงสาร ที่ไอชะ (กาโมชะ ภาโวชะ ทิฏฐิฐุชะ อวิชโชชะ) ไม่สามารถท่วมทับได้ (ไอชะ คือ ธรรมที่ท่วมทับ ยังบุคคล ให้จมลงในวิภูชะ)

ส่วน อโนฆนียา ธมฺมา คือ ธรรมที่ไม่ถูกกิเลสท่วมทับ แบ่งเป็นภายใน คือ โลกุตตรจิต ๑ เจตสิก ๓๖ และ**ภายนอก** คือ พระนิพพาน ภายในเป็น**ภาเวตัพพธรรม** (ธรรมที่ต้องเจริญ ทำให้มีให้เพิ่มขึ้น) ส่วนภายนอกเป็น**สังกิตตัพพธรรม** (ธรรมที่ต้องทำให้แจ้ง)

สำหรับผู้มีพื้นฐานของอภิธรรม การอธิบาย องค์ธรรมตามนี้เหล่านี้ อาจทำให้เข้าใจความหมายของตัวเลข ๓๗ อันเป็นธรรมาธิษฐาน กับเทวดาสองชั้นต้น อันเป็นบุคคลาธิษฐานได้ดีขึ้น

นัยแรก) **มัคคจิตตูปาท ๓๗** (คือ อัญญาสมานาเจตสิก ๑๓ + โสภณเจตสิก ๒๓ และ มัคคจิต ๑) นัยนี้เอาเฉพาะขณะที่เกิดมัคคจิต ซึ่งจริงๆ แล้ว มิใช่มีแค่องค์มรรค ๘ เท่านั้นที่เกิดในมัคคจิต แต่ตามสภาวะแล้วมีการทำงานร่วมกันถึง ๓๗ สภาวะ (เหมือนเทพทั้งหมด คือ เทพชั้นจาตุมหาราชิกา ๔ กับเทพชั้นดาวดึงส์ ๓๓ รวมเป็น ๓๗ มาทำงานร่วมกัน เพื่อประหาณกิเลส โดยนัยนี้ พระอินทร์ น่าจะเป็นตัวมัคคจิตเอง) ซึ่งตามหลักฐานในพระสูตร พระอินทร์เอง สูดท้ายก็ได้เป็นพระโสดาบัน หลังจากได้ฟังธรรมะจากพระพุทธองค์ และได้ต่ออายุตนเองด้วยพระอมตธรรมจากเดิมที่กำลังจะหมดอายุลง

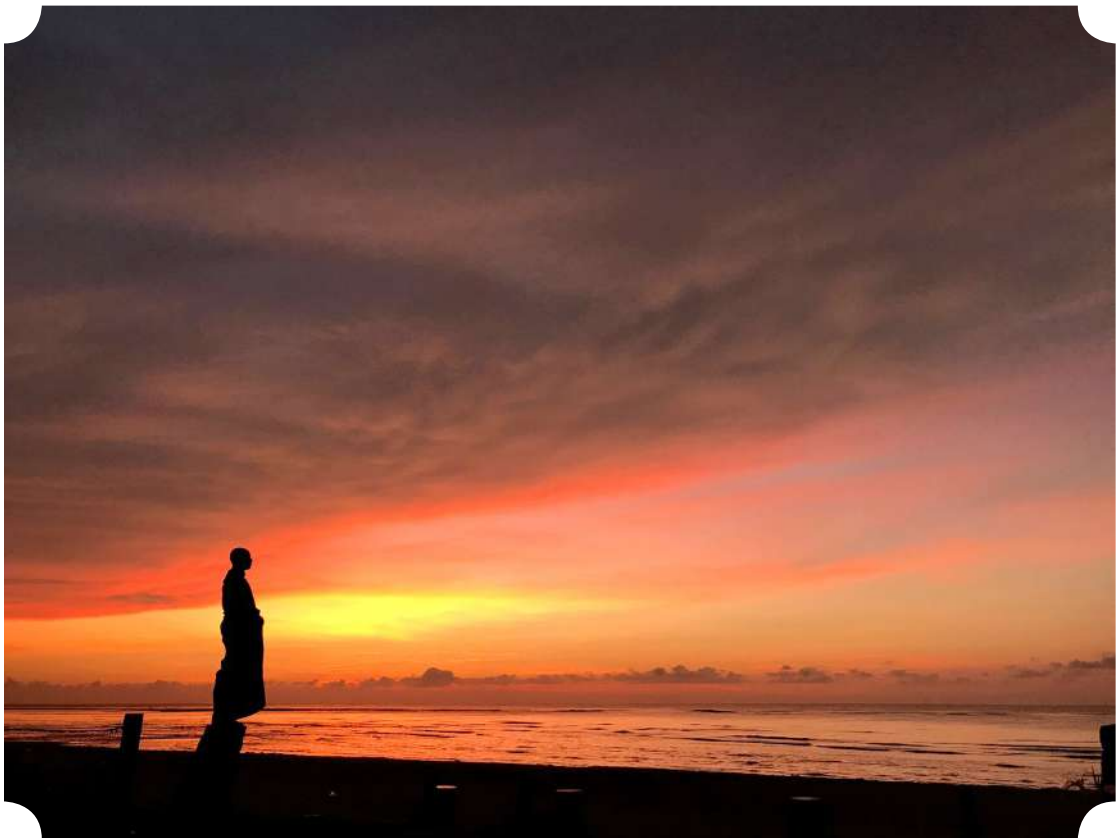
นัยที่ ๒) **กุศลจิต ๓๗** คือ มหากุศลจิต ๘ + มหัคคตกุศลจิต ๙ + โลกุตตรมัคค-กุศลจิต ๒๐ (นับแบบละเอียด) นัยนี้กินความมากขึ้น ไม่ใช่เฉพาะขณะมรรค แต่รวมกุศลทั้งหมด ทั้งกามาวจร มหัคคตกุศล และโลกุตตรกุศลที่แจกอย่างละเอียด ในคาถาสรุปพระอภิธรรมตถุสฺสคฺหา แสดงไว้ว่า **สตตฺตีสสิวิ ปุญฺญํ (บุญมี ๓๗ ประเภท)** ถ้าปฏิบัติได้พร้อมพร้อมทั้ง ๓๗ ดวง ก็ถือว่าได้ทำกุศลให้ถึงพร้อมแล้ว คือได้ **สพฺพ - กุสลสมฺปทา** ตามโอวาทปาติโมกข์นั่นเอง โดยนัยนี้พระอินทร์ก็คือ ดวงจิตกุศลที่สูงที่สุด หรือ ดวงปัญญา-ฉานอรหัตตมรรค นั่นเอง

จึงพอจะเห็นได้ว่าทำไมพระพุทธเจ้าต้องเสด็จขึ้นไปตรัสสอนพระอภิธรรมบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เหตุผลหนึ่งก็เพื่อที่จะสื่อถึงธรรม ๓๗ ข้อนี้นั่นเอง

จริงๆ ยังมีน้อยๆ อีกมาก ที่ผู้ที่เรียนอิทธิกรรมมาจะสนุกในการเชื่อมโยงองค์ธรรม เข้ากับตำนานเทพ แต่ในบทความนี้ขอพักเท่านี้ไว้ก่อน พอให้ได้เห็นเป็นแนวทาง

“นี่แนะนำช่างปลุกเรื้อน เรา รู้จักเจ้าเสียแล้ว เจ้าจักทำเรื้อนให้เราไม่ได้อีกต่อไป โครงเรื้อนของเจ้าเราหักเสียแล้ว ยอดเรื้อนเราก็รื้อเสียแล้ว จิตของเราถึงแล้วซึ่งสภาพ ที่อะไรปรุงแต่งไม่ได้อีกต่อไป มันได้ถึงแล้วซึ่งความสิ้นไปแห่งตัณหา”

พระพุทธพจน์

เรื้อนชีวิต

วันเวลา ผ่านไป ใจสว่าง
'สามสิบเจ็ด บุญ' รวม รวมพลัง

จะสร้างบ้าน ของชีวิต อย่าผิดหลัง
เห็น 'ตัวสั่ง' สร้างเขาเสร็จ ก็เซ็ดพอ ๕

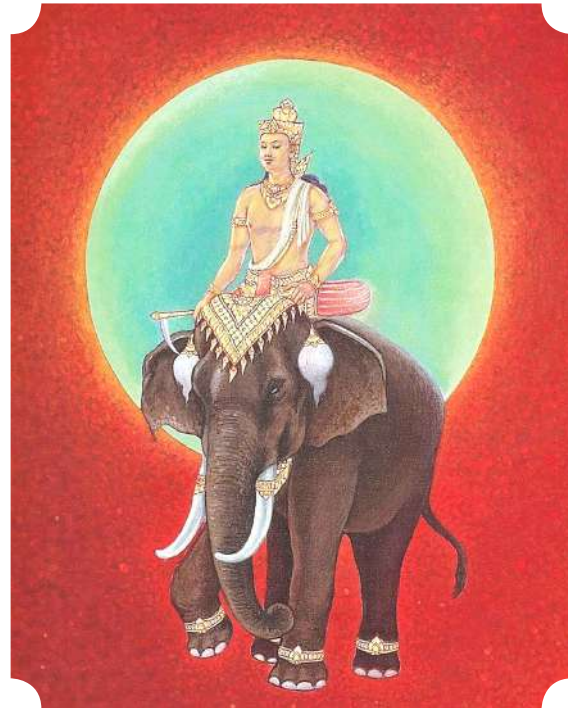
ธรรมะ ๓๗ : เนกขัมมธรรม

ตอนที่แล้วได้เสนอดังธรรมะ ๓๗ ที่บ่งบอกถึง **โพธิปักขิยธรรม** และ **ตถาคตธรรม** ไปแล้ว ช่วงเวลานี้ก็ใกล้วันเข้าพรรษาเข้าไปทุกที หลายคนคงอยากจะออกจากนิสัยที่ไม่ดีบางอย่าง เช่น ดื่มเหล้า ดื่บบุหรี่ ดิตอินเทอร์เน็ต หรืออยากจะออกจากกิเลส ด้วยการปฏิบัติธรรม เจริญกรรมฐานให้เข้มข้นขึ้น ก็จะได้มีโอกาสอธิษฐาน ปฏิบัติร่วมกับพระที่วัดด้วย จึงขอนำธรรมะ ๓๗ ที่ซ่อนอยู่ใน **เนกขัมมธรรม** มาให้พิจารณากัน เพื่อจะเป็นกำลังใจให้ออกจากกามันดูบ้าง

มาลองมองตัวเลข ๓๗ ที่ซ่อนไว้ตามนัยของชาดกกันก่อน โดยขอเรื่องราวของ **มฆเทพ** ที่มาใน **อรรถกถา มฆเทวชาดก** ซึ่งเป็นอดีตชาติของพระตถาคตเจ้า มาเล่าให้ฟังดังนี้

มฆเทวชาดก

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในพระเชตวันวิหาร ก็ในกาลนั้น ภิกษุทั้งหลายนั่งพรณนาการเสด็จออกบรรพชาของพระศัพท ลำดับนั้นพระศาสดาเสด็จมายังโรงธรรมสภา ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมา ถาถามว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเขอนั่งสนทนากันด้วยเรื่องอะไร ?” ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายมิได้นั่งสนทนากันด้วยเรื่องอย่างอื่น แต่นั่งพรณนาการเสด็จออกบรรพชาของพระองค์เท่านั้น” พระศาสดาตรัสว่า “ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตออก

เนกขัมม ในบัดนี้เท่านั้นก็หาได้ แม้ในกาลก่อน ก็ได้ออกเนกขัมมแล้วเหมือนกัน” ภิกษุทั้งหลายจึงอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อตรัสเรื่องนั้นให้แจ่มแจ้ง พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำเหตุอันระหว่างภพปกปิดไว้ให้ปรากฏ ดังต่อไปนี้

ในอดีตกาล ในกรุงมิถิลา วิเทหรัฐ ได้มีพระราชานามว่า **มฆเทวะ** เป็นพระมหาธรรมราชาผู้ดำรงอยู่ในธรรม พระเจ้ามฆเทวะนั้น ทรงให้กาลเวลาอันยาวนานหมดสิ้นไปวันหนึ่ง ตรัสเรียกช่างกลบ (ช่างตัดผม) มาว่า “ดูก่อน ช่างกลบผู้สหาย ท่านเห็นผมหงอกบนศีรษะของเราในกาลใด ท่านจงบอกแก่เราในกาลนั้นเถิด” ฝ่ายช่างกลบก็ได้

ทำให้เวลาอันยาวนานหมดสิ้นไป วันหนึ่งเห็นพระเกศาหงอกเส้นหนึ่ง แทรกในระหว่างพระเกศาทั้งหลาย ที่มีสีดั่งดอกอัญชันของพระราชินี จึงได้กราบทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ พระเกศาหงอกเส้นหนึ่งปรากฏแก่พระองค์” พระราชาตรัสว่า “สหาย ถ้าอย่างนั้น ท่านจงถอนผมหงอกเส้นนั้นของเราเอามาวางในฝ่ามือ” เมื่อพระราชินีอย่างนั้น ช่างกัลบก จึงเอาแหวนทองถอนพระเกศาหงอก แล้วเอาวางลงในฝ่าพระหัตถ์ของพระราชินี ในกาลนั้นพระราชินียังมีพระชนมายุเหลืออยู่ ๘๔,๐๐๐ ปี แม้เมื่อเป็นอย่างนั้น พระราชินีได้ทรงเห็นผมหงอกแล้ว ก็ทรงล้าศัญประหนึ่งว่า พระยามัจจุราชมายืนอยู่ใกล้ๆ และประหนึ่งว่าตนเองเข้ามาอยู่ในบรรณศาลาอันไฟติดไฟลงอยู่ฉะนั้น ได้ทรงถึงความสังเวชแล้ว จึงดำริเตือนตนเองว่า “ดูก่อน มฆเทวะผู้เฒ่า เจ้าไม่อาจละกิเลสเหล่านั้น จนตราบเท่าผมหงอกเกิดขึ้น” เมื่อพระเจ้ามฆเทวะนั้นทรงรำพึงถึงผมหงอกที่ปรากฏแล้ว ความเร่าร้อนภายในก็บังเกิดขึ้น พระเสโท (เหงื่อ) ในพระสรริระไหลออก ฝ่าสาฎกได้ถึงอาการที่จะต้องปิด (เอาพระเสโท) ออก พระเจ้ามฆเทวะนั้นทรงพระดำริว่า “เราควรออกบวชในวันนี้แหละ” จึงทรงประทานบ้านชั้นดี อันเป็นที่ตั้งขึ้นแห่งทรัพย์เจ็ดพันแก่ช่างกัลบก แล้วรับสั่งให้เรียกพระโอรสพระองค์ใหญ่มา ตรัสว่า

“ลูกเอ๋ย มีผมหงอกปรากฏบนศีรษะของพ่อแล้ว พ่อเป็นคนแก่แล้ว ก็กามของมนุษย์พ่อได้บริโภคแล้ว บัดนี้ พ่อจักแสวงหากามอันเป็นทิพย์ นี่เป็นกาลออกบวชของพ่อ เจ้าจงครอบครองราชย์สมบัตินี้ ส่วนพ่อบวชแล้ว จักอยู่กระทำสมณธรรมในอัมพวันอุทยานชื่อมฆเทวะ” อำมาตย์ทั้งหลายเข้าไปเฝ้าพระราชินี ผู้มีพระประสงค์จะบวชอย่างนั้นแล้ว ทูลถามว่า “ข้าแต่สมมติเทพ อะไรเป็นเหตุแห่งการทรงผนวชของพระองค์” พระราชินีทรงถือผมหงอก ตรัสพระคาถานี้แก่อำมาตย์ทั้งหลายว่า

อุตุตมุงครุหา มยุห์

อิเม ชาตา วโยหรา

ปาตุฎตา เทวทูตา

ปพพชชาสมโย มมาติ

สุตจะข่มผมขาวคราวสมัย

ชาติวัยนำไปให้แสง

เทวทูตปรากฏสดสำแดง

สมัยนี้เป็นสมัยแห่งบรรพชา

มัจจุ ชื่อว่า เทวะ ที่ชื่อว่า **เทวทูต** เพราะ เป็นทูตแห่งเทวะนั้น จริงอยู่ เมื่อผมหงอกทั้งหลายปรากฏบนศีรษะ บุคคลย่อมเป็นเหมือนยีนอยู่ในสำนักของพญามัจจุราช เพราะฉะนั้น ผมหงอกทั้งหลาย ท่านจึงเรียกว่า ทูตของเทวะ คือ มัจจุ ที่ชื่อว่า **เทวทูต** เพราะเป็นทูตเหมือนเทวะ ดังนี้ก็มี เหมือนอย่างว่า บุคคลย่อมเป็นเหมือนเทวดาผู้มีทั้งประดับและตกแต่งแล้ว ยืนในอากาศ กล่าววาทว่า “ท่านจักตายในวันชื่อโน้น” ฉะนั้น เมื่อผมหงอกทั้งหลายปรากฏแล้วบนศีรษะ ย่อมเป็นเช่นกับเทวดาพยากรณ์ ฉะนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ผมหงอกทั้งหลาย ท่านจึงกล่าววาทว่าเป็นทูตเหมือนเทพ ที่ชื่อว่าเทวทูต เพราะเป็นทูต

ของวิสุทธิเทพทั้งหลาย (พระอรหันต์) ดังนี้ก็มี จจริงอยู่ พระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ทอดพระเนตรเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย และบรรพชิต นั้นแหละ ก็ถึงความสังเวช เสด็จออกบวช สมดังที่ตรัสไว้ว่า

ชินฺนุณฺณจ ทิสฺวา ทฺขิตฺตญฺจ พฺยาธิตํ

มตฺตญฺจ ทิสฺวา คตฺมายฺสฺสขฺยํ

กาสาวยตฺถํ ปพฺพชิตฺตญฺจ ทิสฺวา

ตสฺมา อหํ ปพฺพชิตฺตมฺหิ ราชาคิ

“ดูก่อนมหาบพิตร เพราะอาตมภาพเห็นคนแก่ คนป่วยใช้ได้ความทุกข์ คนตายอันถึงความสิ้นอายุ และบรรพชิตผู้ครองผ้ากาสาอะ จึงได้ออกบวช ดังนี้”

โดยปริยายนี้ ผมหงอกทั้งหลาย ท่านจึงเรียกว่าเทวทูต เพราะเป็นทูตแห่งวิสุทธิเทพทั้งหลาย

พระเจ้ามฆเทวะนั้น ครั้นตรัสอย่างนี้แล้ว จึงสละราชสมบัติออกผนวชเป็นฤๅษีในวันนั้นเอง ประทับอยู่ในมฆอัมพวันนั้นนั้นแหละ เจริญพรหมวิหารสี่อยู่ ๘๔,๐๐๐ ปี ดำรงอยู่ในฌานอันไม่เสื่อม สวรรคตแล้วบังเกิดในพรหมโลก จุตติจากพรหมโลกนั้น ได้เป็นพระราชา พระนามว่า **เนมิ** ในกรุงมถิลานั้นแหละอีก สืบต่อวงศ์ของพระองค์ที่เสื่อมลง จึงทรงผนวชในอัมพวันนั้นนั้นแหละ เจริญพรหมวิหาร กลับไปเกิดในพรหมโลกตามเดิมอีก แม้พระศาสดาก็ได้ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตออกมหาภิเนษกรรมณีนบัดนี้ เท่านั้น ก็หามิได้ แม้ในกาลก่อนก็ได้ออกแล้วเหมือนกัน” ครั้นทรงนำพระธรรมเทศานี้มาแสดงแล้ว จึงทรงประกาศอริยสัจ ๔ ในเวลาจบอริยสัจ ภิกษุบางพวกได้เป็นพระโสดาบัน บางพวกได้เป็นพระสกทาคามี บางพวกได้เป็นพระอนาคามี พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรื่องนี้ สืบต่ออนุสนธิกันด้วยประการดังนี้แล้ว ทรงประชุมชาดกว่า ช่างกลบกลบในครั้งนั้น ได้เป็นพระอานนทในบัดนี้ บุตรในครั้งนั้น ได้เป็นพระราหุลในบัดนี้ ส่วนพระเจ้ามฆเทวะได้เป็นเรา ตถาคตแล

มฆเทพ กับ มัคคมาณพ

แล้วเรื่องชาดกนี้จะเกี่ยวกับตัวเลข ๓๓ ยังไง ? ก่อนอื่นให้สังเกตชื่อ มฆเทพ นี้ว่าเป็นชื่อเดียวกับ มฆมาณพ อันเป็นชื่อเดิมของพระอินทร์ที่ครองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ (ดาวดึงส์) ในปัจจุบัน (พระอินทร์ จึงมีอีกชื่อหนึ่งว่า มฆวาน) จริงๆ ชื่อ มฆะ นั้น มีที่มาที่น่าสนใจมาก ในที่นี้ขอสันนิษฐานในเบื้องต้นไว้ว่า มาจาก มัคคะ นั่นเอง (เห็นตัวอักษรอาจจะดูต่างกัน แต่ขอให้ออกเสียงดังๆ ให้เพื่อนข้างๆ ฟังดูจะพบว่าเสียง “มฆะ” กับเสียง “มัคคะ” ไกลเคียงกันมาก) ชื่อ มฆะ นี้จึงน่าจะเป็นชื่อ ที่สื่อแสดงถึงบุพพภาคของมรรค ให้สังเกตว่า มฆมาณพที่เป็นชื่อเดิมของพระอินทร์นั้น ได้ชำระที่ กวาดทางสร้างถนน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ จนได้มาเกิดเป็นพระอินทร์ในที่สุด พุทธอีกอย่างหนึ่ง

ได้ว่า เขาคือ **มัทคมาณพ**นั่นเอง (มรรค แปลว่า ทาง บาฬิใช้ **มัทคะ**) คือเขาได้ชักชวนเพื่อนๆ ให้ช่วยกันทำทาง ที่เป็นรูปธรรม จนถึงทางที่เป็นนามธรรม หรือทำทางโลกีย-มรรค มาเป็นลำดับ จนถึงทางโลกุตตรมรรคได้ในที่สุด เรื่องนี้ต้องเขียนอธิบายอีกยาว แต่สำหรับบทความนี้ขออธิบายสั้นๆ ไว้แค่นี้ก่อน รอโอกาสหน้าจะเขียนอธิบาย

โดยละเอียดต่อไป จะเห็นได้ว่าเริ่มจะมาสัมพันธ์กับตัวเลข ๓๓ (ดาวตึงสะ) และเลข ๔ (จาดุมหาราชิกา) รวมกันเป็นเลข ๓๗ ซึ่งเกี่ยวพันกับพระอินทร์โดยตรง เพราะพระอินทร์เป็นผู้ครองความเป็นใหญ่อยู่ในเทวโลกทั้งสองนี้

นอกจากนี้ ถ้าพิจารณาจากความสำคัญของตัวเลขจากช่วงปีอายุ ถ้าสมมติเป็นมนุษย์ (ซึ่งพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะตรัสรู้ต้องมาเกิดเป็นมนุษย์เท่านั้น) ตามธรรมเนียมในสมัยก่อน ผู้ชายที่อายุครบ ๑๖ ปีบริบูรณ์ ถือว่าเป็นหนุ่มเต็มที่แล้ว ศึกษาศิลปวิทยาจบแล้ว ก็มักจะเลือกคู่ แต่งงาน แล้วมีลูก พออายุได้ ๑๗ ก็จะมีลูกชายคนแรกแล้ว และเมื่ออายุครบ ๓๓ ลูกชายคนโต ก็จะมีอายุครบ ๑๖ ปีพอดี เป็นผู้ใหญ่พอที่จะรับภาระดูแลเรือนต่อไปได้ ซึ่งก็พออายุเข้าปีที่ ๓๓ นี้แหละ ที่มักจะจะได้พบผมหงอกของตนเป็นเส้นแรก เป็นการเริ่มทำความรู้จักกับเทวทูตทั้ง ๔ (คือ ชรา พยาธิ มรณะ และ สมณะ) พอดี (ให้สังเกตว่า $๓๓ + ๔ = ๓๗$) ดังนั้น ตัวเลข ๓๗ นี้ จึงสามารถแทนการที่มีเหตุปัจจัยพร้อม (อายุ ๓๓ + เทวทูต ๔) ที่ทำให้ตัดสินใจออกบวชหรือเนกขัมมะได้อีกด้วย

อหยาศัยของพระโพธิสัตว์

ตามคติอาศรมเดิมของพวกพราหมณ์ ซึ่งแบ่งช่วงชีวิตไว้สี่ช่วงด้วยกัน ช่วงแรกคือ **พรหมจารี** ศึกษาศิลปวิทยา ช่วงที่สอง **กามโภคี** ครองเรือนบริโภคกาม ช่วงที่สาม **วนปรีส** ออกบวชไปอยู่ป่า ช่วงสุดท้าย **สันยาสี** นำความรู้กลับมาสั่งสอนประชาชน จะเห็นได้ว่าชาดกนี้แสดงให้เห็นอหยาศัยของพระโพธิสัตว์ คือ ไม่ติดในสุข แต่ชอบออกจากกาม แสวงหาวิเวก เพื่อโมกขธรรม ความหลุดพ้น

อัครยาตย์ของพระโพธิสัตว์มี ๖ อย่าง (ตามวิสุทธิมรรค) ดังต่อไปนี้ คือ

๑. **อโลภะ** พระโพธิสัตว์ทั้งหลายมีอัครยาตย์ประกอบด้วยความไม่โลภ เป็นผู้มึปกติเห็นโทษของความโลภ จึงยินดีพอใจในการให้ทาน และเสียสละ
๒. **อโทสะ** พระโพธิสัตว์ทั้งหลาย มีอัครยาตย์ประกอบด้วยความไม่โกรธ เป็นผู้มึปกติเห็นโทษของความโกรธ
๓. **อโมหะ** พระโพธิสัตว์ทั้งหลายมีอัครยาตย์ประกอบด้วยความไม่หลง เป็นผู้มึปกติเห็นโทษของความหลง จึงมีปกติชอบแสวงหาความรู้
๔. **เนกขัมมะ** พระโพธิสัตว์ทั้งหลายมีอัครยาตย์ในการถือบวช เป็นผู้มึปกติเห็นโทษในการอยู่ครองเรือน จึงชอบประพฤติพรหมจรรย์
๕. **ปวิเวกะ** พระโพธิสัตว์ทั้งหลายมีอัครยาตย์ในความสงบ เป็นผู้มึปกติเห็นโทษในการอยู่คลุกคลีกับหมู่คณะ จึงมีปกติชอบความสงบ ไม่ชอบวุ่นวาย
๖. **นิสสรณะ** พระโพธิสัตว์ทั้งหลายมีอัครยาตย์ในการออกจากทุกข์ เป็นผู้มึปกติเห็นโทษในภพและคติทั้งปวง

ในโอวาทปาติโมกข์มีโอวาทสามข้อ ที่พระพุทธองค์ตรัสให้เป็นหลักไว้ ข้อแรกคือ ไม่ทำบาปทั้งปวง ข้อสองพระบาทว่า **กุสะลัสสะ อุปะสัมปะทา** : การอุปสมบทกุศล หรือ การทำกุศลให้ถึงพร้อม

น่าสังเกตที่ว่า ในพิธีอุปสมบท มีการทำสังฆกรรมการเข้าโบสถ์ เพื่อออกมาเป็นพระสงฆ์นั้น ก็เหมือนส่งตรงเข้าไปเป็นสหายของเทวดาชั้นดาวดึงส์นั่นเอง

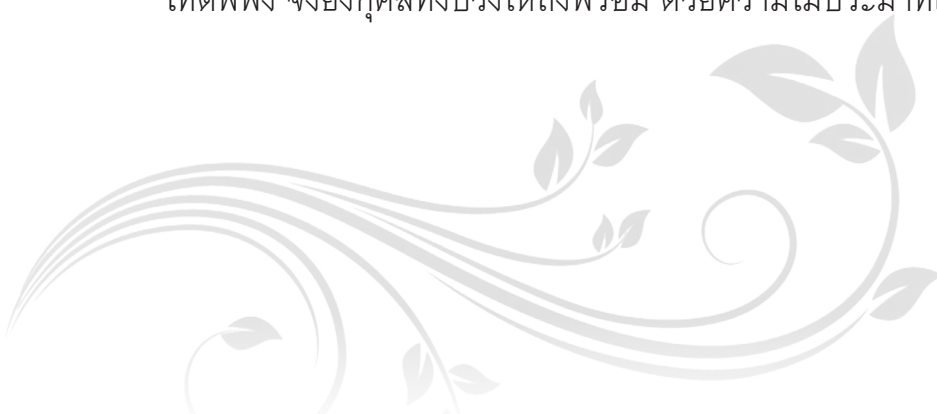
มาดูองค์ประกอบของการบวชในมัชฌิมประเทศกันว่ามีอะไรบ้าง

ต้องมีพระสงฆ์อย่างน้อย ๑๐ รูป *ทสวรรค* จึงจะครบองค์ของการให้อุปสมบท.... ๑๐

บรรพชา :	ตัจปัญจกกรรมฐาน “เกสา โลมา นขา ทันตา ตใจ”.....๕
	ทสสิกขาบท คีล ๑๐.....๑๐
อุปสมบท :	ญัตติจตุตถกรรม กรรมมีญัตติเป็นที่สี่.....๔
	จัตตาริ นิสสยา (อนุศาสน์ ๔).....๔
	จัตตาริ อกรณียานิ (อกรณียกิจ ๔).....๔

รวม ๓๓/

ก่อนจะเสร็จพิธีบวช คำกล่าวของพระอุปัชฌาย์จะจบลงที่ อับปะมาเทนะ สัมปา-
เทตัพพัง จยังกุศลทั้งปวงให้ถึงพร้อม ด้วยความไม่ประมาทเกิด

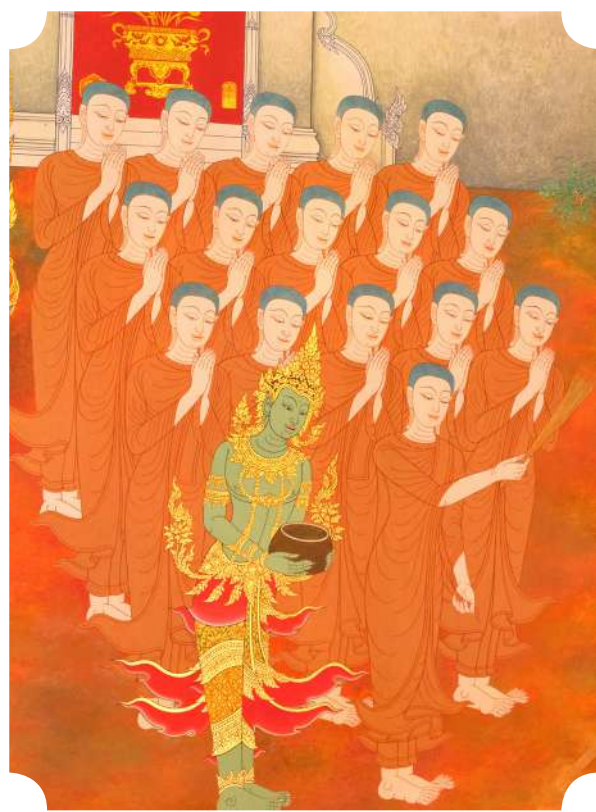
พระสังฆเจ้า กับ ดาวดิ่งส์

การออกจากกามหรือเนกขัมมะนั้น คนส่วนใหญ่จะคิดว่าต้องมาอยู่ในกรอบระเบียบที่แห้งแล้ง ไร้ความเพลิดเพลินใดๆ เลย จริงๆ แล้วไม่เป็นอย่างนั้น สวรรค์ชั้นดาวดิ่งส์กับวิถีชีวิตของพระภิกษุที่มีความละม้ายคล้ายกันอยู่ไม่น้อย คนที่มีความคุ้นเคยในเรื่องราวพระพุทธประวัติอยู่บ้าง ก็คงจะสามารถพบความคล้ายกันนี้ได้อยู่เสมอ ดังเช่น ดาวดิ่งส์มีเจดีย์จุฬามณี ที่เก็บมวยผมของพระโพธิสัตว์ วัตก็มีเจดีย์ เก็บพระอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้า, ดาวดิ่งส์มีสุธัมมศาลา วัตก็มีศาลาแสดงธรรม (ที่วัดจากแดงมีสุธัมมศาลาด้วย), ดาวดิ่งส์มีสระโบกขรณีนั้นทวัน มีสวนจิตรลดา วัตวาอารามก็เป็นแหล่งรมณียสถาน ร่วมรื่นด้วยธรรมชาติเช่นกัน, ดาวดิ่งส์มีพระอินทร์ที่เป็นพระโสดาบัน วัตก็เป็นที่รวมของปลาทนายบุคคล มีพระโสดาบัน เป็นต้นเช่นกัน

พระอินทร์มีปัญฑุกัมพล พระก็มีจักร จริงๆ แล้วจักรก็คือผ้าเหลืองนั่นแหละ (ปัญฑุก คือ เหลือง + กัมพล คือ ผ้า = ปัญฑุกัมพล คือ ผ้าเหลือง), พระอินทร์มีพระแท่นศิลาอาสน์ (พระแท่นหินที่เวลานั่งจะยวบลงไปตามรูปทรงของอวัยวะ อ่อนนุ่ม ไม่แข็งกระด้าง) พระก็มีศิลาอาสน์ คือ มีศิลเป็นอาสนะ (ที่นั่ง) เหมือนกัน (เวลาพระพิจารณาศีลของตนที่ไม่เคร้าหมอง ก็เกิดปิติ ปราโมทย์ ไม่เกิดความเดือดเนื้อร้อนใจ) ทั้งพระอินทร์ทั้งพระ ส่วนใหญ่ ก็ยังต้องศึกษาด้วยกันทั้งคู่ トラบใดที่ยังเป็นพระเสขบุคคลอยู่ ส่วนการศึกษา หรือสิกขานั้น มีความหมายว่า **สิกขิตพฺพาทิ สิกฺขา** ข้อปฏิบัติอันบุคคลพึงศึกษา เรียกว่า สิกขา หรือ มาจาก **ส + อิกข ส** มีได้หลายความหมาย คือ ตัว ตน กาย ร่างกาย ทรัพย์ สมบัติ สวรรค์ **อิกฺขา** = การเห็น มาจาก อิกฺข ธาตุ หรือ **สยฺ อิกฺขณฺ** **สิกฺขา** (สยฺ เอง + อิกฺขณฺ การเห็น) ดังนั้น **ส + อิกฺข** จึงแปลว่า การเห็น (ศึกษา) ตนเอง (ซึ่งปฏิบัติตามมัคคะแห่งสวรรค์) ด้วยตนเองก็ได้

มีคำกล่าววว่า **‘ไม่มีสิ่งใดเสียเวลาเท่าไปเฝ้าดูผู้อื่น’** ความแตกต่างระหว่าง **มฆมาณพ** กับ **โมฆบุรุษ** จึงอาจจะอยู่ตรงที่ใช้เวลาดูตนเองหรือดูผู้อื่นนั่นเอง

มฆ คือ การดำเนินชีวิตบนวิถีแห่งมัคคะ พัฒนาตนเอง ส่วน **โมฆ** ก็คือผู้ที่ยังหลงทางอยู่ เพราะมัวแต่ดูคนอื่น (โมฆบุรุษ เป็นคำที่พระพุทธเจ้าตรัสเรียกคนที่ว่างเปล่าในธรรมวินัยนี้)

มข มาจาก มห ธาตุ ในอรรถการบรูชา ก็ได้ มาจาก มคฺคธาตุ ในการไป ก็ได้ หรือ มา จาก มชฺช ธาตุ ในการชำระ ก็ได้ ส่วน **โมข** มา จาก มห ธาตุ ในอรรถ เวจิตเต (จิต กวัดแกว่ง) ซึ่งแปลว่า เปล่า ว่าง ปราศจากประโยชน์ หาประโยชน์มิได้ จะเห็นได้ว่าชีวิต ที่มีสาระในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น ก็คือชีวิตที่อยู่บนมโนคติของการพัฒนาตนเอง มุ่งหน้าไปสู่พระนิพพาน สู่ความดับทุกข์โดยสิ้นเชิงนั่นเอง

ให้สังเกตว่า พระอินทร์ซึ่งเป็นหัวหน้าของเทพนั้น อยู่ฝ่ายตรงข้ามกันกับท้าวเวปจิตติ ที่เป็นหัวหน้าของพวกอสูรจริงๆ แล้วอสูรก็เป็นพวกเทพมาก่อน แต่ภายหลังกลับประมาท ไปดื่มน้ำเมาเข้า จึงต้องตกลงมาจากสวรรค์

ส่วนต้นไม้ประจำภพดาวดึงส์นั้นคือ ต้น **ปาริฉัตต** (ในภาษาไทยนิยมเขียน ปาริฉัตร หรือ ปรีฉัตตर्ก) แปลกันมาว่า ต้นทองหลวง หรือ ต้นทองกวาว วิเคราะห์ที่มีในคัมภีร์ สัททศาสตร์ทั่วไปได้ว่า **ปรี สมมุตโต ฉตุตฺ วิย ตัญจตีติ ปาริฉตุโต ปาริจฉตุตโก** ตั้งอยู่ เหมือนฉัตร (ร่ม) โดยรอบ จึงเรียก ปาริฉัตต ขอวิเคราะห์คำนี้ใหม่ ให้นำสนใจขึ้นดังนี้

๑) ปาริฉัตต อาจจะเป็นมาจาก **ปาฬิ (พระพุทธพจน์) + ฉตุต (ร่ม) = ปาฬิฉตุต** ดังนั้นจึงแปลได้ว่า **ปาฬิ (พระพุทธพจน์) นั้นแหละคือ ร่มเงาของสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์**

๒) หรืออีกนัยหนึ่ง **ปาริ** มาจาก **วิปลาส** ส่วน **ฉตุต** มาจาก **ฉาเตตีติ ฉตุต** แปลว่า **ผู้ป้องกัน ความวิปลาส (คลาดเคลื่อน = มิจฉาทิฏฐิ)** จึงเรียกว่าปาริฉัตต เพราะป้องกันความวิปลาส คลาดเคลื่อนของเดียรฉัตรผู้มีมิจฉาทิฏฐิ เป็นต้น

มาดูต้นไม้ประจำภพอสูร หรือต้น **จิตตปาตล** กันบ้าง แปลกันมาว่า คือต้นแคฝอย บางทีเขียนว่า **จิตตปาฏลี** มาจาก **จิตต** แปลว่า อัศจรรย์ บวกกับ **ปาฏลี** ซึ่งมาจาก **ปต ธาตุ ปตติ คจฺฉติ ปรีปากนฺติ** ถึงการลุก บวกกับ กลปัจจัย หมายถึงเมื่อออกดอกแล้ว จะแปลกใจ (เพราะอสูรเข้าใจว่าตนยังอยู่บนสวรรค์ ทั้งๆ ที่ได้เมา ตกลงมาแล้ว เมื่อต้น จิตตปาตลออกดอก จึงรู้ว่า ภพที่ตนอยู่มิใช่สวรรค์) แต่มาลองตั้งวิเคราะห์ หากความหมาย ที่ซ่อนอยู่ว่าจะเป็นอะไรได้บ้าง

จิตตฺ ปาเตตีติ จิตตปาตล **อกุสลาเจตสิก** ยังจิตให้ตกไป จึงเรียกจิตตปาตล ถ้าตั้งวิเคราะห์อย่างนี้ จิตตปาตล ก็คือ อกุศลเจตสิกทั้งหลาย หรือ **จิตตํ จ ตํ ปาตญฺจาติ จิตตปาตํ อกุสลํ จิตตํ** จิตที่ตกไป เรียกจิตตปาต จิตตปาตล ก็คืออกุศลจิต หรือ **จิตตปาตํ ลาคิ คณฺหาติ จิตตปาตล** **มิจฉาทิฏฺฐิ** ถือเอาซึ่งอกุศลจิต จึงเรียก จิตตปาตล วิเคราะห์นี้ จิตตปาตล ก็คือ มิจฉาทิฏฐิ เลือกลงเอาเองว่าชอบแบบไหน

เป็นที่น่าสังเกตว่า ถ้าดูตามรากศัพท์แล้ว จะพบว่าจิตตปาตล และ ปาจิตตिय (เป็นอาบัติประเภทหนึ่งของพระ) มีรากศัพท์ มาจาก จิตต และ ปาต เหมือนกัน เพียงแต่เรียงสลับกันเท่านั้น

ปาจิตตिय มาจาก จิตต + ปต + ติ + ญย จิตตปาตย สลับบท แล้วลบ ต หนึ่งตัว แปลตามการวิเคราะห์ได้ว่า (กุศล) จิตตฺ ปาเตตติ ปาจิตตिय การละเมิดที่ทำให้กุศล-จิตตกไป ชื่อว่า ปาจิตตिय

จึงเป็นไปได้ใหม่ว่า **สงครามระหว่างเทพกับอสูร** ที่แท้จริงนั้นอาจจะมีใช้อยู่บนฟ้า แต่อยู่ในใจของเราเอง ในเวลาที่พระภิกษุ (หรือพวกเรา) ฝึกรักษาสิกขาบทอยู่นั้น ถ้าเกิดเพลอไปต้องอาบัติปาจิตตีย์ตัวใดตัวหนึ่งเข้า ก็เหมือนประมาท ต้องตกจากภพเทพ มาสู่ภพอสูรชั่วคราว ถ้าปลงอาบัติ แล้วตั้งใจสำรวม ไม่ทำอีก ก็สามารถคืนกลับขึ้นไปสู่สวรรค์ได้อีก

บางท่านอาจจะเห็นว่าน่าสนใจดี แต่สวรรค์กับวัดไม่น่าจะอยู่ด้วยกันได้ ผู้เขียนตีความที่หักทักไปเองหรือเปล่า จึงขอนำหลักฐานในพระสูตรอังคุตตรนิกาย สัตตก - อัญญา-นิบาต ที่เป็นพุทธพจน์มาดูกัน พระพุทธเจ้าเองได้เปรียบเทียบสวรรค์ชั้นดาวดึงส์กับวิถีชีวิตของพระภิกษุไว้ ดังนี้

ปาริฉัตตกสูตร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ปาริฉัตตกพฤกษ์ แห่งเทวดาชั้นดาวดึงส์มีใบเหลือง สมัยนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์พากันดีใจว่า เวลานี้ต้นปาริฉัตตกพฤกษ์ ใบเหลือง ไม่นานเท่าไรก็จักผลัดใบใหม่

สมัยใด ปาริฉัตตกพฤกษ์ของเทวดาชั้นดาวดึงส์ผลัดใบใหม่ สมัยนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์พากันดีใจว่า เวลานี้ต้นปาริฉัตตกพฤกษ์ กำลังผลัดใบใหม่ ไม่นานเท่าไรก็จักผลิดอกออกใบ

สมัยใด ปาริฉัตตกพฤกษ์ของเทวดาชั้นดาวดึงส์ผลิดอกออกใบแล้ว สมัยนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์พากันดีใจว่า เวลานี้ปาริฉัตตกพฤกษ์ ผลิดอกออกใบแล้ว ไม่นานเท่าไรก็จักเป็นดอก เป็นใบ

สมัยใด ปาริฉัตรตกพฤษภของเทวดาชั้นดาวดึงส์เป็นดอกเป็นใบแล้ว สมัยนั้นเทวดาชั้นดาวดึงส์พากันดีใจว่า เวลานี้ปาริฉัตรตกพฤษภ เป็นดอกเป็นใบแล้ว ไม่นานเท่าไรก็จักเป็นดอกตูม

สมัยใด ปาริฉัตรตกพฤษภของเทวดาชั้นดาวดึงส์เป็นดอกตูมแล้ว สมัยนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์พากันดีใจว่า เวลานี้ปาริฉัตรตกพฤษภ ดอกออกตูมแล้ว ไม่นานเท่าไรก็จักเริ่มแย้ม

สมัยใด ปาริฉัตรตกพฤษภเริ่มแย้มแล้ว สมัยนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์พากันดีใจว่า เวลานี้ปาริฉัตรตกพฤษภเริ่มแย้มแล้ว ไม่นานเท่าไรก็จักบานเต็มที

สมัยใด ปาริฉัตรตกพฤษภของเทวดาชั้นดาวดึงส์บานเต็มที่แล้ว สมัยนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์พากันดีใจ เอิบอิมพรั่งพร้อมด้วยกามคุณ ๕ บำรุงบำเรออยู่ตลอดระยะ ๕ เดือนทิพย์ ณ ควงแห่งไม้ปาริฉัตรตกพฤษภ ก็เมื่อปาริฉัตรตกพฤษภบานเต็มที่แล้ว แผ้วศรีมีไปได้ ๕๐ โยชน์ ในบริเวณรอบๆ จะส่งกลิ่นไปได้ ๑๐๐ โยชน์ตามลม อานุภาพของปาริฉัตรตกพฤษภ มีดังนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล

สมัยใด อริยสาวกคิดจะออกบวชเป็นบรรพชิต สมัยนั้น อริยสาวกเปรียบเหมือนปาริฉัตรตกพฤษภของเทวดาชั้นดาวดึงส์ มีใบเหลือง

สมัยใด อริยสาวกปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกบวชเป็นบรรพชิต สมัยนั้น อริยสาวกเปรียบเหมือนปาริฉัตรตกพฤษภของเทวดาชั้นดาวดึงส์ ผลัดใบใหม่

สมัยใด อริยสาวกสงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุข เกิดแต่วิเวกอยู่ สมัยนั้น อริยสาวก เปรียบเหมือนปาริฉัตรตกพฤษภของเทวดาชั้นดาวดึงส์ ผลิดอกออกใบ

สมัยใด อริยสาวกบรรลุทุติยฌานมีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ สมัยนั้น อริยสาวก เปรียบเหมือนปาริฉัตรตกพฤษภของเทวดาชั้นดาวดึงส์ เป็นดอกเป็นใบ

สมัยใด อริยสาวกมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า “ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มียุเบกขามีสติ อยู่เป็นสุข” สมัยนั้น อริยสาวกเปรียบเหมือนปาริฉัตรตกพฤษภของเทวดาชั้นดาวดึงส์ เป็นดอกตูม

สมัยใด อริยสาวกบรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขา เป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ สมัยนั้น อริยสาวกเปรียบเหมือนปาริฉัตรตกพฤษภของเทวดาชั้นดาวดึงส์ เริ่มแย้ม

สมัยใด อริยสาวกทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ สมัยนั้น อริยสาวกเปรียบเหมือนปาริฉัตตกพุทธกษัตริย์ของเทวดาชั้นดาวดึงส์บานเต็มที สมัยนั้นภุมมเทวดาย่อมประกาศให้ได้ยินว่า ท่านรูปนี้มีชื่ออย่างนี้ เป็นสัททิวริหาริกของท่านชื่อนี้ ออกจากบ้านหรือนิคมชื่อโน้น บวชเป็นบรรพชิต กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่

(จะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบช่วงเวลาออกดอกของต้นปาริฉัตตกับช่วงชีวิตของภิกษุได้อย่างงดงามมาก)

หรือมีอีกที่หนึ่งใน ขุททกนิกาย จูฬนิเทศ ที่แม่จะอยู่ในช่วงระยะเวลาที่ว่างเว้นจากพระพุทธศาสนา ก็มีการเปรียบปาริฉัตตเหมือนพระปัจเจกพุทธเจ้าดังนี้ :

พระปัจเจกสัมพุทธเจ้า เป็นผู้จักขุอันทอดลง เท้าไม่โลเล

คุ่มครองอินทรีย์ มีใจอันรักษาแล้ว ไม่ชุ่มด้วยกิเลส

ไฟกิเลสมิได้เผา ฟิงเที่ยวไปผู้เดียวเหมือนนอแรด^๑ ฉะนั้น.

พระปัจเจกสัมพุทธเจ้า นำเครื่องหมายของคฤหัสถ์ลงแล้ว

ครองผ้าย่อมน้ำฝนออกบวช **เหมือนต้นปาริฉัตต มีใบที่***

^๑ ประพตติอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด (เอโก จเร ขคฺคฺริสาณกฺปิโป)

หมายถึง ประพตติตามจริยา ๘ อย่าง คือ

- ๑) ความประพตติในอิริยาบถ ๔
- ๒) ความประพตติในอายตนะภายใน ๖ ภายนอก ๖
- ๓) ความประพตติในสติปัฏฐาน ๔
- ๔) ความประพตติในสมาธิ คือ ฌาน ๔
- ๕) ความประพตติในอริยสัจ ๔
- ๖) ความประพตติในอริยมรรค ๔
- ๗) ความประพตติในสามัญญผล ๔
- ๘) ความประพตติเพื่อประโยชน์แก่โลก ๑

(๔ + ๖ + ๖ + ๔ + ๔ + ๔ + ๔ + ๔ + ๑ รวม ๓๗)

และสามารถละต้นหาได้ ปราศจาก ราคะ โทสะ โมหะ ละกิเลสได้สิ้นเชิง

ดำเนินทางสายเอกคือ เอกายนมรรค (สติปัฏฐานสี่) แล้วตรัสรู้ เหมือนแรดมีนอเดียว ไม่มีนอที่สอง

*อรุณกถา อธิบายว่า พระปัจเจกสัมพุทธเจ้านั้นทรงบาตรและจีวรครบ เหมือนต้นปาริฉัตตกะมีใบที่ต้นทองหลาง มีใบหนา มีร่มเงาชิด เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า เหมือนต้นปาริฉัตตกะมีใบที่

จะเห็นว่า ‘สวรรณ’ แบบพุทธนั้น คู่กัน มากับ ‘เนกขัมมะ’ หรือการออกจากเรือน มาบำเพ็ญพรตหมจรกรรมกัน ตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาแล้ว เพราะเขาเห็นโทษของกาม แต่หลัง พุทธกาล การศึกษาของชาวพุทธอ่อนแอลง พวกฮินดูก็สามารถดึงเอาสวรรณกลับไปอยู่กับกามได้อีก หมกมุ่นมัวเมา หมายถึงความสุขเป็นยอดปรารถนา แนวคิดเรื่องสวรรณ แบบฮินดูนั้นก็ยิ่งทรงอิทธิพลต่อวิถีคิดและความเข้าใจของชาวพุทธในเรื่องสวรรณมาจนถึง ทุกวันนี้ เมื่ออ่านพระสูตรเหล่านี้จบแล้ว หวังว่าจะได้เข้าใจสวรรณแบบพุทธกันมากขึ้น

แต่ไหนแต่ไรมา กามสุขเป็นเหตุให้ทำชั่ว ถ้าเป็นเหตุให้ทำทุจริต ก็ติดเวรในภพต่ำ คืออบาย ถ้าทำสุจริตก็ติดเวรในภพสูง คือ กามสุขคติภูมิ หมุนวนเวียน สลับไปมากัน อยู่ในสังสารวัฏนี้มายาวนาน ผู้ที่เห็นทุกข์ (คือเริ่มเห็นทางออก) ก็จะเริ่มคิดออกจากกาม

สำหรับเนกขัมมะนั้น.....

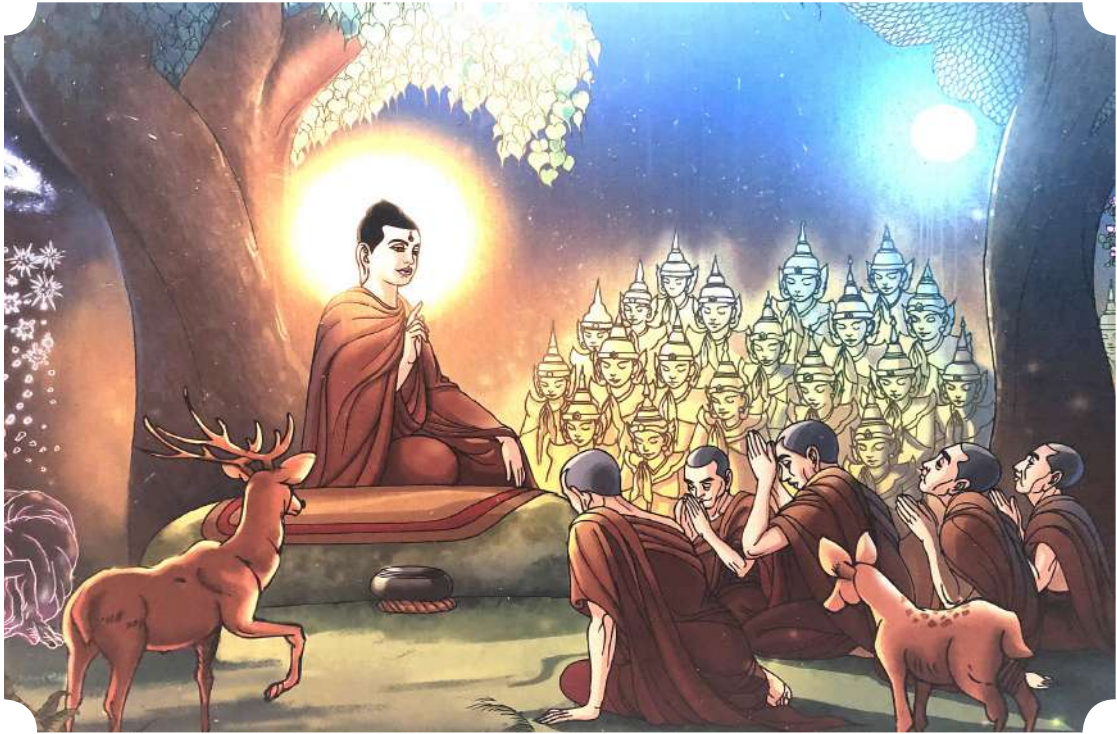
สุข เป็นเพียง ผลานิสงส์ (อานิสงส์ ผลพลอยได้ของผล มิใช่ตัวผลโดยตรง) ผลโดยตรง คือการดับทุกข์ หรือออกจากวัฏฏะทั้งปวงได้นั่นเอง

ไต่ร่มปาริฉัตต

แม้สุขสันต์ เวียนวัน ก็ซ้ำซาก
สุขมาก ๆ ไม่ซ้ำ ทำได้ไหม ?
ถ้าสุขซ้ำ สุขซาก สุขทำไม ?
พ้นทุกข์ไป สูญสังสาร น่าจะดี
พวก อสูร ย่อมพูน พอกสังสาร
ปรารถนา จะเสพสุข ไม่ฉุกหนี
เมื่อต้นจิตตปาทลี ออกดอกที่
วิบากสง ก็ตรงรี่ ขยี้ใจ

มองหาสุข ทุกข์ก็อยู่ คู่ไปด้วย
ตั้งได้สวดย ตั้งได้แก่ แน่ใจ
มุ่งความดับ กลับได้จบ พบเข้าใจ
ไต่ร่มใบ ปาริฉัตต เห็นชัดเอย ฯ

ธรรมะ ๓๗ : ลีขาธรรม

เดือนกรกฎาคมนี้ มีวันสำคัญสองวันคือ วันอาสาฬหบูชา ต่อด้วยวันเข้าพรรษา สารสำคัญของวันทั้งสองนี้ได้แก่ **อริยมรรค** คือทางสายกลาง (หลีกเลี่ยงทางผิดสองทาง คือ การพัวพันด้วยกามและการทำตนให้ลำบาก) และการออกจากกามสุข มาเข้าสู่เนกขัมมสุข หลายคนอาจจะยังไม่คุ้นกับเนกขัมมสุข แม้จะพอเห็นโทษของกามสุขอยู่บ้าง แต่ถ้าไม่เคยสัมผัสเนกขัมมสุขเลย ก็คงออกจากความสุขทางกามไม่ได้ หรือออกได้ไม่นาน ก็ต้องหวนกลับไปหากามสุขอีก กามสุขนั้นได้โดยง่าย เป็นไปตามสัญชาตญาณ ไม่ต้องฝึกฝนอะไร รอคารเสพ เสวยผล ยิ่งเสพยิ่งติด ยิ่งต้องพึ่งพาสິงภายนอก คือวัตถุกามต่างๆ มากขึ้นเรื่อยๆ แต่เนกขัมมสุขนั้นไม่ต้องพึ่งพาวัตถุภายนอก เกิดจากการกระทำของตนเอง เป็นความสุขภายในลึกๆ ซึ่งต้องผ่านการศึกษา ฝึกฝน อบรม ให้รู้จักสร้างความสุขชนิดนี้ขึ้นมาให้ได้ และสามารถพัฒนาให้ละเอียดลึกซึ้งได้เป็นลำดับ ทำให้เป็นอิสระจากการพึ่งพาวัตถุเสพภายนอก และร่วนวายน้อยลงเรื่อยๆ

เรามาคูยกันเรื่องธรรมะ ๓๗ ต่อจากที่เคยอธิบายไว้แล้วกันดีกว่า เริ่มจากอรรถของคำว่าเนกขัมมะก่อน ว่าหมายถึงอะไรได้บ้าง

เนกขัมมะ (ออก) มีหลายความหมาย ขึ้นอยู่กับว่า ออกจากอะไร

ในคัมภีร์อภิธานวรรณนา ซึ่งได้รวบรวมความหมายของเนกขัมมศัพท์ไว้ ๕ อย่าง ดังนี้ คือ

เนกขัมมํ ปฐมชฺฌาเน   ปพฺพชฺชชายมํ วิมุตฺตียมํ
วิปัสสนายํ นิสฺเสส -   กุสลมฺหิ จ ทิสฺสติ

เนกขัมมะ (ออก) มีอรรถดังนี้คือ

- ปฐมชฌาณัง.....ออกจากนิวรรณ์ คือ ปฐมฌาน ๑
- ปัพพชชา.....ออกจากเรือน คือ การบรรพชา ศีล ๑๐
- วิมุตติ.....ออกจากกิเลสทั้งปวง คือ อรหัตตผล ๑
 ออกจากขันธและอุปธิ คือ นิพพาน ๑
- วิปัสสนา.....ออกจากวิปัสสนาส คือ อนิจจา, ทุกขา, อนัตตานุ-
 ปัสสนา ๓
- นิสเสสกุสลัง.....ออกจากอกุศล คือ กุศลจิตทั้งหมด ๒๑*

* (กามาวจรกุศล ๘, รูปาวจร ๕, อรูปาวจร ๔, มรรค ๔)

$$๑ + ๑๐ + ๑ + ๑ + ๓ + ๒๑ = ๓๗$$

น่าสนใจใหม่ว่า รวมตัวเลขทั้งหมดก็ได้เนกขัมมธรรม ที่มี ๓๗ ประการ พอตีอีก อาจจะเป็นเพราะว่า พวกเราติดอยู่กับสิ่งต่างๆ มากมายในโลก การออกจึงต้องค่อยๆ ถอดออกไปทีละอย่าง เริ่มจากนิวรรณ์ตัวแรก คือกามฉันทะ ที่ทำให้เรายึดติดแน่นกับ กามวัตถุ จึงก้าวออกจากมันได้ยากยิ่ง ในที่นี้จึงยกมาเป็นตัวเริ่ม และสิ่งที่เราต้องค่อยๆ ถอนออกทั้งหมด ๓๗ อย่าง จนกว่าจะพ้นทุกข์ได้ในที่สุด ที่นี้มาดูประเด็นที่ทิ้งไว้จากเล่มที่แล้วกันต่อ ได้เปรียบเทวดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เหมือนพระภิกษุ และเปรียบต้นไม้ประจำภพดาวดึงส์คือต้นปาริฉัตรเหมือนภาษาบาลี คำว่าไว้ ที่นี้ลองมาดูการเปรียบเทียบในพระสูตรกันต่อ

ผู้ลาสิกขาเหมือนผู้ตกจากสวรรค์

ใน **ปัญจปุพฺพนิมิตตสูตร** (ว่าด้วยบุพพนิมิต ๕ ประการ) ในอิติวุตตกะ ขุททกนิกาย มีการเปรียบเทียบผู้กำลังลาสิกขาว่า เหมือนท้าวสักกะหรือเทวดาที่กำลังจุติ (เคลื่อน) จากสวรรค์ ดังนี้ :

แท้จริงพระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

“ภิกษุทั้งหลาย ในเวลาที่เทพบุตรจะจุติจากหมู่เทพ ย่อมปรากฏบุพพนิมิต ๕ ประการคือ

๑. ดอกไม้ที่ประดับเกี่ยวแห้ง
๒. พัสตราภรณ์ที่สวมใส่หมองจางลง
๓. เหงื่อไหลออกจากรักแร้
๔. ผิวพรรณเคร้าหมอง ปรากฏที่กาย
๕. เทพบุตรนั้นจะหมดความยินดีในทิพยสมบัติของตน

(คือมีบุพพาคานิมิต ๕ ประการ ๑) ทิพยมาลา คือศรัทธาของภิกษุนั้นเกี่ยวแห้ง ๒) ทิพยภูษาคือศีลเคร้าหมอง ๓) พระเสโท (เหงื่อ) คือ กิเลส ไหลออกมา ๔) ความมีผิวพรรณเคร้าหมองปรากฏในสรีระ ๕) ทิพยอาสน์ คือ ความรื่นรมย์ ในภิกษาจาร และที่พำนักอันวิเวกของภิกษุย่อมหมดไป ทั้งหมดนี้กินเวลาประมาณ ๗ วัน

เพื่อให้จำง่าย ขอเรียบเรียงเป็นกลอนว่า :

เมื่อมาลา ภูษา ดูหม่นหมอง	รักแร้นอง เสโท เหงื่อไหลไหล
อาสนะ เคยนั่ง ดูแข็งไป	กายก็ไร้ รัศมี เกิดมีเงา
ได้เวลา เทวดา ก่อนจุติ	เป็นนิมิต เริ่มจาก ดอกไม้เฉา
ถึงกายลับ ดับจาก วิมานเนา	นับถ้วนเท่า เบ็ดเสร็จ รวมเจ็ดวัน ฯ

และเมื่อเทวดาจะจุติ (เคลื่อน - แปลว่า ตาย) จากสวรรค์ บรรดาหมู่ญาติมิตรจะมาห้อมล้อมเทวดานั้น และอวยพรให้ได้ไปเกิดในสุคติ (สุคติของเทวดาคือได้กลับมาเป็นมนุษย์ได้มาทำบุญต่อ)

มนุษย์คือสุคติภูมิของเทวดา

เนื้อความในพระสูตรยังมีต่อ ดังนี้ว่า :

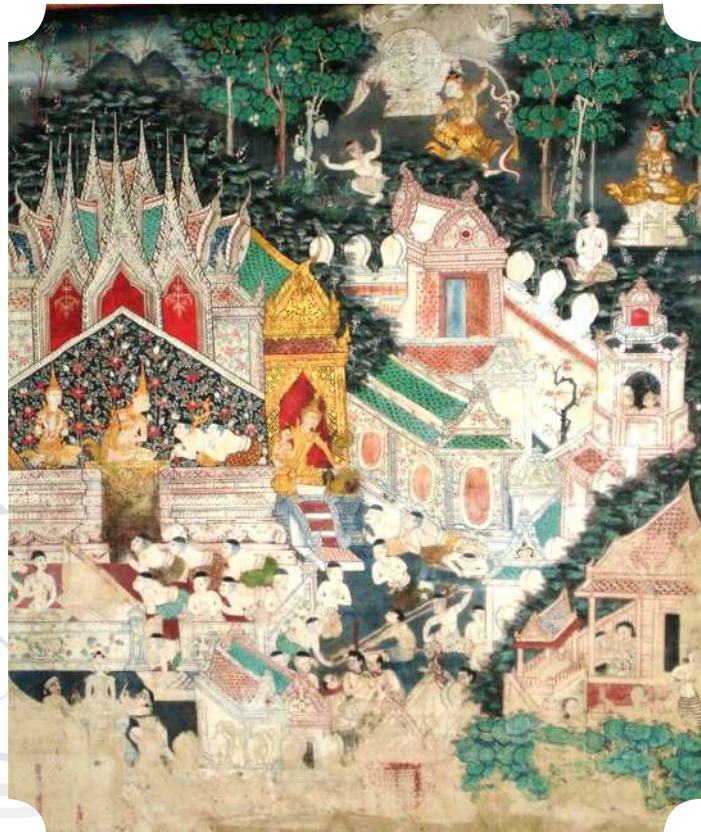
เทวดาทราบว่า เทพบุตรนี้จะจุติ ก็พลอยยินดี อวยพรให้ ๓ ประการ คือ

๑. ท่านจากเทวโลกนี้ไปแล้ว ขอให้
ได้ไปเกิดในภูมิที่ดี

๒. ขอให้ได้ลาภอันดี

๓. ขอให้ดำรงตนอยู่ด้วยดี

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่ง ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การ

ไปเกิดในภุมิที่ดีของเทวดาเป็นอย่างไร ? การได้ลาภอันดีของเทวดาเป็นอย่างไร ? การดำรงตนอยู่ด้วยดีของเทวดาเป็นอย่างไร ? พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุทั้งหลาย การเกิดเป็นมนุษย์ ชื่อว่าเป็นการไปเกิดในภุมิที่ดีของเทวดา การที่เทพบุตรลงมาเกิดเป็นมนุษย์แล้ว ได้ความศรัทธาในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้ นี้ชื่อว่าเป็นการได้ลาภอันดีของเทวดา ก็ความศรัทธาของเทพบุตรนั้นแล ตั้งมั่น มีเหตุเกิด* หยั่งลง มั่นคง อันสมณพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก ไม่สามารถทำให้คลอนแคลนไปได้ นี้ชื่อว่า เป็นการดำรงตนอยู่ด้วยดีของเทวดา” (*หมายถึง อโมหเหตุ คือเป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญานั่นเอง)

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ ดังนี้

ยथा เทโว เทวกายา
ตโย สหุทา นิจฺจรรนฺติ

จวติ อายุสฺสงฺขยา.
เทวานํ อนุโมเทตฺ.

“อิโต โภ สุคตฺติ คจฺจ
มนุสฺสสฺสญฺโต สหุทมฺเม

มนุสฺसानํ สหพฺยตฺ.
ลภ สหุตฺ อนุตฺตรํ.

“สา เต สหุตา นิวิญฺจสฺส
ยาวซีวํ อสฺหิรา

มฺลชาตา ปติญฺจิตา.
สหุทมฺเม สฺสฺปะเวทิตฺ.

“กายทฺทฺจจฺริตํ หิตฺวา
มโนทฺทฺจจฺริตํ หิตฺวา

วจฺจิตฺทฺจจฺริตานิ จ.
ยญฺจญฺญํ โทสสญฺหิตํ.

“กาเยน กุสลํ กตฺวา
มนสา กุสลํ กตฺวา

วาทาย กุสลํ พหุ.
อปปมาณํ นิรุปฺตี.

“ตโต โอปธิกํ ปุญฺญํ
อญฺเญปิ มจฺเจ สหุทมฺเม

กตฺวา ทาเนน ตํ พหุ.
พฺรหฺมจฺริเย นิเวสย’.

“อิมาย อนุกฺมฺพาย
จวณฺตํ อนุโมเทนฺติ

เทวา เทวํ ยथा วิทฺ.
เอहि เทว ปุณฺปปุณฺนฺติ.”

เมื่อเทพบุตรจะจุติจากเทวโลก เพราะสิ้นอายุ เทวดาผู้พลอยยินดี ย่อมเปล่งเสียง
อวยพร ๓ ประการ คือ

“ท่านผู้เจริญ ท่านจากเทวโลกนี้ไปแล้ว ขอให้ไปเกิดในภูมิที่ดี คืออยู่ร่วมกับมนุษย์เกิด
ท่านเกิดเป็นมนุษย์แล้ว ขอให้ได้มีศรัทธาอย่างสูงยิ่งในพระสัทธรรมเกิด
ศรัทธาของท่านนั้น ขอให้ตั้งมั่น ประกอบด้วยปัญญา หยั่งลงมั่นคงในสัทธรรมที่
ตถาคตประกาศไว้ดีแล้ว ใครๆ ทำให้คลอนแคลนไม่ได้ตลอดชีวิตเกิด

ท่านจงละกายทุจริต วิจิทุจริต มโนทุจริต ได้ทั้งหมด รวมทั้งละกรรมชั่วที่ประกอบ
ด้วยโทษอื่นๆ

จงทำความดีทางกาย วาจาให้มาก และทำความดีทางใจที่ประมาณมิได้ ปราศจาก
อุปธิ

นอกจากนั้น ท่านจงทำบุญ ที่ให้เกิดสมบัตินั้นให้มาก ด้วยการให้ทาน ชักชวน
ผู้อื่นให้ดำรงอยู่ในสัทธรรม ในพุทธศาสนาเถิด”

เมื่อเทวดารู้แน่ว่า เทพบุตรกำลังจะจุติ ย่อมพลอยยินดี ด้วยการอนุเคราะห์กล่าว
ชวนดังนี้ว่า

“ท่านเทพบุตร ท่านจงหวนกลับมาเกิดในเทวโลกนี้บ่อยๆ เถิด”

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

ตามที่ยกตัวอย่างมาให้เห็นนี้ คงจะพอเห็นความเชื่อมโยงกันของสวรรค์กับเนก-
ขัมมะกัน มาพอสมควรแล้ว ในทางพุทธนั้นเทวดาเสียอีกที่อยากกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ จะได้
มีโอกาสเจริญกุศลกันต่อ เพราะแม้เทวดาจะเลิศด้วยสิ่งที่เป็นทิพย์ต่างๆ (มีอาหารทิพย์
เป็นต้น) ก็ตาม แต่สิ่งที่มนุษย์มีดีกว่าเทวดาก็คือ **ขันติ** ความอดทน และ **โอกาสในการ
บำเพ็ญพรตมหัจรรย์** ซึ่งเทวดาไม่มี มนุษย์ภูมิจึงเป็นที่ปรารถนาของเทวดาที่เป็นสัมมาทิฐิ
มาโดยตลอด โดยเฉพาะพระโพธิสัตว์ ท่านมักจะไม่วางใจเสวยทิพย์สุข บนสวรรค์นาน
จนหมดอายุ แต่จะทำกาลอธิมุตตกิริยา ลงมาเกิดบนมนุษย์โลก เพื่อเร่งบำเพ็ญสะสม
บารมีต่อไป

ถึงเวลาคืนการศึกษาสู่สวรรค์

พวกเราเป็นชาวพุทธกันมานานแล้ว แต่สวรรค์ของเราส่วนใหญ่ยังเป็นแบบ
พรหมณ์กันไปเสียนี้ ไม่พัฒนาเสียเลย หรือถ้าพัฒนา ก็พัฒนาไปในทางวัตถุนิยม ล่อให้
จ่ายเงินซื้อสวรรค์ สวรรค์สำหรับหลายคนจึงกลายเป็นที่ที่คนไปบนบาน อ้อนวอน ขอลาภ
ขอความสำเร็จทางโลกๆ จนลืมหลักการของชาวพุทธไป ที่พระพุทธองค์ท่านทรงสอนย้ำ
ให้เราหมั่นศึกษา และพัฒนาตนเอง จนสามารถเป็นที่พึ่งของตนเองได้

ตั้งแต่มีพระพุทธศาสนาปรากฏในโลก ทำที่ของชาวพุทธเราต่อเทวดา จึงไม่ใช่การขอลาภ ขอกามวัตถุ อีกต่อไป แต่เป็นการชักชวน เทวดามาฟังธรรมให้ท่านได้พัฒนาชีวิต จะได้ออกจากกามไปพร้อมๆ กันกับเรา หรือเอาเทวดามาเป็นอุปมาในการดำเนินชีวิตที่ออกจากกาม ออกจากความทุกข์ เพราะกิเลสกาม เป็นสาเหตุต้นๆ ของความทุกข์ ส่วนบางท่านที่ชอบคิดถึงเทพ เพราะคิดว่าพระพุทธเจ้าก็สอนเทวดานุสติไว้ด้วยมิใช่หรือ ตอบว่าใช่ แต่พระพุทธองค์ก็ไม่ทรงให้ไประลึกถึงเทวดาในแง่อ่อนวอนขอ แต่ให้ระลึกถึง

คุณธรรม เช่น ทาน ศีล เป็นต้น ที่พวกเขาหรือพวกเธอเหล่านั้นได้ทำ ก่อนไปเกิดเป็นเทวดา แล้วให้น้อมนำเข้ามาพิจารณาด้วยตัวเราเองว่า คุณธรรมเช่นนั้นมียอยู่ในตัวเราเองหรือไม่ ถ้าพบว่าเราก็มียเหมือนกัน ไม่น้อยหน้าเทวดา ก็จะเกิดความปีติอิมใจในคุณธรรมของตน จึงจะเป็นเทวดานุสติที่ถูกต้อง

การนึกถึงเทวดาอย่างนี้ต่างหาก ที่จะถือว่า เป็นชาวพุทธที่แท้จริง ส่วน “การศึกษา” ที่เรายืมคำเอามาจาก “สิกขา” ของพระพุทธเจ้านั้น เราเอามาจัดหลักสูตรแยกการศึกษา ออกจากพระศาสนา เพื่อพยายามจะตามอย่างตะวันตก (แต่ก็ตามเขาไม่ทัน) แล้วเราก็พบว่าการศึกษาทางโลกในปัจจุบัน เป็นการเตรียมความรู้และทักษะ เพื่อไปทำมาหากิน แสวงหากามวัตถุภายนอก มาเสพปรนเปรอบำเรอตนเท่านั้น จึงเต็มไปด้วยปัญหามากมาย มิใช่เป็นการศึกษาที่แท้จริงเพื่อพัฒนาจิตให้สามารถออกจากกาม ที่เป็นต้นเหตุของทุกข์ได้เลย ถึงเวลาแล้วหรือยัง ที่พวกเราจะช่วยกันเอาการศึกษาคืนมาสู่สวรรค์ และเอาสวรรค์ของเราคืนมาสู่วิถีการศึกษา พัฒนาชีวิตแบบชาวพุทธกันอีกสักครั้งหนึ่ง เริ่มต้นที่พรรษานี้ เรามาฝึกการออกจากกามกันบ้างดีไหม

ต่อไปนี้เป็นข้อสันนิษฐานของผู้เขียนเอง ไม่มีเขียนไว้ในตำราเล่มไหน ถือว่าเป็นเกร็ดความรู้ของแถม ก่อนจบเรื่องสวรรค์กับเนกขัมมะนี้

ผู้เขียนในช่วงบวชใหม่ๆ ได้มีโอกาสออกเดินธุดงค์ในเวลากลางคืนกับครูบาอาจารย์ แล้วเกิดหลงทาง เดินวนเวียนติดอยู่ในป่า เกือบครึ่งคืน พระอาจารย์ที่วัดป่านานาชาติ ท่าน

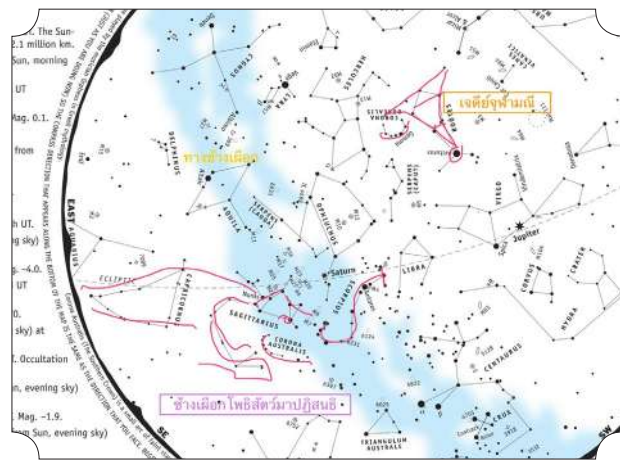
จึงแนะนำให้ศึกษาสังเกตดวงดาวจักรราศีต่างๆ บนท้องฟ้าไว้ด้วย นอกจากจะเพื่อนับวัน เดือนเป็นแล้ว ยังจะได้รู้ทิศรู้ทางและไม่เดินหลงป่าอีกด้วย กลับจากจุดดังกล่าว จึงได้อาตาราดูดาวจักรราศีต่างๆ ของฝรั่งมาอ่าน ทำความเข้าใจ ก็พบว่าบนท้องฟ้าเต็มไปด้วยจุดดวงดาวต่างๆ ละเอียดประณีตมากมาย ที่คนโบราณเขานำมาโยงใยเป็นเรื่องเป็นราวได้

ชาวกรีกเขาจะเล่าเป็นนิทานเรื่องการเดินทางของวีรบุรุษไปในท้องฟ้าสัมพันธ์ไป กับวิถีชีวิตของพวกเขา เป็นสื่อธรรมชาติอย่างดีที่คนสมัยก่อนคงจะใช้จินตนาการเล่าเรื่อง ราวตำนานเหล่านี้หลังจากที่เสร็จภารกิจการทำงานในชีวิตประจำวันแล้ว ก็มานั่งล้อมวง ฟัง เรื่องราว โดยมีท้องฟ้าที่กว้างใหญ่เป็นฉาก มีดวงดาวเป็นตัวละคร ซึ่งนอกจากจะทำให้ จำง่ายว่า ขณะที่เคลื่อนไบบนฟ้า นั้น ดาวกลุ่มไหนชี้ไปทางทิศไหนแล้ว เรื่องราวเหล่านี้ ยังแฝงข้อคิด คติธรรม ประกอบด้วยมิใช่น้อย

ในพรรษาแรกของชีวิตพระภิกษุ ผู้เขียนได้จำพรรษาอยู่บณูจ้อมก้อม จ.อุบล- ราชธานี ดินแดนน้ำโขง มีถ้ำที่ลับปายะสงบเงียบดีมาก กลางคืนจะชอบออกมาเดินจงกรม และนั่งสมาธิบนลานหิน ที่สามารถมองได้รอบ ๓๖๐ องศา ในคืนที่ไม่มีเมฆ จะสามารถเห็น ดาวได้ชัดเจน โดยไม่มีแสงไฟจากเมืองมารบกวน

คืนหนึ่งขณะที่กำลังทบทวนกลุ่มดาวที่ได้ อ่านมาในหนังสือ ได้สังเกตเห็นกลุ่มดาวทาง ขอบฟ้าทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ที่ตำแหน่ง ใจกลางของทางช้างเผือก ในตำแหน่งที่ปัจจุบัน เรียกว่ากลุ่มดาวแมงป่องและกลุ่มดาวคนยิงธนู มีลักษณะคล้ายช้างหมอบขาหน้าทั้งสองลง ใน วงจรชูดอกบัวอยู่ คล้ายกับเรื่องของพระโพธิสัตว์ ตอนลงจากดุสิตเทวโลกมาปฏิสนธิในครรภ์ของ พระมารดา

ตอนนั้นพระนางสิริมหามายาได้ทรงมี พระสุบินนิมิตว่า ‘มีช้างเผือกวงชูดอกบัว มาวนทักษิณาวัดรอบพระองค์ แล้วเข้าทาง พระปรัตร์ (สีช้าง) เบื้องขวา’ หลังจากนั้นพระนาง ก็ตั้งครรภ์ ดาวดวงที่สว่างที่สุดที่อยู่ในกลุ่มนี้ มีสีแดง มีชื่อทางดาราศาสตร์ว่า Antares อยู่ใน ใจกลางของกลุ่มดาวแมงป่อง (Scorpion) จัดเป็น ดาวยักษ์ใหญ่แดง (supergiant Star) (พระอาทิตย์

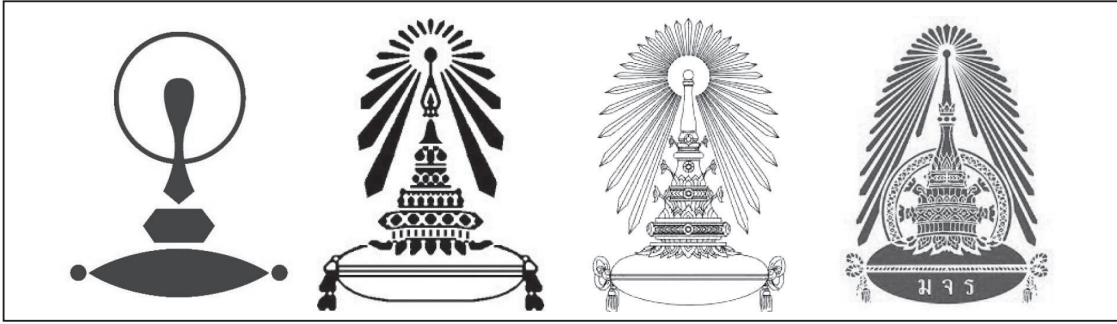
ของเรา จัดอยู่ในกลุ่มดาวแควระแดง) ดาวนี้ในภาษากรีกมีชื่อว่า Ant (ตรงข้าม) + Ares (สงคราม – อริ) “ตรงข้ามกับสงคราม” ถ้าเป็นภาษาโรมัน Rival (ตรงข้าม) + Mars (ความตาย – มาร) “ตรงข้ามกับมาร” ชื่อสื่อถึงการถือกำเนิดของ ‘ช่างสันติภาพ’ (ตรงกันข้ามกับความนิยมชมชอบ ‘ช่างศึก’ ของ กษัตริย์ ในสมัยนั้น) ซึ่งเป็นชื่อที่เหมาะสมสำหรับพระโพธิสัตว์ที่จะมาปฏิสนธิมาก

ส่วนแถบขาวยาวที่พาดอยู่บนท้องฟ้าจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ไปทิศตะวันออกเฉียงเหนือที่ประกอบด้วยดาวหลายแสนล้านดวงที่นับไม่ถ้วนนั้นเคยสงสัยเสมอมาว่าทำไมจึงเรียกไม่ตรงกันฝรั่งเห็นเป็น “ทางน้ำนม (Milky way)” ส่วนคนอินเดียเห็นเป็น “พระแม่คงคาสวรรค์” ทำไมแถบทาง

บ้านเราจึงเห็นเป็น “ทางช้างเผือก” ถ้ามใครก็ไม่มีใครทราบว่าทำไมเรียกชื่อนี้ ได้แต่สันนิษฐานกันไปต่างๆ นานา แต่เมื่อได้มาเห็นรูปกลุ่มดาวที่เป็นรูปช้างเผือกโพธิสัตว์มิ่งวงชูดอกบัวที่ตรงใจกลางแถบยาวนี้ในวันเข้าพรรษา ก็เลยคิดว่าเป็นไปได้ใหม่ว่าชาวพุทธเราแต่โบราณท่านได้ตั้งชื่อตามพระพุทธประวัติในตอนนี เพราะถ้านับถอยหลัง ๑๐ เดือนจากวันวิสาขะ (เดือน ๖) ที่เป็นวันประสูติก็จะมาตรงกับวันอาสาฬหะ (เดือน ๘) นี้พอดี ฉะนั้นกลุ่มดาวที่ปรากฏในวันถือปฏิสนธิของพระโพธิสัตว์ เหมือนทางดำเนินทักษิณาวัตรของช้างเผือกโพธิสัตว์ก่อนก้าวลงสู่พระครรภ์ของพระมารดาในมนุษยโลกก็ต้องนับว่าเป็นการตั้งชื่อที่เหมาะสมเสียนี้กระไรสมกับที่กัปของเราในปัจจุบันนี้เป็นกัปที่ที่มีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ถึงห้าพระองค์ เส้นทางช้างเผือกนี้คงจะได้ชื่ออยู่หลายครั้ง

ถ้ามองต่อไปในทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ก็จะมีกลุ่มดาวที่มีลักษณะคล้ายเจดีย์บนยอดมีดาวดวงหนึ่งสีแดง เปล่งประกายสว่างที่สุดบนฟากฟ้าทางตอนเหนือ ดาวนี้มีชื่อทางดาราศาสตร์ว่า Arcturus อยู่ในกลุ่มดาว Bootes จัดเป็นดาวฤกษ์จำพวกดาวยักษ์แดง (red giant Star) จะปรากฏชัดบนฟ้าเหมือนยอดเจดีย์ ตามพระพุทธประวัติในตอนนี่ก็คือ ในคืนที่พระโพธิสัตว์เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ (บรรพชา) แล้วมาหยุดพักที่ฝั่งแม่น้ำอนโนมา ที่นี้ พระองค์ทรงสละเพศคฤหัสถ์ ทรงตัดมวยผมของพระองค์เองด้วยพระขรรค์ แล้วโยนขึ้นไปในอากาศอธิษฐานจิตว่า ‘ถ้านี่เป็นการออกบวชครั้งสุดท้ายของเรา ที่จะไม่ต้องหวนกลับมาเป็นคฤหัสถ์อีก ขอให้มวยผมนี้คงสถิตอยู่บนฟากฟ้า’

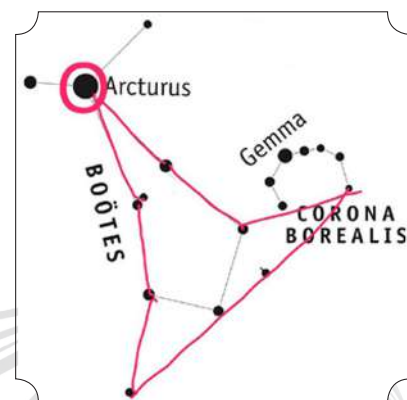

พระอินทร์จึงมารับเอามวยผม (จุฬา) นี้ ไปเก็บไว้ที่ยอดเจดีย์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เรียกว่า **จุฬามณีเจดีย์** ซึ่งสัญลักษณ์ของจุฬา (มวยผม) นี้ เราได้นำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ของสถาบันการศึกษาหลายแห่งในเมืองไทย เรียกกันสั้นๆ ว่า**พระเกี้ยว** ผู้เขียนเองก็ได้อาศัยสถาบันการศึกษาที่มีสัญลักษณ์พระเกี้ยวนี้ ศึกษาเล่าเรียนหาความรู้มาโดยตลอด ตั้งแต่พระเกี้ยวฟ้า (สาธิตจุฬา), พระเกี้ยวทอง (เตรียมอุดม), พระเกี้ยวชมพู (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) จนถึงพระเกี้ยวเหลือง (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย) ถ้ายังเรียนไม่จบ (ยังไม่สิ้นทุกข์) ก็คงจะได้ไปเรียนต่อที่พระเกี้ยวแดง (จุฬามณี - ดาวดึงส์) บ้าง ในโอกาสต่อไป

คติของการศึกษาหรือการสิกขาที่แท้จริง เพื่อความพ้นทุกข์ของมวลมนุษยชาติ นั้น จึงสัมพันธ์กับเนกขัมมธรรมมาโดยตลอด ก็ได้แต่หวังว่าบทความชิ้นนี้ จะได้นำท่านผู้อ่านกลับคืนมาสู่การศึกษาที่แท้จริงกันเสียที เพราะไม่มีใครจบการศึกษา จนกว่าจะเป็นพระอรหันต์ และถ้ากลุ่มดาวนี้ ส่งแสงถึงเจดีย์จุฬามณีบนเทพพิภพดาวดึงส์จริง พวกเราบนโลกก็ยังคงสามารถมองเห็นเป็นพยาน ในการออกมหาภิเนษกรรมของมหาบุรุษได้เรื่อยมา トラバจนถึงทุกวันนี้

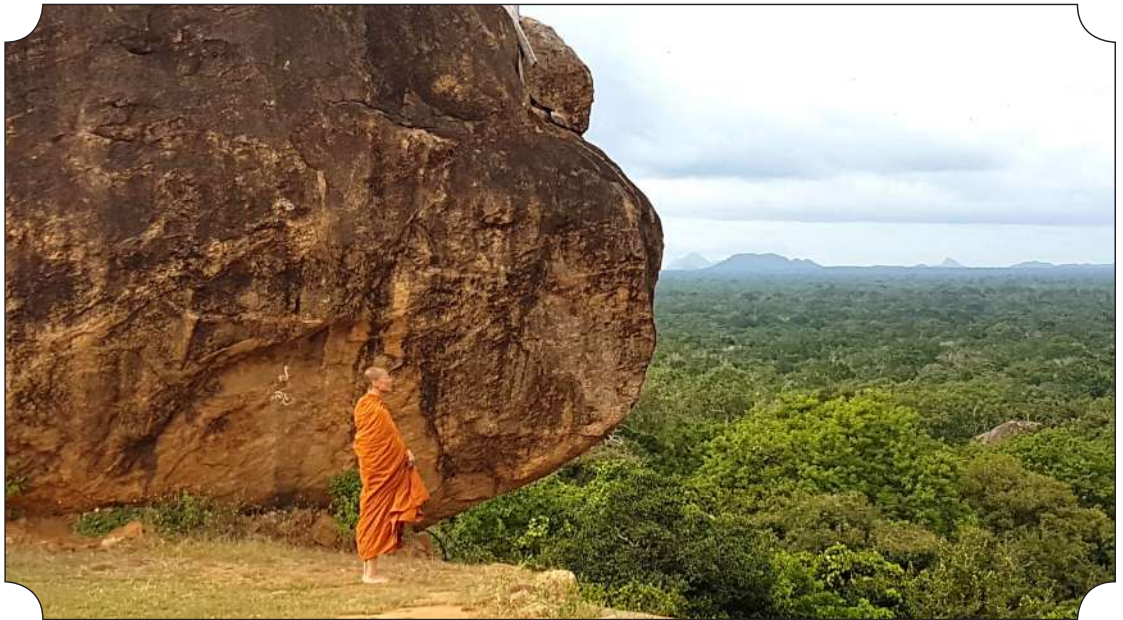
สมัยก่อน ลูกๆ หลานๆ จะวางดอกบัวไว้ในมือคุณตาคุณยายก่อนที่จะหันใจ เพื่อให้ท่านได้นำไปสักการะเจดีย์จุฬามณีที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ชาวพุทธรุ่นก่อนเหล่านั้น อาจจะได้เคยประจักษ์เจดีย์นี้ด้วยตนเองจริงๆ มาแล้วก็ได้ จึงได้มีศรัทธา ความมั่นใจและความอึ้งใจในบุญของตน จนไม่หวั่นไหวเมื่อวาระสุดท้ายของชีวิตมาถึง เพราะตลอดชีวิตของพวกท่าน ก็ได้ฝังพระอริยทรัพย์ไว้ในพระศาสนามากมาย รอกการออกเงยเป็นการศึกษาของกุลบุตรและกุลธิดา ในภพภาคหน้าสืบไป

ปัจจุบันความรู้ทางวิทยาศาสตร์บอกกับเราว่า ดาว Arcturus (หรือ ดาวจุฬามณี นี้) เป็นดาวฤกษ์ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๕ เท่าของดวงอาทิตย์ สว่างกว่าดวงอาทิตย์ถึง ๑๓๐ เท่า พระอาทิตย์อยู่ห่างจากเราไป ๘ นาทีแสง คือแสง ใช้เวลาเดินทาง ๘ นาทีจากดวงอาทิตย์ จึงมาถึงโลก ส่วนดาว Arcturus หรือจุฬามณีนั่น ให้ทายซิว่าอยู่ห่างออกไปจากโลกเราเท่าไร ?

คำตอบก็คือ ๓๗ ปีแสง – นั่นก็คือแสง (ซึ่งเดินทางได้เร็วมาก) กว่าที่จะเดินทางจากArcturus หรือดาวจูฬามณีนั่น มาปรากฏให้เราเห็นบนโลกได้ในวันนี้ ก็ต้องออกเดินทางมาแล้วนานถึง.....๓๗ ปี !

ดังนั้น ถ้าท่านผู้ที่กำลังอ่านบทความนี้อยู่ มีอายุเกิน ๓๗ ปี ก็หวังว่าแสงคงจะได้เดินทางมาถึงท่านบ้างแล้วละ ไม่มากก็น้อย ถึงเวลาออกแสวงหาเนกขัมมธรรมกันบ้างแล้ว โภธิปักขิยธรรม ๓๗ หรือรัตนะในพระศาสนา นี้ มิใช่เป็นมรดกธรรมที่จะรอรับเอาเฉยๆ ได้ แต่เป็น ‘มรดกทำ’ ที่ถ่ายทอดได้โดยผ่านความเข้าใจ การศึกษา และการทำให้เกิดมีขึ้นได้ในตัวเรา ผู้เป็นชาวพุทธเองเท่านั้น ส่วนพ่อออกแม่ออกทั้งหลาย ที่มาปฏิบัติเนกขัมมธรรมที่วัด จะได้ทราบว่า ท่านไม่ได้มาปฏิบัติเพื่อจะได้ไปอยู่บนสวรรค์หลังจากตายไปแล้วเท่านั้น แต่ท่านกำลังอยู่บนสวรรค์ที่วัดนี้แหละ บนปฏิปทาที่ท่านกำลังทำ เพราะสวรรค์ในทัศนะของชาวพุทธ สามารถสัมผัสได้ถึงก่อนตาย บนโลกใบนี้แหละ ไม่ต้องรอให้ตายก่อนแล้วค่อยไปถึง

ตราบไตที่ยังมีคนสร้างทาง ตราบนั้นก็ยังมิสวรรค์อยู่เสมอ มาช่วยกันสร้างสวรรค์ สังคมและใจเราให้เป็นสวรรค์กันเถิด ในสังคมที่มีสัมมาทิฏฐินั้น ควรจะชักชวนกันออกจากกาม มิใช่ชวนกันไปหมกมุ่นอยู่ในกาม ชักชวนกันมาสัมผัสนิรามิสสุข เนกขัมมสุข ที่ให้ผลเป็นสุขที่แท้จริง มิใช่กามสุขที่มีเหยื่อล่อ ที่อาจได้สุขเพียงชั่วครั้งชั่วคราว แต่ให้ผลที่เป็นทุกข์กาลนาน เลิกวิงหาสวรรค์ข้างนอก แต่หันมาดูแลตัวเองอย่าง “มัตตมาถนพ” มาสร้างสวรรค์ (มัตตะ) ภายในกันดีกว่า เพราะถึงที่สุดแล้ว ไม่ใช่ในสวรรค์หรอกณะ ที่มีความสุขแต่ในความทุกข์ต่างหาก ที่มีสวรรค์

สวรรค์เทพ สู สวรรค์ทำ

สวรรค์ของฉัน มีไว้เรียน ใช้เพื่อขอ
ถ้าขอได้ เราจะทำ ไปทำไม
ขอเสนอ สวรรค์ ของฉันบ้าง
ไม่ต้องรอ หลังตาย อีกหลายปี
สามสิบสาม เป็นเลขงาม ตามคติ
ยี่สิบเจ็ด นักขัต - ตฤกษ์อัน
ยามราตรี แหงนมอง ขึ้นท้องฟ้า
นั่นแหละชั้น ดาวดั่งสี ดูให้ดี
อีกจุฬา - มณี ที่บนฟ้า
เหมือนเจดีย์ ที่ประทับ ประดับทรวง
สวรรค์จึง มีจริง ใช้สิ่งฝัน
มีหลายแง่ หลายมุม พังให้ดี
สามสิบสาม เป็นวัย ให้ครุ่นคิด
เตือนใจว่า ชราภัย มาถึงตัว
โบราณไกล วัยสิบหก นั้นผูกดวง
ครั้งสำเร็จ สิบเจ็ดปี ที่ทำงาน
เป็นปู่ย่า ตายาย เริ่มตายแน่
ควรออกบวช เร่งประพฤติ พรหมจรรย์
ดาวดั่งสี สามกับสาม รวมเป็นหก
เป็นชื่อของ อายตนะ ทั้งหกใจ
สามสิบสาม ตามตำรา คือธรรมรู้
คือรวมชั้น จากตุมหา - ราชิกา
เป็นธรรมใหญ่ฝ่ายโพธิปักข์
สี่ตัวล่าง เป็นฐาน สติน่า
สามสิบสาม ตัวบน แต่ละข้อ
สัมมป - ธานสี่เป็น ประธานใจ
อินทรีย์ห้า พละห้า ไม่บกพร่อง

เพื่อจะรอ บนบาน จากศาลไหน
ฉันเข้าใจ สวรรค์งาม คือความดี
เพื่อเป็นทาง ส่องนำใจ ในวิถี
เริ่มที่นี่ ตรงนี้ ที่ฉันทำ ฯ
เป็นเลขดี ดาวดั่งสี ถึงสวรรค์
หนึ่งดวงจันทร์ ดาวเคราะห์ห้า* พาพอดี
โกฏิตารา เกื่อนกล่น บนวิถี
สวรรค์มี อยู่จริง ใช้สิ่งลง
บนจุฬา มีดาวแดง แต่งยอดหลวง
นั่นแหละดวง ดาวจุฬา มหามณี
พาลเท่านั้น ไม่สดับ กลับละหนี
สวรรค์นี้ เรียนเอาไว้ อย่าให้มัว
ยามแรกพิศ เกศาทรงอก งอกจากหัว
จะมามัว เมาอยู่โย ไม่ได้การ
เป็นวัยครอง คฤหัสถ์ พัสถาน
ลูกได้หลาน ร้องกัน สนั่นพลัน
ถ้าจะแย่ หากอยู่ไป ไกลสวรรค์
เหมือนเทวัญ มาเตือนจิต นิमितใน
รูป เสียง รส กลิ่น สัมผัส มนัสไซ
ยามใดได้ ผัสสะเลิศ เกิดเทวา
มองตรองดู บวกสี่ไป ไชปัญหา
ได้เลขมา สามสิบเจ็ด เค็ดองค์ธรรม
บนเขาหลัก พระสุเมรุ เห็นคมขำ
เปรียบเป็นดั่ง ธรรมราชา พาคุ้มภัย
เมื่อรวมต่อ เจ็ดพิสุทธิ หยุดสงสัย
สี่ต่อไป อิทธิบาท เป็นบาททาง
เปรียบประคอง อินทรีย์นวก ปกป้องทาง

* ดาวนักษัตรมี ๒๗ + ดวงจันทร์ ๑ และ + ดาวเคราะห์ที่เราสามารถมองเห็นบนท้องฟ้าได้ด้วยตาเปล่า (พฤษ์ เลาห์ อังคาร ศุกร์ พุธ) อีก ๕ รวมได้ ๓๓ ดาวดั่งสีพอดี

โพชฌงค์เจ็ด มรรคองค์แปด จึงเปิดทาง
 พรหมจรรย์ ตั้งได้ไต่ บันไดสวรรค์
 เพราะตัวศีล คือศีลา - อาสน์นั้นไฉน
 ต้องออกศึก รบทัพ จับอสูร
 เปรียบตั้งพระ ออกศึกษา เร่งสังวร
 ยามปาริฉัตร ผลิดอก และออกผล
 พบมรรคผล นิพพาน พันชาติพลัน
 คนส่วนใหญ่ พอได้เอ๋ย เรื่องสวรรค์
 สวรรค์จริง สิ่งไม่ตาย มีหลายนัย
 สวรรค์จริง ฤๅใช่สิ่ง มีไว้เสพ
 เราทุกคน ที่หล่นมา บนโลกา

รู้ไว้บ้าง เพื่อสร้างสรรค์ สวรรค์ใจ
 องค์มฆวัน ก็คือพระ เชนรู้ใหม่
 เหลืองบัณฑิต - กัมพลไชร์ คือจิ๋ว
 ดุจวิจิตร ออกสงคราม กลางสมร
 เหล่าอมร หนูนัจฉัย ได้ช่วยกัน
 เปรียบตั้งคน จบศึกษา จากสวรรค์
 นี่คือทาง สวรรค์ ของฉันใจ
 บ้างหลงกัน ไปต่างๆ บ้างปลุกไส
 ควรใส่ใจ มาเรียน เพียรศรัทธา
 แต่ภูมิเทพ เป็นสิ่ง ควรศึกษา
 มีสิทธิ์คืน เป็นเทวดา ถ้ารู้ทำ ฯ

ธรรมะ ๓๗ : สุวากขาตธรรม

ตอนที่แล้วได้รวบรวมธรรมะ ๓๗ ที่เป็นเนกขัมมธรรมมาโยงให้เห็นว่า การศึกษา (สิกขา) นั้นสัมพันธ์กับเนกขัมมะ (การออกจากกามหรือการออกบวช) ได้อย่างไร ที่จริงคำว่า ‘**บวชเรียน**’ นั้น เป็นคำที่คนไทยเราคุ่นหูกและใช้คู่กันมานานแล้ว การเรียนในความหมายเดิมของเรา จึงเชื่อมโยงกับการออกจากกามอย่างแน่นแฟ้น ถ้าออกจากกามได้ ก็ออกจากทุกข์กองใหญ่ไปได้พร้อมกัน คนสมัยก่อน พออายุครบ ไม่บวชเรียนก็แต่งงาน จะเห็นว่า **บวช** ตรงข้ามกับ (ปรุ่) **แต่ง** และ**เรียน** ตรงข้ามกับ**งาน** ถ้าบวชก็ได้เรียน ถ้าแต่งก็ต้องไปทำงาน

พอวารสารออกไปแล้วไม่นาน ก็มีโยมที่ชอบเข้าวัดเป็นประจำสนใจ ได้ถามมาว่า เขียนเรื่องอะไร ก็เลยบอกโยมไป เป็นภาษาไทยง่ายๆ (เพราะเขาไม่ค่อยชอบศัพท์ บาฬิยากๆ) เนื่องจาก เนกขัมมะ แปลว่า ออก จึงสรุปแปลให้เขาฟังแบบง่ายที่สุดว่า “ธรรม ออก ๓๗” บอกไปแล้วก็กลับมานึกขึ้นได้ว่า แยะ เดี่ยวโยมจะนึกว่าเราให้หวย เพราะเคยมีทางอีสาน วันดีคืนดีก็มีญาติโยมมารอใส่บาตรมากมายติดสังเกต ทั้งที่ไม่ใช่เป็นวันพระหรือวันสำคัญอะไร จนเกือบจะหอบกลับวัดไม่ไหว มาทราบในภายหลังว่า ชาวบ้านเขาเอาตัวเลขที่เราสอนธรรมะไปตีเป็นหวย แล้วก็ถูกหวยกันเกือบทั้งหมดบ้าน ภายหลังจึงต้องระมัดระวังในเรื่องการบอกอะไรๆ ที่เป็นตัวเลขเป็นอย่างมาก เพราะคนไทยเราจึงมองหาตัวเลขเด็ดเพื่อนำไปตีเป็นหวยกันอยู่แล้ว (ผลสลากเลขท้ายสองตัวในเดือนนี้เกิดมาออกที่เลข ๓๗

พอดี ซึ่งบังเอิญมาตรงกันเฉยๆ ผู้เขียนไม่ได้ตั้งใจบอกไปอะไรทั้งสิ้น) จริงๆ แล้ว ตัวเลขชุดหนึ่งนั้นสามารถเก็บความหมายไว้ได้อย่างมากมาย โดยเฉพาะคนที่สนใจพระอภิธรรม จะพบว่าตัวเลขเหล่านี้ เป็นไวยากรณ์การศึกษาของธรรมะเลขก็ว่าได้ ท่องกันเป็นได้ ตัวเลขทั้งชุดเลย ใครอยากเรียนอภิธรรมเก่งๆ ต้องฝึกคิดเป็นตัวเลขให้คล่องๆ

ทวนกันอีกที เลข ๓๗ นี้ มาจากชั้นเทพที่มีชื่อเป็นตัวเลขคือ ๔ (จาตุมหาราชิกา) + ๓๓ (ดาวดึงส์) ซึ่งเป็นชั้นเทพที่ปกครองโดยพระอินทร์ เป็นเทพ ๒ ชั้นแรก (จากเทพทั้งหมด ๖ ชั้น) ที่อยู่บนเขาพระสุเมรุ เป็นชื่อของโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ด้วย ตถาคตธรรม ๓๗ ด้วย และเนกขัมมธรรม ๓๗ ด้วย ฉบับนี้จะมาคุยกันอื่นๆ อีก ที่มีในธรรมะ ๓๗ เลขมหัศจรรย์นี้

ทางวัดจากแดงเอง ท่านพระอาจารย์มหาประนอมได้พยายามจัดหลักสูตรสำหรับญาติโยมที่มาฝึกปฏิบัติธรรมที่วัดให้เป็นระบบ เป็นขั้นเป็นตอน จะได้มีเครื่องวัดการปฏิบัติของเราคร่าวๆ ว่ามีการพัฒนาขึ้นไหม หรือว่าได้พัฒนาครบรอบด้านไหม โดยพระอาจารย์ท่านได้แนะนำให้เริ่มจากการมี**ไตรสรณคมน์**เป็นหลักให้ได้ก่อน ซึ่งต้องมีความเข้าใจความหมายของพุทธคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณได้อย่างถูกต้อง และมีความเข้มข้นเบิกบาน เมื่อได้ระลึกถึงคุณเหล่านั้น คือได้พุทธรูป ธัมมะ และ สังฆานุสสติอย่างมั่นคงไม่หวั่นไหวนั่นเอง จากนั้นก็เข้าสู่ขั้นตอนของการปฏิบัติขั้นสูงขึ้นไป ซึ่งสามารถสรุปรวมเข้าในธรรมะ ๓๗ อย่างได้ โดยในหลักสูตรนี้ ขอตั้งชื่อว่า **ปารีสุทธิธรรม** หรือธรรมที่ชำระศีล กรรม จิต และญาณของตน ให้หมดจดบริสุทธิ์ รายละเอียดดังต่อไปนี้

ปารีสุทธิธรรม ๓๗ : ศีลปารีสุทธิ กัมมปารีสุทธิ จิตตปารีสุทธิ ญาณปารีสุทธิ

จาทูปารีสุทธิศีล ๔

ปาติโมกข์สังวรศีล อินทริยสังวรศีล อาชีวปารีสุทธิศีล ปัจจัยสันนิสสิตศีล

กุศลกรรมบถ ๑๐

ละการฆ่า การเบียดเบียน มีเมตตากรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นหลักชีวิต / ละอทินนาทาน เคารพกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น มีความซื่อสัตย์เป็นหลักชีวิต / ละการประพฤตินิดในกาม ไม่ล่วงละเมิดประเวณี มีความถูกต้องพอดี เป็นหลักชีวิต / ละการพูดเท็จ ไม่ยอมกล่าวเท็จ เพราะเหตุตนเองหรือผู้อื่น หรือเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใดๆ มีความรักความจริงเป็นหลักชีวิต / ละการพูดคำส่อเสียด ช่วยสมานคนที่แตกร้างกัน ส่งเสริมคนที่สมัครสมานกัน ชอบกล่าวถ้อยคำที่สร้างสามัคคี มีความสามัคคีเป็นหลักชีวิต / ละคำหยาบ พูดแต่คำสุภาพอ่อนหวาน มีความสุภาพอ่อนโยนเป็นหลักชีวิต / ละการ

พูดเพื่อเจ้า พูดแต่คำจริง มีเหตุผล มีสาระประโยชน์ ถูกกาลเทศะ มีความมุ่งประโยชน์และ
 สาระ เป็นหลักชีวิต / ไม่เฟื่องเลี้ยงอยากได้ของผู้อื่น มีความสันโดษพอเพียงเป็นหลักชีวิต / ไม่มี
 จิตคิดร้าย คิดปรารถนาแต่ว่า ขอให้สัตว์ทั้งหลายไม่มีเวร ไม่เบียดเบียน ไม่มีทุกข์ ครองตน
 อยู่เป็นสุขเถิด มีความอดทนขันติเป็นหลักชีวิต / มีความเห็นชอบ เช่นว่า ทานมีผล
 การบูชามีผล ผลวิบากของกรรมดี กรรมชั่วมี เป็นต้น มีสัมมาทิฐิเป็นหลักชีวิต

สมถกรรมฐาน ๗

กสิณ อสุภะ อนุสสติ อัปป์มัญญา อาหารเรปฏิกุศลสัญญา จตุธาตววัตถานะ อารูปปะ

วิปัสสนาญาณ ๑๖

นามรูปปริเฉทญาณ ปัจจัยปริคคหญาณ สัมมสนญาณ อุทฺถัพพญาณ ภังคญาณ
 ภยตฺถุปฺปฏิฐานญาณ อาทีนวญาณ นิพพิทาญาณ มุญฺจิตกัมยตาญาณ ปฏิสังขานุปฺพิสนาญาณ
 สังขารุเปกขาญาณ อนฺุโลมญาณ โคตรภูญาณ มัคคญาณ ผลญาณ ปัจจเวกขณญาณ
 รวมได้หลักสูตรเป็น ๓๗ ธรรมนี้ที่ต้องทำ เพื่อชำระ คีล - กรรม - จิต - ญาณ
 ตามลำดับ

ในตอนจบของธรรมะ ๓๗ นี้ จึงขอนำเอาส่วนหนึ่งของมหาปรินิพพานสูตร
 ซึ่งเป็นตอนที่บรรยายเหตุการณ์ในช่วงระยะเวลาหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตัดสินใจปลง
 พระชนมายุสังขารแล้ว ก่อนที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์ได้เสด็จจาริกสั่งสอน
 ธรรม ๓๗ ประการนี้ เป็นส่วนมาก โพธิปักขิยธรรม ๓๗ นี้ก็คือ มัคคภาวนานุปฺพพา-
 ปฏิปทา (ปฏิบัติอาศัยเป็นค้อยไป ตั้งแต่ต้นจนจบโลกุตตรมรรค) นั่นเอง มีข้อความดังนี้ :-
 ...พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปยังอุปัฏฐานศาลา ประทับนั่งบนอาสนะที่จัดถวาย ตรัสเรียก
 ภิกษุทั้งหลายว่า

“ตสมฺมาติห, ภิกฺขเว, เย เต มยา ธมฺมา อภิญญา เทสิตา, เต โว สาธุกั
 อุกฺคเหตฺวา อาเสวิตพฺพา ภาเวตพฺพา พหุสีกาทพฺพา, ยถฺยิทํ พุรฺหมจฺริยํ อทฺถนียํ
 อสฺส จิรภูจิติกั, ตทสฺส พหุชนฺหิตาย พหุชนฺสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย
 สุขาย เทวมนุสฺसानํ ฯ”

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ที่เราแสดงแล้ว เพื่อความรู้อย่าง ธรรมเหล่านั้น
 พวกเธอเรียนแล้ว ฟังช่องเสพ ฟังเจริญ ฟังกระทำให้มากด้วยดี โดยที่พรหมจรรย์นี้
 ฟังยั่งยืน ฟังดำรงอยู่ได้นาน เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์
 โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์

“กตเม จ เต, ภิกขเว, ชมฺมา มยา อภิญญา เทสิตา, เย โว สาธุกํ ... เทวมนุสฺ-
 สานํฯ เสยฺยถิํ – จตฺตารโ สติปฏฺจฺจนา จตฺตารโ สมนฺมปฺปชานา จตฺตารโ อิทฺธิปาทา
 ปญฺจินฺทริยานิ ปญฺจ พฺลานิ สตฺต โปชฺฌนฺคฺคา อริโย อฏฺฏจฺจคฺโก มคฺโคฯ อิมเ ชเ เต,
 ภิกขเว, ชมฺมา มยา อภิญญา เทสิตา, เย โว สาธุกํ อุกฺคเหตุวฺวา อาเสวิตพฺพา ภา
 เวตพฺพา พหุสฺสีกาตพฺพา, ยถฺยิํ พุรฺหมจฺริยํ อทฺถนียํ อสฺส จิรฺภูจฺติกํ, ตทสฺส พหุชน
 หิตาย พหุชนสฺุชาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สฺุชาย เทวมนุสฺसानํ”นฺติ ฯ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เราแสดงแล้ว เพื่อความรู้ยิ่ง ... เพื่อความสุขแก่เทวดา
 และมนุษย์เป็นไหน ? คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕
 โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ที่เราแสดงแล้วแก่
 พวกเธอ เพื่อความรู้ยิ่ง ... เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายว่า

“หนุททานิ, ภิกขเว, อามนฺตยา มิโว, วยชฺมฺมา สงฺขารธา, อปฺปมาเทน สมฺปาเทถฯ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนพวกเธอทั้งหลายว่า สังขารทั้งหลาย มีความ
 เสื่อมไปเป็นธรรมดา ขอเธอทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด

น จิรํ ตถาคตสฺส ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสตีฯ อิติ ตินฺนํ มาसानํ อจฺจเยน
 ตถาคโต ปรีนิพฺพายิสฺสตี”ติฯ

ไม่ช้า ตถาคตจักปรินิพพาน จากนี้ล่วงไป ๓ เดือน ตถาคตจักปรินิพพาน

พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้สุดตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณภายิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา
 ประพันธ์ ต่อไปว่า

“ทหราปิ จ เย วุฑฺธา เย พาลา เย จ ปณฺชิตา

อทุคฺคา เจว ทฺลิตฺทา จ สพฺเพ มจฺจุปรายนา

คนเหล่าใด ทั้งเด็กผู้ใหญ่ ทั้งพาล ทั้งบัณฑิต ทั้งมั่งมี ทั้งขัดสน ล้วนมีความตาย
 เป็นเบื้องหน้า

“ยถาปิ กุมฺภการสฺส กตํ มตฺตติกาชนํ

ขุฑฺทกณฺจ มหนฺตณฺจ ยณฺจ ปกุกํ ยณฺจ อามกํ

สพฺพํ ภาทปริยนฺตํ เหวํ มจฺจวาน ชีวิตํ

ภาชนะดินที่ช่างหม้อทำ ทั้งเล็ก ทั้งใหญ่ ทั้งสูง ทั้งตึบ ทุกชนิด มีความแตกเป็นที่สุด
 ฉนั้นใด ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ก็ฉนั้นนั่น

“ปริปกฺโก วโย มยฺหํ ปรีตตํ มม ชีวิตํ

ปหาย โว คมิสฺสามิ กตํ เม สรณมตฺตโน

วัยของเราแก่หง่อมแล้ว ชีวิตของเราเป็นของน้อย เราจักละพวกเธอไป เราทำที่พึ่งแก่ตนแล้ว

“อปปมตฺตา สตีมนฺโต สุสีลา โทถ ภิกฺขโว

สุสมาคิตสงฺกปฺปา สจฺจิตฺตมฺหุรฺกฺขถ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงไม่ประมาท มีสติ มีศีล ด้วยดีเถิด จงเป็นผู้มีความดำริตั้งมั่นด้วยดี จงตามรักษาจิตของตนเถิด

“โย อิมสฺมึ ฌมฺมวีนเย อปฺปมตฺโต วิหสฺสตี

ปฺหาย ชาตีสํสารํ ทฺวฺกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสตี”ติ

ผู้ใดจักเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่ในธรรมวินัยนี้ ผู้นั้นจักละชาติสังสาร แล้วกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

พระสูตร ๓๗ ปกรณ์ : มรดกธรรมที่พระผู้มีพระภาคฝากไว้ให้กับเรา

เลข ๓๗/ ยังแสดงจำนวน ปกรณ์ทั้งหมดในพระสูตรต้นตปิฎก อีกด้วย

พระธรรมคำสอนของพระศาสดาที่เรียกว่าพระสูตร รวมลงใน ๕ นิกาย ดังนี้

ทีฆนิกาย มี ๓ ปกรณ์ คือ สीलขันธวรรค มหาวรรค ปาติก-วรรค

มัชฌิมนิกาย มี ๓ ปกรณ์ คือ มูลปัณณาสก มัชฌิมปัณณาสก อุปริปัณณาสก

สังยุตตนิกาย มี ๕ ปกรณ์ คือ สคาถาวรรค นิทานวรรค ขันธวรรค สฬายตน-วรรค มหาวรรค

อังคุตตรนิกาย มี ๑๑ ปกรณ์ คือ เอกกนิบาต ทุกนิบาต ดิกกนิบาต จตุกนิบาต ปัญจกนิบาต ฉกกนิบาต สัตตกนิบาต อฏฐกนิบาต นวกนิบาต ทสกนิบาต เอกาทสกนิบาต

ขุททกนิกาย มี ๑๕ ปกรณ์ คือ ขุททกปาฐะ ธรรมบท อุทาน อิติวุตตกะ สุตตนิบาต วิมานวัตถุ เปตวัตถุ เถรเถรีคาถา อปทาน พุทธวงศ์ จริยาปิฎก ชาตก มหานิเทศ จูฬนิเทศ ปฏิสัมภิตามรรค

รวมทั้งหมดได้ ๓๗ ปกรณ์

ที่นี่มาดูนิยามสุดท้ายกัน :

ตัวเลข ๓๗ ยังเป็นจำนวนพยางค์ทั้งหมดในบทธรรมคุณด้วย พวกเราทุกคนคงจะท่องบท **สุวากขาโต ภคฺวตา ธมฺโม** กันได้จนขึ้นใจแล้วทุกคน มาดูสิว่าเราเข้าใจความหมายกัน มากน้อยแค่ไหน

บทธรรมคุณ : คุณของพระธรรม ตามพจนานุกรมพุทธศาสตร์ อธิบายไว้ว่า

สุวากขาโต ภคฺวตา ธมฺโม พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดีแล้ว คือ ตรัสไว้เป็นความจริงแท้ อีกทั้งงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถะ พร้อมทั้งพยัญชนะ ประกาศหลักการครองชีวิตอันประเสริฐ บริสุทธิ์ (คือไม่มีส่วนเกินที่ต้องเอาออก) บริบูรณ์ (คือไม่มีส่วนขาดที่ต้องเพิ่มเข้ามา) โดยสิ้นเชิง

สนฺทิฏฺฐิโก อันผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง คือ ผู้ใดปฏิบัติ ผู้ใดบรรลุ ผู้นั้นย่อมเห็นประจักษ์ด้วยตนเอง ไม่ต้องเชื่อตามคำของผู้อื่น ผู้ใดไม่ปฏิบัติ ไม่บรรลุ ผู้อื่นจะบอกก็เห็นไม่ได้

อกาลิโก ไม่ประกอบด้วยกาล คือไม่ขึ้นกับกาลเวลา พร้อมเมื่อใด บรรลุได้ทันที บรรลุเมื่อใด เห็นผลได้ทันที อีกอย่างว่า เป็นจริงอยู่อย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น ไม่จำกัดด้วยกาล

เอหิปัสสิโก ควรเรียกให้มาดู คือ เชิญชวน ให้มาชม และพิสูจน์ หรือทำทนายต่อ การตรวจสอบ เพราะเป็นของจริงและดีจริง

โอปนยิโก ควรน้อมเข้ามา คือ ควรน้อมเข้ามาไว้ในใจ หรือน้อมใจเข้าไปให้ถึง ด้วยการปฏิบัติให้เกิดมีขึ้นในใจ หรือให้ใจบรรลุถึงอย่างนั้น หมายความว่า เชิญชวนให้ทดลองปฏิบัติดู อีกอย่างหนึ่งว่าเป็นสิ่งที่นำผู้ปฏิบัติให้เข้าไปถึงที่หมายคือนิพพาน

ปัจจุตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน คือ เป็นวิสัยของวิญญูชน จะพึงรู้ได้ เป็นของจำเพาะตน ต้องทำจึงเสวยได้ เฉพาะตัว ทำให้กันไม่ได้ เอาจากกันไม่ได้ และรู้ได้ประจักษ์ที่ในใจของตนเอง

โดยสรุปบท **สุวากขาโต** จัดเป็นปริยัติธรรมและโลกุตตรธรรม ๙ (มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑) ส่วนบทที่เหลือคือ **สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปนยิโก ปัจจุตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ**

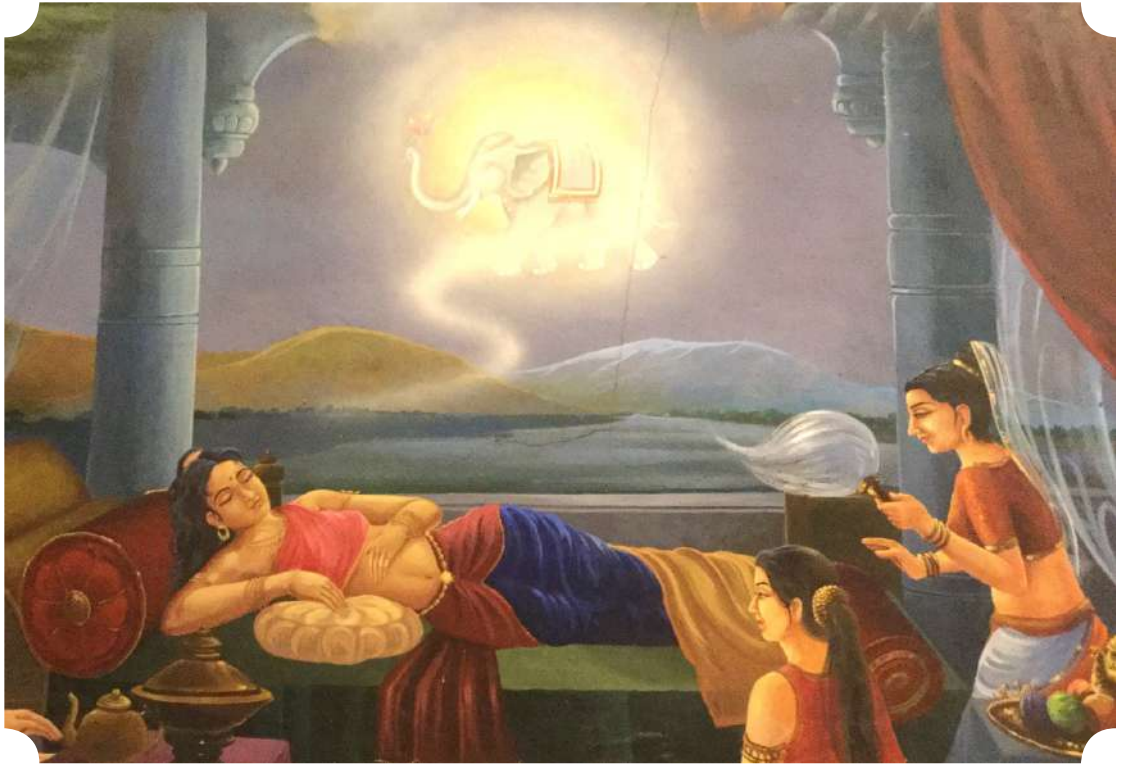
ที่นี่มาลองนับจำนวนพยางค์ของบทธรรมคุณดูสิว่าได้เท่าไร ? “สุวาก ขาโต ภ ค ว ตา ธ ม โ ม ส น ุ ทิ ฎ ฐิ โ ก อ ก า ลิ โ ก เอ หิ ป ส ส สิ โ ก โ อ ป น ยิ โ ก ป จ ุ จ ต ฺ ต ํ เว ทิ ต พ ุ โ พ วิ ญ ญู หิ” ติ (พยางค์ ติ สุดท้าย มาจาก อิติ เป็นเพียงศัพท์ที่บอกว่าที่กล่าวมาทั้งหมดอยู่ในเครื่องหมายคำพูดเท่านั้น) ลองนับดูแล้วใช้ไหม ได้เท่าไร ? ๓๗ พอใช้ไหม ดังนั้น ตัวเลข ๓๗ นี้ จึงสามารถไปถึง **สุวากขาตธรรม** หรือ ธรรมะที่พระพุทธเจ้า

ได้ตรัสสอนไว้ดีแล้ว ทั้งหมดเลยก็ได้ ซึ่งก็จะรวมทั้งโลกุตตรธรรม ปรีชาธรรมทั้งหมดไปด้วย ตอนนี้เวลาเราสวดบทธรรมคุณ ก็สามารถระลึกนึกถึงนัยต่างๆ ของธรรมะ ๓๓/ รวมไปถึงได้ เห็นความอัศจรรย์ของเลข ๓๓/ หรือยังว่าสามารถสื่อถึงอะไรได้บ้าง ? ลองไปทบทวนดูนะ ธรรมะ ๓๓/ ทั้ง ๔ ตอนนี่ สำหรับคนที่ชอบพิจารณา จัดเป็นธัมมานุสติอย่างหนึ่งได้ด้วย

พระพุทธองค์เองก็ได้ทรงดับขันธปรินิพพานไปนานแล้ว สืบทอดเหลือไว้ก็แต่ธรรมะ เป็น**มรดกธรรม**ที่ต้องทำให้เกิดขึ้นในใจของชาวพุทธทุกคน จะว่าเป็น**มรดกทำ**ก็ได้ ตอนที่พระองค์ท่านออกแสวงหาโมกขธรรมนั้น ท่านได้ตรัสไว้เองตั้งนี่ว่า “**อัคคิเวสสนะ** ในกาลต่อมา เรายังหนุ่มแน่น แข็งแรง มีเกศาดำสนิท อยู่ในปฐมวัย เมื่อพระราชมารดา และพระราชบิดา ไม่ทรงปรารถนาจะให้ผนวช มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตร ทรงกันแสง อยู่จึงโหมมและหนาว นุ่งห่มผ้ากาสาหวัดสี ออกจากวัง ผนวชเป็นบรรพชิต เมื่อผนวชแล้ว ก็**แสวงหาว่าอะไร เป็นกุศล แสวงหาอยู่ซึ่งสิ่งที่ประเสริฐที่บุคคลจะพึงถึง อันเป็นสันติอันสูงสุด**” เหตุที่ท่านไม่หยุดอยู่ที่อาจารย์ฤๅษีทั้งสองท่าน แม้จะได้ความสุขในฌานขั้นสูง ก็เพราะท่านได้ตั้งเจตน์ไว้สองข้อคือ อะไรเป็นกุศล เป็นเครื่องนำออกจากวัฏฏะ ซึ่งก็คือ**ธรรมฝ่ายมรรคฝ่ายโพธิ** หรือ **ธรรมะ ๓๓/** นี้แหละ ส่วนสิ่งที่ประเสริฐ ที่บุคคลจะพึงถึง อันเป็นสันติ อันสูงสุด ก็คือ **อนุปาทิเสสนิพพาน** (การดับสนิทไม่มีส่วนเหลือ) นั่นเอง เมื่อพระพุทธองค์ได้ทรงค้นพบด้วยตนเองแล้ว ก็ได้เสด็จดำเนินด้วยพระบาทเปล่า สั่งสอนเวไนยสัตว์ด้วยสุวากขาตธรรม คือ ธรรมะ ๓๓/ นี้เหมือนกัน ตลอดพระชนมชีพที่เหลืออยู่ของพระองค์ พวกเราเมื่อได้มาระลึกถึง**ธรรม ๓๓/** นี้แล้ว ก็เท่ากับได้เห็นพระตถาคต ตามพระพุทธดำรัสที่ว่า **ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นจึงจะได้ชื่อว่าเห็นเราตถาคต** เมื่อเราได้ทราบธรรมะอันเป็นรัตนงามเหล่านี้ในพระศาสนาแล้ว ก็ควรจะน้อมนำเอาเข้ามาปฏิบัติให้เกิดขึ้นในจิตในใจของพวกเราตามกำลังความสามารถด้วย จึงจะถือได้ว่าเป็นการช่วยกันปฏิบัติบูชา สืบต่ออายุพระศาสนาไปด้วยกัน เพราะ**ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งปัญญา** ถึงแม้จะมีศาสนวัตถุมากมาย แต่ถ้าขาดปัญญา ก็ไม่อาจรักษาพระศาสนาเอาไว้ได้ ธรรมะ ๓๓/ อันเป็นไปในฝ่ายปัญญาเหล่านี้ จึงเป็นสิ่งที่เราควรศึกษา ทำความเข้าใจให้แจ่มชัด

สุดท้ายนี้จึงหวังว่าธรรมะ ๓๓/ เหล่านี้จะเป็นเครื่องนำทางให้ได้ระลึกถึงพระปัญญา-ธิคุณที่ยิ่งใหญ่ของพระตถาคตเจ้า มหาศาสดาเอกของโลก พวกเราเป็น **พุทธชิโนรส** - ลูกของพระพุทธเจ้า ที่เกิดมาจากพระโอรสของพระองค์ - **สัทธัมมช** ดังนั้นพระพุทธจึงเหมือนพ่อ พระธรรมจึงเหมือนแม่ของพวกเรา เป็นพ่อ - แม่ ที่จะนำเราออกจากวัฏฏะ วัฏฏะที่พวกเราท่องเที่ยวมานาน **หลายกลับ** (มาเกิด) **หลาย** (มาเจอ) **กัน** แล้ว

ดังนั้นเนื่องในโอกาสวันแม่ในปีนี้ เมื่อพวกเราได้ไปกราบแม่ในวัฏฏะแล้ว อย่าลืม
กราบแม่ที่จะนำเราออกจากวัฏฏะด้วย

“อะหัง สุคะตะ เต มาตา

สัทธัมมะสุชะทะ นาถะ

“สังวัทธิโตยัง สุคะตะ

อะนินทิตโต ธัมมะกาโย

“มุกุตตัง ตัณหาสะมะณัง

ตะยาหัง สันตะมัจฉันตัง

ตวัญจะ วีระ ปิตา มะมะ

ตะยิ ชาตามุหิ โคตะมะฯ

รูปะกาโย มะยา ตะวะ

มะมะ สังวัทธิโต ตะยาฯ

ซีรัง ตวัง ปายิตโต มะยา

ธัมมะซีรัญหิ ปายิตาฯ

พระนางปชาบดีโคตมีเถรีทูลลาปรินิพพาน

คินค่าน้ำนม

‘กายรูปเจ้า แม่เฝ้าเลี้ยง จนเคียงใหญ่

ได้มีเจ้า ชัดเกลตา จนโตมา

น้ำนมแม่ ผ่อนกระหาย ได้เพียงครู่

เจ้าดื่มนมแม่ หลับพลัน ผันละเมอ

แต่กายธรรม ในใจ ของแม่หนา

พุทธองค์ เปรียบบิดา ข้าฯ ได้เจอ

น้ำนมธรรม ยังอยู่ คู่เสมอ

แม่ดื่มนมเธอ แล้วพิน ตื่นนิรันดร์ฯ

ทำถึง

ธรรมาะ ๓๓

อัปปมาทธรรม

ธรรมะ ๓๓

ตลอด ๓ ปีที่ผ่านมา ปรากฏการณ์ที่ปรากฏขึ้นแล้วแผ่กระจายไปทั่วโลกก็คือ วารสารต่างๆ ดูท่าจะค่อยๆ ททยอกันล้มหายตายจาก รัฐบาลวงกรหนังสือพิมพ์ไปที่ ละเล็มสองเล่ม คนสมัยใหม่จำนวนไม่น้อยเลิกอ่านวารสารในรูปแบบที่เป็นหนังสือกันแล้ว แต่หันไปอ่านในโทรศัพท์ หรือในแท็บเล็ตแทน ถึงอย่างนั้นวารสารโพธิยาลัยก็ได้ทยอยออกมาสู่สายตาของท่านผู้อ่าน (ซึ่งอาจจะช่วยถนอมสายตากว่า) เป็นประจำทุกเดือน มาเป็นเวลาเกือบสามปี ฉบับที่ท่านถืออยู่นี้ ก็ได้มาถึงฉบับที่ ๓๓ แล้ว ซึ่งถ้าเรียกเป็นภาษาบาฬี ก็ต้อง เรียกว่า **ฉบับ 'ดาวดิงสะ'** อันถือเป็นฉบับพิเศษ เพราะชื่อดาวดิงสะ หรือดาวดิงส์ ในภาษาไทยนี้ เป็นชื่อของชั้นสวรรค์ที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในทางพระพุทธศาสนา แม้เราจะไม่สามารถรู้ได้ว่า วารสารนี้จะคงความเป็น *อักษระ* (ไม่สิ้น) หรือเป็น *อมระ* (ไม่ตาย) สมอย่างชื่อสวรรค์ไปได้อีกนานเท่าไรก็ตาม แต่ฉบับนี้ก็เห็นสมควรจะนำเรื่องของธรรมะ ๓๓ มาพูดคุยเล่าสู่กันฟังสักหน่อยหนึ่ง

ธรรมะ ๓๓ : อัปมาตธรรม

ท่านผู้อ่านคงจะเคยได้ยินเรื่องของสวรรค์ชั้นนี้ในทางพุทธศาสนากันมาบ้างแล้ว ท่านเคยสงสัยเหมือนอย่างผู้เขียนบ้างไหมว่า :

ทำไมสวรรค์ชั้นนี้ จึงต้องมีชื่อเป็นตัวเลข ว่าดาวดึงส์ (ซึ่งแปลว่า ๓๓) ชื่อนั้นจะมีความหมายเป็นอะไรได้บ้าง ? (ในเมื่อตัวเลขอื่นก็มีตั้งเยอะตั้งแยะ ทำไมต้องมาเลือกเอาชื่อ ๓๓ มาตั้งเป็นชื่อสวรรค์ด้วย)

ทำไมธรรมเนียมของพระพุทธเจ้าต้องเสด็จขึ้นมาแสดงธรรมที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ? ชื่อของเทพทั้ง ๓๓ องค์ ที่อยู่บนชั้นดาวดึงส์นั้น มีชื่ออะไรกันบ้าง ?

ทำไมช่างทรงของพระอินทร์จึงมีชื่อว่า เอรಾವัต ?

ทำไมมวยผมของพระโพธิสัตว์ จึงถูกเก็บไว้ที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ?

มฆเทวะ มฆมาณพ มฆวาน คือใคร สัมพันธ์กันอย่างไร ?

ทำไมสวรรค์ชั้นจตุมหาราชิกาและดาวดึงส์ ต้องอยู่บนเขาสิเนรุ ?

ทำไมต้องเป็นพระอภิธรรม ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่เทวดา บนยอดเขาสูเมรุ ?

ทำไมพระพุทธองค์จึงเสด็จไปในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในพรรษาที่ ๓ ?

ทำไมพระอินทร์ต้องมีพระชายาตั้งสี่องค์ ชื่อของชายาแต่ละองค์นั้น สื่อความหมายอะไร ?

มฆมาณพ มัคคภาวนา มาฆบรูชา มีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร ?

ทำไมต้องเป็นพระทาสูธาตุ (พระเขี้ยวแก้ว) ช่างขวามน ที่ถูกนำไปเก็บไว้ที่ชั้นดาวดึงส์ ?

บทความเรื่องธรรมะ ๓๓ ทั้งสี่ตอนต่อไปนี้จะพาท่านผู้อ่านไปศึกษาคาถาที่มานิทานต้นเรื่อง นัยสำคัญของตัวเลข ความรู้ทางอภิธรรม และการวิเคราะห์ทางภาษาบาฬี เพื่อนำเสนอแนวทางในการทำความเข้าใจ แล้วหวังว่า ท่านได้อ่านแล้วจะสามารถกลับมาตอบคำถามเหล่านี้ได้ด้วยตนเอง

ก่อนอื่นต้องมาทำความเข้าใจกับเรื่องราวประวัติของชื่อดาวดึงส์หรือ ๓๓ นี้ ที่มาในคาถาธรรมบทที่เป็นพระพุทธานุสสติบทก่อน โดยต้นเรื่องมาจากการที่พระพุทธองค์ตรัสอานิสงส์ของความไม่ประมาท แล้วทรงเล่าเรื่องของมฆมาณพ ผู้มีอัปมาตปฏิบัติจนได้ถึงความเป็นใหญ่ (พระอินทร์) เสวยราชย์ในเทวโลกทั้งสอง (คือชั้นจตุมหาราชิกาและชั้นดาวดึงส์ ซึ่งอยู่บนเขาสิเนรุเหมือนกัน) แม้การบรรลुकุณพิเศษซึ่งจะเป็นโลกิยะหรือโลกุตระก็ตามที ทั้งหมดนั้นจะมีได้ก็ต้องอาศัยความไม่ประมาทนี้ทั้งสิ้น จากเรื่องนี้เราจะมาสันนิษฐานกันดูซิว่า เลข ๓๓ นี้ จะสามารถแปลว่าอะไรได้บ้าง

ธรรมะ ๓๓ : มฆมาณพ

ประวัติมฆมาณพ (อดีตชาติของพระอินทร์)

อุปมาเทน มฆวา เทวานํ
เสฏฺฐจตุ คโต

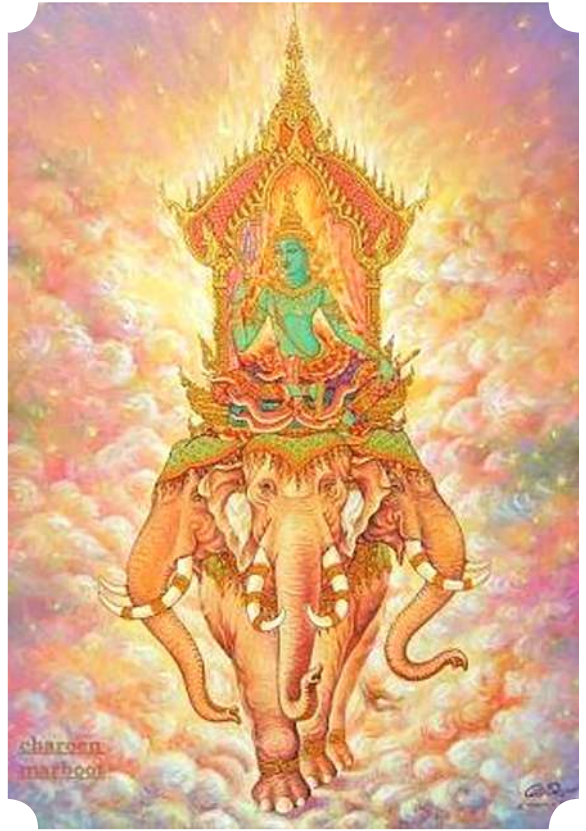
อุปมาทํ ปัสฺสนติ ปมาโท
ครหิตโต สทา' ตี

ทำวมฆวาน ถึงความเป็น
ผู้ประเสริฐกว่าเทพดาทั้งหลาย ก็
เพราะความไม่ประมาท

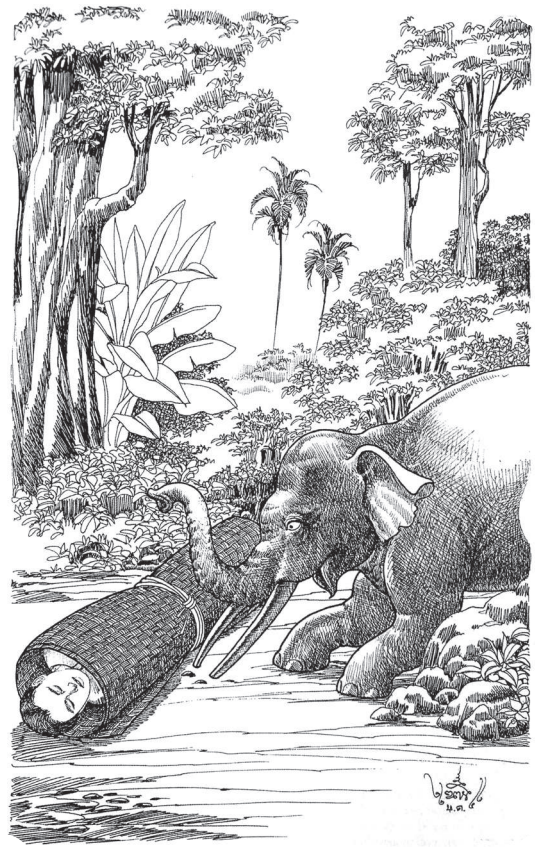
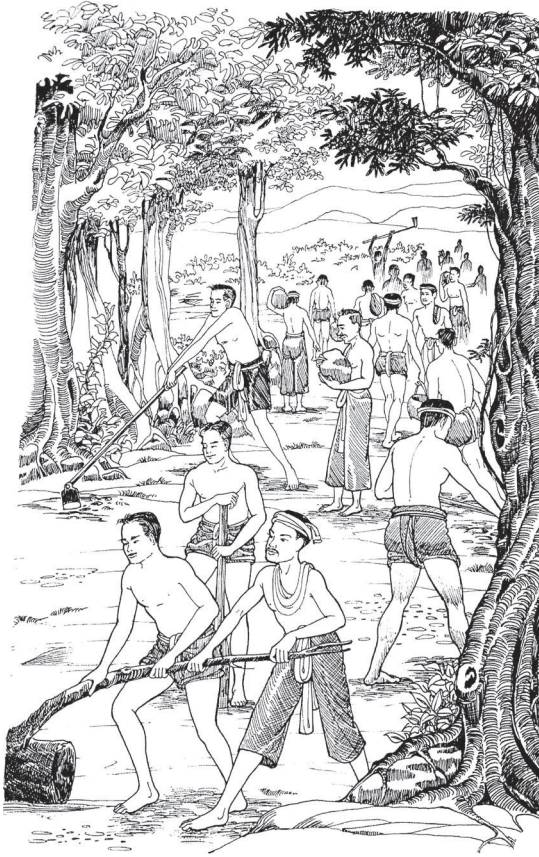
เหล่าบัณฑิตย่อมสรรเสริญ
ความไม่ประมาท ความประมาท อัน
ผู้รู้ทั้งหลายติเตียนทุกเมื่อ

พระพุทธองค์ตรัสพระคาถานี้
แล้ว ก็นำนิทาน (ภาษาบาฬีแปลว่าเหตุ) นี้
มาตรัสขยายความว่า :

ในอดีตกาล มีมาณพชื่อว่า **มฆะ** เกิดในหมู่บ้าน**อจลคาม** ในแคว้น**มคธ** มีนิสัยชอบให้ทาน รักษาศีลอยู่เป็นนิตย์ พอใจแผ้วถางภูมิประเทศ **ทำทาง** เกลี่ยพื้นที่ สร้างสาธารณประโยชน์ (ตรงกับจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่นในสมัยปัจจุบัน) เมื่อมีคนอื่นมาแย่งที่เขาภิโมโกรธ เห็นคนอื่นมีสุข ตนก็สุขไปด้วย ชักชวนเพื่อนๆ ได้ รวมเป็นสหായ ๓๓ คน ทำการพัฒนาท้องถิ่นให้เป็นรมณีสถานทั่วๆ ไป และยังชักชวนให้ชาวบ้านรักษาศีล ๕ ด้วย ส่วนนายบ้าน เห็นว่าตนจะเสียผลประโยชน์จากการขายสุราและอบายมุขต่างๆ จึงเรียกมาตักเตือนให้เลิก มฆมาณพและสหายเห็นว่า นี่เป็นการ**ทำทางไปสู่สวรรค์**ของตน จึงไม่ยอมเลิก นายบ้านโกรธ จึงไปฟ้องพระราชาว่าพวกนี้เป็นโจรบกฏ พระราชามีได้พิจารณาไต่สวน มีรับสั่งให้จับมาทั้ง ๓๓ คน แล้วรับสั่งให้ปล่อยช่างไปเหยียบให้ตายหมด มฆมาณพได้ให้โอวาทแก่สหายทั้งหลายไม่ให้โกรธ แต่ให้แผ่เมตตาจิตไปยังพระราชา นายบ้าน ช่าง และตนเอง ให้เสมอเท่ากันทั้งสี่ฝ่าย เมื่อมฆะและสหายได้ปฏิบัติอยู่อย่างนั้น ช่างจึงไม่ทำอันตราย พระราชาทรงรับทราบแล้ว ทรงดำริว่าช่างคงจะเห็นคนมากจึงไม่ทำอันตราย จึงรับสั่งให้ใช้เสื้อลำแพนปิดทับพวกเขาเสียก่อน แต่ช่างก็ยังไม่ยอมเหยียบ ถอยกลับแต่ไกล สุดท้ายพระราชากลับทรงดำริขึ้นมาได้ว่า น่าจะมีเหตุบางอย่าง จึงเรียกมฆมาณพและพวกเข้าไปสอบถาม พอพระราชาได้สดับรับทราบเรื่องจริงก็มีจิตโสมนัส ขอโทษมฆมาณพ

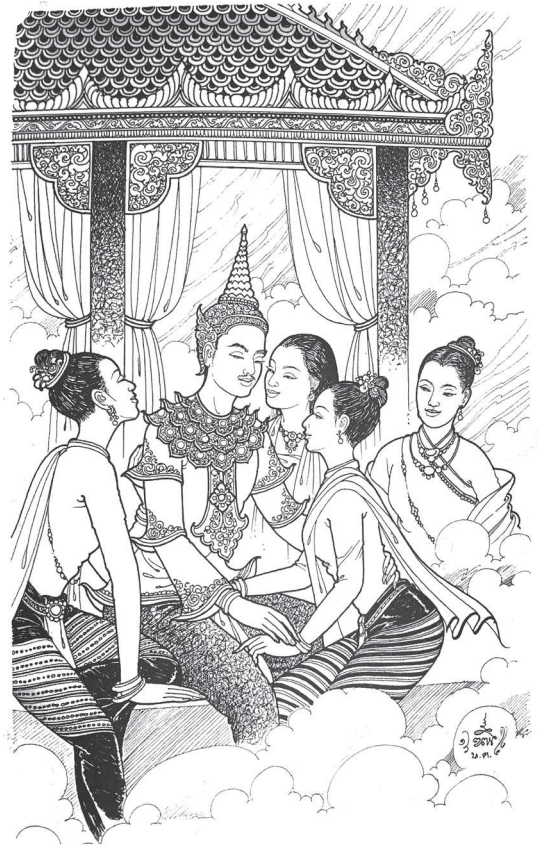
และสหาย แล้วส่งปลตนายบ้านออกจาก
ตำแหน่ง ลงโทษให้เป็นทาสของมฆะและพวก
และได้พระราชทานช่างนั้นให้เป็นพาหนะ
พร้อมทั้งทรงแต่งตั้งให้มฆมาณพขึ้นเป็นนาย
บ้านแทน

เมื่อมฆะและสหายรวม ๓๓ คน ได้
พ้นโทษออกมา ก็ยิ่งเห็นอนิสงส์ของบุญ
มีจิตใจผ่องใส จึงคิดจะทำบุญให้มากยิ่งขึ้น
ขึ้นไปอีก จึงพากันวางแผนสร้างศาลาที่พัก
มหาชนบนทางสี่แพร่ง โดยเรียกนายช่างมา
มอบหมายงาน แต่มีความเห็นตรงกันว่า ควร
ห้ามมาตุคาม (ผู้หญิง) เข้ามามีส่วนใน
การสร้างศาลานั้น

ภรรยาทั้ง ๔ ของมชมาณพ

มชมาณพมีภรรยา ๔ คน คือ นางสุนันทา สุจิตตา สุธัมมา และสุชาดา บรรดาหญิง ๔ คนนั้น นางสุธัมมาอยากมีส่วนในบุญด้วย จึงติดสินบนนายช่างไม้ให้ช่วยให้ตนได้เป็นใหญ่ในศาลานี้ นายช่างไม้ก็นับรับคำแล้ว ได้ตากไม้สำหรับทำช่อฟ้าให้แห้ง แล้วถากให้เรียบ สลักอักษรว่า “**สุธัมมศาลา**” ที่ไม้นั้น แล้วเอาผ้าพันเก็บไว้ ครั้นสร้างศาลาเสร็จแล้วในวันยกช่อฟ้า ช่างไม้จึงกล่าวกับ ๓๓ คนนั้นว่า สืบทำช่อฟ้าไว้ จะใช้ไม้ที่ตัดเดี๋ยวนี้ก็ได้ ต้องได้ไม้ช่อฟ้าแห้งที่เขาตัดถากเก็บไว้ก่อน มชมาณพและพวกจึงช่วยกันแสวงหา มาเห็นในเรือนของนางสุธัมมา จึงขอซื้อด้วยทรัพย์พันหนึ่ง นางก็ไม่ยอมขาย แต่ขอมีส่วนร่วมในการทำบุญสร้างศาลาด้วย ๓๓ สหายไม่ยอม ช่างไม้เกลี้ยกล่อมว่า “**ยกเว้นพรหมโลกแล้ว ไม่มีสถานที่ไหนที่เว้นจากมาตุคามได้**” ขอให้รับเอาช่อฟ้าเพื่อให้งานสร้างศาลาสำเร็จเถิด พวกเขาจึงยอมรับเอาช่อฟ้านำมาสร้างศาลาให้เสร็จ แล้วแบ่งเป็น ๓ ส่วน ส่วนหนึ่งสร้างเป็นที่สำหรับอยู่ของพวกอิสรชน ส่วนหนึ่งสำหรับคนเข็ญใจ และอีกส่วนหนึ่งสำหรับคนไข้

สหาย ๓๓ คน ให้ปูไม้กระดาน ๓๓ แผ่นไว้ที่ศาลา แล้วให้สัญญาแก่ช่างว่า ถ้าผู้เป็นแขกอาคันตุกะมานั่งบนแผ่นกระดานของผู้ใด ก็ให้พาเขาไปพักที่เรือนของผู้นั้น และให้ผู้นั้นเลี้ยงดูปูเสื่อ รับรองอาคันตุกะนั้นด้วย นายมชเอง ปลุกต้นทองหลวงไว้ต้นหนึ่ง ไม่ห่างจากศาลา แล้วปูแผ่นศิลาไว้ที่โคนต้นทองหลวงนั้นด้วย พวกที่เข้าไปสู่ศาลา แลดูช่อฟ้าอ่านตัวอักษรแล้ว ย่อมพูดกันว่า **ศาลาชื่อสุธัมมาชื่อของชน ๓๓ คน ไม่ปรากฏ** นางสุนันทาคิดว่า พวกนี้เมื่อทำศาลา ไม่ยอมให้เรามีส่วนร่วมบุญด้วย แต่นางสุธัมมาก็ใช้อุบายทำช่อฟ้าเข้าร่วมมีส่วนร่วมจนได้ เพราะความฉลาดของตน เราก็ควรจะทำอะไรๆ บ้าง จึงคิดว่าควรให้ชุดสระโบกขรณี เพื่อพวกที่มาสู่ศาลาจะได้ดื่มได้อาบน้ำ ส่วนนางสุจิตตาคิดว่า นางสุธัมมาได้ให้ช่อฟ้า นางสุนันทาได้สร้างสระโบกขรณีเราก็ควรสร้างอะไรๆ บ้าง จึงได้มีความคิดว่า ในเวลาที่พวกชนมาสู่ศาลา ดื่มน้ำอาบน้ำแล้ว

ควรจะได้ประดับประดาดอกไม้แล้วจึงไป นางจึงได้ให้เขาสร้างสวนดอกไม้อันน่ารื่นรมย์เป็นที่รวมของต้นไม้ ดอกไม้ และผลไม้ทุกชนิด ฝ่ายนางสุชาดาคิดว่า เราเป็นทั้งลูกของของนายมฆะและเป็นทั้งภริยา กรรมที่นายมฆะทำก็เป็นของเราเหมือนกัน กรรมที่เราทำก็เป็นของนายมฆะด้วย ดังนี้แล้ว ไม่ทำอะไรๆ มัวแต่แต่งหน้าแต่งตัวของตนเท่านั้น ปล่อยให้ผ่านไปด้วยความประมาท

ฝ่ายนายมฆะ บำเพ็ญ**วัตตบท ๗** คือ บำรุงมารดาบิดา ๑ ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล ๑ พูดคำสัตย์ ๑ ไม่พูดคำหยาบ ๑ ไม่พูดส่อเสียด ๑ กำจัดความตระหนี่ ๑ ไม่โกรธ ๑ ถึงความเป็นผู้ควรสรรเสริญ ตามพระบาฬีว่า :

มาตาเปติภริ^๑ ชนตุ^๒
 สณห์ สขิลสมุภาส^๓
 มจฺเณรวินเย ยุตตุ^๔
 ตั เว เทวา ตาวตีสสา
 เลียงคุมารดาบิดา^๑
 เอ่ยวาจา อ่อนหวาน เกื้อกูล^๒
 ให้ทาน ไม่ตระหนี่^๓
 ระวังโกรธ โทษภัย^๔

กุเล เชฎฺฐาปจายิน^๑
 เปสฺสณฺเยยปฺปหายิน^๒
 สจฺจจิ โกธาภิกุ^๓ นริ
 อาหุ “สปปุริโส อิติ
 เคารพผู้ใหญ่กว่าในตระกูล^๑
 ไม่ปากปุ่น ส่อเสียด ใครๆ^๒
 กล่าวคำที่ล้าจจะ จริงใจ^๓
 ดาวดั่งส์ถึงได้ ด้วย ๗ วัตตบท พระอินทร์ ๕

ในเวลาสิ้นชีวิต ได้ไปเกิดเป็นท้าวสักกเทวราช ในภพดาวดั่งส์ ส่วนสหายของเขาเหล่านั้นก็ไปเกิดในที่นั้นเหมือนกัน

เทवासुरสงคราม

ในกาลนั้น พวกอสูรอยู่ในภพดาวดั่งส์บน**เขาสินธุ**มาก่อน (ซึ่งตอนนั้นคงจะยังไม่เรียกว่าดาวดั่งส์ เพราะดาวดั่งส์ แปลว่า ๓๓ น่าจะได้ชื่อตอนมฆมาฉพ และสหาย ๓๓ คน ไปเกิด) อสูรเหล่านั้นคิดว่า เทพบุตรใหม่ๆ มาเกิดแล้ว จึงเตรียมเสี้ยมน้ำสุราทิพย์ ท้าวสักกะ (ความที่เคยชินกับการรักษาศีล ๕) จึงได้ทรงนัดหมายแก่สหายของพระองค์ว่ามีให้ใครๆ ต้ม พวกอสูรต้มน้ำทิพย์เมากันหมดแล้ว ท้าวสักกะทรงให้ช่วยกันจับเท้าทั้ง ๒ ของพวกอสูรเหล่านั้น เหวี่ยงลงไปในมหาสมุทร อสูรเหล่านั้น มีศีรษะปักดิ่งตกลงไปในมหาสมุทรแล้ว แต่ด้วยอำนาจแห่งบุญเก่าของ

พวกอสูรนั้น อสูรวิมานจึงได้เกิดขึ้นที่เชิงเขาสิเนรุ เมืองนี้มีขนาดเดียวกับดาวดึงส์ มีสิ่งต่างๆ คล้ายคลึงกัน เช่นดาวดึงส์มีต้น**ปาริฉัตต** อสูรภพนี้ก็มีต้นไม้ชื่อ**จิตตปาทลี** (ไม้แคฝอย) จนพวกอสูรเองก็เข้าใจว่าอสูรบุรีเป็นเมืองเก่าของตนคือดาวดึงส์ ต่อเมื่อต้นจิตตปาทลี ออกดอกนั้นแหละ จึงทราบว่ามีต้นไม้ชื่อดาวดึงส์เสียแล้ว พวกยักษ์ก็พากลับขึ้นไป เกิดสงครามระหว่างเทวดาและอสูร (เทवासुरสงคราม) ต่างฝ่ายต่างก็ไม่มีใครเอาชนะใคร กันได้โดยเด็ดขาด เทพนครและอสูรนคร จึงได้ชื่อว่า **อยุชฌบุรี** (อยุชยา) “เมืองที่ไม่มีใครรบชนะ”

ครั้งหนึ่งเมื่อพวกอสูรปราชัยแล้ว พระอินทร์เมื่อเข้าสู่เทพนคร แวดล้อมแล้วด้วย หมู่เทพในเทวโลกชั้นจาตุมหาราชและชั้นดาวดึงส์ (ถือได้ว่าครองสวรรค์ทั้งสองชั้น) ปราสาทนามว่า **เวชยันต์** จึงเกิดขึ้นในที่สุดแห่งชัยชนะ ล้วนแล้วด้วยแก้ว ๗ ประการ ต้น**ปาริฉัตต** มีปริณทล (แฝไป) ๓๐๐ โยชน์โดยรอบ เกิดขึ้นด้วยผลแห่งต้นทองหลาง **บัณฑิตกัมพลศิลา** มีสีดังดอกชัชพฤษ์สีครึ่งและสีบัวโรย ที่กิ่งแห่งพระวรกายยุบลงในเวลา ประทับนั่ง พุขึ้นเต็มทีอีกในเวลาเสด็จลุกขึ้น เกิดขึ้นแล้วที่โคนไม้ปาริฉัตต ด้วยผลแห่ง แผ่นศิลาที่เคยปูลงไว้บนโลกมนุษย์ ส่วนข้างไปเกิดเป็นเทพบุตรชื่อ **เอราวัณ** จริงๆ แล้ว สัตว์ดิรัจฉานไม่มีในเทวโลก เพราะฉะนั้น เฉพาะในเวลาที่ทำวสัฏกะและสหายเสด็จออก เพื่อประพาสาอุทยาน เทพบุตรนั้นจึงจะจำแลงตัวเป็นช้าง นิรมิตกระพอง ๓๓ กระพอง เพื่อชน ๓๓ คน นิรมิตกระพองชื่อ **สุทัตนะ** ในท่ามกลางกระพองทั้งหมด เพื่อทำวสัฏกะ โดยเฉพาะ

แม้นางสุธัมมาถึงแก่กรรมแล้ว ก็ได้ไปเกิดในภพดาวดึงส์นั้นเหมือนกัน **เทวสภา ชื่อสุธัมมา** มีประมาณ ๕๐๐ โยชน์ ได้เกิดแล้วแก่นาง ชื่อว่าสถานที่อื่นที่น่าปลื้มใจกว่า เทวสภานั้นย่อมไม่มี ในวันพระ มีการฟังธรรม ในที่นั้นนั่นเอง จนกระทั่งทุกวันนี้ ชนทั้งหลาย เมื่อเห็นสถานที่อื่นน่าปลื้มใจในที่แห่งใดแห่งหนึ่งเข้า ก็ยังกล่าวกันอยู่ว่า “ช่างเหมือนเทว-สภา ชื่อสุธัมมาเสียนี้กระไร” ส่วนนางสุนันทาถึงแก่กรรมแล้ว ก็ได้ไปเกิดในภพดาวดึงส์นั้น เหมือนกัน มี**สระโบกขรณีชื่อสุนันทา** ประมาณ ๕๐๐ โยชน์ เกิดแล้วแก่นาง นางสุจิตตา ถึงแก่กรรมแล้ว ก็ได้ไปเกิดในภพดาวดึงส์นั้นเหมือนกัน มี**สวนชื่อจิตรลดา** ประมาณ ๕๐๐ โยชน์ ที่พวกเทวดาพาเหล่าเทพบุตรผู้มีบุรพนิมิตเกิดแล้ว ให้หลงเที่ยวไปอยู่ เกิดแล้วแก่นาง

ส่วนนาง**สุชาดา** ถึงแก่กรรมแล้ว เพราะความที่ไม่เคยได้ทำบุญอะไรๆ ไว้ วันๆ เอาแต่แต่งหน้าแต่งตัว จึงไปเกิดเป็นนางนกยางในชอกเขาแห่งหนึ่ง ได้ดูเงาตัวเองในน้ำ ทั้งวัน ทำวสัฏกะทรงเสด็จไปเดือนสติ และแนะนำให้รักษาศีล ๕ นางนกยางรู้สึกสำนึก จึงตั้งใจรักษาศีล ๕ เทียวหากินแต่ปลาที่ตายเองเท่านั้น ทำวสัฏกะเพื่อทรงประสงค์จะ

ล่องใจนาง จึงทรงจำแลงเป็นปลาตาย นอนหงายอยู่หลังหาดทราย นางเห็นปลานั้นแล้ว ได้คาบเอาด้วยสำคัญว่า ปลาตาย ในเวลาจะกลืน ปลากระดิกหาง ทำให้นางรู้ว่า ปลาเป็นนางจึงปล่อยไปเสียในน้ำ ทำวสั๊กะทรงทดลองอย่างนี้ ครบ ๓ ครั้ง จึงทรงคืนร่างเดิม แล้วตรัสชมเชยการรักษาศิลของนาง และเตือนไม่ให้ประมาท

แต่นั้น นางได้ปลาที่ตายเองบ้าง ไม่ได้บ้าง เมื่อไม่ได้อาหาร ล่องไป ๒-๓ วัน ก็ซุบพอมทำกาละแล้ว ไปเกิดเป็นธิดาของนายช่างหม้อ ในเมืองพาราณสี นางเป็นเด็กหญิงที่มีศิลปะ มีนคาง ตายจากภพนั้น ได้มาเกิดเป็นธิดาของท้าววิปจิตตะ ชื่อว่า **อสุรกายัญญา** ตอนนางมาเกิดในอสุรบุรีนั้น นางมีรูปร่างงดงาม เป็นที่หมายปองของอสุรมากมาย แต่ด้วยบุพเพสันนิวาส นางกลับเลือกทำวสั๊กะที่ปลอมมาเป็นอสุรแก่ (**ชรสั๊กะ**) ในงานพิธีสมุพร (เลือกคู่) พวงมาลัยของนางจึงลอยไปตกสวมใส่คอของเฒ่าทมิฬพระอินทร์แปลง เมื่อพระอินทร์หรือท้าวสั๊กะทรงพานางอสุรกายัญญาสู่ชาติไปเทพนครแล้ว ก็ทรงสถาปนา นางไว้ในตำแหน่งหัวหน้านางอัปสร นางทูลขอพรต่อท้าวสั๊กะว่า นางไม่มีมารดาบิดาหรือพี่น้องในเทวโลกนี้ เมื่อพระองค์จะเสด็จไปในที่ใดๆ ก็ขอให้พานางไปในที่นั้นๆ ด้วยนางจึงเป็นที่รักของท้าวสั๊กะมาก จนท้าวสั๊กะเองได้รับขนานนามว่า **สุชมบัติ**

พระศาสตราตรัสอุปมาทปฏิบัติของมฆมาณพอย่างนี้ แล้วได้ตรัสอานิสงส์ คือการได้เป็นท้าวมฆวาน (พระอินทร์) ผู้ถึงความเป็นผู้ประเสริฐกว่าเทวดาทั้งหลาย ได้เป็นใหญ่ในเทวโลกทั้ง ๒ และการจะได้บรรลुकุณพิเศษ ซึ่งเป็นโลกียะและโลกุตตระ แม้ทั้งหมดก็เพราะอาศัยความไม่ประมาทนี่เอง

ได้ฟังเรื่องนี้จบแล้ว รู้สึกอย่างไรบ้าง ผู้เขียนเองก็ชื่นชอบเรื่องนี้มาก สมัยเด็กๆ ได้อ่านกลับไปกลับมาอยู่หลายรอบ คิดว่าเรื่องนี้ให้คติเตือนใจเราหลายๆ อย่าง และได้มอบปฏิบัติสำหรับการไปเกิดบนสวรรค์ไว้ให้อย่างแยบยล เป็นเรื่องที่แม้แต่เด็กก็เข้าใจได้ไม่ยาก แต่เมื่อได้มาบวชเรียน ได้เข้ามาศึกษาพระพุทธรจนจะอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการศึกษาบาปวิเวการณณ์ใหญ่ ที่มีการแยกธาตุแยกปัจจัย ให้เข้าใจความละเอียดของความหมายที่แฝงไว้ในศัพท์ ดังที่มีคำกล่าวที่ว่า “**พระบาปมีอรรถเป็นร้อย คนรู้น้อยก็ได้แค่อรรถเดียว**” และได้ศึกษาพระอภิธรรมควบคู่ไปด้วย ทำให้เข้าใจความหมายทางสภาวะธรรมของเรื่องนี้ที่ต้องการถ่ายทอดมาสู่คนรุ่นเราได้อย่างลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น

ที่จะกล่าวต่อไปนี้ จึงเป็นเพียงนัยหนึ่งที่จะขอนำร่องล่องวิเคราะห์ให้ดูเป็นตัวอย่าง ใครคิดว่าเป็นประโยชน์ จะนำวิธีการวิเคราะห์ศัพท์และองค์ธรรมไปใช้แยกแยะวิเคราะห์ศัพท์และสภาวะธรรมในเรื่องอื่นๆ ซึ่งคิดว่ายังมีสิ่งดีๆ อีกมากมายในพระไตรปิฎกที่รอคอยให้พวกเราเข้าไปศึกษา แล้วนำนัยต่างๆ มาแบ่งปันกันให้ทุกคนได้ทราบด้วย ก็จะเป็นประโยชน์และทำให้การศึกษาธรรมะสนุกยิ่งขึ้น **ส่วนการวิเคราะห์แยกศัพท์และองค์ธรรม**

ที่จะกล่าวต่อไป ไม่มีเขียนไว้ในตำราไหนๆ เป็นอัตโนมติของผู้เขียนเอง ในการนี้ต้องนำคัมภีร์มาวิเคราะห์ใหม่ทั้งหมด ให้ประกอบกันได้กับเรื่องเล่า และให้ได้อรรถธรรมตามพระอภิธรรม คือให้เป็นไปในแนวเดียวกัน จึงจะสามารถเข้าใจแนวคิดของเรื่องราวได้อย่างต่อเนื่อง ส่วนผู้ใดต้องการแยกศัพท์เป็นคำๆ ที่เขาเขียนอธิบายไว้แล้วอย่างเป็นทางการก็สามารถเปิดดูได้ในพจนานุกรมแยกศัพท์ทั่วไปได้

มาดูข้อสังเกตเหล่านี้กันก่อน

เรื่องแรก เรื่องชื่อของสวรรค์
สวรรค์ มีทั้งหมด ๖ ชั้นด้วยกัน
มีชื่อจากล่างขึ้นบนดังนี้

ชั้นที่ ๑) จาตุมาหาราชิกา

ชั้นที่ ๒) ดาวดึงส์ (ไทยนิยม
เรียกว่า ดาวดึงส์ เป็น ที่มาของคำว่า ดาว ในภาษาไทย ?)

ชั้นที่ ๓) ยามา

ชั้นที่ ๔) ดุสิตา (ไทยเรียก ดุสิต)

ชั้นที่ ๕) นิมมานรดี

ชั้นที่ ๖) ปรนิมมิตวสวัตดี

สวรรค์ที่มขมาณพไปเกิดนั้น คือชั้นดาวดึงส์ ถามว่า **ทำไมสวรรค์ชั้นนี้ต้องมีชื่อเป็นตัวเลขว่าดาวดึงส์ (ซึ่งมาจาก ดาวดึงส์ ในภาษาบาลีที่แปลว่า ๓๓) ?**

ถ้าอ่านเรื่องข้างบนมา ก็จะตอบได้ทันทีว่า ก็เป็นเพราะ มขมาณพและพวกรวม ๓๓ คน ไปเกิดที่นั่น จึงทำให้มีชื่ออย่างนั้น ถ้าวิเคราะห์ศัพท์ตามพจนานุกรมทั่วไป จะได้ว่า **เตตติส ชนา นิพพตฺตุนฺติ เอตฺถาติ เตตฺติส** ภาพเป็นที่เกิดของบุคคล ๓๓ คน ดังนั้นจึงเรียกว่าดาวติส (เตตติส บทหน้า อ ปัจจัย, แปลง เต เป็น ดาว, ลบ ต)

แต่ถ้าถามต่อไปว่า **แล้วทำไมพระพุทธเจ้าต้องมาแสดงธรรมที่ชั้นดาวดึงส์เสมอด้วยเล่า ?** แม้แต่พระพุทธมารดา ที่อยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิต ยังต้องลงมาฟังธรรมที่ชั้นดาวดึงส์

คำตอบตามคัมภีร์ได้อธิบายไว้ว่า เพราะบนดาวดึงส์นั้นมีสุกัสมศาลา และ เทวดา จะได้ไปฟังกันได้ทั้งหมด เพราะเทวดาชั้นต่ำจะขึ้นไปชั้นสูงกว่าตนไม่ได้ แต่เทวดาชั้นสูง จะลงมาฟังธรรมในชั้นต่ำได้ ในที่นี้ต้องเข้าใจว่าเทวดาชั้นจาตุมาหาราชิกานั้น สามารถขึ้นไปฟังธรรมในชั้นดาวดึงส์ได้ เพราะเทวดาทองสองชั้นนี้อยู่บนเขาพระสุเมรุด้วยกัน และมีพระอินทร์เป็นใหญ่ในทั้งสองชั้นเหมือนกัน ตอบแบบนี้ก็ฟังดูเป็นเหตุเป็นผลกันดี

แต่ถ้าเราจะลองวิเคราะห์ให้ลึกลงไปกว่านั้น ขอให้ลองฟังคำตอบที่ได้จากมุมมองของการศึกษาไวยากรณ์บ้างว่าจะเข้าที่ไหม

คำตอบนี้ ต้องอาศัยจินตนาการเล็กน้อย มารู้จักภาษาบาลีกันก่อน ลองทายกันดูซิว่าภาษาบาลีนั้น มีพยัญชนะ (อักขระ) อยู่ทั้งหมดกี่ตัว ?

เฉลย พยัญชนะบาลี มีทั้งหมด ๓๓ ตัว

คือ	ก ข ค ฅ ง	เรียกว่า ก วรรณ
	จ ฉ ช ฌ ญ	เรียกว่า จ วรรณ
	ฎ ฐ ฑ ฒ ณ	เรียกว่า ฎ วรรณ
	ด ถ ท ธ น	เรียกว่า ด วรรณ
	ป ผ พ ภ ม	เรียกว่า ป วรรณ
	ย ร ล ว ส ห ฬ °	เรียกว่า เศษวรรณ

ดังนั้นจะตั้งวิเคราะห์ว่า

เตตติส อกฺขรานิ พุพฺพตฺตฺนฺติ เอตฺถาติ เตตฺติสฺสา ภาษาเป็นที่เกิดของอักขระ ๓๓ ตัว จึงเรียก (ภาษานั้น) ว่า ตาวตีสสา ก็คงจะได้ ซึ่งคงไม่เป็นการบังเอิญ ที่สมมาณพ และพวก มีจำนวนเท่ากับอักขระในภาษาบาลีพอดี

จริงๆ แล้ว ไวยากรณ์ของเทพอย่างหนึ่งคือ อมร แปลว่าไม่ตาย (อ-ไม่ + มร-ตาย) ก็ไปพ้องกับ อักขร (ไทยใช้ อักขร) ซึ่งแปลว่าไม่สิ้นไปได้ เพราะ อกฺขร (อ-ไม่ + ขร-สิ้น) มาจาก น ขรติ น ชียตีติ อกฺขโร อกฺขรํ สิ่งที่ไม่สิ้นไป คือใช้ไม่มีวันหมด (น บทหน้า ชี ชาติ ในความหมายว่าสิ้นไป อร ปัจจัย, แปลง น เป็น อ, ช้อน ก, ลบสระหน้า)

ถ้าจะมีคำถามต่อว่า **ทำไมข้างทรงของพระอินทร์ จึงต้องชื่อเอราวัณ ?**

ตรงนี้ตามคัมภีร์ ท่านก็ไม่ได้อธิบายให้หายสงสัย เพียงแต่บอกว่า เรียกเอราวัณ เพราะเกิดในมหาสมุทรที่ชื่ออิราวัณเท่านั้น ซึ่งก็ไม่ได้ให้ความกระจ่างอะไรเพิ่มเติมนัก แต่ถ้าเราได้เรียนภาษาบาลีมาบ้าง ก็จะได้รู้ว่าในภาษาบาลีมีสระ (ซึ่งภาษาบาลีเรียกว่าวัณณะ) อยู่ด้วยกัน ๔ ตัว คือ อะ อา อิ อี อุ อู เอ โอ

แล้วมันเกี่ยวข้องกับชื่อช้างเอราวัณ ?

มันจะมาเกี่ยวข้องตรงที่ สระ อะ อิ อุ ๓ ตัว นี้ เป็น เสียงสระพื้นฐาน ส่วนสระที่เหลือ เป็นการประกอบรวมกันขึ้นของสระพื้นฐานนั้นอีกที คือ อะ + อะ = อา, อิ + อิ = อี, อุ + อุ = อู, อะ + อิ = เอ และอะ + อุ = โอ

ถ้าเอาเสียงสระพื้นฐานทั้งสามตัว คือ อ + อิ + อุ มารวมกัน ๒ ตัวแรก คือ อ + อิ รวมกัน จะได้เป็น เอ ส่วน อุ นั้น ตามหลักเสียงทางภาษา สามารถแปลงให้เป็น อร ได้ (ตัวอย่างเช่น สตุฏ เป็น สตุฏาร, ปิตุ เป็น ปิตุโร เป็นต้น)

เมื่อรวมทั้งสามตัว อ + อิ + อร ก็จะได้เป็น **เอร** หรือก็คือรัสสระ อ - อิ - อุ นั้นเอง ส่วน **อา** นั้นมาจากคำว่า อา + อา

อา ตัวแรก มาจากสระอา + อา ตัวที่สอง มาจาก อาทิ แปลว่าเป็นต้น ก็คือที่สระทั้งหมดที่มีอาเป็นต้น ซึ่งก็คือ อา - อี - อุ - เอ - โอ นั้นเอง

ส่วน **วณฺณ** นั้น แปลว่า สระ ชัดอยู่แล้ว รวมกันได้คำว่า **เอราวณฺณ** แปลว่า สระ ที่มี อะ - อุ - อิ และอา เป็นต้น (อา - อี - อุ - เอ - โอ)

จึงขอเสนอการตั้งวิเคราะห์ขึ้นใหม่ว่า

อ จ อิ จ อุ จ อธิอุสงฺฆาตา เอรา (รัสสระ)

อา อาทิ เยสนฺติ อาธิอุเอโสงฺฆาตา อาทโย (ที่ฆสระ)

เอรา จ อาทโย จ เอราทโย,

วณฺณียนฺติ อเนนาติ วณฺโณ

เอราทินํ วณฺโณ เอราวณฺโณ (ลบ ทิ)

(ตรงนี้อาจจะยากไป สำหรับผู้ไม่ได้เรียนบาฬีไวยากรณ์ ก็ขอให้ข้ามไป แต่คนที่เรียน ถ้าได้เห็นวิเคราะห์ศัพท์แล้ว ก็จะเข้าใจได้ชัดเจนทันที)

สรุปว่า :

เอรา อาทิ วณฺณียนฺติ อเนนาติ เอราวณฺโณ

เรียก เอราวณฺณ เพราะ เป็นเครื่องประกาศ อ วัณณะ อิ วัณณะ และ อุ วัณณะ เป็นต้น

อันนี้ก็คงไม่บังเอิญอีกเหมือนกัน ที่ชื่อช่างในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์จะไปพ้องกันกับชื่อของจำนวนสระ ๘ ตัวในภาษาบาฬี พอดิบพอดีอีก

เอราวณฺณ คือสระ อ อิ อุ แหล่งน้ำพุ เล่าเรื่อง เมืองสวรรค์

อรรถลุ่มลึก มาศึกษา บาฬีกัน ร่วมเทวัน สามสิบสาม ตำนานพระอินทร์ฯ

ที่นี้ลองกลับไปอ่านเรื่องมฆมาณพใหม่ ก็จะเข้าใจประโยคที่ว่า (ตอนอยู่ในโลกมนุษย์)

“ชน ๓๓ คน ให้บูไม้กระดาน ๓๓ แผ่นไว้ที่ศาลา แล้วให้สัญญาแก่ช่างว่า ถ้าผู้เป็นแขก อาคันตุกะมานั่งบนแผ่นกระดานของผู้ใด ก็ให้พาเขาไปพักที่เรือนของผู้นั้น และให้ผู้นั้นเลี้ยงดูปูเสื่อ รับรองอาคันตุกะนั้นด้วย” (และตอนอยู่ในดาวดึงส์) “เทพบุตรนั้นจึงจะจำแลงตัวเป็นช่างเอราวณฺณนิรมิตกระพอง ๓๓ กระพอง เพื่อชน ๓๓ คน นิรมิตกระพองชื่อ **สุทฺตนะ** ในท่ามกลางกระพองทั้งหมด เพื่อท้าวสักกะโดยเฉพาะ” ได้ชัดมากขึ้น

ซึ่งตรงนี้ เป็นการแสดงถึงการผสมพยัญชนะกับสระในภาษาบาฬี ให้เกิดเป็นถ้อยคำธรรมะเพื่อต้อนรับปฏิสันถารแก่ผู้ที่มาเยือน ณ สุธัมมศาลาแห่งนี้ นั้นเอง

อีกวิเคราะห์หนึ่ง ตามพจนานุกรมบาฬี ท่านวิเคราะห์ไว้ว่า

ดาว ปจมี ตีสติ ปาตุภวตีติ ดาวตีสสา, ปจวิ พื้นแผ่นดินใด เกิดปรากฏขึ้นในโลก เป็นครั้งแรกก่อน (พื้นแผ่นดินอื่นๆ) พื้นแผ่นดินนั้น ชื่อว่า **ดาวตีส**

ตามความเข้าใจเรื่องการแตกดับของโลกว่า เมื่อโลกถูกทำลายจนหมดสิ้น แล้วมีการสร้างโลกใหม่ ฝนจะตกลงมาอย่างหนักตรงบริเวณที่โลกถูกทำลายไป น้ำนั้นก็ค่อยๆ ชุ่มชื้นขึ้นเป็นตะกอน ทัภถมจนเป็นดินมหีมา แล้วลดแห้งลงตามลำดับ จนเกิดพื้นแผ่นดิน ปรากฏโผล่ขึ้นให้เห็นก่อน ก็คือเขาลิเนรุ ซึ่งเป็นที่อยู่ของเทวดาชั้นดาวตีสนั่นเอง

ถ้าจะขอตั้งวิเคราะห์แบบเดียวกัน แต่เปลี่ยนจากปฐวิเป็นภาษา ซึ่งจะตรงกับตำนาน ที่บอกว่าภาษาบาฬีเป็นภาษาดั้งเดิม ภาษาแรกของโลก ก็จะได้ว่า **ดาว ปจมี ตีสติ ปาตุภวตีติ ดาวตีสสา, ภาสา** ภาษาใด เกิดปรากฏขึ้นในโลกเป็นครั้งแรกก่อน (ภาษาอื่นๆ) ภาษานั้น ชื่อว่า **ดาวตีส** (ดาว แปลว่า ก่อน + ตีส แปลว่า เกิดมีขึ้น)

ที่นี้เมื่อกลับไปอ่านเรื่อง สุธัมมศาลา ใหม่ในตอนที่ว่า “*พวกที่เข้าไปสู่ศาลา แลดู ข้อฟ้า อ่านตัวอักษรแล้ว ย่อมพูดกันว่า ศาลาชื่อสุธัมมา ชื่อของชน ๓๓ คนไม่ปรากฏ*” ก็จะเข้าใจได้ตามนัยใหม่นี้ว่า คนที่ไปฟังธรรมที่สุธัมมศาลาย่อมคิดถึงแต่ธรรมะ และไม่ได้คิดถึงตัวอักษรเป็นตัวยุ ไป จัดเป็นธรรมาธิษฐาน ที่ร้อยเรียงเป็นเรื่องราวบุคคลาธิษฐานได้ ลึกซึ่งจริงๆ ดาวตีสโดยนัยนี้ จึงไม่ใช่ชื่อของภพภูมิเท่านั้น แต่เป็นชื่อของระบบภาษา และระบบธรรมะที่มากับภาษานั้นด้วย

ที่นี้ก็ขอให้ย้อนกลับมาดูที่คาถาธรรมบทที่นำเรื่องอีกที

อุปมาเทน มชวา เทวานํ เสฏฺฐตํ คโต

อุปมาทํ ปัสฺสนติ ปมาโท ครหิตो สทา' ติ

ลองนับดูซิว่า พระคาถานี้มีทั้งหมดกี่พยางค์ ?

ปกติแล้วคาถาธรรมบทส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มปัฐยาวัตคาถา ซึ่งในคาถา ๑ บท จะมีทั้งหมด ๔ บาทด้วยกัน และในแต่ละบาทจะมี ๘ อักขระ (พยางค์) รวม ๘ x ๔ จะได้ ทั้งหมด ๓๒ อักขระ เมื่อรวมกับ ติ (ที่มาจาก อิติ ซึ่งเป็นเครื่องหมายคำพูดปิดท้าย) อีกหนึ่ง อักขระ ก็จะได้อักขระทั้งหมด ๓๓ ตัวพอดี

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า คาถานี้บาทสุดท้ายแทนที่จะมี ๘ กลับมี ๙ อักขระ จึงทำให้นับอักขระรวมได้ ๓๓ ตัวพอดี โดยไม่ต้องนับตัวอิตินี้ที่ปิดท้ายเลย ลองนับดูอีกทีซิว่าได้ ๓๓ ไหม

สรุปได้ว่าพระพุทธเจ้าได้ให้นัยของตัวเลข ๓๓ นี้ไว้แล้ว ทั้งในคาถา ในเรื่องที่มา และที่แฝงไว้ในชื่อดาวดึงสะกัถิ หรือในชื่อข้างเระราวัณกัถิ ดาวดึงส์ในความหมายแบบนัยที่เสนอมานี้ทั้งหมดนี้ จึงทำให้เข้าใจได้ว่า นอกจากจะเป็นชื่อชั้นหนึ่งของสวรรค์แล้วยังหมายถึงระบบตัวอักขระของพระบาฬี ที่ร้อยเรียงขึ้นเป็นพระพุทธพจน์ รวมทั้งคาถาภายิตทั้งหมดที่พระพุทธเจ้าเทศน์สั่งสอน ก็รวมลงอยู่ในความไม่ประมาททั้งหมดนั่นเอง (ให้ดูข้อตรงข้ามของพระอินทร์และเพื่อนๆ ก็คือพวกอสูรที่ประมาทมัวเมา กินเหล้า จนตกลงจากเขาพระสุเมรุไป)

ตลอดพระชนมชีพของพระพุทธองค์ที่ได้ทรงเทศน์สั่งสอนให้เกิดมีพระอริยเจ้า ตรัสรู้ตามขึ้นมาไม่ถ้วน ก็ได้อาศัยอักขระทั้ง ๓๓ ตัว (มชมาณพและเพื่อนๆ) รวมทั้งสระ ๘ ตัว (ข้างเระราวัณ) นี้แหละ ในการผสมผสานออกมาเป็นถ้อยคำ หลายครั้งก็ได้ตรัสภายิต เป็นคาถาร้อยกรอง อันสละสลวย ไพเราะกินใจ ก็ได้ใช้จังหวะคำทั้ง ๓๓ อักขระ (พยางค์) นี้ ในการประกอบเป็นแต่ละคาถา ส่วนเนื้อความที่พระองค์สั่งสอนก็คือ **มรรค** หนทางในการปฏิบัติ ซึ่งในตอนต่อไปจะค่อยๆ ขยายความ ให้เห็นว่าเลข ๓๓ นั้น ยังมีความสัมพันธ์กับ**ทางสายกลาง** หรือมรรคมีองค์ ๘ อย่างไรก็ตาม

การที่เราจะเข้าใจอารยธรรมใดอารยธรรมหนึ่งให้เข้าถึงนั้น เราจะต้องเข้าใจภาษาที่เขาใช้พูดกัน และวัฒนธรรมที่เขามีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ภาษาในสวรรค์นั้น เขาพูดสื่อสารกันด้วยภาษาบาฬี ส่วนวัฒนธรรมในสวรรค์นั้น ก็สื่อด้วยวัฒนธรรมของพระอภิธรรมนั่นเอง ถ้าไม่ได้ศึกษาสองอย่างนี้ “สวรรค์” ก็กลายเป็นเพียงแค่นิทานสนุกๆ สำหรับคนไม่เชื่อเท่านั้นเอง หรือสำหรับคนที่เชื่อแต่ไม่ได้ศึกษาให้ดี ก็อาจกลายเป็นการส่งเสริม สัสสตทิฏฐิไปแทนก็ได้

ดังนั้น จึงขอเชิญชวนพวกเรามาศึกษาธรรมะในภาษาพ่อของเราคือภาษาบาฬี (ถ้าให้ตีก็ศึกษาไวยากรณ์ใหญ่ แยกธาตุ แยกปัจจัย ใส่องค์ธรรมให้ได้ด้วย) เพื่อจะได้ทำความเข้าใจในพระพุทธพจน์ให้ลึกซึ้ง และจะได้ซาบซึ้งกับอรรถรสของภาษา เหมือนได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า หรือได้เข้าชมสวนธรรมะด้วยตาของตนเอง ฉะนั้น

ที่เขียนเล่ามาทั้งหมดนี้ ถ้าท่านผู้อ่านพอจะเข้าใจสิ่งที่น่าสนใจได้บ้าง ก็เสมือนว่าท่านได้เริ่มก้าวแรกเข้าสู่สวนอักษรนั้นทว่าในชั้นดาวดึงส์แล้ว ยังมีอรรถรสอีกมากมาย ที่รอพวกเราเข้าไปเลือกสรรหา ขอเพียงมีเครื่องมือที่พร้อม และมีทัศนคติที่ถูกต้อง ขอต้อนรับทุกๆ ท่านเข้าสู่สวนสวรรค์แห่งอักษรธรรม ณ บัดนี้

ดาวดึงส์ ซึ่งแปลว่า สามสิบสาม	จำนวนตาม พยัญชนะ อักขระภาษา
เท้าสหาย แห่งพระอินทร์ ปีนทเวา	พร้อมกันมา แต่โบราณ ช่วยงานกัน
ใครเข้าใจ ในอักษร กลอนภาษา	อุปมา ดังได้ขึ้น เมืองสวรรค์
ได้ช่องเสพ อรรถรส ละเอียดอัน	นั้นทว่าวัน เปิดแล้ว เชิญแก้วชมฯ

ธรรมะ ๓๓ : มัชฌิมาปฏิปทา

ตัวเลข ๓๓ หรือ ดาวดึงส์ นั้น ขอสรุปความจากตอนที่แล้วว่า เป็นชื่อของมฆมาณพและเพื่อนๆ รวมทั้งหมด ๓๓ คน ก็ได้ เป็นชื่อของสวรรค์บนเขาสุเมรุก็ได้ จะเป็นจำนวนอักขระในภาษาบาฬีก็ได้ หรือเป็นชื่อจำนวนพยางค์ในธรรมบทหนึ่งคาถาก็ยังได้ โดยรวมก็หมายถึงความไม่ประมาท หรือบ่งบอกถึงการศึกษารองต่อเนื่องนั่นเอง

ฉบับนี้มาดูความหมายของเลข ๓๓ กันต่อ ว่ามีความหมายอะไรได้อีกบ้าง ที่อาจซ่อนอยู่ใน เลขสวรรค์ตัวนี้

ในสมัยพุทธกาล ช่วงอายุกับของมนุษย์คือ ๑๐๐ ปี ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็นสามช่วงวัย เท่าๆ กัน คือ ๓๓ ปีแรก เป็นช่วงเวลาแห่งปฐมวัย จัดเป็นวัยที่ยังหนุ่มยังสาว มีกำลัง เป็นวัย

แห่งการแสวงหา ถ้าตามเกณฑ์สมัยก่อน พอครบอายุ ๑๖ ปี ก็ถือว่าจบศิลปศาสตร์ต่างๆ หาเลี้ยงชีพได้ ออกเรือน มีครอบครัว ปีถัดไปก็มีลูกชายคนแรก พอลูกชายมีอายุครบ ๑๖ ปี ฟึ่งตนเองได้ สามารถออกเรือนไปสร้างครอบครัวเองได้แล้วในช่วงนี้ คุณพ่อก็มีอายุได้ ๓๓ ปี พอดี มีผมหงอกขึ้นเป็นเส้นแรก เทวทูตเริ่มมาเตือนแล้ว จึงสามารถมอบภาระต่างๆ ในบ้านให้ลูกชายคนโต ส่วนตนเองก็ออกแสวงหาโมกขธรรมต่อไปได้ ซึ่งได้เคยอธิบายไว้แล้วในเรื่องเนกขัมมธรรม ประวัติของมชทเวระ (ธรรมะ ๓๓/ ตอน ๒)

มวยพระเกศา ๓๓

มาทบทวนดูชีวิตประวัติของเจ้าชาย สิทธิทัตตะ อายุของพระองค์ตอนออกบวช คือ ๒๙ ปี เมื่อนำมาบวกกับเทวทูตทั้ง ๔ (แก่ - เจ็บ - ตาย - สมณะ) ที่พระองค์ ทรงพบ อันเป็นเหตุให้ตัดสินใจออกบวช ก็จะได้ตัวเลข ๓๓ พอดีอีก เลข ๓๓ นี้ จึงแทนสัญลักษณ์ของเนกขัมมะได้ด้วย อาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ **พระเมาสี (มวยผม) ของพระโพธิสัตว์ถูกเก็บไว้ที่**

สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หรือ ๓๓ นี้ ตอนเจ้าชายสิทธิทัตตะเสด็จออกผนวช พระองค์ทรง ตัดมวยพระเกศาที่ริมฝั่งแม่น้ำอนินา แล้วอธิษฐานจิตว่า ถ้าการผนวชครั้งนี้จะเป็นครั้งสุดท้าย ไม่หวนกลับมาเป็นเพศฆราวาสอีกจนกว่าจะได้ตรัสรู้ ก็ขอให้มวยพระเกศานี้ ทรงอยู่ในอากาศ ไม่ตกลงมา ทำวสักกะ (พระอินทร์) มารับเอามวยพระเกศาของพระโพธิสัตว์ แล้วสร้างเจดีย์จุฬามณีครอบเก็บไว้ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

มาดูกันอีกกันต่อ เราคงจะพอคุ้นเคยกับอาการ ๓๒ กันมาบ้าง ในวัดป่าเราจะสวดกัน ทุกเช้ามีด เวลาทำวัตรเช้าที่เรียกว่า **ทวดดีสากการ หรืออาการสามสิบสอง** มี ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เป็นต้น ไล่เรียงมาจนถึงสมอง เป็นอันที่สามสิบสอง เคยคิดไหมว่า อวัยวะพิเศษที่ ลอยอยู่เหนืออาการทั้งสามสิบสองนี้คืออะไร สิ่งนั้นก็คือ มวยผมของเจ้าชายสิทธิทัตตะ ที่สื่อถึงความเชื่อมั่นในโลกุตตรธรรมนั่นเอง หรือว่าศรัทธาที่มั่นใจว่า พระนิพพานต้องมีจริง ความดับทุกข์ต้องมีจริง จึงสละทุกอย่างได้ เพื่อออกบวช แสวงหาสิ่งประเสริฐสูงสุดนี้ ดังนั้น ศรัทธาหรือความเชื่อนี้ จะเรียกว่า มวยเกศาตาวดึงสา อวัยวะที่สามสิบสามบนสวรรค์ก็คงได้ ดังปรากฏในพุทธวงศ์ จரியปิฎก ย้อนหลังไปสี่องสขยแสนมหากับในสมัยที่พระโพธิสัตว์ เกิดเป็นสุเมธดาบส บำเพ็ญพรตอยู่ในป่า เพราะได้เกิดความดำริขึ้นมาอย่างนี้ว่า

ทุกโข ปุณพุกโว นาม
ชาติธมโม ชราธมโม
อชร์ อมต๋ เขม๋

สรีรสสุ จ เกทหนัฯ
พฺยาธิมโม จห้ ตทา
ปริเยสิสสามิ นิพพุตึฯ

การเกิดบ่อยๆ เป็นทุกข์ ความที่สรีระแตกเป็นทุกข์ ความหลงตายก็เป็นทุกข์ ก็
ครั้งนั้น เรามีความเกิด ความแก่ ความป่วยไข้เป็นธรรมดา เราจักแสวงหาพระนิพพาน
ที่ไม่แก่ ไม่ตาย เป็นแดนเกษม

ยัณฺณิมํ ปุติกายั
ฉทฺทหิตฺวาน คจฺเจยฺย

นทานากุณปฺปฺริตํ
อนเปกฺโข อนตฺถิโกฯ

เราพึงเป็นผู้ไม่มีความห่วงใย ไม่ต้องการ ละทิ้งกายอันเปื่อยเน่า เต็มด้วยซากศพ
นี้ไปเสียเถิด

อตฺถิ เหหิติ โส มคฺโค
ปริเยสิสสามิ ตํ มคฺคํ

น โส สกฺกา น เเหตุเย
ภวโต ปฺริมุตฺติยาฯ

ทางที่ใครๆ ไม่อาจจะไปได้เพราะไม่มีเหตุ จักมีแน่นอน เราจักแสวงหาทางนั้น เพื่อ
หลุดพ้นไปจากภพ

ยถาปิ ทฺกฺเข วิชฺชนฺเต
เอวํ ภเว วิชฺชมาเน

สุขํ นามปิ วิชฺชติ
วิภวोปิ อิจฺฉิตฺตพฺพโกฯ

เมื่อความทุกข์มี ชื่อว่าความสุขก็ต้องมี ฉันทใด เมื่อภพมีอยู่ วิภพ (การปราศจาก
ภพ) ก็จำเป็นต้องปรารถนา ฉันทนั้น

ยถาปิ อฺนฺนุเห วิชฺชนฺเต
เอวํ ติวิธคฺคิ วิชฺชนฺเต

อปรํ วิชฺชติ สิตลํ
นิพฺพานํ อิจฺฉิตฺตพฺพกํฯ

เมื่อความร้อนมี ความเย็นอย่างอื่นก็ต้องมี ฉันทใด เมื่อไฟ ๓ อย่างมีอยู่ นิพพาน
(ความดับ) ก็จำเป็นต้องปรารถนา ฉันทนั้น

ยถาปิ ปาเป วิชฺชนฺเต
เอวเมว ชาติ วิชฺชนฺเต

กฺลฺยาณมฺปิ วิชฺชติ
อชาติปิฉฺฉิตฺตพฺพกํฯ

เมื่อความชั่วมี แม้ความดีก็ต้องมี ฉันทใด เมื่อความเกิดมีอยู่ ความไม่เกิดก็ต้อง
ปรารถนา ฉันทนั้น

ยถา คฺฤตฺโต ปุริโส
น คเวสติ ตํ ตฬากํ

ตฬากํ ทิสฺวาน ปุริตํ
น โทโส ตฬากสฺส โสฯ

บุรุษผู้ตกไปในหลุมคูดู เห็นสระน้ำเต็ม ไม่เข้าไปยังสระน้ำนั้น นั่นไม่ใช่ความผิด
ของสระน้ำ ฉันทใด

เอวํ กิเลสมลโธว
น คเวสติ ตํ ตพากํ

วิชชนุเต อมตनुตเพ
น โทโส อมตनुตเพฯ

เมื่อสระน้ำอมฤตมีอยู่ บุคคลไม่แสวงหาสระน้ำนั้น อันเป็นที่ชำระมลทินคือกิเลส
นั้นก็มิใช่ความผิดของสระน้ำอมฤต ฉะนั้น

สุเมธคาถา (พุทธวงศ์ ปาฬี ๓๐๗)

สรุปให้จำง่าย สุเมธดาบสคงได้รำพึงกับตนเองเป็นทำนองว่า :

ทุกข์จริงหนอ ต้องเกิดต่อ ในภพใหม่
ต้องหลงตาย งมงายต่อ พอกันที
เกิดแก่เห็บ เจ็บไข้ ไหวเป็นนิตย
ไม่ต้องแก่ ไม่ต้องตาย หมายถึงปรีดีเปรม
โฉนหนอ ไม่ต่อเอา กายเนา
ทางหลุดพ้น จักมีแน่ แต่ต้องลอง
เมื่อ “ทุกข์” มี “สุข” ย่อมมี นี่เป็นคู่
มีน้ำ “ร้อน” “เย็น” ย่อมอยู่ คู่กันไป
“ความชั่ว” มี “ความดี” ย่อมมีด้วย
เปรียบบุรุษ ตกหลุมคูถ ไยรอรี
จะถือโทษ สระน้ำ จะถูกไหม
ทางรอดมี จากไหน เพียงได้ยิน

อีกกายใหม่ แดกทำลาย หนายทุกข์หนี
ทุกข์กายนี้ มันแทงทิ่ม ไม่อึดอ้อม
มุ่งหาทิศ นิพพาน ทางเกษม
แดนเกษม นิพพานนี้ ที่หมายปอง
อันเป็นที่ ผังซากศพ จบสยของ
หลุดจากช่อง พันพองภพ จบทุกข์ภัย
“ภพ” มีอยู่ “พ้น” จักรู้ อยู่ที่ไหน
เหมือน “กองไฟ” บรรลัยยับ “ดับ” ย่อมมี
“ความเกิด” ช่วย ให้ “พ้นเกิด” ประเสริฐศรี
รีบวิ่งรี เข้าสระน้ำ ล้างมลทิน
เหตุอันใด ไม่เสาะหา ฆ่าดิฉิน
สลละสิ้น ทุกสิ่งยุ่ง มุ่งนิพพานฯ

เห็นหรือยังว่า เลข ๓๓ นี้ มีความหมายลึกซึ้งเพียงใด

ตัวเลข ๓๓ นี้ ยังมาสัมพันธ์กับ **อริยมรรคทางสายกลาง** ได้อีกด้วย สัมพันธ์กัน
 ยังไง ? ลองคิดดูนะว่า ถ้าเรากำลังหลงทาง กำลังแสวงหาทางออกจากป่า แล้วมาเจอ
 ทางสามแพร่ง เราจะเลือกทางไหน ? ถ้ามีทางผิวดสองทาง มีทางถูกแต่ทางเดียว โอกาส
 ที่จะเลือกเดินได้ถูก มีเท่าไร ลองคำนวณดูก็จะได้ ๓๓ % ใช่ไหม ที่นี้ ทุกๆ การตัดสินใจ
 ของเรา เมื่อเดินมาเจอทางแยกสามแพร่ง ก็ต้องพยายามเลือกทางสายกลางให้ได้ตลอด
 เวลา ถ้าอยากออกจากป่า โดยพยายามอย่าให้ตกไปในทางผิวดสองทางที่จะทำให้เขวออก
 ไป เพราะถ้าเลือกผิดแค่เพียงครั้งเดียว ก็คงจะไม่ถึงที่ๆ เราจะไป ต้องวนเวียนอยู่ในวัฏฏะ
 ต่อไปนั่นเอง จึงไม่แปลก ที่ดาวดิงส์ (๓๓) จะเป็นชื่อของสวรรค์ด้วย ที่บ่งถึง **มัคคะ** หรือ
 ทางสายกลางนั่นเอง เป็นบุคคลาธิษฐานที่แยบยลมาก **มัคคมาณพ** หรือ **มฆมาณพ** ทำ
 ทางไปสวรรค์ ก็คือดำเนินบนทางสายกลางนี่แหละ

ทางสายถูกสายหนึ่ง ที่อยู่ระหว่างทางสองสายนั้น อาจจะเป็น **มัชฌิมนิมิตตนา**
 ซึ่งอยู่ระหว่างคู่สัสสตทิวฐิ (ตายแล้ว ตัวตนเที่ยง) กับ **อุจเจททิวฐิ** (ตายแล้ว ตัวตนขาด
 สูญ) หรือ **มัชฌิมาปฏิปทา** ซึ่งอยู่ระหว่างคู่กามสุขัลลิกานุโยค (หมกมุ่นในกาม) กับ
 อัตตกิลมณานุโยค (ทรมาณตนให้ลำบาก) หรือทางฝ่ายกรรมไม่ดำไม่ขาว ที่ไม่ใช่ทั้งฝ่าย
 กรรมดำ (กัณหา) และฝ่ายกรรมขาว (สุกขา) เป็นทางเพื่อการสิ้นกรรมทั้งดำทั้งขาว เป็น
 ทางอิสระ เพื่อตัดวัฏฏะแห่งกิเลส กรรม และวิบาก ได้โดยเด็ดขาด

ทางสายไม่ดำไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมดำและขาว คือ**ทางสายวิปัสสนา**
 นั่นเอง อารมณ์ของวิปัสสนาก็คือ อุปาทานชั้นที่ ๕ ที่เรายึดเอาไว้เพราะไม่รู้ มีทั้งหมด
 ๑๑ ปริเฉท ซึ่งต้องกำหนดรู้ให้ชัดทั้ง ๓ ลักษณะ ตาม **ปัญจวัคคิยสูตร** (หรือที่รู้จักกันใน
 ในนาม **อนัตตลักขณสูตร**) ดังนี้คือ

วิปัสสนา ๓๓

ยังภิกษุจิ **รูปัง** อะตีตานาคะตะปัจจุปัณนัง, อัชฌัตตัง วา พะหิทธา วา, โอฟาริกัง
 วา สุขุมัง วา หีนัง วา ปะณีตัง วา, ยันทุเร สันติเก วา, สัพพัง **รูปัง**, “เนตัง มะมะ” “เนโส-
 หะมัสมิ” “นะ เมโส อัตตา”ติ, เอวะเมตัง ยะถาภูตัง สัมมัมปัญญาเย ทัฐฐัพพัง (เปลี่ยน
รูปัง เป็น **เวทนา, สัญญา, สังขาร, วิญญาณ**)

รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต ๑ อนาคต ๒ หรือปัจจุบัน ๓ เป็นภายใน ๔
 หรือภายนอก ๕ หยาบ ๖ หรือละเอียด ๗ ทราม ๘ หรือประณีต ๙ ทั้งที่อยู่ไกล ๑๐
 หรือใกล้ ๑๑ **รูป** ทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง

อย่างนี้ว่า “นั่นไม่ใช่เรา (๑)” “เราไม่เป็นนั่น (๒)” “นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา (๓)” [เปลี่ยนรูป เป็น เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ให้ครบทั้งห้าขั้น]

การนำเอาอุปาทานขั้นห้า ทั้ง ๑๑ ปริจเฉท แต่ละปริจเฉท มาพิจารณาให้เห็นชัดทั้ง ๓ ลักษณะว่า (๑) “ไม่ใช่ของเรา” (คือให้เห็นทุกข์ เพื่อคลายตัณหา) (๒) “ไม่ใช่เรา” (ให้เห็นอนิจจัง เพื่อคลายมานะ) และ (๓) “ไม่ใช่ตัวตนของเรา” (ให้เห็นอนัตตา เพื่อคลายทิฏฐิ)

ให้สังเกตหน้าที่ต่อทุกข์ที่ว่า **ทุกข์ ปริญฺเอยยํ** “ทุกข์ท่านให้ปริญญา” นั้น *ปริ* ข้างหน้า *ญา* ก็มาจาก *ปริจเฉท* ซึ่งแปลว่ากำหนดนี้เอง **ทุกข์ ท่านให้กำหนดรู้** กำหนดอย่างไร ? ก็กำหนดขอบเขตอุปาทานขั้นห้า ทั้งห้า โดย อดีต..อนาคต...ปัจจุบัน...ภายใน...ภายนอก...หยาบ...ละเอียด...ทราวม...ประณีต...ไกล...ใกล้ ทั้ง ๑๑ ปริจเฉทนี้ แต่ละปริจเฉท ให้เห็นว่า “ไม่ใช่ของเรา” “ไม่ใช่เรา” “ไม่ใช่ตัวตนของเรา” เพื่อให้จิตสามารถคลายตัณหา - มานะ - ทิฏฐิ แล้วเป็นอิสระหลุดพ้นจากอุปาทานขั้นเหล่านี้ได้นั่นเอง

รูป - นามนั้นเป็นของ **ธรรมชาติ** มีอาการเป็นไปตามธรรมดาของมัน รูปเป็นธรรมชาติที่ต้องเข้าไปกำหนดรู้เฉยๆ ส่วนนามนั้นเป็นธรรมชาติที่บางอย่างต้องละ (เช่น ความโลภ โกรธ หลง) เป็นธรรมชาติที่บางอย่างต้องเจริญ (เช่น ศีล สมาธิ ปัญญา) เมื่อเห็น เข้าใจธรรมชาตินั้น ตามความเป็นจริงแล้ว ก็จะเลิกยึดมาเป็นของเรา มาเป็นเรา หรือมาเป็นอัตตาของเรา **ชาติ** ก็สิ้น (**ธรรมชาติ**) เหลือแต่**ธรรม**ล้วนๆ ไม่มีอุปาทานในขั้นเหล่านี้เกิดขึ้นได้อีกต่อไป ใจก็จะเป็นอิสระ เข้าถึงพระนิพพาน ล้นทุกข์ สุขสงบแท้ในธรรม

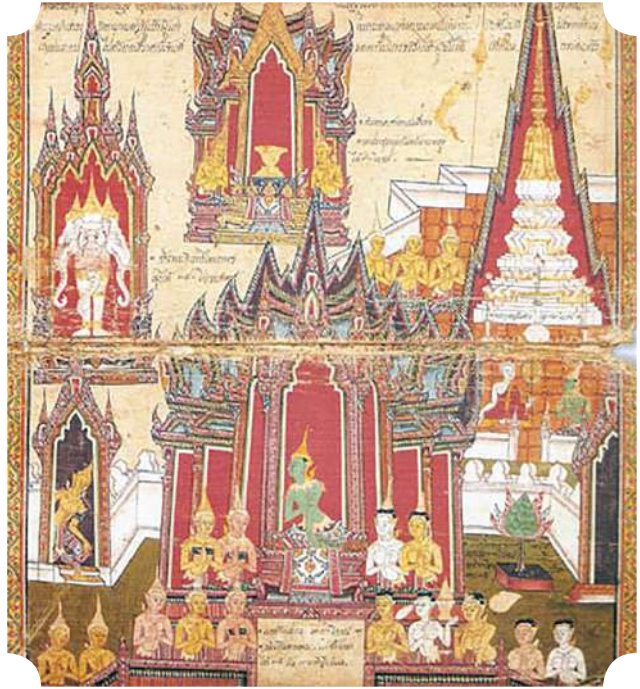
ผู้ที่กำลังพิจารณาอยู่อย่างนี้ รวม ๑๑ x ๓ ได้ ๓๓ หรือ ดาวดิงสะ ก็เท่ากับว่าเขา หรือเขากำลังผลิตเพลินธรรมะขั้นวิปัสสนา ๓๓ ถอดถอนตัณหา - มานะ - ทิฏฐิ ในขั้น ๕ ทั้ง ๑๑ กอง อยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นี่เอง

ทางสายกลางนี้จึงไม่ดำไม่ขาว เพราะใสสว่างโปร่งโล่ง เป็นทางที่นำไปสู่การไม่มีตัวเราให้มาดำมาขาว มาเวียนว้ายตายเกิดอีกต่อไป เป็นทางที่มีอยู่ แม้ไม่มีผู้เดินบนทางนั้น

มีเรื่องตอนหนึ่งในพระพุทธประวัติบางฉบับที่กล่าวว่า พระอินทร์เสด็จมาติดพิณสามสายให้พระโพธิสัตว์ขณะที่กำลังทำความเพียรฟัง สายที่หย่อนไปติดได้ไม่ดัง สายที่ตั้งไปก็อาจจะขาดได้ ส่วนสายที่ปรับให้พอดี ไม่ตั้งไปไม่หย่อนไป หรือทางสายกลางนั้น สามารถเล่นเพลงได้ไพเราะจับใจ แต่เรื่องนี้ถ้าตามคัมภีร์พระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาทแล้ว เป็นเรื่องอุปมาที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่พระโสณะโกพิริสะ ที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะดี มีฝ่าเท้าบาง มุ่งมั่นทำความเพียรตั้งเกินไปจนฝ่าเท้าแตก คิดจะลาสิกขา ให้พระโสณะได้สติกลับมาดำเนินความเพียรอย่างพอดี ไม่ตั้งหรือหย่อนเกินไป จนได้บรรลุอรหัตตผลในที่สุด

มาตุอีกนัยหนึ่ง มฆมาณพ เป็นชื่อเดิมของพระอินทร์ที่ครอง สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ (ดาวดึงส์) ในปัจจุบัน (พระอินทร์จึงมีอีกชื่อ หนึ่งว่า ท้าวมฆวาน) ชื่อ มฆะ นั้น ขอสันนิษฐานในที่นี้ว่าเป็นคำเดียวกับ มัคคะ นั่นเอง (เห็นตัวอักษร อาจจะดูต่างกัน แต่ขอให้ลอง ออกเสียงดังๆ ให้เพื่อนข้างๆ ฟังดู จะพบว่าเสียง “มฆะ” กับเสียง “มัคคะ” ใกล้เคียงกันมาก) มฆมาณพ นั้น ได้รวบรวมเพื่อน รวมเป็นทั้งหมด ๓๓ ตน ชำระที่

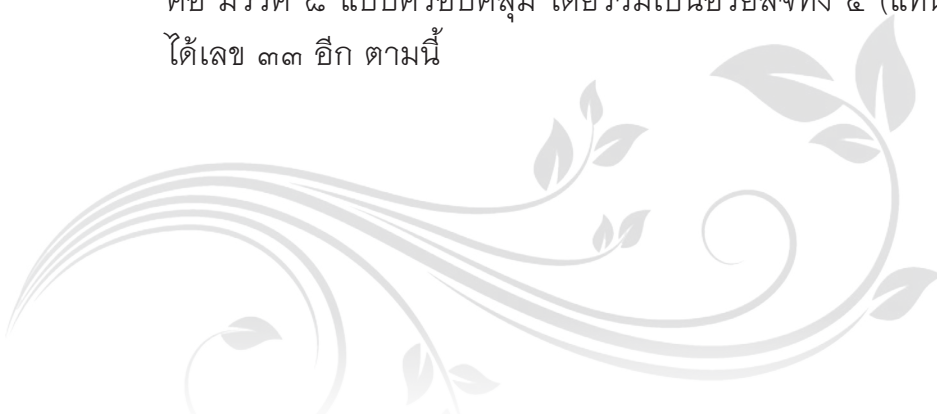
กวาดทาง สร้างถนน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ จนได้มาเกิดเป็นพระอินทร์ในสวรรค์ ชั้นที่ชื่อว่า ๓๓ ในที่สุดพูดอีกอย่างหนึ่งได้ว่าเขาคือนักพัฒนาสร้างทาง หรือคือ **มรรคมาณพ** นั่นเอง (มรรค แปลว่า ทาง บาฬิใช้ มัคคะ; มาณพ แปลว่า ชายหนุ่ม) คือ เขาได้ชักชวนเพื่อนๆ ให้ช่วยกันทำทางตั้งแต่ตอนที่ยังเป็นรูปธรรม จนถึงทางที่เป็น นามธรรม หรือทำทางที่เป็นโลกียมรรค พัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับ จนถึงทางที่เป็น โลกุตตรมรรคได้ในที่สุด พวกเราคงจะเคยได้ยินกันแต่อริยมรรคมีองค์ ๘ ใช้ไหม แต่อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ถ้าเรานำมาขยายรายละเอียดแบบพิสดาร ในแต่ละองค์มรรค ให้กระจายออกโดยครบถ้วนสมบูรณ์ จะได้จำนวนเท่าไร ลองทายสิ ? ... มานับกันดูเลย

มรรค ๓๓

สัมมาทิฐิ	ทุกเขญาณัง.....	๑
	สมุทเขญาณัง.....	๒
	นิโรธญาณัง.....	๓
	นิโรธคามินีปฏิปทาญาณัง.....	๔
สัมมาสังกัปป	เนกขัมมะสังกัปป.....	๕
	อัปยาปาทสังกัปป.....	๖
	อวิหิงสาสังกัปป.....	๗

สัมมาวาจา	มุสาวาทา เวมณี.....	๘
	พรุสหายวาจา เวมณี.....	๙
	ปิสุณายวาจา เวมณี.....	๑๐
	สัมปป์ลาปา เวมณี.....	๑๑
สัมมากัมมันโต	ปาณาติปาตา เวมณี.....	๑๒
	อทินนาทานา เวมณี.....	๑๓
	กาเมสุมิจฉาจารา เวมณี.....	๑๔
สัมมาอาชีโว	มิจฉาอาชีวังปะหาเย.....๑๕ - ๒๑ (ก็คือสัมมาวาจา และสัมมากัมมันโตที่เกี่ยวกับอาชีพ ๗)	
	สัมมารายาโม	สังวรปะธาน.....
สัมมาสติ	ปะหานปะธาน.....	๒๓
	ภาวณาปะธาน.....	๒๔
	อนรุ๊กขณาปะธาน.....	๒๕
	กายานุปัสสนา.....	๒๖
	เวทนานุปัสสนา.....	๒๗
สัมมาสมาธิ	จิตตานุปัสสนา.....	๒๘
	ธัมมานุปัสสนา.....	๒๙
	ปฐุมฌาน.....	๓๐
	ทุตติยฌาน.....	๓๑
สัมมาสมาธิ	ตติยฌาน.....	๓๒
	จตุตถฌาน.....	๓๓

จะเห็นได้ว่าถ้านับมรรคแบบกระจายรายละเอียดทั้งหมด จะได้ ๓๓ พอดี ไม่ใช่ แต่เฉพาะอริยมรรคเท่านั้นที่สามารถนับได้ ๓๓ แม้แต่โพธิปักขิยธรรม ที่พวกเราคุ้นเคยกันดีว่า มี ๓๗ หรือเรียกกันว่าโพธิปักขิยธรรม ๓๗ นั้น ถ้าเราลองนับธรรมชุดสุดท้าย คือ มรรค ๘ แบบครอบคลุม โดยรวมเป็นอริยสังข์ทั้ง ๔ (แทนที่จะนับเฉพาะมรรค) ก็จะได้เลข ๓๓ อีก ตามนี้

โพธิปักขิยธรรม ๓๓

สติปัฏฐาน ๔	กายานุปัสสนา	๑
	เวทนานุปัสสนา.....	๒
	จิตตานุปัสสนา.....	๓
	ธัมมานุปัสสนา.....	๔
สัมมัตตปธาน ๔	สังวรปธาน.....	๕
	ปหานปธาน	๖
	ภาวนापธาน.....	๗
	อนุรักษนาปธาน	๘
อิทธิบาท ๔	ฉันทอิทธิบาท.....	๙
	วิริยอิทธิบาท.....	๑๐
	จิตตอิทธิบาท	๑๑
	วิมังสอิทธิบาท.....	๑๒
อินทรีย์ ๕	สัทธินทรีย์.....	๑๓
	วิริยอินทรีย์.....	๑๔
	สตินทรีย์.....	๑๕
	สมาธินทรีย์.....	๑๖
	ปัญญาอินทรีย์.....	๑๗
พละ ๕	สัทธพละ	๑๘
	วิริยพละ	๑๙
	สติพละ.....	๒๐
	สมาธิพละ.....	๒๑
	ปัญญาพละ.....	๒๒
โพชฌงค์ ๗	สติสัมโพชฌงค์.....	๒๓
	ธัมมวิจยะ.....	๒๔
	วิริยสัมโพชฌงค์.....	๒๕
	ปีติสัมโพชฌงค์.....	๒๖
	ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์.....	๒๗
	สมาธิสัมโพชฌงค์	๒๘
อุเบกขาสัมโพชฌงค์.....	๒๙	

อริยสัจ ๔

ทุกขอริยสัจ..... ๓๐

สมุทัยอริยสัจ..... ๓๑

นิโรธอริยสัจ..... ๓๒

มรรคอริยสัจ..... ๓๓

การนับแบบนี้ จะเห็นได้ว่าในอริยสัจ ๔ (ข้อสุดท้าย) มีมรรค ๘ ส่วน ในมรรค ๘ (ข้อแรกสัมมาทิฏฐิ) ก็มี อริยสัจ ๔ สัจจะ และ มรรค มีอยู่ในกันและกัน สัจจะ ต้องอาศัยมรรค (ในการเข้าไปรู้) ส่วน มรรค ก็ต้องอาศัยสัจจะ (ในการมีจริงให้ถูกรับรู้ได้)

ได้อรรถะของเลข ๓๓ มามากพอสมควรแล้ว แต่เลข ๓๓ แสดงมรรคเท่านั้นก็ยังไม่พอ เลข ๓๓ นี้ยังเป็นตัวเลขที่แสดงจำนวนไวพจน์ (ชื่อเรียกต่างๆ) ของพระนิพพาน ที่มีทั้งหมด ๓๓ ชื่อได้อีกด้วย (นิพพานมีหนึ่งเดียวก็จริง แต่สามารถเรียกได้หลายชื่อ) ตามหลักฐานที่มาใน *อสังขตสูตร สฬายตนวรรค สังยุตตนิกาย รวบรวมไว้เป็นคาถาได้ดังนี้*

นิพพาน ๓๓

อสงขต ^๑ อนต ^๒ อนาสว ^๓	สจฺจญจ ^๔ ปาริ ^๕ นิปฺณัง ^๖ สุทฺททสั ^๗
อชฺชชรี ^๘ ฐวี ^๙ อปโลกิต ^{๑๐}	อนิทสสน ^{๑๑} นิปฺปญฺจ ^{๑๒} สนฺต ^{๑๓}
อมต ^{๑๔} ปณฺติตญฺจ ^{๑๕} สิริวญฺจ ^{๑๖} เขม ^{๑๗}	ตณฺหากฺขโย ^{๑๘} อจฺฉริยญฺจ ^{๑๙} อพฺภุต ^{๒๐}
อนีติก ^{๒๑} อนีติกธฺมม ^{๒๒}	นิพฺพานเมต ^{๒๓} สุกฺเตน เทสิต ^{๒๔}
อพฺยาปชฺโช ^{๒๕} วิราโค ^{๒๕} จ	สุทฺธิ ^{๒๖} มุตฺติ ^{๒๗} อนาลโย ^{๒๘}
ทีโป ^{๒๙} เลณญฺจ ^{๓๐} ตาณญฺจ ^{๓๑}	สรณญฺจ ^{๓๒} ปฺรายนนฺติ ^{๓๓}

ไวพจน์ของพระนิพพาน ๓๓ คำแต่ละคำสามารถแยกธาตุและปัจจัย ศึกษาความหมายได้ดังนี้

- ๑) **อะสังขะตัง** (น สั กร กรณฺ ต) ธรรมที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง
- ๒) **อะนะตัง** (น นมุ ต) ธรรมที่ไม่มีการน้อมไปด้วยตัณหา
- ๓) **อะนาสะวัง** (น อาสว) ธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ
- ๔) **สัจจัง** (ส ต สาดจฺ เจ จ) ธรรมที่เป็นปรมาตสัจจะคือสภาวะธรรมอันจริงแท้ที่สิ้นทุกข์
- ๕) **ปารัง** (ปาร สมตฺถิยํ อ) ธรรมที่อยู่อีกฝั่งจากวิภวภูติ ระวังความเร้าร้อนแห่งทุกข์ในสังสาร
- ๖) **นิปฺณัง** (นิ ปุ โสเช ญ) ธรรมที่ละเอียดอ่อนเกินกว่าวิสัยปุถุชนจะพึงรู้ได้
- ๗) **สุทฺททสั** (สุ ทฺ ทิส เปกฺขณฺ ข) ธรรมที่เห็นได้ยากยิ่ง

- ๘) **อะชัชชะรัง** (น ชร ชรายัม ชร) ธรรมที่ไม่ชำระด้วยความชรา
- ๙) **ธูวัง** (ธู เถริเย ว) ธรรมอันเที่ยงแท้มั่นคง
- ๑๐) **อะปะโลกิตัง** (น ป ลุช นสุสเน อิต) ธรรมที่ไม่เลือนหาย ไม่เสื่อม ปราศจากการแตกดับโดยสิ้นเชิง
- ๑๑) **อะนิทฺสสะนัง** (น นิ ทิส เปกฺขณเณ ญ) ธรรมที่มองไม่เห็นด้วยตาเนื้อ รู้ชัดประจักษ์แจ้งด้วยตาปัญญา
- ๑๒) **นิปปะปัญฺจะ** (นิ ป ปจิจ วิตุถาเร อ) ธรรมที่ออกจากกิเลส เครื่องยังสัตว์ให้เนิ่นช้าทั้งหลาย
- ๑๓) **สันตัง** (สมุ อุปสมเม ต) ธรรมที่สงบจากกิเลสทั้งปวง
- ๑๔) **อะมะตัง** (น มร ปาณจาเค ต) ธรรมที่ไม่มีมีความตายอีกต่อไป
- ๑๕) **ปะณิตัง** (ป นิ ปาปุณเน ต) ธรรมที่นำไปสู่ความประเสริฐ
- ๑๖) **สิวัง** (สิ เสวายัม ว) ธรรมอันควรเสพ
- ๑๗) **เขมัง** (ซี ขเย ม) ธรรมที่เกษม ไม่มีภัยจากกิเลสและสังสารทุกข์
- ๑๘) **ตฺถนหากะโย** (ตถฺหา ซี ขเย อ) ธรรมที่สิ้นตถนหาความทะยานอยากอันเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์
- ๑๙) **อัจจระริยง** (อา จร คติภกฺขณเณ อ) ธรรมที่บุคคลควรประพฤติให้ยิ่ง ธรรมที่นำอัครจริย
- ๒๐) **อัทฺถุตัง** (น ญ สตุตตายัม ต) ธรรมที่ไม่เคยมีแล้ว
- ๒๑) **อะนิติกัง** (น อิติ ก) ธรรมที่ไม่มีมีความจัญไรคืออสังขันธ์ ๕
- ๒๒) **อะนิติกะธัมมัง** (น อิติ ก ธมฺม) ธรรมเป็นเหตุให้ไม่มีจัญไร
- ๒๓) **นิพพานัง** (นิ วาน) ธรรมที่ออกจากวานะเครื่องร้อยรัดคือตถนหา
- ๒๔) **อัพฺยาปชโณ** (น พฺยาพชฺณ) ธรรมที่ทุกข์เบียดเบียนไม่ได้
- ๒๕) **วิราโค** (วิ รัง ราเค อ) ธรรมอันสำรอกออกจากราคะ ความกำหนัด
- ๒๖) **สุทฺธิ** (สุธ โสเจยฺเย ติ) ธรรมเครื่องชำระมลทินมีราคะเป็นต้น
- ๒๗) **มุตฺติ** (มุจ โมจเน ติ) ธรรมอันหลุดพ้นจากภพสาม
- ๒๘) **อะนาละโย** (น อาลย) ธรรมที่ไม่มีอาลัย
- ๒๙) **ทีโป** (ทีป ทิตฺติยัม ฌ) ธรรมเป็นที่เกาะที่พึ่งพิง
- ๓๐) **เลณง** (ลี นิสฺยเน ญ) ธรรมเป็นที่หลีกเลี่ยงจากภัยในสังสาร
- ๓๑) **ตาณง** (ตา รกฺขณเณ ญ) ธรรมเครื่องต้านทานรักษาไว้ ไม่ให้ตกไปในวัฏฏะ
- ๓๒) **สละระณง** (สร หีสายัม ญ) ธรรมเป็นที่พึ่งที่เบียดเบียนกิเลส เป็นเครื่องกำจัดทุกข์ภัย

๓๓) **ประรายะนัง** (ปร อิ เอ อาย คติมิหิ ญ) ธรรมที่เป็นไปในเบื้องหน้าของพระอริยเจ้าทั้งหลาย

แสดงว่า เลข ๓๓ หรือ ดาวดิงสะนั้น อมความหมายไว้ได้มากมายทีเดียว ทวนอีกทีตามคัมภีร์ท่านวิเคราะห์ศัพท์ได้ว่า

เตตติส ชนา นิพพตฺตุนติ เอตฺถาติ เตตติส ภาพเป็นที่เกิดของบุคคล ๓๓ คน จึงเรียกว่า ดาวตีส (*เตตติส* บทหน้า *๑* ปัจจัย, แปลง *เต* เป็น *ดาว*, ลบ *ต*)

เราอาจจะตั้งวิเคราะห์ใหม่ให้คำนี้หมายรวมเอาพระนิพพานด้วยก็จะได้ว่า

เตตติส มคฺคงฺคา อุปฺปชฺชนฺติ อารพฺภ ญนฺติ เตตติส, นิพพาน

นิพพาน (เป็นอารมณ์) ที่อาศัยเกิดขององค์มรรค ๓๓ จึงเรียกว่า ดาวตีส

หรือ **เตตติส มคฺคงฺคา สมฺอุปฺปชฺชนฺติ เอตฺถมาติ เตตติส, นิพพาน**

องค์มรรค ๓๓ ย่อมเกิดพร้อม จากที่นั่น เพราะเหตุนั้น เตตติส (นิพพาน) จึงชื่อว่า เป็นแดนเกิดพร้อม (แห่งองค์มรรคทั้ง ๓๓)

ดังนั้น ที่เราเคยได้ยินว่า ‘ขอให้ถึงสวรรค์เมืองแก้ว อย่าให้แคล้วพระนิพพาน’ อรรถาธิบายของเลข ๓๓ ก็สามารรถจะกินความครอบคลุมได้หมดถ้าเราเข้าใจ จึงหวังว่าคราวต่อไป ถ้าผู้อ่านได้พบกับคำว่า ดาวดิงส์ ๓๓ คงจะทราบความหลากหลายของนัยต่างๆ ที่ตัวเลขมหัศจรรย์นี้หมายถึง ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

๓๓ กับการศึกษา

ที่นี้มาดูความสำคัญของสวรรค์ชั้นนี้กันในอีกมุมหนึ่ง ตามปกติแล้ว บุคคลทั่วไปเมื่อมาเกิดที่ภูมิใด ก็จะต้องละสังขารของตนลงที่ภูมินั้นๆ เช่น พวกเราๆ ท่านๆ ก็คงจะทอดสังขารลงบนมนุษย์ภูมินี้เอง ที่ไหนก็ไม่รู้ได้ ส่วนพระอรหันต์ที่รู้เวลาที่ท่านจะปรินิพพาน ก็อาจเลือกที่ที่จะปรินิพพานได้ เช่น พระอัญญาโกณฑัญญะ ท่านเลือกปรินิพพานที่สระจันทน์ ในป่าหิมพานต์ (ทิ้งให้ช้างป่าที่คอยดูแลอุปถุฏฐาก ร้องให้กันทั้งโขลง) พระสารีบุตร ท่านเลือกที่จะปรินิพพานที่บ้านโยมแม่ของท่าน ในห้องที่ท่านได้เกิด (เพื่อจะได้มอบ

อมตธรรมแก่โยมแม่เป็นโอกาสสุดท้าย) หรือพระอานนท์เลือกปรินิพพานกลางอากาศ บนแม่น้ำโรหิณีโดยเหาะขึ้นไปกลางอากาศ นั่งสมาธิ เข้าอธิษฐานเตโชกสิณ แล้วปรินิพพาน เป็นการทำฌาปนกิจสรีระของท่านเองให้เสร็จภายในตัว (เพื่อให้อัฐิของท่านได้กลายเป็น พระธาตุ ตกลงสองฟากฝั่งแม่น้ำ ให้ญาติทั้งสองฝ่ายได้แบ่งไปบูชาเท่าๆ กัน) ในกรณีนี้ แม้พระอานนท์จะปรินิพพานในที่ที่ไม่เคยมีสัตว์ตายมาก่อน (คือในกลางอากาศ) แต่ก็ยัง อยู่ในภูมิเดิมเหมือนกัน

จะมีพิเศษอยู่รูปเดียวเท่านั้น
เท่าที่เคยอ่านพบในพระไตรปิฎก
ก็คือ **พระราहुล** เหตุที่ท่านแปลกกว่า
ใครเพื่อน ก็คือ **ท่านเกิดที่ภูมิมนุษย์
แต่กลับเลือกที่จะขึ้นไปปรินิพพาน
บนภูมิมิสวรรค์ชั้นดาวดึงส์** บนพระ
แท่นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ อันเป็นที่

ประทับของพระอินทร์ ท่านต้องการจะสื่อถึงอะไร ? มาลองวิเคราะห์กันดู พระราहुลนั้น ท่านเป็นพระโอรสโดยสายโลหิตของพระพุทธเจ้า เมื่ออายุ ๗ ขวบ พระมารดา ยโสธรา พิมพาส่งพระราहुลกุมารให้ไปทูลขอพระราชทานทรัพย์แห่งรัชทายาทกับพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงพิจารณาแล้วเห็นว่า ทรัพย์ที่ราहुลทูลขอนั้น เป็นโลกิยทรัพย์ ยังเป็นไป กับวิญญูะ ประกอบไปด้วยความคับแค้น อริยทรัพย์ย่อมจะประเสริฐกว่า จึงทรงมุ่งหมาย ที่จะมอบโลกุตตรทรัพย์ให้พระราहुลแทน

พระพุทธองค์ทรงมอบราहुลกุมารให้แก่พระสารีบุตร เพื่อบรรพชาให้เป็นสามเณร (มีพระมหาโมคคัลลานะปลงพระเกศา และถวายผ้าข้อมน้ำฝน พระสารีบุตรถวายไตรสรณคมน์ พระมหากัสสปะเป็นพระอาจารย์ผู้ให้โอวาท) นับตั้งแต่วันที่บวช ทุกๆ เช้า สามเณร ราहुลจะลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ กอบทรายขึ้นมาเต็มกำมือ แล้วตั้งปรารภว่า ‘ในวันนี้ ขอเรา ฟังได้โอวาทและพระอนุสาสนี มีประมาณเท่าทรายนี้ จากพระศาสดาและพระอุปัชฌาย์ อาจารย์’ ท่านมีความเคารพในการศึกษาและพระอุปัชฌาย์มาก จนพระพุทธองค์ได้ทรง แต่งตั้งท่านไว้ในตำแหน่ง **เอตทัคคะทางผู้ใคร่ในการศึกษา**

เรื่องที่น่าสังเกตรวมคือ **ราहुลกับรัฐपाल** เป็นเพื่อนสนิทกันมาในอดีตชาติอันยาวนาน ได้เคยเกิดเป็นคฤหบดี ที่ชอบให้ทานด้วยกันทั้งคู่ ได้ตั้งความปรารถนามาพร้อมๆ กัน ในพระศาสนาของพระพุทธเจ้าปทุมุตตระ โดยในตอนนั้น ราहुลเกิดเป็นพญานาคราช และรัฐपालเกิดเป็นท้าวลักกะเทวราช ราहुลเห็นพระโอรสของพระพุทธเจ้าปทุมุตตระแล้ว

ประทับใจ ส่วนรัฐบาลเห็นภิกษุผู้บวชด้วยศรัทธาแล้วประทับใจ ทั้งสองสหายได้สั่งสมบารมีเรื่อยมา จนในชาติสุดท้าย ราหูเกิดเป็นพระโอรสของเจ้าชายสิทธัตถะ และรัฐบาลเกิดในสกุลผู้สมานรัฐที่แตกแยก ภายหลังฟังธรรมออกบวช แล้วได้เป็นเอตทัคคะของผู้ออกบวชด้วยศรัทธา (ถึงขนาดว่าถ้าไม่ได้บวชก็ยอมตายเสียดีกว่า) **ตัวอย่างของสองสหายนี้ นับว่าน่าสนใจ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการศึกษาและศรัทธา ที่เป็นสหายอย่างแนบแน่นกันมาโดยตลอด** แบบศรัทธาแต่ไม่ศึกษา หรือศึกษาแต่ไม่ศรัทธา คงหาไม่มีในสมัยก่อน จะมีก็แต่สมัยใหม่นี้แหละ ที่ศรัทธาหรือศึกษามาเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างเดียวได้ **ขออย่าว่าศรัทธาและการศึกษา จะต้องมาคู่กันเสมอ** การศึกษาจะชำระไม่ให้ศรัทธางมกาย ในขณะที่เดียวกันศรัทธาจะชำระการศึกษาให้บริสุทธิ์ ไม่ใช่ศึกษาเพื่อหวังลาภสักการะ แต่ศึกษาเพื่อความสงบ เพื่อจุดจบ คือ พระนิพพาน

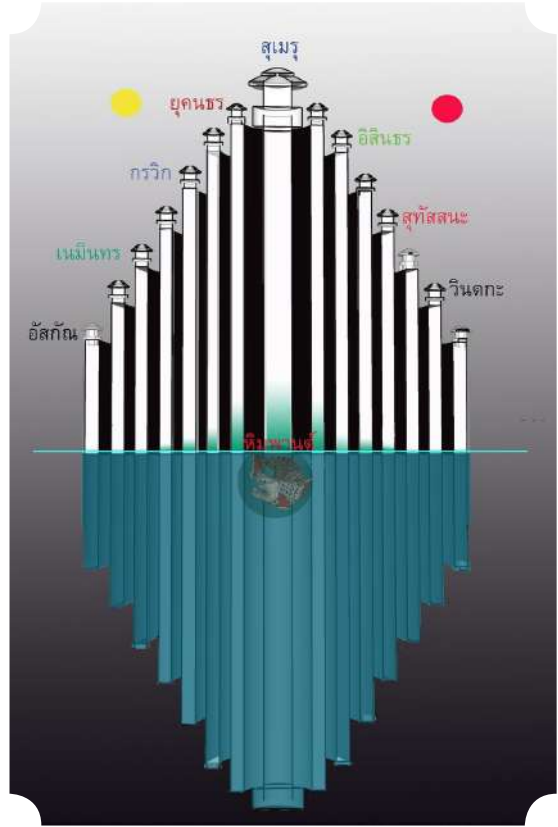
ขอเสนอว่า การที่ท่านพระราหูเลือกปรินิพพานที่แทนพระที่นั่งของพระอินทร์ ก็เพื่อที่จะฝากย่าอนุชนรุ่นหลัง ให้เห็นความสำคัญของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นี้เองว่า **ให้เป็นภูมิสถานที่ดีสื่อถึงการศึกษา** (ไตรสิกขา - สิกขาสาม) ก็คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และ อธิปัญญาสิกขา หรือก็คือ มรรคมืองค์ ๘ หรือจะขยายเป็นมรรค ๓๓ ตามที่แสดงไว้แล้วนั่นเอง ดังนั้นพวกเราทุกคนก็อาจเป็นพุทธชินโรสเหมือนพระราหูได้ ถ้าก้าวเดินบนเส้นทางแห่งการศึกษา คือเป็นโอรสทางธรรมของพระพุทธองค์ สวรรค์ที่เป็นอุดมคติของชาวพุทธนั้น จึงมิใช่สถานที่ที่เอาไว้ใช้เสเพลสุข ที่เป็นวิบากผลของกรรมดีเท่านั้น แต่เป็นสถานที่ที่ไว้ให้ศึกษา เพื่อปฏิบัติตนให้พ้นทุกข์ ตามแนวทางของอริยมรรคคือทางสายกลางด้วยอันมีพระนิพพานเป็นที่หมายสูงสุดนั่นเอง

ข้อปฏิบัติ คือ **ไตรสิกขา** จะต้องทำให้เกิดขึ้นให้มีขึ้น ถ้าใครไม่สามารถทำไตรสิกขาให้มีขึ้นภายในตนได้ ก็ถือว่าพลาดจากพระศาสนานี้ ไตรสิกขาจึงเป็นอีกชื่อของพระศาสนา เพราะคำสอนของพระผู้มีพระภาคตลอด ๔๕ พรรษา ก็ประชุมรวมลงในไตรสิกขานั้นเอง ดังที่ก่อนที่พระพุทธองค์จะทรงปรินิพพาน ก็ได้ตรัสพระวาจาสุดท้าย เรื่องความไม่ประมาทไว้ ในการยังกุศล (คือสิกขาสาม) ทั้งปวงให้ถึงพร้อม เพราะฉะนั้น **ถ้าเราไม่เจริญไตรสิกขา ก็เท่ากับเราไม่ได้อะไรจากพระศาสนานี้เลย** ถ้าเราปล่อยชีวิตไปตามยถากรรม เวลาส่วนใหญ่ก็จะถูกอกุศลนิเวศน์ท่วมทับ การไม่ปฏิบัติ ก็เท่ากับปล่อยให้กุศลของเราค่อยๆ เสื่อมหายไปนั่นเอง และเราก็จะถอยห่างจากพระศาสนาออกไปเรื่อยๆ

คำสอน เป็นสมบัติของพระพุทธเจ้า แต่การปฏิบัติหรือการเจริญไตรสิกขาเท่านั้น **จึงจะจัดเป็นสมบัติของเราได้อย่างแท้จริง** ส่วนการที่เราจะปฏิบัติได้มากหรือน้อยนั้น ไม่สำคัญเท่ากับการที่เราได้เริ่มต้นเดินบนทางแห่งมคฺคมาณพ ทางสายกลางแห่งการศึกษา ทางมรรคาสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้เริ่มขึ้นแล้ว

ธรรมะ ๓๓ : มัคคภาวนา

ธรรมะเป็นเรื่องสนุก เพราะไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธรรมะ การมองทุกสิ่งให้เป็นธรรมะ จึงเป็นเรื่องที่น่าท้าทาย อย่างน้อยก็สำหรับผู้ที่มีวิสัยมอง เพราะธรรมะ แปลว่า เหตุ ก็ได้ การมองให้เป็นธรรมะ คือ มองไปที่เหตุ ซึ่งจะต่างจากการมองแบบค้นหาที่จะทำให้เป็นปัญหา เพราะมองหาแล้วจะตัน ไม่เหมือนมองแบบธรรมะ คือ มองแบบค้นหา (หาไปที่ต้นเหตุ) คือ สืบสาวหาเหตุและปัจจัย ซึ่งเป็นวิธีคิดอย่างหนึ่งของพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า การมองแบบนี้ จะทำให้ความเป็นตัว เป็นตน เป็นเรา เป็นเขา ลดลง เพราะเมื่อมีเหตุก็เกิดมีขึ้น หมดยุติก็ไม่มี อยากให้มีอะไร ก็ต้องสร้างเหตุอันนั้น สิ่งต่างๆ มันจึงมีนิยามของมันเอง มีสถานะที่เป็นไปตามเหตุตามปัจจัยของมันเอง ถ้าพบแล้วก็จะทะลุปรุโปร่ง โยงใยถึงกันหมด ทำให้ใจว่าง โส่งโปร่ง เบาสบาย (ที่เรียกกันว่าบุญ) ตรงกันข้ามกับภาวะติดข้อง พร่ามัว วุ่น ขุ่น หมองข้องใจ (ที่เรียกว่าบาป) เอาละ มาค้นหา เหตุปัจจัยของธรรมะ ๓๓ กันต่อดีกว่า

มัคคภาวนา

คำถามที่หึงค้างไว้ในเรื่องธรรมะ ๓๓ ตอนแรกก็คือ

ทำไมสวรรค์ชั้นจตุรมาหาราชิกาและดาวดึงส์ ต้องอยู่บนยอดเขาสิเนรุ ?

สุเมรุกับสิเนรุ นั้น ใช้แทนกันได้ บาฬีใช้ **สิเนรุ** แต่ไทยนิยมเรียกเขาพระสุเมรุ เป็นราชาแห่งภูเข่า ตามคติพราหมณ์ว่ากันว่า เขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางจักรวาล และเป็นที่อยู่ของทวยเทพ ยุคหลังๆ มา ก็ว่าเป็นที่อยู่ของพระคิเวบ้าง ทางฝั่งกรีกเรียกว่า เขาโอลิมปัส (Olympus) ที่อยู่ของเทพซุส (Zeus) ส่วนทางจีนว่าเป็นที่ตั้งของเทียนกง พระราชวังสวรรค์ ซึ่งเป็นที่อยู่ของเง็กเซียนฮ่องเต้ ประมุขแห่งฟ้า คติพราหมณ์นั้น พระมหากษัตริย์ถือกันว่าเป็นสมมติเทพจุติมาจากสวรรค์ เวลาสวรรคต จะถวายพระเพลิงพระบรมศพที่พระเมรุมาศ (เมรุทอง) นี้ เพื่อส่งเสด็จกลับไปสู่อสูสวรรค์ แต่โบราณกาลมา ชาวไทยก็

รับคตินี้มาใช้ด้วย เห็นได้จากการที่มีการเผาศพที่ “เมรุ” (อ่านว่า เมน) แต่เราเป็นชาวพุทธ ไม่ใช่พราหมณ์กันมานานแล้ว ชาวพุทธที่แท้นั้น อุดมคติของชีวิตจึงมิใช่เข้าไปรวมกับเทพ หลังความตายเหมือนกับพวกพราหมณ์ แต่เป็นการเข้าถึงพระนิพพานในปัจจุบันชาติ คือ นิพพาน (ดับ) ก็เลสได้ แม้ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน และปรินิพพานวางขันธได้โดยดับสนิทเมื่อสิ้นชีวิต

มาวิเคราะห์ศัพท์ “สินธุ” ตามคติพุทธกันดูดีกว่า

ตั้งวิเคราะห์ศัพท์ได้ว่า **สินธุ** สฺจฺจิ กโรติ เทเวติ **สินธุ** ภูเขาค้ำชำระพวกเทพให้สะอาด (สินธุ ธาตุ โสเจยฺเย ในความหมายว่าทำให้สะอาด เอรุ ปัจจัย) ธาตุ **สินธุ** นี้ในภาษาไทยเรามานิยมใช้ในคำว่า **สรองสรานร่างกาย** แปลว่า **อาบน้ำชำระร่างกาย**

ความหมายในที่นี้ น่าจะหมายถึง การชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ คือทำเทพให้สะอาดหมดจดนั่นเอง เทพมี ๓ ประเภท คือ สมมติเทพ อุปบัติเทพ และวิสุทธิเทพ มาดูทีละอัน การชำระสมมติเทพ คือการชำระพวกมนุษย์ที่มีความเป็นอยู่แบบเทพ เช่น พระราชา หรือพวกมนุษย์ที่มีความรู้ในทางโลกต่างๆ ชั้นเทพ เช่น พวกกนุสสเทโวทั้งหลาย หรือการชำระอุปบัติเทพ คือเทพทั้ง ๖ ชั้น ที่เป็นเทพโดยการอุปบัติ ที่มาพึ่งพระสังฆธรรม ให้เป็น วิสุทธิเทพ (เป็นเทพเพราะความบริสุทธิ์จากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง) ก็คือให้เป็นพระอรหันต์นั่นเอง

สรุปได้ว่า อรรถที่หมายเอาในบทความนี้คือ

สินาติ สุจี กโรติ วิสุทธิเทเวติ สินเนรุ, โภธิปักชียธมมสมุโห

เรียก สินเนรุ เพราะชำระ (ให้เป็น) วิสุทธิเทพ ซึ่งก็คือการรวมกันของโภธิปักชียธรรม ๓๗/ นั่นเอง

สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา (๔) รวมกับชั้นดาวดึงส์ (๓๓) ได้ตัวเลข ๓๗/ ประกอบขึ้นเป็นเขาสุเมรุ จึงเท่ากับจำนวนโภธิปักชียธรรมพอดี

ตัวเลข ๗/ นั้น จะโยงกับพระอภิธรรมและกับภูเขาพระสุเมรุอยู่บ่อยครั้ง มีสัตต-บริภัณฑ์ ๗ (ภูเขาย่อยๆ ๗ ลูก ที่รายล้อมเขาพระสุเมรุ) สื่อโยงไปถึง *พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์* (ส วิ ธา ปุ ก ย ป) พระพุทธเจ้าเสด็จไปที่ดาวดึงส์ ในพรรษาที่ ๗ และ *โภธิปักชียธรรม* ก็มีธรรมทั้งหมด ๗/ หมวดยกกัน แม้ *วิสุทธิ* ซึ่งเป็นความหมายของสินเนรุ ที่แปลว่าทำให้บริสุทธิ์ก็มี ๗/ ขึ้น ตามคัมภีร์วิสุทธิมรรค มีดังนี้ *สีลวิสุทธิ* ความหมัดจดแห่งศีล *จิตต-วิสุทธิ* ความหมัดจดแห่งจิต *ทัญญูวิสุทธิ* ความหมัดจดแห่งทัญญู *กังขาวิตรณวิสุทธิ* ความหมัดจดแห่งญาณเป็นเหตุข้ามพ้นความสงสัย *มัตคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ* ความหมัดจดแห่งญาณที่รู้เห็นว่าเป็นทางหรือมิใช่ทาง *ปฏิบัติญาณทัสสนวิสุทธิ* ความหมัดจดแห่งญาณอันรู้เห็นทางดำเนิน *ญาณทัสสนวิสุทธิ* ความหมัดจดแห่งญาณทัสสนะ คือ ความรู้ในอริยมรรค ๔ หรือมรรคญาณ นั่นเอง

ทำไมต้องเป็น “พระอภิธรรม” ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่เทวดา บนยอดเขาสุเมรุ ?

โภธิปักชียธรรม ๓๗/ เป็นธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งความตรัสรู้ คือ เกื้อกูลแก่การตรัสรู้, ธรรมที่เกื้อหนุนแก่อริยมรรค โภธิปักชียธรรมนี้ ตามทั่วไปในพระไตรปิฎก ตรัสไว้เพียงเป็นคำรวมๆ โดยไม่ได้ระบุชื่อองค์ธรรม นอกจากในสังยุตตนิกายแห่งพระสูตรต้นต-ปิฎก ที่มีพุทธพจน์ตรัสระบุไว้ว่า ได้แก่ อินทริย ๕ และในคัมภีร์วิภังค์แห่งพระอภิธรรมปิฎก ซึ่งไขความว่า โภธิปักชียธรรม ได้แก่ โภชณงค์ ๗ ธรรมชุดนี้ เมื่อตรัสระบุชื่อทั้งชุดในพระสูตร ทรงเรียกว่า เป็น*อภิญาเทสิตธรรม* คือเป็นอภิญาเทสิตธรรม ๓๗/ และในพระอภิธรรม ท่านแสดงไว้ว่าธรรม ๓๗/ ประการนี้เป็น สัทธรรม นอกจากนี้ ธรรม ๓๗/ ประการชุดนี้ยังได้ชื่อว่าเป็น *สันติบท* คือ ธรรมที่เป็นไปเพื่อการบรรลุสันติ (รวมทั้งเป็นอมตบท และนิพพานบท เป็นต้น และเป็นเสรีธรรม หรือธรรมเสรี) ในพระวินัยปิฎก ท่านแสดงธรรม ๓๗/ ประการนี้ไว้ เป็นคำจำกัดความของคำว่า *มรรคภาวนา* ต่อมาในคัมภีร์ชั้นอรรถกถา รวมถึงวิสุทธิมัตต์ จึงระบุและแจกแจงไว้ชัดเจนว่า โภธิปักชียธรรม ๓๗/ ประการ ได้แก่ธรรม ๗/ หมวดเหล่านี้ คือ **สติปัญญา ๔ , สัมมปธาน ๔ , อิทธิบาท ๔ ,**

อินทรีย์ ๕ , พละ ๕ , โภชนงค์ ๗ , มรรคมีองค์ ๘ จะเห็นได้ว่า อภิ (ญญาเทสิต) ธรรม ถ้าเอาในวงเล็บ (ญญาเทสิต) ออก ก็จะใช้เรียกสั้นๆ ได้ว่า อภิธรรม ความรู้ที่พระพุทธองค์ ทรงรู้แจ้งเองแล้วทรงนำมาตรัสแสดง หมายถึงแบบเฉพาะก็คือธรรมที่ประกอบกับมรรค ปัญญาในการตรัสรู้ นั่นเอง แต่ปัญญาก็มิได้ทำงานคนเดียว ต้องมีสหายมาช่วย ถ้าเราเทียบ มชมาณพ (ซึ่งต่อมาได้เป็นพระอินทร์) กับสติและปัญญา ในมรรคภาวนา ในช่วงที่เพิ่งเริ่มต้น จะต้องใช้สติเป็นหลัก (พระพุทธองค์จึงตรัสเรื่องมชมาณพไว้ในความไม่ประมาท) สตินทรีย์ นี้ก็มีการเจริญพัฒนามาเป็นลำดับ จนถึงที่สุดจะไปจบลงที่ปัญญาทรีย์ เพราะในการทำงาน นั้น **สติ** จะเป็นตัวเด่นในชั้นโลกียะ (เพราะสติในมหาสติปัฏฐานสูตรเป็นโลกียะ) ส่วน **ปัญญา** จะเป็นตัวเด่นในชั้นโลกุตตระ (เพราะโลกุตตรมรรค มีสัมมาทิฐิเป็นองค์แรก) เมื่อเข้าใจอย่างนี้แล้วก็จะเข้าใจตัวเรื่องทั้งหมดในบทความตอนที่ ๑ ได้ดีขึ้นว่า

ทำไมพระอินทร์จึงต้องมีพระชายาตั้ง ๔ องค์ ?

ก่อนอื่น เรามาดูชื่อชชชช แต่ ละองค์ของมชมาณพ หรือพระอินทร์ กันก่อนว่า หมายถึงอะไร

สุชาดา : สุ + ชาด “ผู้เกิดดีแล้ว” : เกิดที่เห็นได้ชัดก็คือร่างกายเกิด (นาง สุชาดาวันๆ ก็เอาแต่แต่งหน้าแต่งตัว ไม่ทำอย่างอื่น เมื่อตาย จึงไปเกิดเป็น นกกระยาง ได้มองเงาหน้าตัวเองในน้ำ ทั่ววัน) ----> **กาย**

สุนันทา : สุ + นนท “ผู้ผลิตเพลินดีแล้ว” นางสุนันทาขุดสระโบกขรณี ซึ่งสื่อ ถึงเวทนา พระพุทธเจ้าเปรียบเวทนาเหมือนฟองน้ำ : ---> **เวทนา**

สุจิตตา : สุ + จิตต “ผู้มีจิตดีแล้ว” นางสุจิตตาปลูกสวนผลไม้ สื่อถึงจิตที่ออก ผลเป็นวิบาก : -----> **จิต**

สุธัมมา : สุ + ธมม “ผู้มีธรรมดีแล้ว” นางสุธัมมาฉลาดหลักแหลม ออกอุบาย ให้ศาลาที่ ๓๓ สหายช่วยกันสร้าง กลับได้ชื่อของนางว่าสุธัมมาศาลา : ----> **ธรรม**

มาตรงพอดีกับอนุปัสสนา ๔ ซึ่งเป็นหมวดแรกใน ๗ หมวดของโพธิปักขิยธรรม ๓๗ คือ

สติปัฏฐาน ๔ อันประกอบไปด้วย กายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และธัมมานุปัสสนา จะเห็นได้ว่า สตินทรีย์ (พระอินทร์คือสติ) ก็ต้องบ่มให้กล้าแกร่งด้วย อนุปัสสนาทั้ง ๔ ด้านนี้

โดยกายานุปัสสนาจะละสุภวิปัสสา เวหนานุปัสสนาจะสุขวิปัสสา จิตตานุปัสสนา ละนิจจวิปัสสา และธัมมานุปัสสนาจะอัตตวิปัสสา

ที่นี้ก็คงตอบได้ว่า ทำไมมฆมาณพจึงใช้เวลาามากที่สุดอยู่กับนางสุชาดา ที่เป็นทั้งภรรยาสาวสวยและเป็นทั้งญาติของตน (ลูกของลุง) และเมื่อมาเป็นพระอินทร์ ก็อยู่กับนางสุชาดามากที่สุด จะไปไหนก็ต้องพาไปด้วยกัน เพราะ กายานุปัสสนา (เช่น อานาปานสติ ซึ่งอยู่ในหมวดกายานุปัสสนาด้วย) นั้นสำคัญที่สุด โดยเฉพาะในระดับที่เริ่มทำกรรมฐาน พระพุทธเจ้าเองก็มีปกติอยู่ในอานาปานสติวิหารธรรมอันนี้

ในชาดก ช่วงที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีเพื่อมาเป็นพระพุทธเจ้า ที่มีหลักฐานในพระไตรปิฎกทั้งสิ้น ๕๔๗ ชาตินั้น เคยเกิดเป็นพรหม - ท้าวสักกะ - และเทวดา ๖๙ ชาติ เคยเกิดเป็นมนุษย์ ๓๕๓ ชาติ และ เคยเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานต่างๆ ๑๒๕ ชาติ

ก็ในจำนวนชาดกเหล่านี้ เคยเกิดเป็นพรหม ๔ ชาติ เคยเกิดเป็นท้าวสักกะ ๒๑ ชาติ เคยเกิดเป็นเทวราชาเทพบุตร ๗ ชาติ เคยเกิดเป็นเทวดา ๓๗ ชาติ เคยเกิดเป็นพระราชา ๓๗ ชาติ (สังเกตตัวเลข ๗ และ ๓๗ ซึ่งปรากฏบ่อยมากเมื่อมาเกี่ยวกับเทพเทวดา เป็นบุคลาธิษฐานของการสั่งสมบารมี ก่อนจะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า) ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ในหนังสือประตุสู่ชาดก

ที่นี้ถ้าย้อนกลับไปอ่านเรื่องมฆมาณพในธรรมะ ๓๓ ตอนแรกอีกครั้ง โดยค่อยๆ วิเคราะห์ศัพท์ทีละตัว ก็จะได้พบข้อสังเกตดังต่อไปนี้

เริ่มแรกทีเดียว ให้สังเกตถิ่นที่อยู่ของมฆมาณพ อันมีความหมายทางธรรมแฝงไว้ด้วย คือ

บ้านอจลคาม **อจล = น + จล** ไม่ + เคลื่อน เป็น ชื่อของ *อจลศรัทธา* (ศรัทธาที่ไม่หวั่นไหว) ซึ่งเป็นคุณธรรมมีอยู่ในพระโสดาบัน อันเป็นขั้นแรกของพระอริยเจ้า

ในเมืองมคธรัฐ **มคธ = มคฺ + ธ** “ทรงไว้ซึ่งมรรค” โดยขออนุญาตตั้งวิเคราะห์เองในบริบทนี้ว่า **มคฺ ธาเรตีติ มคฺโธ** และเรื่องมฆมาณพนี้ เมื่อติดตามมาโดยตลอดแล้ว จะพบว่า เขาคือ “**ผู้สร้างทาง**” มาตั้งแต่ต้น ถ้าเป็นภาษาบาลีจะเรียกว่า “**มคฺคมาณพ**” ก็ได้ (มคฺค - หนทาง + มาณพ - ชายหนุ่ม) ต้องทำความเข้าใจกันก่อนว่า ไม่นานมานี้เอง ที่การเรียนรู้อของเราเปลี่ยนจาก ‘วัฒนธรรม พูต - ฟัง’ มาเป็น ‘วัฒนธรรม เขียน - อ่าน’ ถ้าใช้ ‘ตา’ ดู *มฆ* กับ *มคฺค* คุณจะต่างกัน แต่ถ้าใช้ ‘หู’ ฟังจริงๆ แล้ว *มฆ* กับ *มคฺค* ออกเสียงใกล้เคียงกันมาก สมัยพุทธกาลนั้น เราฟังธรรมกันมากกว่าอ่านธรรมอย่างทุกวันนี้ ประวัติของมฆมาณพ เกี่ยวพันกับการสร้างทาง แฝงถางทาง และชำระทาง มาโดยตลอด ตั้งแต่เริ่มเอาเท้าเหยียบพื้นที่ให้สะอาด สร้างถนนหนทาง สร้างสะพาน ซึ่งเป็นรูปธรรม จนไปถึงทางที่เป็นนามธรรม เช่น ทางที่นำไปสู่สวรรค์ และมรรค (ทาง) ผล นิพพาน ในที่สุด

พูดอีกอย่างหนึ่งได้ว่า มฆมาณพ คือบุคลาธิษฐานของ โลกียมรรค ก็น่าจะกล่าวได้ คือปกติเวลาเราใช้คำว่า “มรรค” นั้นจะหมายถึง “โลกุตตรมรรค” เป็นสำคัญ แต่สำหรับผู้ยังใหม่ในหนทาง จึงมีคำจำกัดความของมฆมาณพ ให้เป็นตัวแทนของมรรคในส่วนของ โลกียะมาประกอบด้วย ผู้เขียนเคยพาญาติโยมไปนมัสการสังเวชนียสถานที่ยินเดีย ได้สังเกตเห็นคนอินเดียบางคน ชอบมากวาดถนนหนทางให้สะอาด ทั้งที่ไม่ใช่เจ้าหน้าที่กวาด ก็อดคิดไม่ได้ว่า พวกเขาหรือพวกเขาเหล่านี้กำลังสร้างทาง กำลังชำระทางไปสวรรค์ หรือจะเรียกพวกเขาเหล่านี้ว่า *มฆมาณพ* บ้าง ก็คงไม่ผิด

และถ้าจะเรียก *มฆสตรี* บ้างจะได้ไหม ก็คงเป็นเรื่องปัญหาทางหลักเกณฑ์ ไวยากรณ์พอตี *มคฺค* เป็น ปุงลิงค์ ใช้ว่า *มคฺโค* จึงต้องเข้ากับ *มาณโว* แต่ *มรรค* นั้น สามารถ เจริญได้ ทั้งหญิงและชายไม่จำกัดเพศ ขณะมรรคเกิดนั้น มีพระนิพพานเป็นอารมณ์ เป็นโลกุตตรธรรม พ้นจากสภาวะความเป็นหญิง เป็นชาย ในการทำงานของพระเสขบุคคลนั้น กล่าวได้ว่า มรรคจิตทั้ง ๔ นั้นแหละ เป็นจิตของพระเสขบุคคล ผู้ยังมีการปฏิบัติในสิกขา ๓ ดังนั้น มฆมาณพ โดยที่สุดแล้ว ก็ น่าจะสื่อถึงการทำงานของพระเสขบุคคล ผู้อยู่ในหนทางของการศึกษานั้นเอง คำจำกัดความนี้ สำหรับบุคคลทั่วไปก็น่าจะพอทำความเข้าใจได้ แต่สำหรับผู้ที่มีพื้นความรู้ พระอภิธรรม จะสามารถวิเคราะห์องค์ธรรมของดาวดิ่งส์ตามนัยที่ได้จากการศึกษาพระอภิธรรมต่างๆ ให้ละเอียดมากขึ้นได้ ดังนี้

นัยแรก ชื่อเทพ ๓๓ ในชั้นดาวดิ่งส์ คือ **เจตสิกที่มีประกอบในกุศลจิตทั้งหลาย** มีอัญญาสมานเจตสิก ๑๓ และ โสภณสาธารณเจตสิก ๑๙ รวมเป็น ๓๒ และถ้าเป็นกุศลจิตที่เป็นญาณสัมปยุตด้วยแล้ว ก็จะมี **ปัญญาธิริย** ซึ่งก็คือพระอินทร์นั่นเอง เข้าประกอบด้วย (ส่วน วิรตี ๓ และ อัมปัมัญญา ๒ เป็น อนิยตโยคีเจตสิก แปลว่า เข้าประกอบแบบไม่แน่นอน จึงไม่ได้นับเข้าในชื่อ เทพ ๓๓ นี้ และอีกประการหนึ่ง จิตที่เจริญวิปัสสนา วิรตี ๓ เกิดขึ้นไม่ได้ เพราะไม่มีสิ่งที่ต้องเว้นมาเป็นอารมณ์ ส่วนอัมปัมัญญา ๒ ซึ่งมีสัตว์บัญญัติเป็นอารมณ์นั้น ก็ไม่ได้เกิดในขณะที่ทำวิปัสสนาเช่นกัน) ตามนัยนี้ จะได้ชื่อเพื่อนของมฆมาณพ ดังนี้คือ ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา เอกัคคตา ชิวิตินทรีย์

มนสิการ วิตก วิจาร อธิโมกษ์ วิริยะ ปิติ ฉันทะ สัทธา สติ หิริ โอตตปปะ อโลภะ อโทสะ ตัตรมชฌัตตตา กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุหุตา จิตตมุหุตา กายกัมมัณฺญุตตา จิตตกัมมัณฺญุตตา กายปาคุณฺญุตตา จิตตปาคุณฺญุตตา กายชุกตา จิตตชุกตา รวมกับมฆมาณพคนสุดท้าย ที่ได้กลายเป็นพระอินทร์คือ ปัญญูนิทริย์ ๑ รวมได้เป็น เทพ ๓๓ ดาวดิงสะพอดี โดยนัยนี้ กุศลจิตก็คือ สุขัมมกาลา ที่สหายทั้ง ๓๓ ตน ช่วยกัน สร้างนั่นเอง โดยมฆมาณพและเพื่อนๆ เป็นเจตสิกที่ประกอบกันอยู่ในนั้น

นัยที่ ๒ ชื่อเทพ ๓๓ ในชั้นดาวดิงส์ ทั้งรุ่นเก่ารุ่นใหม่ คือ เจตนากรรม ๓๓ คือ อกุศลจิต ๑๒ + กุศลจิต ๒๑

โดยนัยนี้จะเห็นความแยบยลของเทวา (สุร) และอสุร ซึ่งต่างฝ่ายต่างทำสงคราม ขับเคียวกันอยู่ตลอดเวลา แต่ไม่มีใครแพ้ใครชนะกันโดยเด็ดขาด ต่างผลัดกันแพ้ผลัดกัน ชนะเรื่อยมา ถ้ามีความรู้ทางพระอภิธรรมนิดหน่อย ก็พอรู้ว่าแค่มหากุศล ๘ คงจะสู้ ฝ่ายอกุศลที่มี ๑๒ ไม่ได้ (๘ ต่อ ๑๒) แต่ถ้าเมื่อใด ได้มหัคคตจิตอีก ๔ มาช่วย ก็จะทำให้ ได้เปรียบกว่าพวกอสุร (กลายเป็น ๑๒ ต่อ ๑๒) และถ้าได้โลกุตตรกุศล หรือมรรคทั้ง ๔ มา ช่วยอีกแรง ก็จะสามารถทำลายอกุศลได้โดย โสดาปัตติมรรค ทำลายอกุศลจิตได้ ๕ ดวง คือ โลกทิฏฐิคตสัมปยุตจิต ๔ กับ วิจิกิจฉนสัมปยุตจิต ๑ ถ้าอนาคตามีมรรค จะทำลาย โทสมูลจิตลงได้อีก ๒ ดวง ส่วนอกุศลที่เหลืออีก ๕ ดวงคือ โลกทิฏฐิคตวิปยุตจิต ๔ และอุทฺธัจจสัมปยุตจิต ๑ ถูกทำลายด้วยอรหัตตมรรคซึ่งเป็นยอดของกุศล คือเป็นกุศล ดวงสุดท้ายก็สามารถเอาชนะอสุรได้โดยเด็ดขาด เกิดเวชยันต์ ที่สุดของสงครามได้ในที่สุด (เวชยันต์เป็นชื่อปราสาทของพระอินทร์ มาจาก วิชย - วิชย + อนุต - ที่สุด)

และโดยนัยทำนองนี้ ทำให้เข้าใจได้ว่า ทำไมสวรรค์ชั้นนี้จึงอาจจะมีชื่อดาวดิงส์ มาก่อนที่พวกมฆมาณพจะขึ้นมาเกิดเสียอีก นั่นก็คงเป็นเพราะพวกอสุรก็เคยทำบุญมาแบบเดียวกับมฆมาณพนั่นแหละ แต่ภายหลังเกิดความประมาท (แสดงโดยรูปธรรมในตำนาน ก็คือ ไปดื่มน้ำสุราทิพย์เข้า) ก็เลยต้องตกลงมา ตั้งเป็นชั้นภูมิของตนขึ้นใหม่ชื่อชั้นอสุร

(หมายเหตุ : กรุงเทพฯ เองก็ควรระวังตัวกันไว้ถ้าเราประมาทกันต่อไป เราก็อาจจะกลายเป็น กรุงอสุรไปแล้วโดยไม่รู้ตัว ซึ่งอาจต้องรอดูเวลาต้นไม้ประจำชั้นภูมิออกดอก ผล ก็จะทำให้รู้ว่าตอนนี้เราอยู่ชั้นไหน ถ้าเป็นชั้นดาวดิงส์ต้นไม้ประจำชั้นภูมิคือ ต้นปาริฉัตร หรือ ปาริชาติ เวลาออกดอกผลจะหอมหวาน เพราะวิบากของกุศลส่งผลให้เป็นสุข แต่ถ้า พวกเราตกลงมาสู่ชั้นอสุรแล้ว ต้นไม้ประจำชั้นภูมิคือต้นจิตตปาฎลี ซึ่งแม้ลำต้นจะ คล้ายคลึงกับต้นปาริฉัตร แต่ดอกผลจะต่างกันมาก เพราะเมื่อวิบากของอกุศลให้ผล จะเป็นทุกข์ ขมขื่นและเผ็ดร้อน)

เรื่องการต่อสู้กันระหว่างกิเลสกับมรรคนี้
หลวงพ่อบุชชา ท่านได้เคยสอนไว้ว่า

“มรรคกับกิเลสนี้ มันเป็นของฆ่ากัน
กิเลสที่ไม่ได้ถูกฆ่า ก็จะเป็นเพื่อนกันไปเรื่อยๆ
บัดนี้เราจะมาแยกทางกันกับความเห็นผิด กับ
กิเลส ออกมาเดินทางมรรค มรรคเป็นปฏิปักษ์
กับกิเลส มันจะฆ่ากิเลสนะ ใจเฮามันเป็นกิเลส
อยู่ มันบงอู้จักอึ้งอึ้ง แต่อย่าไปถือว่าเป็นของ
เฮานะ มันไม่มีของเฮา มาตั้งมรรคขึ้นโลก มันก็
ต้องมารบกันแล้ว บ่านี้ ๒ อัน มันเกิดที่จิต
ของเจ้าของ เห็นผิดเห็นชอบ ถกเถียงกันตลอด
เวลา ทุกวัน เดี่ยวอย่างนั้น เดี่ยวอย่างนี้ ความ
เห็นผิด ความเห็นถูก กิเลสกับมรรค นี้ มันเป็น
ปฏิปักษ์กันอย่างนี้” (“ว่าเรื่องการปฏิบัติ” หลวงพ่อบุชชา - ภาษาอีสาน)

ข้อสังเกตเพิ่มเติม ในธัมมสังคณี ซึ่งเป็นคัมภีร์พระอภิธรรมเล่มแรก ขึ้นต้นด้วย
กตเม ธมฺมา กุสลา (กุศลธรรมเป็นไหน ?) เวลาท่านจำแนก โลกุตตรจิตดวงแรกนั้น จะได้
องค์ประกอบที่มีองค์ธรรมทั้งหมด ๓๓ อย่าง ถ้ารวมกับ *เยวาปนกธรรม* (ธรรมเหล่าอื่นใด)
อีก ๔ ก็จะรวมได้ ๓๗ (สังเกตตัวเลข ๓๓ กับ ๓๗ ที่มาปรากฏที่นี่อีก)

ส่วนการจำแนกการตรัสรู้โสดาปัตติมรรคนั้น ท่านจำแนกได้ถึง สหัสสนัย (มี
๑๐๐๐ นัย) ก็มาพ้องกับชื่อพระอินทร์ที่ชื่อสหัสสนัย (มีพันตา) อีก [สหัสสะ = ๑๐๐๐ ส่วน
นัย นั้น จะแปลว่าตาก็ได้ แปลว่า นัยทางธรรม ก็ได้] นำทิ้งว่ารายละเอียดในตำนานนั้น
สามารถเชื่อมโยงกันได้กับองค์ธรรมอย่างลงตัวพอดี ส่วนสหัสสนัยนั้น จะมีอะไรบ้างนั้น
ต้องศึกษาในธัมมสังคณี ซึ่งเป็นคัมภีร์แรกของพระอภิธรรม เพื่อจะตอบคำถามที่ว่า อะไร
คือ (โลกุตตร) กุศล พระพุทธองค์ได้แจกนัยไว้ดังนี้

ปฏิบัติ / สุญญต / สุญญตมูลกปฏิบัติ / อัปปณิหิตะ / อัปปณิหิตมูลกปฏิบัติ
๕ นัย นี้ แต่ละนัยมี จตุกกนัย และ ปัญจกนัย จึงรวมได้ ๑๐ นัย แจกตามมหานัย
๒๐ จึงได้ ๒๐๐ นัย นำ ๒๐๐ นัยนั้นมาแจกตามอภิปตี ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) ได้
๘๐๐ นัย รวมกับ ๒๐๐ นัยแรก เป็น ๑๐๐๐ นัย (๔ มรรค ก็ ๔๐๐๐ นัย) พระอินทร์เป็น
พระโสดาบัน จึงเอา ๑๐๐๐ นัยแรก = สหัสสนัย

พวกเราชาวพุทธก็น่าจะเรียนรู้วิธีบรรลุเป้าหมายขั้นแรกไว้สักนัยสองนัยใหม่ รู้แผนที่
ไว้ก่อน จะได้ไม่หลงทาง

นัยที่ ๓ เป็นที่รู้กันว่า เทพที่อยู่บนเขาสุเมรุทั้งหมดนั้น รวมชั้นจตุรุมหาราชิกา ๔ เข้ากับ ดาวดึงส์ ๓๓ ก็จะได้เทพทั้งหมดเป็นตัวเลข ๓๗/ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวเลข ๓๗ กับสวรรค์นั้น มีให้เห็นในธาตุกถา คัมภีร์ที่ ๓ ของพระอภิธรรม เมื่อมีการแทนตัวเลขด้วยอักษรในคาถา ตัวเลข ๓๗ ท่านจะแทนด้วยคำ **สัคคา** (ซึ่งแปลว่าสวรรค์) ส = ๗, ค = ๓ (ในภาษาบาลี เอาหน่วยย่อยไว้ข้างหน้า) ยุคต่อมา ในคัมภีร์พระอภิธรรมมัตถสังคหะ ซึ่งอธิบายสภาวะธรรมโดยย่อ ก็พบว่า มีคาถาที่สรุปว่า **สตตตีสวิธํ ปุณฺณํ** : บุญหรือกุศลธรรม ๓๗ (โลกียกุศล ๑๗ โลกุตตรกุศล ๒๐) โดยนัยนี้ **ตัวเลข ๓๗ คือกุศลจิตทั้งหมดที่สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งหมด นับโดยละเอียดนั่นเอง** (มหากุศลจิต ๘ รูปาวจรกุศลจิต ๕ อรูปาวจรกุศลจิต ๔ โสดาปัตติมรรคจิต ๕ สกทาคามิมรรคจิต ๕ อนาคามิมรรคจิต ๕ อรหัตตมรรคจิต ๕)

แต่ถ้าจะนับเฉพาะ **กามาวจรกุศลและรูปาวจรกุศล** (เพราะคงจะน้อยคนจริงๆ ที่ไปถึงอรูปาวจรกุศล โดยเฉพาะในยุคนี้) ก็จะได้กามาวจรกุศลจิต ๘ รูปาวจรกุศลจิต ๕ และ มรรคจิต ๒๐ (นับแบบพิสดาร คือแจกแจงโลกุตตรออกตามฉานทั้งห้า) รวมทั้งหมดได้ จิต ๓๓ ดวง พอดี ที่เอาไว้สู้กับอกุศลจิต จนถึงมรรคจิต ก็จะสามารถทำลายอกุศลจิตลงได้เป็นขั้นๆ ตามลำดับ จนหมดกิเลสได้อย่างสิ้นเชิง ในขั้นอรหัตตมรรค ในที่สุด

นัยที่ ๔ ถ้าดูที่ **อรหัตตมรรคจิตดวงที่สูงที่สุด (ปัญญาฉานอรหัตตมรรคจิต)** คือ พุดง่าย ๆ ได้ว่าจิตที่เป็นสุดยอดของความดีหรือบุญทั้งปวง จิตดวงนี้จะมีเจตสิกที่ประกอบได้ทั้งหมด ๓๓ อย่าง

นัยที่ ๕ ถ้าจะมีคำถามว่า การไปเกิดเป็นเทพ ๓๓ นั้น ไปเกิดด้วยจิตดวงไหน ? ก็มาดูกันที่ปฏิสนธิจิต ในปฏิสนธิกาล มชฌมาณพและพวก ทำมหากุศลไว้มาก เมื่อไปเกิดในสวรรค์ จึงไปเกิดด้วยมหาวิบากบุญอันสมบูรณ์ ประกอบด้วยโสมนัส (มหาวิบากดวงที่ ๑) จิตดวงนี้เป็น **ติเหตุกปฏิสนธิ** มีพื้นจิตดีประกอบด้วยปัญญา สามารถเจริญฉานหรือสามารถบรรลุโลกุตตรธรรมได้ เป็นปัญญาที่สะสมมาแต่อดีตชาตินั่นเอง ซึ่งมี **เจตสิกที่ประกอบร่วมด้วยได้ ๓๓** ตัว พอดี และใน ๓๓ ตัวนี้ตัวที่สำคัญที่สุดคือ **ปัญญาธิริย** นั่นเอง โดยนัยนี้ พระอินทร์ คือ **ปัญญาเจตสิก** ส่วนเทพที่เหลือ คือเจตสิกที่ประกอบในติเหตุกปฏิสนธิ นั่นเอง และเมื่อจะบรรลุมรรค ซึ่งก็คือ **มรรคจิตตูปบาท** ซึ่งประกอบด้วยมรรคจิต และ เจตสิกเข้าร่วมอีก ๓๖ ตัว รวมเป็น ๓๗ เท่ากับ โภธิปักขิยธรรม ๓๗ พอดีอีก **โดยนัยนี้ โภธิปักขิยธรรม ก็คือ มรรคจิตตูปบาท ๓๗** นั่นเอง

เพื่อการทำความเข้าใจนัยนี้ ขอยกตัวอย่างพระพุทธพจน์ ที่ตรัสตอบขุภาภรทวาชพราหมณ์มาเป็นตัวอย่าง (คาถานี้ พระพุทธโฆษาจารย์ได้นำไปใช้เป็นบทตั้งของคัมภีร์วิสุทธิมรรคด้วย)

ชฎาการทวาชพราหมณ์ทูลถามว่า :

“หมุ่สัตว์ยุงทั้งภายใน ยุงทั้งภายนอก ถูกความยุงพาให้ยุ่งงแล้ว
 ข้าแต่พระโคตม เพราะเหตุนั้น ข้าพระองค์ขอทูลถามพระองค์ว่า ใครพึงแก้ความ
 ยุงนี้ได้ ฯ”

พระพุทธองค์ตรัสแก้ว่า :

สีเล ปติฏฺฐาย นโร **สปลฺโย** จิตฺตํ **ปญฺญญจ** ภาวยํ

อาตาปี **นิบโก** ภิกฺขุ โส อิมํ วิชฺชเย ชฺหํ ฯ

“นรชนมีปัญญาตั้งอยู่ในศีล เจริญจิตภาวนา ปัญญาภาวนา
 มีความเพียรเพิกกิเลส และมีนิบกปัญญา จะสามารถสางความยุงแห่งสังสารวัฏ
 นี้ได้”

ในคาถานี้มีปัญญาอยู่ ๓ ระดับด้วยกันคือ

๑) **สปลโย** ผู้มีปัญญาในดีเหตุกปฏิสนธิอันเกิดจากกรรม สชาติปัญญา เป็น
 ปัญญาที่เป็นวิบาก เกิดพร้อมปฏิสนธิจิต และเป็นไปสืบต่อจากนั้น รักษาภพนั้นๆ เอาไว้
 และเป็นอุปนิสัยสัจจัยแก่การเกิดขึ้นของภาวณาปัญญาด้วย

๒) **ปญญญจ** ได้แก่ วิปัสสนาปัญญา หรือปัญญาที่พิจารณาไตรลักษณ์เพื่อข้าม
 ออกจากทุกข์

๓) **นิบโก** หรือ ปาริหาริกปัญญา คือ ปัญญาที่ใช้บริหารจัดการกับปัญหา

ส่วนในปวัตติกาลนั้น จิตที่มีเจตสิกที่ประกอบรวมด้วยได้ ๓๓ ดวงนั้น ยังทำหน้าที่
 เป็นภวังคจิตอีกด้วย ดังนั้น ทุกครั้งที่เรานอนหลับ ซึ่งเป็นช่วงที่เราคืนกลับเข้าสู่ภวังค์นั้น
 ก็เหมือนการคืนเข้าสู่สวรรค์ อันเป็นที่เรามาจากมานั่นเอง

นัยที่ ๖ ถ้าดูเฉพาะเจตสิก โสภณเจตสิก ๒๔ (เว้น ปัญญา) ทำงานร่วมกับ อัญญ-
 สมานเจตสิก ๑๓ รวมเป็น ๓๗ นี้ เรียกว่า **โพธิปักขิยธรรม (ธรรมเป็นฝ่ายปัญญา)**
 โดยนัยนี้ ธรรมที่เป็นฝ่ายปัญญา ย่อมไม่รวมตัวปัญญาเอง เพราะจะเป็นการนับซ้ำซ้อน
 พอรวมกับปัญญา ก็ครบชุดทำหน้าที่ตัดกิเลสได้โดยเด็ดขาด

นัยที่ ๗ **จิตของปุถุชนในชั้นกามาวจร ที่ไม่ใช่อกุศล และที่ยังไม่ได้ฌานใดๆ**
 ที่เราๆ ท่านๆ ส่วนใหญ่ใช้ได้มี ๓๓ คือ มหากุศลจิต ๘ มหาวิบากจิต ๘ อเหตุกจิต ๑๗
 (หัก หลิตุปปาทจิต ซึ่งเป็นจิตของพระอรหันต์ออกไป)

นัยที่ ๘ **จิตของปุถุชนที่ยังไม่ได้ฌานใดๆ** ถ้านับเฉพาะที่เกิดที่หทยวัตถุ จะมี
 โอกาสเกิดจิตได้ ๓๕ ดวง (อกุศลจิต ๑๒ มหากุศลจิต ๘ มหาวิบากจิต ๘ ปัญจทวาราร-
 วัชชนะ ๑ มโนทวารวัชชนะ ๑ สัมปฏิจฉนะ ๒ และ สันตীরณจิต ๓) **จิตของพระอินทร์**
ที่ยังไม่ได้ฌานใดๆ แต่ได้เป็นพระโสดาบันหลังจากฟังธรรมของพระพุทธเจ้าแล้ว

จะมีโอกาสใช้จิตทั้งหมดที่เกิดที่ทหยวัตฤใต้ ๓๒ ดวง (อภุศลจิต ๗ มหาภุศลจิต ๘ มหาวิบากจิต ๘ ปัญจทวาราวัชชนะ ๑ มโนทวาราวัชชนะ ๑ สัมปฏิจฉนะ ๒ สันตීรณะจิต ๓ โสตาปัตตติมคคะ ๑ โสตาปัตตติผละ ๑) แต่ถ้าเริ่มเจริญรูปฌาน ๑ - ๕ ได้ ก็จะสามารถใช้มหัคคตจิตได้อีกรวมเป็น ๓๓ - ๓๗ ดวงตามลำดับ เพื่อการบรรลุธรรมขั้นสูงขึ้นไป

นัยที่ ๙ จิตที่ต้องอาศัยทหยวัตฤเท่านั้นจึงจะเกิดขึ้นได้ คือ มโนธาตุ ๓ (ปัญจทวาราวัชชนะ ๑ สัมปฏิจฉนะ ๒) และมโนวิญญาณธาตุ ๓๐ (สันตīรณะ ๓ มหาวิบาก ๘ ปฏิชชะ ๒ โสตาปฏิปัตตติมคคะ ๑ หลชนะ ๑ รูปาวจร ๑๕) รวมเป็น ๓๓ พอดี

นัยที่ ๑๐ เตตตีสสมจิตต จิตดวงที่ ๓๓ ตามคัมภีร์สังขารยมก ในพระอภิธรรมสำหรับปัจฉิมภิกขุบุคคล (บุคคลที่เกิดเป็นชาติสุดท้ายหรือพระอรหันต์) ที่เป็นบุคคลพิเศษคือพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า หรือพระมหาสาวกนั้น ลมหายใจเข้าออก จะมีอยู่เป็นครั้งสุดท้าย แล้วดับไปพร้อมกับจิตดวงที่ ๓๓ ก่อนจะถึงปรินิพพานจิตหรือ ปัจฉิมจิต (จิตดวงสุดท้ายในสังสารวัฏ)

นับจากปรินิพพานจิตหรือปัจฉิมจิต (จิตดวงสุดท้ายในสังสารวัฏ) ย้อนมา ๓๓ ดวง เรียกว่าเตตตีสสมจิต จิตดวงนี้ มีพร้อมอัสสาสะ ปัสสาสะ อันเป็นอัสสาสะ ปัสสาสะ ที่มีอยู่เป็นครั้งสุดท้ายก่อนจะดับไป พร้อมกับภังคขณะของจิตดวงนี้ หลังจากนั้นเป็นต้นไป กายสังขารก็จักไม่เกิดอีกตลอดกาล (ส่วนวจีสังขาร กับ มโนสังขารนั้น จะดับลงพร้อมกับปรินิพพานจิต และจะไม่เกิดขึ้นอีกตลอดกาลเหมือนกัน) (หมายเหตุ คำไวพจน์ของปรินิพพานจิตมีหลายคำคือ ปัจฉิมจิต จุตติจิตของพระอรหันต์ จริมจิต วิตราคจิตที่วิตราคจิตจะไม่เกิดอีก)

ปรมัตถธรรม ๔

จิต ๘๕/๑๒๑

เจตสิก ๕๒

รูป ๒๘

นิพพาน

มูลนิธิพระอภิธรรมวัชรวิสุทธาราม โทร.๐๒-๒๕๕๖-๐๐๒๖

พูดอีกอย่างได้ว่า จิต ๓๒ ดวงสุดท้ายในสังสารวัฏจะไม่มีลมหายใจเข้าออกอีก และจะไม่ต้องมาเกิด (ไม่ต้องมาตายด้วย) อีกต่อไป เป็นการสิ้นทุกข์โดยประการทั้งปวง ถึง **อมต อนุปาติเสสนิพพาน** นิพพานที่ไม่มีชั้นที่เหลืออีกต่อไป โดยนัยนี้ พระอรหันต์ที่เกิดในกามาวจรภูมิ (รวมทั้งพระพุทธเจ้าด้วย) ก็ปรีนิพพานแบบนี้ โดยผ่านจิต ๓๒ ดวงสุดท้ายที่ไม่มีลมหายใจ (สิ้นสุดกายสังขาร) ก่อนดับขันธปรีนิพพาน (สิ้นสุดวจีสังขารและจิตตสังขาร)

เอาละ นำมาเทียบเคียงพหุพหุปากพหุคคอล์ก ๑๐ นัยเท่านี้ก่อน นัยต่างๆ เหล่านี้ ผู้ที่ยังไม่ได้เรียนพระอภิธรรมมา ฟังแล้วอาจจะยังงงๆ แต่ขอให้ลองฟังไปก่อน ภายภาคหน้า อาจจะทำให้การศึกษาพระอภิธรรมสนุกขึ้น เพราะสภาวะธรรมของจริงนั้นมีเรื่องราวที่มีชีวิตจิตใจให้เทียบเคียง ไม่ใช่เป็นเพียงแค่องค์ธรรมที่อๆ ที่แห้งแล้ง เพราะในการศึกษานั้น ฟังระลึกไว้เสมอว่า สิ่งที่เกิดขึ้นข้างนอกนั้น อาจจะเป็นเพียงนิทาน ตำนานที่ทำให้เราไม่มองเท่านั้น แต่สิ่งที่เกิดขึ้นข้างในต่างหาก ที่มันสำคัญ และจริงเสียยิ่งกว่าจริง

ขอให้ข้อสังเกตไว้ว่า พระไตรปิฎกนั้นสื่อความจริงในสามระดับด้วยกัน พระวินัยนั้น เป็นเรื่องความจริงของกลุ่มชนหมู่ใหญ่ เป็นเรื่องของอายุพระศาสนา โดยส่วนรวม พระสูตรเป็นเรื่องความจริงของแต่ละบุคคลเป็นคณๆ ไป ส่วนพระอภิธรรม เป็นเรื่องขององค์ธรรม สภาวะธรรมซึ่งเกิดขึ้นจริงในจิต ในแต่ละขณะ

สรุปว่า เมื่อเรามองแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย มองเข้ามาข้างใน โดยใช้ความรู้ทางพระอภิธรรมเข้าช่วย ก็จะสืบสาวค้นพบกับนัยมากมาย ที่อาจเป็นที่มาของข้อ ๓๓ ดาวดึงส์นี้ได้ แต่ทุกนัยก็บ่งชี้ถึงการนำเข้าสู่องค์ของอริยมรรคนั้นเอง เพียงแต่จะจำแนกแบบไหนให้ละเอียดมากน้อยต่างกันเพียงใดเท่านั้น

การฝึกคิดให้เป็นระบบแบบนี้ ก็จะช่วยให้เราได้เข้าใจอรรถของธรรมะ ๓๓ ที่ทยอยตามกันมา บนหนทางแห่งการศึกษา เพื่อนำไปสู่มรรคาวนาได้อย่างนำ **อัศจรรย์**

ในขั้นแรกนี้ ถึงแม้ยังไม่ปฏิบัติชอบ ก็ให้ชอบปฏิบัติเสียก่อน หรือถ้ายังไม่เกิด “มคค-ภาวนา” ก็ให้ “มักภาวนา” ไว้ก่อน (มัก ภาษาอีสานแปลว่า ชอบ) ก็คงจะดีไม่น้อย

ธรรมะ ๓๓ : มาฆบูชา

ธรรมะ ๓๓ ได้นำท่านผู้อ่านมาถึงตอนสุดท้ายแล้ว ใช้เวลาหนึ่งปีพอดีตั้งแต่ที่เขียนตอนแรก ลงวารสารโพธิยาลัยในช่วงเวลามาฆบูชา ปีที่แล้ว มาทวนความจำกันสักหน่อย เพื่อความต่อเนื่องของเนื้อหา

ตอนที่ ๑ มขมาณพ วิเคราะห์
ทางเรื่องนิทานตำนาน

ตอนที่ ๒ มัชฌิมาปฏิปทา
วิเคราะห์ผ่านทางระบบตัวเลข

ตอนที่ ๓ มัคคภาวนา วิเคราะห์
ผ่านทางพระอภิธรรม

มาสู่ตอนที่ ๔ นี้เรื่อง **มาฆบูชา**
เรามาวิเคราะห์ลงลึก ผ่านทางรากศัพท์บาฬีกันดูบ้าง

คำว่า มข นี้ มาจากไหน ?

มข ศัพท์นี้มีที่มาที่น่าสนใจมาก ลองมาหากันดู

๑) มข มาจาก มค มห หรือ มช

มาดูคำว่า มข กันก่อน คำนี้ถ้ามองว่าเป็นศัพท์ๆ เดียว แล้วไปเปิดพจนานุกรม
บาฬีดู ก็จะพบว่า มข ศัพท์ตรงๆ นี้ไม่มีความหมาย จึงต้องมองหาศัพท์ที่ใกล้เคียงกันมา
เพื่อสันนิษฐานหาความเป็นไปได้ ของความหมายของศัพท์นี้ มาดูกันทีละตัว

ม ก็คือ ม ตรงตัว

ส่วน **ข** = **ค** + **ห** ตัวอย่างที่เห็นใช้ในบาฬี เช่น **ขร** กับ **คห** แปลว่าเรือนทั้งคู่
ในภาษาไทยใช้ว่า **ขรรवास** **คฤหส์ถ์**

ตรงนี้ถ้าใช้อักษรโรมัน จะเห็นได้ชัดเลยว่า **ข** (gh) = **ค** (g) + **ห** (h)

ดังนั้น **มข** ก็อาจจะมาจาก **มค** หรือ **มห** ซึ่งทั้งสองศัพท์นี้มีความหมายดังนี้

มค แปลว่า แสงวงหา

มห แปลว่า เจริญ หรือ บูชา

หรือเป็นไปได้ว่า **ข** ซึ่งมาจาก **ก** วรรค อาจจะเป็นเสียงที่ข้ามมาจาก **จ** วรรคที่
อยู่ติดกัน คือ **ช**

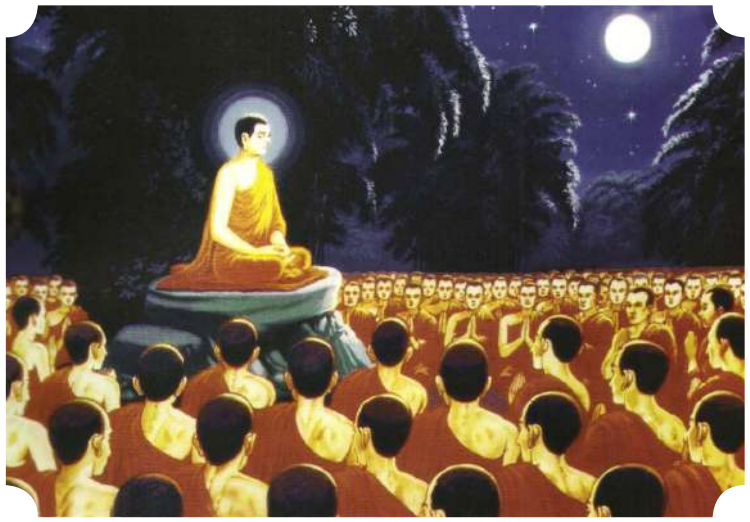
ก ข ค **ข** ง

จ ฉ **ช** ฌ ญ

ดังนั้น ศัพท์ที่เป็นไปได้อีกตัวคือ **มช** หรือ **มชช**

มชช แปลว่า หมดจด บัดกवाद

อรรถเหล่านี้ ตรงกับบุญกรรมของมขมาณพ ที่**ขอชำระบัดกवाद** ทำความสะอาด
ที่**ทาง** ครั้นพอมีคนอื่นมาถือครองก็ดีใจ ไป**แสวงหา**ที่ทางอื่นที่จะชำระต่อไป จึงเป็น
ที่**บูชา**ของสหายทั้ง ๓๓ คนที่มาทำงานสาธารณประโยชน์ร่วมกัน พอใครมาถามว่าทำ
อะไร พวกเขาก็ตอบว่า **“ทำทางไปสวรรค์”**

๒) มข มาจาก ม กับ ข รวมกัน

หรืออาจมองได้ว่า มข มีสองศัพท์ คือ ม ศัพท์ มารวมกับ ข ศัพท์ แต่ละศัพท์จะมีความหมายอะไรได้บ้าง

ม

ม บริษัท ความเจริญ นิพพาน อบาย ความมีดี

มา พระจันทร์ แม่ ความรัก สิริ

มาน พิจารณา

+ **ข** ขร ความหวัง การหลังรด

+ **ค** คม ไป ถึง รู้

+ **ท** ทน เบียดเบียน รวบรวม

เอาละ ได้ความหมายที่เป็นไปได้ทั้งหมดของ มข แล้ว ทีนี้มาดูในรายละเอียดกันตามแบบ มาฆ มาจาก มฆา (ซึ่งแปลว่าดาวฤกษ์กลุ่มที่ ๑๐ ใน ๒๗ กลุ่ม มีห้าดวง เรียกว่าดาวงูผู้) บวกกับ ณ ปัจจัย (ซึ่งแทนคำว่าประกอบ) มาฆ จึงแปลง่ายๆ ว่าเดือนที่ประกอบด้วยกลุ่มดาวมฆที่มีพระจันทร์เต็มดวง

มฆา นั่นก็ มาจาก มห นั่นเอง (อิตถิลิงค์จึงลงท้ายด้วย อา) ตั้งวิเคราะห์ได้ว่า

มหียเต การยตถิเกหิตี มฆา “เรียก มฆ เพราะผู้ปรารถนาเหตุ บુชา”

ในแง่นี้ มาฆบุชา จึงเป็นการช้อนคำเพราะ มห ก็หมายถึงบูชาอยู่แล้ว เดือนนี้สำหรับอินเดียโบราณจึงน่าจะมีพิธีบูชาฉลองกันอยู่ก่อนแล้ว เพราะชื่อก็ได้บอกไว้เองว่าเป็นเดือนแห่งการเฉลิมฉลองบูชา สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อดั้งเดิมของผู้คนในภารตประเทศในปลายฤดูหนาว อากาศก็กำลังดี ไม่ร้อน ไม่หนาว และไม่แฉะแฉะเพราะฝน ท้องฟ้าใสกระจ่าง พระจันทร์วันเพ็ญในเดือนนี้จึงนวลเด่นสวยงามยิ่งนัก เหมาะแก่เทศกาลการบูชา (ประเทศจีนก็ยังฉลองตรุษจีนกันในช่วงเดือนนี้)

มข กับ สข

ถ้าคิดว่า มข มาจากสองศัพท์ คือ **ม** กับ **ข**, **ข** มีอรรถ หน สหเต ในการรวบรวม ซึ่งถ้าใช้ในอรรถนี้ ก็จะไปพ้องกับคำสำคัญในพุทธศาสนาของเรา ก็คือคำว่า **สังฆะ**

ในวันสำคัญ ๓ วัน ของคนไทยพุทธเรา คือวันวิสาขะ วันอาสาฬหะ และวันมาฆะ วันวิสาขะ มีการตรัสรู้จึงจัดเป็นวันพระพุทธรูป วันอาสาฬหะ ทรงแสดงพระธรรมจักร จึงจัดเป็นวันพระธรรม ส่วนวันมาฆบุชา มีการประชุมใหญ่ของพระสงฆ์ จึงจัดเป็นวันพระสงฆ์ ให้สังเกตความเหมือนกันของ **มข (ม + ข)** กับ **สข (ส + ข)** ท้ายคำทั้งสองมี **ข** เหมือนกัน

คำว่า **สังฆะ** นั้น ภาษาไทยใช้ว่าสงฆ์ หรือหมายถึงพระภิกษุสงฆ์ แต่แท้จริงคำเดิมว่าสังฆะ ในภาษาบาลีนั้น มีความหมายเพียงว่า หมวด หมู่ ประชุม กอง ตามการตั้งวิเคราะห์ว่า

สหุณนุเต นิพพิเสเสน ภายนุเต อวยวา ตสมินฺหิ สงฺโฆ (ส + หน คติย ในกาโร + อ ปัจจัย แปลง หน เป็น ฆ) “ที่รวบรวมอวัยวะทั้งหลายโดยไม่พิเศษกัน”

เมื่อมีการเกิดอุบัติขึ้นแห่งพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ก็ทรงนำคำว่า สังฆะ คำเดียวกันนี้แหละ แต่เอามาใช้ในความหมายพิเศษ โดยทางธรรม จะใช้เป็น**อริยสังฆะ** ส่วนทางวินัย ใช้เป็น**ภิกขุสังฆะ** สามารถตั้งวิเคราะห์ได้ว่า

สหฺนติ สมคฺคํ กมฺมํ สมฺปคฺจฺจติติ สฺโฆ (ส ในอรรถ สงฺคต ร่วมกัน + หน คติย ในกาโร + ร) “ยอมเข้าถึงซึ่งกรรม อันพร้อมเพรียงกัน เพราะเหตุนั้น ชื่อว่า สหฺ” -- อรรถนี้ใช้ได้ทั้งพระสมมติสงฆ์และพระอริยสงฆ์

สมฺมเทว กิเลสฺทเร หนฺติติ สฺโฆ (ส ในอรรถ สมฺมา ด้วยดี + หน หีสาย ในกาโร เปียดเปียน + ร) “ยอมฆ่า ซึ่งกิเลสอันเร่าร้อน ด้วยดี นั้นเทียว เพราะเหตุนั้น ชื่อว่า สหฺ” -- อรรถนี้ใช้สำหรับพระอริยสงฆ์

ในอรรถกถาพระวินัย ท่านได้ให้คำจำกัดความรวมไว้ว่า

ทิวฺจิสฺสสงฺฆาเตน สหฺโตติ สฺโฆ หน ที่มี สัมพหน้า ใช้ในอรรถ รวบรวม ในที่นี้ท่านให้ใช้เป็นกัมมสาธนะ จึงให้แปลว่า ‘ชื่อว่าสงฆ์ เพราะถูกรวบรวมมารวมกัน โดยมีทิวฺจิสฺสและศีลเสมอกัน’ อรรถนี้ ก็จะได้ทั้งอริยสงฆ์ และสมมติสงฆ์

พูดอีกอย่างหนึ่งได้ว่า

นัยพระวินัย : ภิกขุ (ทั้งที่ได้และยังไม่ได้บรรลุโลกุตตรธรรม) ร่วมกันตั้งแต่ สัรูปขึ้นไป

วิเคราะห์ว่า **สหฺนติ สมคฺคเคน กมฺมํ สมฺปคฺจฺจติติ** (ส + คมฺ คติยฺ ลง ร ปัจจัย **ลปที่สุตธาตฺ แปลง ค เป็น ฆ**) ‘ผู้เข้าถึงพร้อมซึ่ง (สังฆ) กรรม โดยมีจุดหมายร่วมกัน’ เรียกว่าสงฆ์ องค์ธรรมคือ มหากุศลจิต และ มหาภิกขุจิต ที่มีโอสเจตสิกเป็นประธาน

นัยพระสูตร : ท่านผู้ได้บรรลุโลกุตตรธรรมแม้องค์เดียว (ก็จัดเป็นอริยสงฆ์ได้)

วิเคราะห์ว่า **สฺ สฺฐจฺ จิเลสฺ หนฺติ เตน เตน มคฺคาสิเน มาเรติติ สฺโฆ** (ส + หน หีสาย แปลง หน เป็น ฆ) ‘ผู้ฆ่ากิเลสด้วยดี คือยังกิเลสให้ตายด้วยดาบคือมรรคนั้นๆ’ เรียกว่าสงฆ์ องค์ธรรมคือ มัคคฐานบุคคล ๔ และผลฐานบุคคล ๔

ความต่างกันระหว่าง สังฆะ กับ สังคะ

สงฺโฆ : กลุ่มชนทำกิจกรรมพร้อมเพรียงกัน ขอให้เทียบกับ

สงฺโค : การข้อง การเกี่ยวพัน การติดอยู่ เช่น สังสัคคะ - ความคลุกคลี ความระคน ความขัดข้อง

ดังนั้น การมารวมกลุ่มแบบ**สังฆะ** เพื่อทำกิจกรรมอย่างพร้อมเพรียงกัน ย่อมประเสริฐกว่าการมารวมกลุ่มกันแบบ**สังคะ** แบบคลุกคลี ระคน ขัดข้อง ซึ่งบ่อยครั้งอาจ

หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะมีการขัดแย้งกันอยู่เสมอๆ พระสงฆ์ในยุคปัจจุบันก็ควรจะระวังตัวเองไว้ด้วยว่า ได้รวมตัวกันแบบไหน ยังเป็นพระสงฆ์ รักษาพระธรรมวินัย สามัคคีพร้อมเพรียงกัน ทำกิจของสงฆ์อยู่ หรือได้เสื่อมกลายเป็น พระสงค์ ผู้ชอบคบคลุคคลีกันไปเสียแล้ว

ตรงนี้มีข้อสังเกตทางภาษาว่า ตามหลักไวยากรณ์การเขียนและการออกเสียงที่ถูกต้อง จะต่างกันหน่อยหนึ่ง สัทฺโฆ แปลว่า กลุ่มพระสงฆ์ จะใช้นิคคหิต์ ซึ่งจะออกเสียงขึ้นจมูก และก้องกว่า สงฺโฆ ซึ่งแปลว่า กลุ่มชนทั่วไป

อรรถของ มาฆ คัพท์

ถ้าคำว่า **มาฆ** นั้นมาจาก **มาน + ฆ**

มาน มาจาก วิมังสา แปลว่าไตร่ตรอง ในที่นี้ก็คือ ธัมมวิจย หรือปัญญานั่นเอง, **ฆ** มาจาก หน แปลว่ารวบรวม สามารถจะตั้งวิเคราะห์ได้ว่า

มาฆ วิมังสาย สันตติ มโฆ (มาณโว สกฺโก) ‘ผู้รวบรวมด้วยความไตร่ตรอง จึงเรียก มฆะ’ อรรถนี้จะหมายถึงมฆมาณพก็ได้ เพราะรวบรวมเพื่อนๆ ได้ รวมเป็น ๓๓ คน มาช่วยกันทำความดี ชำระทางไปสู่สวรรค์ หรือ ทำวสัฏกะที่มีอดีตชาติชื่อ มฆ (จึงมีฉายาว่า มฆวา) ก็สามารถใช้อรรถนี้ได้ด้วย

น่าสนใจที่ว่าทั้ง สัม และ มฆ ต่างก็ใช้ ฆ (ซึ่งมาจาก หน ที่แปลว่ารวบรวม) เหมือนกัน

สัม รวบรวมด้วยศีลและทิวฐิ ส่วน **มฆ** รวบรวมด้วยปัญญา (วิมังสา)

ดังนั้น **มาฆบูชา** จึงแปลอีกแบบได้ว่า ‘การบูชา ซึ่งการมาประชุมพร้อมกันด้วยปัญญา’

ซึ่งถ้าแปลแบบนี้ก็จะได้เห็นภาพการมาประชุมกันของเหล่าปราชญ์ พระอริยสาวก ที่เกิดขึ้นในสมัยของพระพุทธเจ้า เป็นการประชุมที่ประเสริฐที่สุด ที่สามารถเกิดขึ้นได้ในประวัติศาสตร์ของมวลมนุษยชาติ เพราะเป็นการเกิดขึ้น และส่งต่อๆ กัน ของแสงสว่างแห่งปัญญา กระจายไปทั่วดินแดนชมพูทวีป และได้แผ่ออกไปทั่วโลก ตราบจนถึงทุกวันนี้

หรือ **มฆ** อาจมาจาก **ม + ฆ**

มัม สมฺปยุตฺตมฺมสงฺฆาตัม ปริสํ สันตติ มโฆ

ผู้รวบรวมบริษัท กล่าวคือ สัมปยุตตธรรม

องค์ธรรม คือปัญญา ที่รวบรวมสัมปยุตตธรรม (โพธิปักขิยธรรม) ที่ประกอบเข้าในปัญญา (ม คือ บริษัท) หมายเหตุ การแปล มคัพท์ ว่าหมายถึง บริษัท นี้ เหมือนกับ คัพท์ มสกกุสาโร ที่มีวิเคราะห์ว่า โม จ สกฺโก จ มสกกุกา เต สรณฺติ คจฺจนฺติ เอตฺถ ก็ฟ้า-วเสนาติ มสกกุสาโร “ที่เป็นที่เที่ยวเล่นไปของทำวสัฏกะและบริษัท” เรียกว่า มล็กกสาระ (ก็คือ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั่นเอง)

อรรถอื่น ๆ ของ มาฆ ที่สามารถแปลได้

มหาย ปุณฺณจฺนุทฺตตาย ยุตฺโต มาโส มาโฆ

เดือนอันประกอบด้วยจันทร์เพ็ญฤกษ์มฆะ เรียก มาฆะ, (ลง ณ ปัจจัย จาก มฆ ก็กลายเป็น มาฆ)

มหายติ ปุชฺยตีติ มาโฆ, เรียกมาฆะเพราะชนบูชา

มหา ธาตุ ในอรรถบูชา ลง ณ ปัจจัย แปลง ห เป็น ฮ

มา มาตา วีย พรชานันํ หิตสุํ ฆรติ อาสิสตีติ มาโฆ

ผู้หวังประโยชน์สุขแก่ชนเหล่าอื่น เหมือนมารดา

(มา คือมารดา + ฆร อาสิสเน, กฺวิ. ฆร ธาตุ ในอรรถความหวัง)

มา มาตา วีย พรชเนสุ เมตฺตาวสุํ ฆรติ ปคฺฆรตีติ มาโฆ

ผู้หลังฝนคือเมตตาในชนเหล่าอื่น เหมือนมารดา

(มา คือมารดา + ฆร เสเก, กฺวิ. ฆร ธาตุ ในอรรถหลังรด)

มาฆาย มคฺคบุพฺพภาคปฏิปทาย ปฏิปฺตติปูชาติ มาฆปูชา

การปฏิบัติบูชา ด้วยปฏิปทาที่เป็นบุรพภาคของมรรค เรียก มาฆบูชา

สรุป ถ้าจะรวบรวมคำแปลที่เป็นไปได้ของมาฆบูชาให้ครอบคลุมทั้งหมด ก็จะได้ คำแปลประมาณว่า :

‘การมาประชุมกันของผู้มีปัญหาพิจารณาไตร่ตรอง ในวันพระจันทร์เต็มดวง ในฤดูหนาวเสวยฤกษ์มฆะ เพื่อระลึกถึงความรักที่ทะนุถนอมของแม่ผู้บริสุทธิ์ ที่หวังประโยชน์สุขต่อพุทธบริษัทสี่ และหลังฝนคือเมตตาในพุทธบริษัทนั้น โดยการ (ปฏิบัติ) บูชา ด้วยปฏิปทาอันเป็นบุรพภาคของมรรคเจริญรอยตามแบบของมฆมาณพ (ก่อนที่จะได้มาเป็นท้าวหมวาน) เพื่อทำจิตใจให้ผ่องใส สะอาดหมดจด เรียก มาฆบูชา’

ความสำคัญของมาฆบูชา

มาฆมาส ตรงกับดาวงอนไถ ปกติจะตกในวันเพ็ญเดือนกุมภาพันธ์ สู่ถึงอริยมรรค (อย่างที่เคยตั้งข้อสันนิษฐานว่า มฆ กับ มคฺค ออกเสียงใกล้เคียงกัน) เป็นเดือนที่มีการบูชา ชาวพุทธถือวันมาฆบูชาว่าเป็นวันพระสงฆ์ พระธรรมเสนาบดีสาวีรูปุตรบรรลุลหัตถมรรค และอรหัตตผลในวันนี้ หลังจากได้แม่ทัพธรรมแล้ว พระพุทธองค์ก็ทรงอาศัยการเกิดมี จตุรงคสันนิบาต มีพระอรหันตชีนาสพ ๑,๒๕๐ รูป มาประชุมพร้อมกันที่พระเวฬุวัน ประภาศตำราพิชัย (ธรรม) สงครามเสียเลย ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ ประกาศอุดมการณ์ - หลักการ - วิธีการ ในการเอาชนะมารและเสนา

และวันเพ็ญเดือนมาฆะเดียวกันนี้ ในอีก ๔๔ ปีต่อมา พญามารก็มาทูลอาราธนาให้พระพุทธองค์ปรินิพพาน พระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่าพุทธบริษัททั้งสี่มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะดำรงศาสนาพรหมจรรย์ให้ยืนยาวสืบไปได้เองแล้ว จึงทรงปลงพระชนมายุสังขารถือเป็นการส่งต่อภาระพระศาสนาจากพระพุทธองค์ท่าน มาสู่พวกเราชาวพุทธทุกๆ คน ในอีกหนึ่งปีถัดมาก็ยังเป็นวันที่เสร็จสิ้นการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๑ และในอีก ๑๐๐ ปีต่อมา ก็เป็นวันที่เสร็จสิ้นการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๒ อีกด้วย นอกจากนี้ในวันนี้อีกก็ได้สร้างเหตุปัจจัยเพื่อการสังคายนาครั้งที่ ๓ ที่ทำให้พระพุทธศาสนาได้เผยแพร่ออกจากชมพูทวีป แผ่ไปทั่วโลกด้วย พระศาสดาได้ฝากพระศาสนา คือพระธรรมวินัยนี้ไว้กับชาวพุทธทุกคนแล้ว จึงเป็นหน้าที่ของพวกเราที่จะศึกษาให้เข้าใจ

ตัวศัพท์มาฆบูชาเอง จะแปลให้เป็นการระลึกถึงมฆมาณพ ผู้เป็นตัวอย่างของบุคคลผู้ไม่ประมาทในการเจริญกุศลก็ยังได้

ในวันมาฆบูชานี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ มี ๓ คาถาครึ่ง

คาถาแรก บอกอุดมการณ์ของชาวพุทธ คือ **นิพพานัม พรหมม วิชิตุ พุทธา** ผู้รู้ทั้งหลายกล่าวว่านิพพานเป็นธรรมอันเยี่ยมที่สุด แต่ถ้ายังไม่ถึงนิพพานละ ก็ให้มันขยับไปก่อน **ขนฺติ พรหมํ ตโป ตีติกฺขา** ขันติคือความอดกลั้น เป็นธรรมเครื่องเผือกใจเสสอย่างยิ่ง

คาถาที่ ๒ บอกวิธีการของชาวพุทธ ๓ ข้อ คือ ไม่ทำบาป ทำกุศลให้ถึงพร้อม และชำระจิตของตนให้ขาวรอบ

คาถาที่ ๓ บอกหลักการของชาวพุทธ ๖ ข้อ คือ การไม่กล่าวร้ายใคร การไม่ทำร้ายใคร การมีความสำรวมในปาติโมกข์ทั้งหลาย การเป็นผู้รู้ประมาณในอาหาร การรู้จักที่นั่งที่นอนอันสงัด และการบำเพ็ญเพียรในอธิจิต

จาตุรงคสันนิบาต : การประชุมประกอบด้วยองค์สี่

องค์สี่นี้เป็นอะไรได้บ้าง ตามคัมภีร์ ปัญจสุทนี (อรรถกถาของมัชฌิมนิกาย) ระบุว่าการประชุมสาวกครั้งนั้นประกอบด้วย “องค์ประกอบอัศจรรย์ ๔ ประการ” คือ (๑) วันดังกล่าวตรงกับวันเพ็ญเดือน ๓ (๒) พระภิกษุทั้ง ๑,๒๕๐ องค์นั้น ได้มาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย (๓) ต่างก็เป็นพระอรหันต์ ทรงอภิญญา ๖ (๔) พระพุทธเจ้าทรงประทาน “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” ด้วยพระองค์เองทั้งสิ้น

ด้วยเหตุการณ์ประจวบกัน ๔ อย่าง จึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า **จาตุรงคสันนิบาต** (มาจากศัพท์บาฬี จาตุร + องค + สนฺนิบาต แปลว่า การประชุมอันประกอบด้วยองค์ ประกอบทั้งสี่ประการ)

เก้าเดือนที่ก้าวเดิน ด้วยองค์ ๔ หลายนัย

ที่จริงแล้ว เราสามารถหาองค์ประกอบสี่โดยนัยอื่นๆ ได้อีก ถ้าเราพิจารณาในช่วง ๙ เดือนแรกหลังการตรัสรู้ (ตั้งแต่เดือน ๖ วิสาขะ มาจนถึงเดือน ๓ มาฆะ) พระศาสนาก็ได้ก้าวเดินไปได้ไม่น้อยเลย นับเป็นครั้งแรกที่มีการรวมกันของวาระทั้งสี่ (เป็นครั้งแรกที่เปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่วาระทั้งสี่เท่าเทียมกัน ถ้าใครสามารถปฏิบัติตามพระธรรมวินัยได้ก็บวชเข้ามา เป็นหนึ่งในสมาชิกของสังฆะได้เท่าเทียมกัน)

มีการรวมกันของจักรสี่ ธรรมที่นำชีวิตไปสู่ความรุ่งเรืองดุจจักรทั้งสี่ จัดเป็น พหุการธรรมคือธรรมที่มีอุปการะมาก มี (๑) **ปฏิรูปเทสวาสะ** : อยู่ในถิ่นที่ดี (๒) **สัปปริสุสฺสยะ** : สมาคมสัตบุรุษ (๓) **อิตตสัมมาปณิธิ** : ตั้งตนไว้ชอบ (๔) **บุพเพกตปุญญตา** : ได้สั่งสมคุณงามความดีไว้

มีการรวมตัวของผู้มีภาวิตสี่ คือ **กายภาวิต - ศิลภาวิต - จิตภาวิต - ปัญญาภาวิต** แปลว่า มีกาย - ศิล - จิต - ปัญญา อันพัฒนาได้สมบูรณ์แล้ว

มีการรวมตัวของสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอันเลิศ ๔ อย่างคือ (๑) พระตถาคต อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า (๒) อริยมรรคมีองค์ ๘ (๓) วิราคธรรมคือนิพพาน และ (๔) สงฆ์สาวกของพระตถาคต

มีการรวมตัวของปัญญาวุฒิธรรมสี่ ธรรมเป็นเครื่องเจริญงอกงามของปัญญา (๑) **สัปปริสสังเสวะ** เสวนาสัตบุรุษ (๒) **สัทธัมมสนนะ** ฟังสัทธรรม (๓) **โยนิโสมนสิการ** ทำในใจโดยแยบคาย (๔) **ธัมมานุธัมมปฏิบัติ** ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

ที่นี้มาตุค้ำว่า ธัมมานุธัมมปฏิบัติกันบ้าง คำนี้มีความหมายอย่างไร

คำนี้มาจาก

ธัมมะ + ธนุธัมมะ + ปฏิปันโน แปลให้ตรงตามศัพท์บาฬีได้ว่า “**ปฏิบัติธรรมน้อย ค่อยตามธรรมใหญ่**”

ธรรมน้อยคืออะไร ? และธรรมใหญ่คืออะไร ?

นัยแรก

ธนุธัมมะ - ธรรมน้อย คือ สติปัญญาที่เน้นวิปัสสนามี ๓๓ บรรพ

ธัมมะ - ธรรมใหญ่ คือ โลกุตตรมรรค (๔)

สติปัฏฐาน ๓๓ บรรพ มีอะไรบ้าง

มหาสติปัฏฐานสูตร มีทั้งหมด ๔๔ บรรพ ในจำนวนบรรพทั้งหมดนั้นมี ๑๑ บรรพ ที่เป็นสมณะถึงขั้นอุปปนาได้ คืออานาปานบรรพ (สมณะเจือด้วยวิปัสสนา) ปฏิภูมณสิการบรรพ และนวลวิธิกาบรพ (แต่ตามมติพระมหาสิวะ จัดนวลวิธิกาเป็นอาที่นวนุปัสสนา) ส่วนบรรพที่เน้นวิปัสสนา (คือตั้งแต่อุปะจาระ) ในหมวดกายนุปัสสนา ๓ คืออิริยาบถบรรพ สัมปชัญญะบรรพ ธาตุมนสิการบรรพ หมวดเวทนानุปัสสนา ๙ บรรพ หมวดจิตตานุปัสสนา ๑๖ บรรพ และหมวดธัมมานุปัสสนาอีก ๕ บรรพ รวมทั้งหมดเป็น ๓๓ บรรพ

ส่วนบรรพที่เป็นอุปะจากรรณฐาน (เน้นวิปัสสนา) มี ๓๓ บรรพ พูดอีกอย่างได้ว่า กัมมัฏฐาน ๑๑ บรรพ (คือ อานาปานะ ทวัตติงสา นวลวิธิกา) สามารถเจริญสมณะได้ถึงขั้นอุปปนา

ส่วนกัมมัฏฐาน ๓๓ บรรพ (คือที่เหลือ) ถึงแค่อุปะจาระ (ก็ไปต่อด้วยวิปัสสนาได้) (เพราะอารมณข์ของกัมมัฏฐาน ๑๑ บรรพนั้นเป็นบัญญัติ แต่อารมณข์ของกัมมัฏฐาน ๓๓ บรรพนั้นเป็นปรมัตถ์)

นัยที่สอง

อุฐัมมะ - ธรรมน้อย คือ โลกียมรรค หรือ บุรพภาคของมรรค (๓๓)

ธัมมะ - ธรรมใหญ่ คือ โลกุตตรมรรค (๔)

โลกียมรรค ประกอบไปด้วยอะไรบ้าง คือ

บุพพภาคปฏิปทา ๗ (เนกขัมมะ อภัยปาทะ อาโลกะ อวิกเขปะ ธรรมวัตถานะ ญาณ ปราโมทย์) (ที่มา : ปฏิสัมภีทามรรค)

รวมสมาบัติ ๘ (รูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔) และ มหาวิปัสสนา ๑๘ * รวมทั้งหมดได้ ๓๓

* เรียกได้อีกชื่อว่า อนุปัสสนา มีดังนี้ อนิจจานุปัสสนา/ ทุกขานุปัสสนา/ อนัตตานุปัสสนา/ นิพพิทานุปัสสนา/ วิราคานุปัสสนา/ นิโรธานุปัสสนา/ ปฏินิสัคคานุปัสสนา/ ขยานุปัสสนา/ วยานุปัสสนา/ วิปริณามานุปัสสนา/ อนิมิตตานุปัสสนา/ อัปปณิหิตานุปัสสนา/ สุกญญตานุปัสสนา/ อธิปไตยญาณัมมวิปัสสนา/ ยถาภูตญาณทัสสนะ/ อาทีนวานุปัสสนา/ ปฏิสังขานุปัสสนา/ วิวัฏฏานุปัสสนา

ส่วนโลกุตตรมรรค ก็คือ โสดาปัตติมรรค สกคาทามิมรรค อนาคามิมรรค และ อรหัตตมรรค รวมเป็น ๔ เมื่อรวมเข้าด้วยกันทั้งหมด ธรรมานุธรรมปฏิปันโน จึงได้ตัวเลข ๓๗ ซึ่งเป็นตัวเลขของโพธิปักขิยธรรมนั่นเอง

ดังนั้น **มาฆบูชา** ก็คือ **การบูชา มคฺคภาวนานุบุพพปฏิปทา**

ปฏิปทาค่อยเป็นค่อยไป ตั้งแต่เริ่มต้นปฏิบัติไปจนจบเจริญมรรคได้ครบ หรือจาก โลกีย์มรรคเป็นโลกุตตรมรรคสมังคีได้นั่นเอง

มาตุคามหมายทางศัพท์ของ มัคคะ กันบ้าง

(ตามข้อสันนิษฐานที่ว่า มฆมาณพ ก็มาจาก มคฺคมาณพ นั่นเอง)

มชฺช สฺหุติโสธเน ความสะอาดหมดจดการชำระ ลง ณ ปัจจัย แปลง ชฺช เป็น คฺค

วิเคราะห์ว่า **ปถิเกหิ มชฺชชียเต นิตฺติณํ กรียเตติ มคฺโค** ที่ที่พวกคนเดินทางชำระทำให้สะอาด (เช่น กระทำการถอนหญ้า)

มคฺค คมเน การไป

วิเคราะห์ว่า **อิจฺฉิตฺตฺตฺถฺจํ อชฺชุกํ มคฺคติ อฺปคจฺฉติ** **เอเตนาติ มคฺโค** ทางเป็นเครื่องไปสู่ที่ต้องการได้โดยตรง

มํ สิวํ คจฺฉติ **เอเตนาติ มคฺโค** อูบายเครื่องดำเนิน ไปสู่พระนิพพาน

มคฺค อเนวสเน การแสวงหา

วิเคราะห์ว่า

นิพฺพานํ มคฺเคตีติ มคฺโค อูบายแสวงหาพระนิพพาน

นิพพานตฤเทหิ มคฺคิยตีติ มคฺโค อุบายอันบุคคลผู้ต้องการนิพพานต้องแสวงหา
มรฺ ปาณจาเค การฆ่า และ **คมฺ คติยํ** การไป

วิเคราะห์ว่า **กิเลส มาเรตีติ โม, คจฺจตีติ โค, โม จ โส โค จาติ มคฺโค** อุบาย
ที่ไปฆ่ากิเลส

สรุป กิเลส มาเรนฺโต นิพพานํ คจฺจตีติ มคฺโค ม มาจาก **มร แปลว่า ฆ่า (กิเลส)**
ส่วน ค มาจาก **คมฺ แปลว่า ไป (นิพพาน)** รวมเป็น **มคฺค** แปลว่า “ฆ่ากิเลสแล้วไป
นิพพาน”

คู่ตรงข้ามของ มฆ (มคฺค) ก็คือ มาร

ถ้าใครมีความรู้เรื่องตำนานเทพเจ้าสักหน่อย จะพบว่าเทพเจ้าเหล่านั้นมีพาหนะ
ประจำตนด้วยซึ่งจะต่างกันออกไป ยิ่งในสมัยที่นิยมการปั้นรูปเทพเจ้านั้น ตัวองค์เทพเอง
ก็มักจะมีรูปร่างคล้ายกันไปหมด เหตุหนึ่งที่มีพาหนะกำกับ ก็เพื่อให้ง่ายต่อการระบุ
ว่าเทพเจ้านี้เป็นเทพองค์ไหน เช่น พระพรหมขี่หงส์ พระนารายณ์ขี่ครุฑ พระศิวะขี่วัว
พระพิฆเนศขี่หนู พระอาทิตย์ขี่ราชสีห์ พระจันทร์ขี่ม้า พระพญหัสซังกว้าง พระพิรุณขี่นาค
 เป็นต้น

ในบรรดาพาหนะทั้งหมดนั้นสัตว์ที่ยิ่งใหญ่ และมีความสำคัญมากที่สุด (แม้พระราช
าก็จะทรงสัตว์นี้ในการรบด้วย) ก็คือ **ช้าง** ถ้าใครช่างสังเกตจะพบว่า เทพเจ้าที่ขี่ช้างมีอยู่เพียง
สององค์ องค์แรกคือพระอินทร์หรืออมฆวาน **ขี่ช้างเอราวัณ** กับองค์ที่สองคือพญามาร
ขี่ช้างคิริเมขละ ข้อแตกต่างที่เห็นได้ชัดคือ ช้างเอราวัณนั้นมีสามเศียร แต่ช้างคิริเมขละ
นั้นมีเพียงเศียรเดียว ตรงนี้ผู้เขียนสันนิษฐานว่า การขี่ช้างสามเศียร สื่อถึงการอยู่บนทาง
สายกลาง ส่วนการขี่ช้างเศียรเดียว สื่อถึงการอยู่บนทางของตนเอง หรือประกอบด้วย
มานะ คือความสำคัญตน

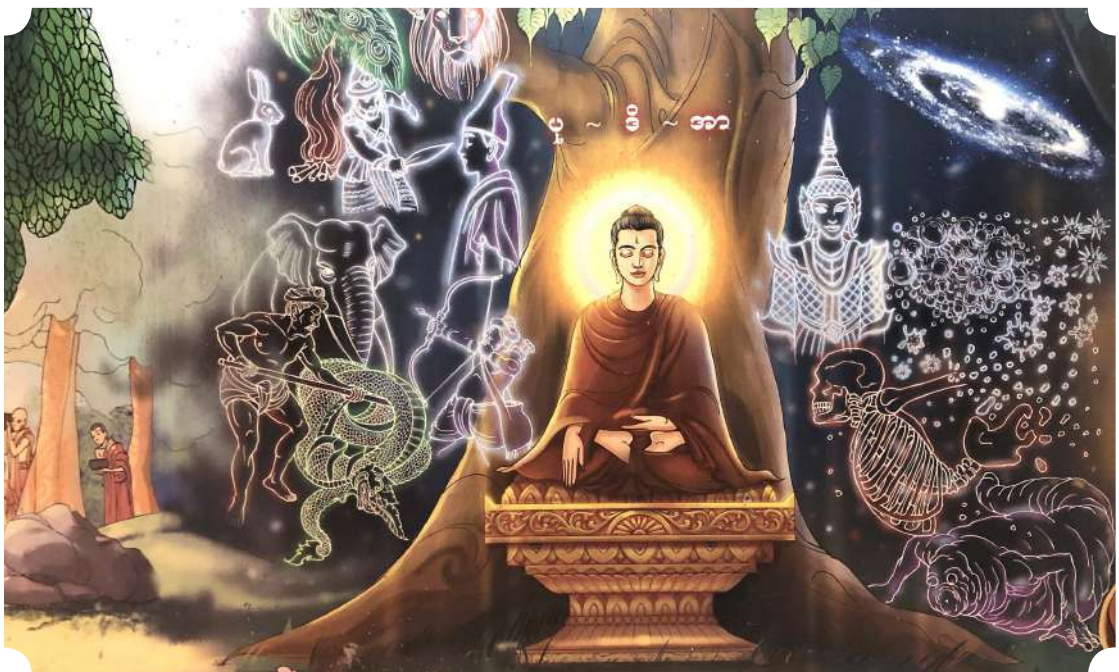
วิเคราะห์ศัพท์ **เอราวัณ** เคยได้กล่าวไว้แล้วในธรรมะ ๓๓ ตอนแรก มาดูวิเคราะห์
คิริเมขละ บ้าง อันนี้ก็ไม่มีแสดงไว้ที่ไหน เป็นการสันนิษฐานของผู้เขียนเอง จากการอ่าน
พระสูตร ว่างี้เวลาจะนำมาแสดงโดยละเอียดทีหลัง

สำหรับผู้เขียนแล้ว ชื่อแต่ละชื่อต้องมีความหมาย ไม่ใช่ชื่อเฉยๆ **คิริเมขละ** ในความ
เห็นของผู้เขียนเห็นว่า มาจาก **คิริ + เม + ชลฺ** คิริ แปลว่าภูเขา (ภาษาไทยใช้ คีรี) เม แปลว่า
ของฉัน (ภาษาอังกฤษใช้ my) ชลฺ แปลว่า ลานนวดข้าว (หมายถึงเอาสิ่งที่อยู่บนลานนวดข้าว
ซึ่งก็คือยวกลาปี ฟ่อนข้าวเหนียว หรือชั้นห่าที่เป็นกองๆ - ให้ดูรายละเอียดใน ยวกลาปี-
สูตร) สรุปคำแปลว่า การเห็นกองชั้นห่าที่ใหญ่เท่าภูเขานี้ว่า “เป็นของเรา” นี้แหละคือ
สิ่งที่พญามารชื่ออยู่อย่างแท้จริง คือแค่ชั้นห่า เท้าที่เกิดมาแล้วยึดเอาเป็นของตน ก็ยัง

ไม่พอ ยังแสวงหาอำนาจไปครอบครองชั้นฟ้าของคนอื่น รวมทั้งของโลกไปด้วย คือบทสรุปของความเป็นมาร คือความเป็นใหญ่ที่คอยควบคุม พยายามครอบครองทุกๆ อย่างในโลก อยากให้ทุกอย่างเป็นไปในอำนาจของตน สมกับชื่ออีกชื่อของมารคือ ปรณิหมิต-วสวัตติ “ยังสิ่งที่คนอื่นเนรมิตให้เป็นไปในอำนาจของตน” พญามารจึงครองความเป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นสูงสุด

มารแสวงหา “อำนาจ” สิ่งที่มากรกลัวที่สุด คือกลัวคนอื่นจะมาแบ่งเอาอำนาจไป ส่วนมมะแสวงหา “ญาณ” สิ่งที่มีพระดีใจที่สุด คือการคนอื่นจะมาแบ่งเอาญาณปัญญาไป พูดอีกอย่างได้ว่า ถ้าแสวงหาความเป็นใหญ่ก็เป็นพวกมาร ถ้าแสวงหาความเป็นญาณก็เป็นพวกมมะ พวกมารนั้นถือตัวว่าเป็นเจ้าของ จึงพยายามบังคับควบคุมให้อยู่ในอำนาจ มีความตระหนี่สมบัติ ไม่อยากให้คนอื่น ๆ มาใช้ร่วม แต่พวกมมะนั้นมิได้ถือตัวเป็นเจ้าของ จะทำดีชำระทางจนสะอาดแล้ว แม้ใครมายึดเอาก็ยินดีให้เขาไป ส่วนมมะก็พาพวกไปชำระที่อื่น ๆ ต่อไป จึงไม่สนใจอำนาจควบคุม แต่สนใจความรู้ที่จะมาพัฒนาชีวิตและสังคม สิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น ไม่ตระหนี่ แต่ชอบแบ่งปันให้คนอื่น ๆ เพื่อให้ได้ความรู้ไปพัฒนาชุมชนของตนเอง

มาตุศัพท์และความหมายกัน

มาร

กุสลธมฺเม มาเรตติติ มาริ ผู้ยังกุสลธรรมให้ตาย เรียกว่ามาร (มร ชาติ ในความหมายว่า ตาย ณ ปัจจัย, พฤทธิ อ เป็น อา)

สงฺกิลเสณิมิตฺตํ หุตฺวา คุณฺโณ มารเถติ วิพาทตีติ มารโ ผู้เป็นเครื่องหมายแห่งความเศร้าหมอง ยังคุณความดีให้ตาย เรียกว่า มาร

สรุปว่า กิเลสกำเป็นตัวมาร วัตถุกำเป็นปวงแห่งมาร

มาร ๕ คือ กิเลสมาร ชันธมาร อภิสังขารมาร มัจจุมาร เทวปุตตมาร

ไวพจน์ของมารก็มี ๕ คือ **ปาปิมา** (ผู้มีบาป), **นมุจิ** (ไม่ปล่อย), **กณฺห** (ดำ ฝ่ายเสื่อม), **อนุตก** (ผู้ทำที่สุด) และ **ปมตฺตพฺนฺธุ** (เผ่าพันธุ์ของผู้ประมาท) จับคู่ได้ดังนี้

กิเลสมาร = ปาปิมา (ผู้มีบาป) บาปก็คือกิเลส เครื่องเศร้าหมองนั่นเอง

ชันธมาร = นมุจิ (ไม่ปล่อย) ไม่ปล่อยอะไร ? ก็ไม่ยอมปล่อย อุปาทานขันธทั้งห้านี้เอง ขันธห้านี้ แท้จริงแล้วเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวทุกขนั้นเอง ใครไม่รู้คนนั้นก็ยึดไว้

อภิสังขารมาร = กณฺห (ดำ ฝ่ายเสื่อม) อภิสังขารแปลว่าปรุง คือปรุงไปในทางที่เสื่อมลง

มัจจุมาร = อนุตก (ผู้ทำที่สุด) ทำให้ตายก็หมดโอกาสทำความดีอีกต่อไป

เทวปุตตมาร = ปมตฺตพฺนฺธุ (เผ่าพันธุ์ของผู้ประมาท) เทพบุตรมาร คือบุคคลผู้สืบเผ่าพันธุ์แห่งความประมาท - ซึ่งจะตรงข้ามกับชาวพุทธที่ทำตามปัจฉิมวาจาของพระพุทธเจ้าที่ว่า จงยังกุศลทั้งหลายให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท **อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ** ถ้าเราทำตามได้ ก็จะเป็นบุคคลผู้สืบเผ่าพันธุ์แห่งความไม่ประมาท (อปฺปมตฺตพฺนฺธุ) หรือเป็นศากยบุตร เป็นเผ่าพันธุ์ของพระพุทธเจ้านั่นเอง ซึ่งมฆมาณพก็เป็นต้นแบบหนึ่งของผู้แสดงความไม่ประมาทให้เห็น โดยการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์อย่างไม่ทอดยอ ตรงนี้จะได้ชัด ตามที่หลวงปู่ชาเคยสอนไว้ว่า การปล่อยวางนั้นเป็นการปล่อยวางในการกระทำ ไม่ใช่ปล่อยทิ้งปล่อยขว้างหน้าที่ แต่ในขณะที่ทำหน้าที่นั้นแหละ ให้ปล่อยวางขันธห้า ที่หลงยึดไว้ว่าเป็นของตน

ถ้าเต็มความรู้พื้นฐานทางบาฬีสักหน่อย ศัพท์ที่มี การิตปัจจัย อยู่ภายใน แปลว่า ยัง....ให้

มร (มร ธาตุ ในความตาย) มาร ยัง...ให้ตาย

มฆ (มฆฺช ธาตุ ในความสะอาด) มาฆ ยัง...ให้สะอาดหมดจด

ชำระจิตของตนให้สะอาดหมดจด พระพุทธพจน์บาฬี ว่า **สจิตฺตปริโยทปนํ** อรรถกถาแก้ว่า **ปฺยวเจติ นีวรเณติ อุตฺตโน จิตฺตสฺส โวทาบณํ** (ส มาจาก สก แปลว่าของตน จิตฺต คือ จิต ปริ คือ รอบ โยทปนํ มาจาก โวทาบณํ) ฎีกาแก้คำโวทาบณํ ว่าคือ **ปภัสสรภาวกรรม** กระทำความเป็นปภัสสร และ **สพฺพโส ปริโสณํ** ชำระให้บริสุทธิ์โดยประการทั้งปวง

**สี่สัณเฑาะว์ สัพพปาป ปหาย โลกียะโลกุตตราหิ สมถวิปัสสนาหิ กุสลั สมุปา-
เทตฺวา อรหตฺตผลเณ จิตฺตํ ปรีโยทเปตพฺพํ** ละบาปทั้งหมดด้วยศีลสังวร ยังกุศลให้
ถึงพร้อมด้วยสมถวิปัสสนาที่เป็นโลกียะและโลกุตตระ ชำระจิตของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส
ด้วยอรหัตตผล

ดังนั้น คาถาโอวาทปาติโมกข์ ที่เราได้ยินบ่อยๆ จึงมีองค์ธรรมดังนี้

๑) **ไม่ทำบาป** = ศีลสังวร คือ การไม่ทำอกุศลจิต ๑๒ ดวง ให้เกิดขึ้น หรือ คือ
วิรตีเจตสิกในจิต ๑๒ ดวง (มหากุศลจิต ๘ มรรคจิต ๔)

๒) **ทำกุศลให้ถึงพร้อม** = สมถวิปัสสนาที่เป็นโลกียะและโลกุตตระ คือ กุศลทั้งหมด
๒๑ ดวง

๓) **ทำจิตของตนให้ผ่องใส** = อรหัตตผล

รวม ๑) กับ ๒) จะได้โลกียะและโลกุตตรมรรค อันมีองค์ธรรมทั้งหมด ๓๓ เพื่อนำ
ไปสู่ผลวิบาก ๓) คือ อรหัตตผล ซึ่งเป็นจิตอันสูงสุดที่ทำให้ออกจากวัฏฏสงสารได้นั่นเอง

สรุปว่า

มารบุชา บุชาความเศร้าหมอง

มาฆบุชา บุชาความสะอาดผ่องใส

มารก็คือ กามเทพ (เทพแห่งกามสูงสุดที่อยู่บนสวรรค์ชั้นสูงสุด)

มารบุชา ก็คือบุชากามตัณหา (มาพ้องกับวันวาเลนไทน์ วันแห่งความรัก ที่ผู้คน
บูชากันในปัจจุบัน ?) ถ้าเป็นความรักแบบชายหญิง ก็ยังประกอบไปด้วยความเศร้าหมอง
กลายเป็นค่านิยมวิปริต ที่หนุ่มสาวมาเสียตัวในวันวาเลนไทน์ อันถือกันว่าเป็น “วันแห่ง
ความรัก” นี้

มาฆบุชา คือบุชาความสะอาดบริสุทธิ์ผ่องใส ถ้าจะเป็นความรัก ก็คือความรักที่
บริสุทธิ์ของแม่ที่มีต่อลูก หรือของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีต่อสัตว์โลก

เมื่อเราบูชาสิ่งใด ใจเราจะโน้มไปทางนั้น ฉะนั้น พึงเลือกสิ่งที่เราบูชาให้ดี

มฆมาณพ มัคคภาวนา และมาฆบุชา

มฆ : มาณพ คือ บุคคล ในที่นี้คือ พระ (อนุ) พุทธ

มคค : ภาวนา คือ การเจริญ ในที่นี้ คือ พระธรรม

มาฆ : บุชา คือ การบูชาทั้งส่วนของ **อามิสบูชา** เน้นที่ทานของญาติโยม และ
ปฏิบัติบูชา เน้นที่ศีลของพระสงฆ์ ก็ครบพระพุทธ พระธรรม และพระอริยสงฆ์ รวมได้
ครบองค์พระรัตนตรัย เป็นพระรัตนตรัยหลังจากที่พระบรมศาสดาของพวกเขา

ปริณิพพาน ละสังขารไป ท่านได้ฝากไว้เป็นบทเรียน เป็นเรื่องราวที่สืบต่อๆ กันมาของ มฆมาณพ เป็นแผนที่ที่สำคัญสำหรับแนวการปฏิบัติทั้งหมด ฟังเอาสนุกก็ได้ ฟังเอาเพื่อ ทำบุญแล้วหวังได้ผลของบุญโดยไปเกิดในนั้นก็ได้ หรือฟังเพื่อภาวนาปฏิบัติก็ยิ่งดีเยี่ยม

บทสรุปของ มหะ นี้ จึง เชื่อม **สคฺค** กับ **มคฺค** ได้พอดี ตามปกติในนั้น คนเราจะต้องการ สคฺค สวรรค์ เพื่อเสพสุข แต่ มหะ เปลี่ยนจากการหวังผลในการเสพสุขในสวรรค์ในอนาคต มาเป็นการสร้างเหตุในปัจจุบัน คือสร้าง**มคฺค** ทาง และผลคือการพ้นทุกข์ (นิพพาน) โดย นัยนี้ สุขจึงเป็นเพียงผลพลอยได้ของการพ้นทุกข์ ไม่ใช่เป้าหมาย หลายคนอาจจะคิดว่า สวรรค์น่าเบื่อ นรกน่าตื่นเต้น คนส่วนใหญ่จึงมักสมัครใจไปแออัดกันอยู่ในนรก มากกว่าที่จะฝึกฝนความเคยชินของกิเลสตัณหา ให้เรามีโอกาสสัมผัสความสุขสงบ บนที่ว่างโล่ง ในสวรรค์กันเสียบ้าง

ความเข้าใจเรื่องความหมายของธรรมะ ๓๓ หรือตัวเลขแห่งสวรรค์ ในแง่มุมต่างๆ ที่เป็นมาในอดีตนั้น จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เราจินตนาการไปถึงสวรรค์ในอนาคตได้ **เพราะถึงที่สุดแล้ว ไม่ใช่ต้องรอในสวรรค์หรือรอ ที่จะมีความสุข แต่ในความสุข ต่างหาก ที่มีสวรรค์**

ก็ถือว่าผู้เขียนจบหน้าที่ที่ได้พาท่านผู้อ่าน ผ่านจาก **สวรรค์เทพ** มาสู่ **สวรรค์ทำ /ธรรม** แล้วและหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เรื่องของมฆมาณพ และการวิเคราะห์โดยละเอียด เหล่านี้ จะเป็นแรงบันดาลใจให้ทุกท่าน **ทำสวรรค์** ให้เกิดขึ้นที่นี้ เดียวนี้ได้ โดยไม่ต้องรอ ให้ถึงเวลาเข้าเมรุเผา แต่ให้ถึง **เขาสุเมรุที่กลางใจ**ของพวกเราทุกคน ได้ทุกที่ ทุกเวลา ถ้าเข้าใจมัชฌิมาปฏิปทา ทำการเจริญมคฺคภาวนา ด้วยวิธีแห่งมหะ เพื่อให้วันมาฆบูชา ได้เป็นวันแห่งความรักได้อย่างแท้จริง

และก็ไม่มีอะไร ที่จะสื่อถึงความรักอันบริสุทธิ์ที่พระศาสดาได้ฝากไว้ให้เรา ได้ดี ไปกว่าสิ่งที่เป็นพระธรรมวินัย อันเป็นคำสั่งสอนที่สมบูรณ์แบบที่สุด และสถาบันสงฆ์ที่ได้ สืบต่อลมหายใจของธรรมวินัยนั้น ไว้ให้กับพวกเราทุกคนจวบจนถึงทุกวันนี้ สมดังที่ได้มี พระพุทธพจน์ว่า **“ข้อนี้เป็นอย่างนั้น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด ได้มีแล้วในอดีตกาล แม้พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นก็ทรงให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบเป็นอย่างยิ่งได้เพียงเท่านี้ เหมือนเราให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบในบัดนี้ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด จักมีในอนาคตกาล แม้พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นก็จักทรงให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบเป็น อย่างยิ่งได้เพียงเท่านี้ เหมือนเราให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบในบัดนี้”** เนื่องในวันมาฆบูชาหรือ วันพระสงฆ์นี้ เราจึงได้มาร่วมกันน้อมระลึกถึงคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสงฆ์เป็นตัวแทนของพระศาสดา ที่สืบทอดพระดำรัสของพระพุทธองค์ให้ กึกก้องกังวาลอยู่ในใจของชาวพุทธเรื่อยมา ใช้เป็นหลักยึดถือในการดำรงชีวิต ทำชีวิต

ให้ประเสริฐด้วยการเข้าถึงอริยสัจอันประเสริฐ เป็นพยานความรักของพระพุทธองค์ ที่ได้เพียรสร้างบารมีมาสื่อสารไขแสนมหาภัย ให้พวกเราได้เห็นหนทางแห่งการพ้นทุกข์อันเป็นอมตธรรมนิรันดร์ ถึงเวลาแล้วหรือยัง ที่พวกเราจะเข้าสู่หนทางแห่งความไม่ประมาทนี้ ตามพระดำรัสสุดท้ายของพระพุทธองค์ ที่ทรงฝากเอาไว้แก่พวกเราทุกคนว่า

“อามนุตยามิ โว ภิกขเว ปฏิเวทยามิ โว ภิกขเว

ขวยชมมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ”

“ภิกษุ เราขอเตือนเธอทั้งหลาย สังขารทั้งหลาย มีความสิ้นไปเสื่อมไปเป็นธรรมดา พวกเธอจงยังประโยชน์ให้สำเร็จ ด้วยความไม่ประมาทเถิด”

ต่อจากนี้แล้ว ก็มีได้มีพระดำรัสอะไรอีกเลย จนเสด็จดับขันธปรินิพพาน

ที่น่าอัศจรรย์ก็คือ ลองนับพยางค์ในพระคาถาสุดท้ายดูซิว่า ได้เท่าไร.... พระคาถานี้มี ๓๗ พยางค์พอดีใช้ใหม่ เอาละตอนนี้ลองมานับพยางค์ในคำแปลภาษาไทยดูบ้าง..... ได้เท่าไร ก็ได้ ๓๗ พยางค์พอดีอีกเหมือนกันใช้ใหม่ หมายความว่าอะไร หมายความว่าพระพุทธองค์ ทรงฝากพระธรรมไว้ตะนะ คือธรรมะ ๓๗ (มีโพธิปักขิยธรรม ๓๗ เป็นต้น) ไว้เป็นมรดกแก่พวกเราทุกคน ด้วยพระคาถาสุดท้ายนี้

ดังนั้น **ธรรมะ ๓๓** ทั้ง ๔ ตอน ที่เริ่มด้วยคาถา ๓๓ คำที่พระพุทธองค์ทรงตรัสที่มาของ พระอินทร์เรื่องความไม่ประมาท ก็มาบรรจบลงที่**ธรรมะ ๓๗** ปัจฉิมคาถา ๓๗ คำที่พระพุทธองค์ทรงฝากพวกเราชาวพุทธไว้ ก่อนดับขันธปรินิพพาน ทั้งสองคาถา ต่างก็รวมลงในความไม่ประมาทเหมือนกันทั้งหมด จบลงตรงพระรัตนตรัย ที่หลอมรวมเข้าเป็นหนึ่งเดียวกับใจของผู้ไม่ประมาทนั้น ด้วยประการฉะนี้แล

ทางเดิน ทางเดียว

ไม่ประมาท มาร่วมสร้าง ทางสายเอก
สร้างสวรรค์ ขึ้นบนดิน บนถิ่นไท

มาพะเลข สามสิบสาม งามฟ่องใส
สามสิบเจ็ด รัตนตรัย ใจถึงธรรม ฯ

มฆสตรึ ไม่มีข้างหรือ

มฆสตรี ไม่มีบ้างหรือ

ผู้หญิงหลายคนรู้สึกน้อยใจที่ทำไมมีแต่เรื่องราวของมฆมาณพ ไม่เห็นมีตัวอย่างเรื่องราวของมฆสตรีบ้าง ผู้เขียนเลยพยายามไปค้นในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ดูสิว่ามีสตรีกลุ่มไหนที่มีจำนวน ๓๓ คนที่ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์บ้างไหม ก็ไปพบเรื่องนี้อาจจะพอนำมาเป็นตัวอย่างได้ นั่นคือเรื่องนางมัลลิกา ภรรยาพันธุลเสนาบดี นางมีลูกชายถึง ๓๒ คน มีลูกสะใภ้อีก ๓๒ คน สามีและลูกๆ ของนางได้สิ้นชีวิตไปก่อน จึงเหลือแต่เพียงนางกับลูกสะใภ้ รวมเป็น ๓๓ คน นางเป็นตัวอย่างของผู้ที่ไม่ประมาทชั้นเยี่ยม จึงได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มาศึกษาประวัติของนางดู

ในคาถาธรรมบท คาถาที่ ๓ ปุพพวรรค พระพุทธเจ้าได้ตรัสพระคาถาว่า

ปุพฺพณินิ เหว ปจฺฉินนฺตํ

พฺยาสตฺตมณฺสํ นรํ

สุตฺตํ คามํ มโหโฆว

มจฺจุ อาทาย คจฺจตฺตีติฯ

มัจจุ ย่อมนำพานรชน ผู้มีใจข้องในอารมณ์ต่างๆ ผู้เลือกเก็บดอกไม้ไม่อยู่
เที่ยวไป เหมือนห้วงน้ำใหญ่พัดพาชาวบ้าน อันหลับแล้วไปฉะนั้น

ในอรรถกถาท่านได้อธิบายว่า ดอกไม้ในที่นี้หมายถึงกามคุณทั้งห้า ส่วนการเลือกเก็บดอกไม้อยู่ ก็คือยังประมาทอยู่ แล้วขยายความ โดยยกเรื่องพระวิชฌูทกะมาแสดงไว้เป็นตัวอย่าง โดยมีเรื่องของนางมัลลิกาพ่วงติดมาด้วยดังนี้

นางมัลลิกา เป็นพระธิดาของกษัตริย์องค์หนึ่งในแคว้นมัลละ ซึ่งภายหลังได้สมรสกับพันธุลเสนาบดี (นางมัลลิกาคนนี้ เป็นคนละคนกันกับพระนางมัลลิกาที่เป็นมเหสีของพระเจ้าปเสนทิโกศล)

พันธุลเสนาบดี เป็นโอรสของเจ้ามัลละแห่งเมืองกุสินารา เป็นศิษย์ศึกษาศิลปวิทยา ร่วมสำนักกับปเสนทิกุมารแห่งแคว้นโกศล และเมื่อศึกษาจบได้กลับไปยังกุสินารานคร และได้แสดงศิลปวิทยาที่ได้ศึกษามาให้เหล่ามัลลิกษัตริย์ชม แต่ถูกเจ้ามัลละบางพวกแกล้ง ด้วยความน้อยใจพันธุละจึงหนีไปพึ่งปเสนทิกุมาร ซึ่งต่อมาเมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลได้ครองราชย์ ก็ได้ทรงสถาปนาพันธุละไว้ในตำแหน่งเสนาบดี พันธุละรับราชการสนองงานในรัชกาลของพระเจ้าปเสนทิโกศลด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ต่อมาได้สมรสกับนางมัลลิกา แต่หลังจากแต่งงานเป็นเวลานานก็ยังไม่มียบุตร เขาคิดว่านางเป็นหมัน (ตามความเชื่อสมัยนั้น ถือว่าสตรีที่ไม่สามารถมีบุตรได้จะทำให้สามีเป็นคนอาภัพ จำต้องถูกส่งตัวกลับตระกูลเดิม แล้วหาสตรีใหม่) จึงเตรียมตัวจะส่งนางกลับตระกูลของตน แต่ก่อนที่นางมัลลิกาจะกลับ ได้เดินทางไปถวายบังคมลาพระพุทธรูปเจ้าที่พระเชตวัน พระพุทธรูปองค์จึงตรัสถามว่า เธอจะไปไหน พระนางจึงกราบทูลว่า จะกลับไปยังเมืองมาตุภูมิ เพราะไม่สามารถให้กำเนิดบุตรแก่สามีได้ พระพุทธรูปองค์ตรัสว่า อย่าด่วนกลับไปเลย นางมัลลิกาคิดว่า พระพุทธรูปเจ้าทรงเป็นผู้รู้ เห็นที่เราคงจะมีบุตรแน่ๆ พระองค์จึงตรัสถามอย่างนี้ พระนางดีใจเป็นล้นพ้น และรีบเดินทางกลับบ้านทันที

อยู่มาไม่นาน พระนางก็แพ้ท้อง อยากกลางอาบและดื่มน้ำในสระโบกขรณี อันเป็นสระน้ำมงคลที่หวงแหนของพระเจ้าลิจจวี เมืองไพศาลี สระนี้ได้รับการอารักขาเป็นอย่างดี พันธุละจึงอุ้มภริยาขึ้นรถถือธนูคู่ชีพ มุ่งหน้าไปยังเมืองไพศาลี เมื่อถึงแล้ว ก็มุ่งตรงไปยังสระโบกขรณี และใช้แส้วหยาดไหลเหล่าทหารที่อารักขาสระน้ำจนแตกกระจายให้ภริยาลงอบน้ำ ดื่มน้ำ แล้วขึ้นรถห้อยตะปิงกลับ

พวกเจ้าลิจจวีเมื่อทราบว่ามีผู้บุกรุกก็ออกติดตาม มหาลิจจวีสหยาพร้อมสำนักของพันธุละ ซึ่งบัดนี้ตาบอดทั้งสองข้าง และเป็นอาจารย์ของลิจจวีราชกุมารทั้งหลาย ได้ยินเสียงตีเท้าม้าและล้อรถวิ่งผ่านไป รู้ทันทีว่าเป็นพันธุลเสนาบดีผู้เกรียงไกร จึงร้องห้ามพวกลิจจวีไม่ให้ตามไป เพราะจะเป็นอันตรายแก่ชีวิต แต่พวกเจ้าลิจจวีไม่เชื่อฟัง พันธุละบอกภริยาว่า ถ้าวรณที่ตามมาปรากฏเป็นแนวเดียวกันเมื่อไรให้บอก และเมื่อนางมัลลิกาเห็นว่ารถได้เรียงแถวเป็นแนวเดียวกันแล้วจึงบอกสามี พันธุละจึงโค้งคันศร ปล่อยธนูไปด้วย

ความแรง ลูกธนูออกจากแฉ่งด้วยความเร็ว เจาะเกราะทะลุหัวใจของมัลลิกษัตริย์ ๕๐๐ คน พร้อมกันล้มลงสิ้นชีวิตหมดสิ้น

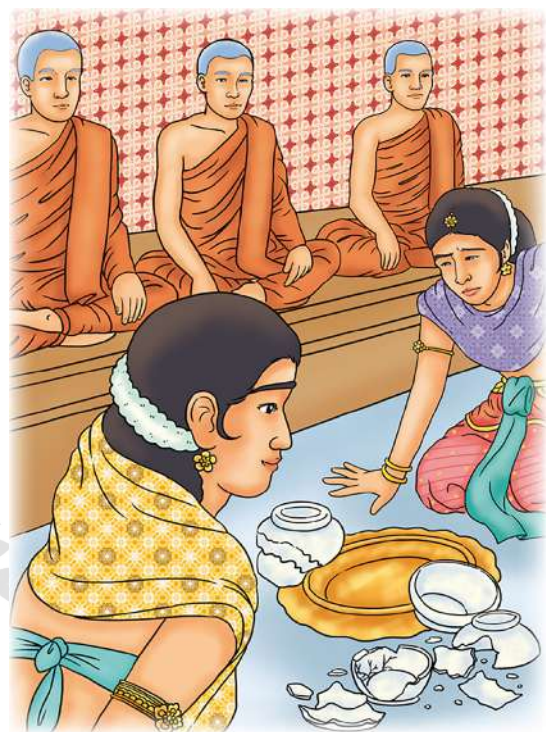
ต่อมานางมัลลิกาที่คลอดบุตรชายแฝด ๑๖ ครั้ง ครั้งละ ๒ คน บุตรทั้งหมดเจริญเติบโตเต็มวัยแล้วได้เรียนศิลปวิทยาสำเร็จกันจนหมด แต่ละคนก็มีบุรุษบริวารนับพันคน อยู่มาวันหนึ่ง พันธูลเสนาบดี ได้ทราบข่าวพวกอำมาตย์ผู้วินิจฉัยคดี วินิจฉัยคดีด้วยความไม่ยุติธรรมแก่เจ้าทุกข์ จึงวินิจฉัยเสียเอง ทำให้ประชาชนได้รับความยุติธรรม เรื่องรู้ไปถึงพระกรรมของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์จึงทรงมอบหน้าที่วินิจฉัยคดีแก่พันธูละอีกตำแหน่งหนึ่ง

พวกอำมาตย์ที่ถูกปลดยศ ไม่พอใจ จึงยุยงต่อพระเจ้าปเสนทิโกศลว่าพันธูละติดอกบฏ แล้วแนะนำให้พระเจ้าปเสนทิโกศลออกอุบาย ส่งพันธูละไปปราบโจรที่ชายแดน และส่งทหารไปดักฆ่าพันธูละพร้อมกับบุตรชาย ๓๒ คน จนสิ้นชีวิตหมดสิ้น

วันที่พันธูละและบุตรทั้งหมดถูกฆ่า นางมัลลิกานิมนต์พระอัครสาวกทั้งสองคือ พระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะ พร้อมภิกษุ ๕๐๐ รูปไปฉันภัตตาหารที่บ้าน เช้าวันนั้นมีคนนำจดหมายมาแจ้งว่า สามีและบุตรของพระนางถูกโจรฆ่าตายหมดสิ้น นางมัลลิกาก็ยังคงอ้างศาลพระอัครสาวกโดยสงบ พอตีหนึ่งรับใช้นางหนึ่งทำถาดเนยใสพลัดตก พระสารีบุตรจึงกล่าวเตือนสติ มิให้นางเสียใจว่า **“เภทนธมฺมํ ภินฺนํ น จินฺตเตตพฺพํ สิ่งของที่แตกสลายได้เป็นเรื่องธรรมดา ได้แตกไปแล้ว เธออย่าคิดเสียใจเลย”**

นางจึงนำจดหมายออกจากชายพกและเรียนต่อพระเถระว่า **“เมื่อเช้านี้ ดิฉันได้ข่าวว่า สามีและบุตรชายทั้ง ๓๒ คนได้ตายเสียแล้วยังไม่คิดอะไรเลย เพียงแค่ถาดเนยใสแตกจะคิดอะไรเล่า พระคุณเจ้า”** เมื่อพระสารีบุตรพร้อมด้วยพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว ได้กล่าวอนุโมทนาแก่พระนางมัลลิกาว่า

**อนิมิตฺตมนถฺวาทํ มจฺจาน อิท ชีวิตํ
กสิรญฺจ ปริตฺตญฺจ ตถฺยํ ทุกฺเขน สํยุตฺตนฺตฺยํ
“ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ไม่มีเครื่อง-
หมายบอกให้รู้ว่า อนาคตข้างหน้าจะเป็นอย่างไร
ไม่มีใครรู้ได้ ชีวิตทั้งลำบาก ทั้งอายุสั้น เต็มไปด้วย
ความทุกข์”**

นางมัลลิกาเรียกสะใภ้ทั้ง ๓๒ คน มาให้โอวาทว่า “สามีของพวกเธอไม่มีความผิด แต่ได้รับผลกระทบที่ทำได้แต่ปางก่อน พวกเธออย่าได้เศร้าโศกไปเลย” บุรุษที่พระเจ้าปเสนทิโกศลส่งคนมาสอดแนม ได้นำข้อความที่นางมัลลิกาสอนแก่สะใภ้ ไปกราบทูลให้พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงทราบ พระองค์ทรงสลดพระทัยที่หลงเชื่อคนผิด ทำให้พันธูละเพื่อนผู้ซื่อสัตย์พร้อมบุตรต้องเสียชีวิต จึงได้ลงโทษประหารพวกอำมาตย์ที่ทูลความเท็จ และเสด็จไปขอโทษกับนางมัลลิกาพร้อมลูกสะใภ้ด้วยพระองค์เอง นางไม่ได้ถือโทษโกรธอะไร แต่ได้ขอพระราชทานุญาตกลับไปยังเมืองมาตุภูมิพร้อมกับลูกสะใภ้ทั้งหมด พระองค์ก็ทรงอนุญาต และขอแก้ตัวด้วยการรับที่ฆกาารายนะ ผู้เป็นหลานชายของพันธูละเป็นอำมาตย์ หลังจากที่นางมัลลิกาพร้อมกับสะใภ้ทั้ง ๓๒ คน ได้กลับไปยังเมืองมาตุภูมิแล้ว พวกนางก็ไม่ได้ปรากฏตัวอีกเลย

จากเรื่องนี้ก็จะเห็นได้ว่า นางมัลลิกาเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องของความไม่ประมาท นางเป็นภรรยาที่ดี เป็นสาวิกาที่ดี จะทำอะไร ก็นึกถึงพระก่อน เข้าใจโลกและชีวิตดี นางเป็นผู้มีความอดทน และมีใจกว้าง ไม่คิดเคียดแค้น ให้อภัย มั่นใจในเรื่องกฎแห่งกรรม ทั้งยังสั่งสอนผู้อื่นให้เป็นเช่นเดียวกันอีกด้วย

หลังจากพระพุทธเจ้าทรงดับขันธปรินิพพานที่เมืองกุสินารา แคว้นมัลละ พวกมัลล-กษัตริย์แห่งเมืองกุสินารา ได้อัญเชิญพระพุทธสรีระไปถวายพระเพลิง ณ มกุฏพันธนเจดีย์ โดยนำขบวนเคลื่อนที่จากทิศเหนือ ไปยังทิศตะวันออกของเมืองกุสินารา ระหว่างทางที่ขบวนเคลื่อนที่ นางมัลลิกาได้ขอให้ขบวนหยุด แล้วนำมหาลาดาปสาธน์ อันเป็นเครื่องประดับของนาง มาถวายแก่พระพุทธสรีระ จนพระพุทธสรีระเปล่งแสงประกายอย่างน่าอัศจรรย์

ในวันปลายชีวิต นางดำรงชั้นธัญญะอยู่พอสมควรแก่กาล ก็ทำกาละไป ในอรรถกถา-ปาริชาติตถวรรค มัลลิกาวิมาน กล่าวไว้ว่า หลังจากนางมัลลิกาตายแล้ว ได้ไปบังเกิดเป็นเทพธิดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานประดับไปด้วยสีเหลี่ยมทองอร่ามงดงาม

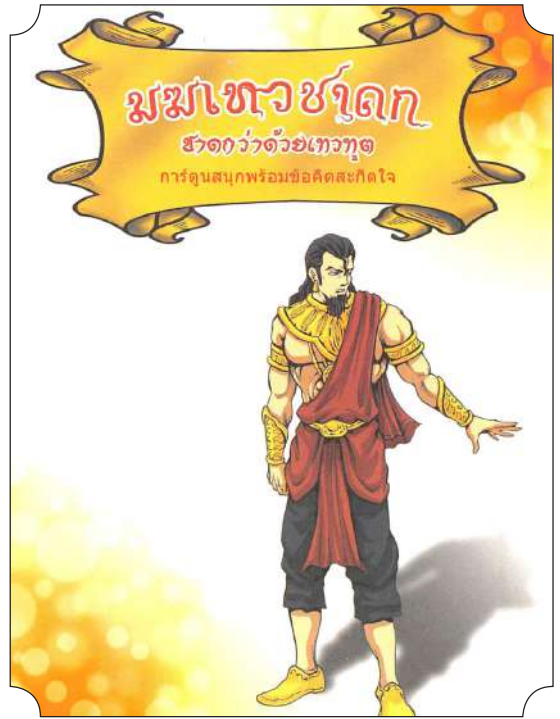
ดังนั้นถ้าเรื่องของมฆมาณพและพวกกรรม ๓๓ คน จะเป็นตัวอย่าง ในความไม่ประมาท ในวัดตบถ ๗ ประการเป็นต้น เพื่อไปเกิดในสวรรค์ เรื่องของนางมัลลิกาและลูกสะใภ้รวม ๓๓ คนนี้ ก็น่าจะเป็นตัวอย่างที่ดี สำหรับมฆสตรีที่ความไม่ประมาท ย่อมส่งผลให้ไปเกิดในดาวดึงส์ (๓๓) สวรรค์ได้เช่นกัน

มฆสตรีในที่นี้ เมื่อย้อนกลับไปดูต้นคาถาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแต่แรก ก็อาจจะตั้งวิเคราะห์ตามศัพท์ได้ว่า “สตรีผู้ไม่หลับไหล ไม่ปล่อยยให้มหาโสมะท่วมทับ” เมื่อเอา **ม** จาก **ไม่** และ **ฆ** จาก **โสม** มารวมกันด้วยวิธีการทางภาษา ก็จะได้คำว่า **มฆะ** หรือผู้ที่ต้องการเห็นวิธีการวิเคราะห์ศัพท์ทางวิชาการก็จะได้ว่า

มา มโหไซ ต่ โอตฤตตีติ มข้, วจัน
 คำที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “อย่าให้ห้วงน้ำใหญ่ท่วมทับเธอเลย” เรียกว่า มฆะ
 มข้ มนลสิ กโรตตีติ มฆา, สตุตี
 สตรีที่ทำคำนั้นไว้ในใจ เรียกว่า **มฆสตรี**
 คำว่า มฆสตรี นี้จึงมาจาก มฆ บท อ ปัจจัย มนลสิ กโรตตี ตัทธิต

สรุปว่า สตรีใดที่ไม่ประมาท ระวัง
 ถึงพระพุทธคำรัสอยู่เสมอ ไม่ยอมให้ห้วง
 น้ำใหญ่คือ กาโมฆะ ภโวฆะ และ อวิชโชฆะ
 ท่วมทับได้ ก็สามารถเรียกว่า มฆสตรี ได้
 เช่นกัน

พูดถึงเรื่องวิเคราะห์คำศัพท์ ทาง
 พม่า มีคู่มือการศึกษาเหล่านี้มากมาย
 มีอยู่ใน application ที่เรียกมาดูได้ง่าย
 พระสามารถดึงเอามาสอนได้ อย่าง
 ออกรส **มีอยู่ app หนึ่งชื่อ มฆเทวะ**
 ซึ่งเป็นผลงานรวบรวม เรื่องมฆ ในพระ-
 ไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาทั้งหมด ยังไม่มี
 การแปลมาเป็นภาษาไทย แต่ได้ขอให้พระ
 อาจารย์ ซอ อภิวิงสะ แปลการวิเคราะห์
 ศัพท์มาบางส่วน จึงขอนำความรู้มาแบ่งปันกัน ดังนี้

มข้ ธนํ อสุส อตถิติติ มโไซ
 ทรัพย์คือมฆ ของผู้ใดมีอยู่ ผู้นั้นชื่อว่า มฆะ
 มโไซ จ โส เทโว จาติ มฆเทโว
 มฆะด้วย เป็นเทวดาด้วย ชื่อว่า มฆเทพ
 สทุธาธนํ (สั ฎีกา)
 ทรัพย์ในที่นี้ ท่านให้หมายเอา ทรัพย์คือศรัทธา
 มฆวา มโไซติ นามํ อสุส อตถิติติ ชื่อมฆะเป็นของใคร คนนั้นชื่อ มฆวา
 มฆ - นาเมน วาติ คจฺจนฺติ ปวตฺตตตีติ มฆวา ผู้เป็นไปด้วยนาม มฆ ชื่อว่า มฆวา
 มฆ บท วา ธาตุ อ ปัจจัย (สั ฎีกา)
 มหิตพุโพ ปุเชตพุโพติ มฆวา ผู้ควรแก่การบูชา ชื่อว่า มฆวา

มหา ปุชชาย์ หสฺส ชว มหา ในอรรถบุชา เอา ห เป็น ชว จึงได้เป็น มชวา (อภิธานฎีกา) อสนฺติ ทุกข์ ปาปบุญ วุจฺจติ, ทุกข์ และ บาป เรียกว่า อสม
 น อสมฺ, สุขํ ปุณฺณบุญ, เป็นปฏิปักษ์กับ อสม ชื่อว่า มสม (คือสุข หรือ บุญ นั้นเอง)
 มโสม อิติ ปุราณ นามํ อสฺส อตฺถิติติ มชวาติ อตฺถิโก ปาพียํ ทิสฺสติ
 อรรถในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ นามโบราณว่า มสม ของใครมีอยู่ ผู้นั้นชื่อว่า มชวา

(สั ๑ หน้า ๒๓๒ นิรุติที่ปนี หน้า ๙๗)

ตามหลักฐานที่ได้มาใหม่นี้ **มช** จึงเป็นชื่อของ **ทรัพย์คือศรัทธา** หรือ เป็นชื่อของ **ความสุขหรือบุญ** ก็ได้ เป็นชื่อสืบทอดมาแต่โบราณสำหรับคนที่เป็นหัวหน้าในการริเริ่มทำความดีแล้วยังชักชวนผู้อื่นให้ร่วมด้วย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เสนอให้ใช้ชื่อว่า บุญกร เพราะฉะนั้น วิถีมชะ นี้จึงเป็นวิถิแห่งการชำระทางไปสวรรค์ แต่โบราณกาลมาโดยแท้

จึงหวังว่าการทำบุญแบบมชมาถนพ และมชสตรี้ เหล่านี้จะเป็นตัวอย่างวิถีชีวิตที่ดีงาม เป็นการสร้างทางไปสวรรค์ บนหนทางแห่งการศึกษาและพัฒนาตนให้ยิ่งๆ ขึ้นไป เป็นการปรุงสวรรค์ เป็นสวรรค์ และถ้ายังอยากไปต่อ ก็ไปสวรรค์ได้ หรือถ้าเห็นโทษของสวรรค์ (สคฺค แปลว่า ยังข้องอยู่) แล้ว จะเปลื้องสวรรค์ให้จิตเป็นอิสระ พ้นจากกองทุกข์ทั้งปวง ก็สามารถทำได้ในที่สุด

อริยสาวกผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาทเป็นอย่างไร อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ไม่พร้อย ไม่ต่าง ไม่ทะลุ ไม่ถูกตัดงาที่ฉิ ครอบง่า เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกไม่พอใจด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวและศีลนั้น พยายามให้ยิ่งขึ้นไปเพื่อความสงบในกลางวัน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่อย่างนี้ ปราโมทย์ย่อมเกิด เมื่อปราโมทย์เกิดแล้ว ปีติย่อมเกิด เมื่อใจมีปีติ กายย่อมระงับ ผู้มีกายระงับย่อมเสวยสุข จิตของผู้มีสุขย่อมตั้งมั่น เมื่อจิตตั้งมั่น ธรรมทั้งหลายก็ปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายปรากฏ จึงนับว่าเป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาทโดยแท้ อริยสาวกผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาท เป็นอย่างนี้แล

นันทิยลักกสูตร ปุณฺณภาสิณทวารวค มหาวารวค สังยุตตนิกาย

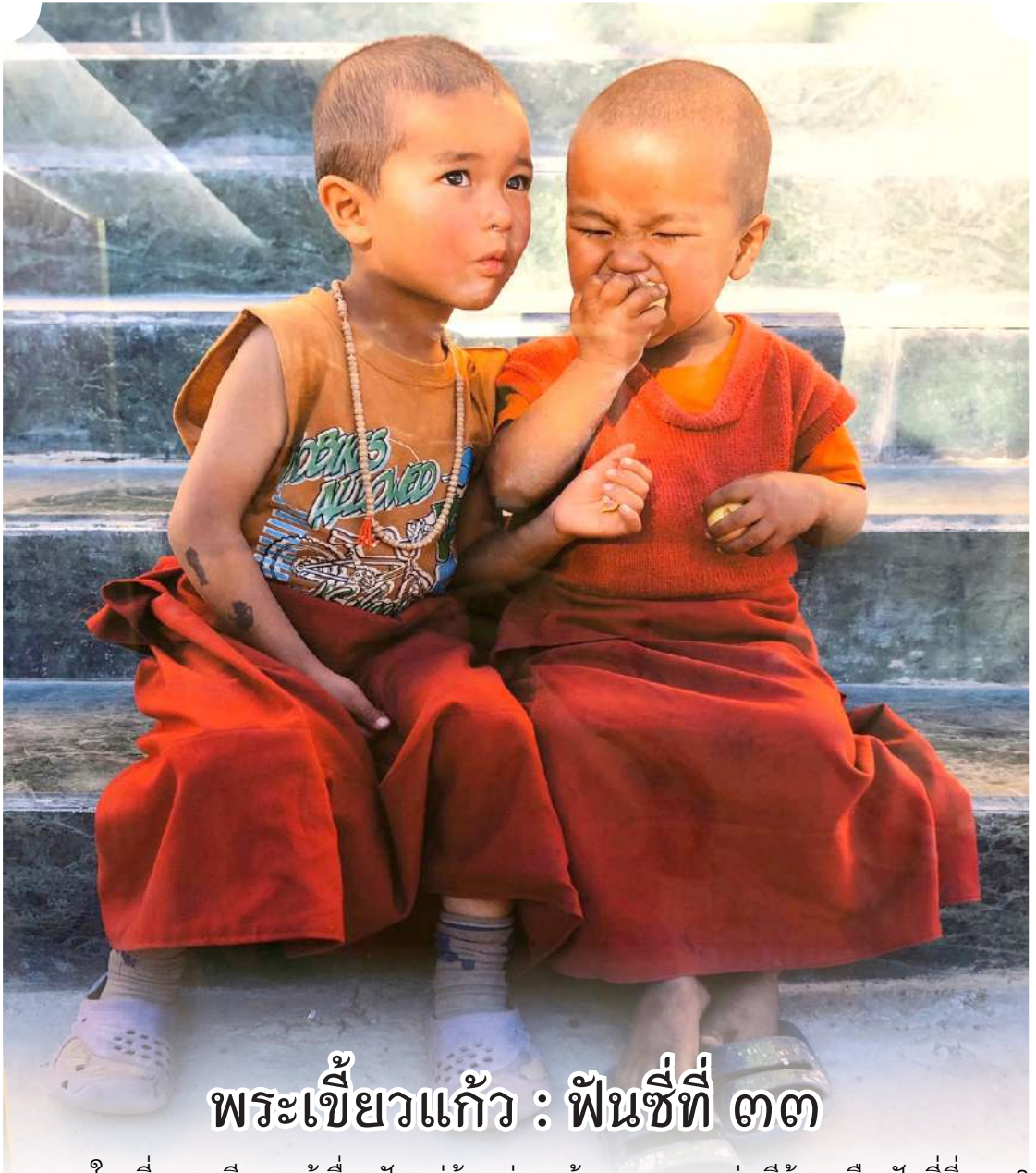

พระเขี้ยวแก้ว :
ฟันซี่ที่ ๓๓

พระเขี้ยวแก้ว : ฟันซี่ที่ ๓๓

ใครที่พอจะมีความรู้เรื่องฟันอยู่บ้าง อ่านแล้วอาจจะงงๆ ว่า มีด้วยหรือ ฟันซี่ที่ ๓๓ ? เพราะปกติในตอนที่เด็กๆ มนุษย์เราทุกคนจะมีฟันน้ำนมเพียง ๒๐ ซี่ เมื่อโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่แล้ว ฟันน้ำนมหลุดไป ก็จะมีฟันแท้งอกขึ้นมาใหม่แทนที่ จนครบทั้งหมด ๓๒ ซี่ แต่ช้าก่อน ยังมีบุคคลพิเศษบางคนในโลกนี้ ที่ไม่หยุดการพัฒนาการแต่เพียงแค่นั้น พระโพธิสัตว์ เมื่อท่านบำเพ็ญบารมีมานาน ตลอดสี่อสงไขยแสนมหากัป สรีระของท่านจึงไม่ธรรมดา แต่จะมีลักษณะที่พิเศษเหนือกว่ามนุษย์ธรรมดาทั่วไปคือ มีฟันซี่ที่ ๓๓ ด้วย ตามหลักฐานที่มีมาในลักษณะของมหาบุรุษ ที่จริง ก็ไม่ใช่แค่ ๓๓ ซี่หรอก มีอยู่ถึง ๔๐ ซี่ แต่ซี่ที่ ๓๓ นี้ มีความสำคัญพิเศษอย่างไร เราจะมาศึกษาดูกันในบทความนี้

ก่อนอื่นมาดูเรื่องศัพท์กันก่อน ภาษาไทยเราใช้คำว่า ฟัน แต่ภาษาบาฬี ศัพท์ที่หมายถึง ฟันมีอยู่หลายคำ *ทันตะ* แปลว่าฟัน, *ทาสฺ* แปลว่า ฟันเขี้ยว, *อัญฐิ* แปลว่า กระดุก (ฟันก็เป็นกระดุกชนิดหนึ่ง) ส่วน *ธาตุ* จะแปลว่า กระดุก ซึ่งเป็นธาตุดินที่เหลื่อจากการเผาก็ได้ ถ้าเป็นของพระพุทธเจ้า จะเรียกว่า *พระบรมสารีริกธาตุ* หรือสั้นๆ ว่า *พระธาตุ* ส่วน *พระทาสฺ-ธาตุ* นั้น แปลเป็นไทยได้อย่างสละสลวยว่า **พระเขี้ยวแก้ว** ภาษาชาวบ้านก็คือ ฟันเขี้ยวของพระพุทธเจ้านั่นเอง ซึ่งแม้จะผ่านการถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระแล้ว ก็ยังคงรูปทรงเดิมอยู่ ไม่เปลี่ยนแปลง

ฟันของมหาบุรุษ

ที่นี้มาดูลักษณะพระทนต์ (ฟัน) ของพระพุทธเจ้ากัน ตามหลักฐานในสารัตถทีปนีฎีกา พระวินัย พระนางยโสธราพิมพาได้บรรยายลักษณะมหาบุรุษของพระพุทธบิดาให้ราहुล พระโอรสฟัง ในนรลีหคาถา ซึ่งบรรยายลักษณะอาการ ๓๒ ของมหาบุรุษ มีคาถาหนึ่งกล่าววว่า

“สินิฏฐะ - สุกัมภีระ - มัญชุสะ - โฆโส

หิงคุละพันธุกะ - รัตตะ - สุขิวโ

วีสะติ วีสะติ เสตะ - สุทันโต

เอสะ หิ ดุยหะ ปิตา นะระสีโ ๗”

“ทรงมีพระสุรเสียง นุ่ม ทุ่ม กังวาน ลึก น่าฟัง

มีพระชีวหา (ลิ้น) แดงเหมือนสีแดงชาดและดอกชบา

มีพระทนต์ (ฟัน) เรียงระเบียบดีสีขาวบริสุทธิ์ปน ล่าง อย่างละเอียด

นั่นแหละคือพระบิดาของเจ้า พญาราชสีห์ในหมู่ชน ๗”

มาดูเหตุของการที่มหาบุรุษมีลักษณะพิเศษอย่างนั้นกัน

ตามทีบันทึกไว้ใน ลักขณสูตร ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ได้บอกเหตุผลไว้ดังนี้

เพราะเหตุที่พระตถาคตเคยเป็นมนุษย์ในชาติก่อนภพก่อน เป็นผู้ละเว้นจากคำ
ส่อเสียด คือ ฟังความจากฝ่ายนี้แล้วไม่ไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อทำลายฝ่ายนี้ หรือฟังความ
จากฝ่ายโน้นแล้ว ไม่มาบอกฝ่ายนี้ เพื่อทำลายฝ่ายโน้น สมานคนที่แตกกัน ส่งเสริมคนที่
ปรองดองกัน ชื่นชมยินดีเพลิดเพลินต่อผู้ที่สามัคคีกัน พุดแต่คำที่สร้างสรรค์ความสามัคคี
จึงทำให้ในพระชาติสุดท้าย ทรงมีพระทนต์สีลิลองค์ (จตุตทาพิสทนต์) และพระทนต์เรียบ
สนิท มิได้ห่างกันเลย (อวิรพทนต์)

เพราะเหตุที่พระตถาคตเคยเป็นมนุษย์ในชาติก่อนภพก่อน เป็นผู้ละมิจฉาอาชีวะ
ดำรงชีวิตอยู่ด้วยสัมมาอาชีวะ คือ เว้นขาดจากการโกงด้วยตาชั่ง การโกงด้วยของปลอม
การโกงด้วยเครื่องตวงวัด การรับสินบน การล่อลวง การตลบตะแลง การตัดอวัยวะ
การฆ่า การจงจำ การตีชิงวิ่งราว การปล้น และการขู่กรรโชก จึงทำให้ในพระชาติ
สุดท้าย ทรงมีพระทนต์เรียบเสมอกัน (สมทนต์) กล่าวคือ พระทนต์เสมอ ไม่ลั่นยาว
สั้นดังสามัญมนุษย์ และพระทาสฐะชาวงาม (สุสุกุกทาใจ) กล่าวคือ พระทาสฐะ คือพระเขี้ยว
อันชาวงาม

เอาละได้ปูพื้นมาพอสมควรแล้ว ถ้าใครได้กลับไปอ่าน “ธรรมะ ๓๓” ทั้งสี่ตอน
อย่างต่อเนื่องกันแล้ว จะพบว่ายังมีคำถามบางข้อที่เหลือค้างเอาไว้ ยังไม่ได้ตอบ จึงขอ
นำมารวมตอบไว้พร้อมกันเลยในที่นี้

ทำไมต้องเป็นพระทาสฐาตุ (พระเขี้ยวแก้ว) ที่ถูกนำไปเก็บที่ ชั้นดาวดึงส์ ?

หลังจากพุทธปรินิพพาน และถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้ว เกิดการวิวาท
เรื่องส่วนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ โทณพราหมณ์ซึ่งเคยเป็นอาจารย์ของเหล่ากษัตริย์ได้
เข้ามาช่วยไกล่เกลี่ย โดยตกลงแบ่งพระบรมสารีริกธาตุออกเป็น ๘ ส่วน มอบแก่กษัตริย์ที่
เสด็จนำทัพมาขอ เพื่อนำไปสร้างสถูปเจดีย์บูชาในทิศทั้งหลาย ตอนแบ่งพระอัฐิธาตุของ
พระพุทธรเจ้า โทณพราหมณ์ถือเอาจังหวะที่กษัตริย์ทั้งหลายเพลอ ฉวยเอาพระเขี้ยวแก้ว
เบื่องขวาเก็บซ่อนไว้ในมวยผม ทำวสั๊กกะจึงมาอัญเชิญพระเขี้ยวแก้วนั้นจากมวยผมของ
โทณพราหมณ์ นำไปเก็บไว้ในผอบทองคำ รักษาไว้ที่เจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
คู่กับมวยผมของเจ้าชายสิทธัตถะ ตอนออกบวช ที่พระองค์ตัดแล้วอธิษฐานโยนขึ้นไป
ในอากาศที่ถูกเก็บไว้ที่นี้ก่อนแล้ว

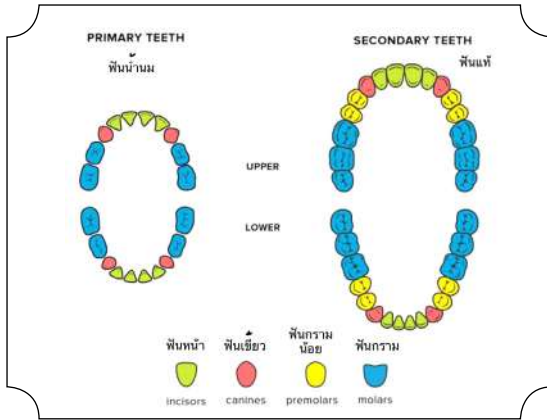

เจดีย์จุฬามณีจึงมีทั้งสัญลักษณ์แห่งการออกบวชและสัญลักษณ์แห่งการปรินิพพานไปพร้อมกัน คือมีพระเกศของพระโพธิสัตว์ (จุฬา) กับพระทารุณีแก้วของพระพุทธเจ้า (มณี) ขอสันนิษฐานว่า พระทารุณีหรือพระเขี้ยวแก้วนี้ยังเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงการแสดงธรรมด้วย เพราะการมีพระเขี้ยวแก้วอยู่ ก็เหมือนยังมีพระสุรเสียงของพระองค์สถิตอยู่ เพราะพระองค์เอง ก็เคยเสด็จขึ้นไปแสดงพระอภิธรรมโปรดพระพุทธมารดาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์นี้อยู่ถึงสามเดือน ธรรมาธิษฐานตรงนี้ จึงน่าจะสื่อว่าทุกครั้งที่ได้ฟังพระบาฬี (ซึ่งมีพยัญชนะอักษร ๓๓ ตัว) แสดง ก็ให้เสมือนพระพุทธเจ้ายังทรงเทศน์ตรัสสั่งสอนด้วยพระองค์เอง อยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ (ดาวดึงส์ มาจากบาฬีว่า ดาวดึงสะ ซึ่งแปลว่า ๓๓) นั่นเอง

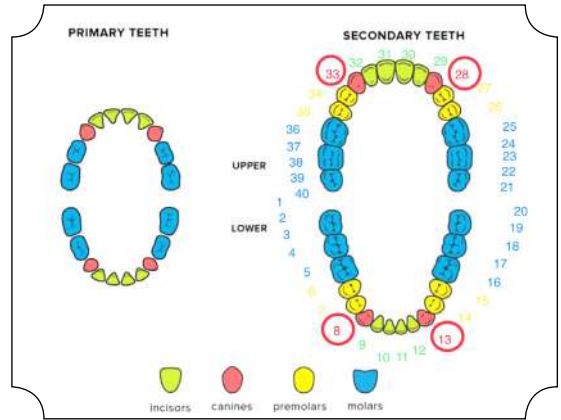
ก็แล้วทำไมต้องเฉพาะเจาะจงเป็นพระเขี้ยวแก้วข้างขวาบนด้วยล่ะ?

ฟันของคนทั่วๆ ไปจะมี ๓๒ ซี่ (เลี้ยวละ ๘) แต่สำหรับพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นมหาบุรุษจะมีทั้งหมด ๔๐ ซี่ (เลี้ยวละ ๑๐) ตามแผนภาพด้านล่างนี้ ซึ่งเป็นแผนภาพฟันของคนปกติ (ดูรูปประกอบ ๑) สำหรับพระพุทธเจ้าแล้ว จึงต้องเติมฟันกรามลงไปในแต่ละเลี้ยวอีกเลี้ยวละ ๒ ซี่ จึงจะครบสี่สิบ (ดูรูปประกอบ ๒) เติมเสร็จแล้วก็มานับตัวเลขกัน ไล่เรียงไปตั้งแต่เลี้ยวขวาล่าง เลี้ยวซ้ายล่าง เลี้ยวขวาบน เลี้ยวซ้ายบน เออละ ลองนับดูซิ นับเสร็จหรือยัง ดูซิว่า ตำแหน่งพระเขี้ยวทั้งสิ้นนี้อยู่ที่ตำแหน่งที่เท่าไรบ้าง ข้างขวาล่าง ที่ตำแหน่งที่ ๘,

ภาพ ๑

ภาพ ๒

ซ้ายล่าง ตำแหน่งที่ ๑๓, ซ้ายบน ตำแหน่งที่ ๒๘, แล้วก็อัศจรรย์ใหม่ที่ พระเขี้ยวแก้วข้าง ขวาบนจะอยู่ที่ตำแหน่ง ๓๓ พอดี ที่นี้รู้หรือยังว่า ทำไมพระเขี้ยวแก้วเฉพาะเจาะจงองค์ ขวาบนนี้เท่านั้น ที่จะต้องถูกพระอินทร์นำขึ้นไปเก็บรักษาไว้บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่ชื่อ ก็แปลว่า ๓๓ เหมือนกัน (ตรงนี้ในบทความธรรมะ ๓๓ ก็เคยเสนอไว้ว่า มวยผมที่พระโพธิสัตว์ ทรงตัดแล้วอธิษฐานโยนขึ้นไปค้างบนฟ้า ก็นับเป็นอวยวระพิเศษที่ ๓๓ ได้เหมือนกัน ถ้าถือ กันว่าคนปกติทั่วไปมีแค่อวยวระ ๓๒)

พระอัญญาธาตุส่วนอื่นๆ

พระเขี้ยวแก้วหรือพระทาสู- ธาตุนี้ จัดเป็นพระอัญญาธาตุพิเศษ ที่ไม่แยกกระจัดกระจาย ลักษณะ แข็งแกร่ง รวมกันแน่น จึงเป็นที่ รวมใจและเป็นที่สักการะเคารพ ของชาวพุทธทั่วไปเป็นอันมาก ตาม

คัมภีร์ว่ามีเพียงพระอัญญา ๗ องค์นี้ คือ พระอุณหิส (กระดุกหน้าผาก) ๑ องค์ พระเขี้ยว แก้ว ๔ องค์ และพระรากขวัญ (กระดุกโหนปลาจั่ว) อีก ๒ องค์ ที่ไม่แตกกระจัดกระจาย

ส่วนพระบรมสารีริกธาตุที่เหลือ จะแตกย่อยเป็น ๓ สันฐาน มีสีต่างกันคือ คือ ขนาด เท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาด มีสีเหมือนดอกมะลิตูมบ้าง ขนาดเท่าเมล็ดข้าวสารหักครึ่ง มีสีเหมือน แก้วมุกดาที่เจียรนัยแล้วบ้าง หรือขนาดเท่าเมล็ดถั่วเขียวฝักกลาง มีสีเหมือนจุ่มทองคำบ้าง กระจายไปทั่วทุกสารทิศ เป็นจำนวน ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นดี เท่ากับจำนวนพระธรรมชั้นดี ที่ได้ทรงแสดงไว้ น่าสังเกตที่ว่าพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าผู้มีอายุยืนทั้งหลาย ย่อมคงรูปเดิม ไม่กระจัดกระจาย (เช่น พระพุทธเจ้ากัสสปะ พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์ รวมอยู่ในพระเจดีย์ทองที่เดียว) ส่วนพระพุทธเจ้าโคตมะ ผู้เป็นพระผู้มีพระภาคของเรา

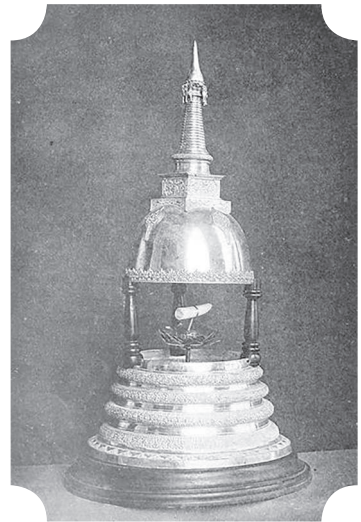
พระองค์นี้ ด้วยทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่ออนุชนรุ่นหลัง จึงทรงอธิษฐานพระธาตุให้กระจัดกระจาย เพราะทรงดำริว่า พระองค์อยู่ได้ไม่นานก็จะปรินิพพาน พระศาสนายังไม่แพร่หลายไปในที่ห่างไกล เมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้ว มหาชนจะได้ถือเอาพระธาตุน้อยเหล่านั้นสร้างเจดีย์ไว้บูชา อย่างน้อยก็จะได้มีสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า

แล้วพระเขี้ยวแก้วอีกสามอันที่เหลือจะไปอยู่ที่ไหนกันบ้าง ?

หลังจากที่พระพุทธเจ้าศากยมุนีได้ปรินิพพานแล้ว พระทาสุธาตุทั้งหมดสี่องค์ของพระพุทธองค์ จึงได้กระจายไปอยู่ใน ๓ ภูมิดังนี้

ขวายน - ดาวดึงส์

ซ้ายบน - แคว้นคันธาระ (ต่อมาถูกอัญเชิญไปอยู่ที่เมืองฉางอัน ประเทศจีน โดยภิกษุพาเทียน เมื่อคราวจาริกไปสืบพระศาสนาที่ประเทศอินเดีย ปัจจุบันอยู่ที่พระมหาเจดีย์ วัดหลิงกวง กรุงปักกิ่ง)

ขวาล่าง - แคว้นกลิงคะ (ต่อมาหนิภัยสงครามมาอยู่ที่วัดพระเขี้ยวแก้ว เมืองแคนดี้ ประเทศศรีลังกา)

ซ้ายล่าง - นาคพิภพ

ดังนั้นบนภูมิโลกมนุษย์เรา นี้ จึงมีพระเขี้ยวแก้วของพระศาสดาประดิษฐานอยู่แค่ ๒ องค์

อีกสององค์มิได้อยู่บนโลกมนุษย์ องค์หนึ่งไปประดิษฐานอยู่บนภูมิสวรรค์ อีกองค์หนึ่งอยู่ที่ภูมินาคพิภพ หรืออยู่ใต้บาดาล จึงถือได้ว่า พระทาสุธาตุของพระพุทธองค์ ได้ครอบคลุมไปในโลกภูมิทั้งสาม

มาดูความหมายเชิงสัญลักษณ์ของพระเขี้ยวแก้วทั้งสิ้นนี้กัน

ก่อนอื่น ขอตั้งข้อสันนิษฐานว่า พระเขี้ยวแก้วทั้งสิ้นนี้ มีนัยที่บ่งได้ถึงพระดำรัสของพระพุทธองค์ที่ยังคงดำรงอยู่ แม้พระสรีระของพระองค์จะล่วงลับดับขันธปรินิพพานไปแล้วก็ตาม เหาละ ที่นี้มาดูว่ามีเหตุผลอะไร ทำไมถึงคิดอย่างนั้น

ทางขวา = ทักษิณ ซึ่งไม่ได้แปลว่า ‘ขวา’ อย่างเดียว แปลว่า ‘ใต้’ ก็ได้ ใช้คำเดียวกันในภาษาบาฬี (ตอนเช้าเมื่อเราหันหน้าไปทางพระอาทิตย์ขึ้น ข้างขวามือของเราจะเป็นทิศใต้) เป็นฝ่ายขวาหรือฝ่ายอนุรักษนิยม เทียบเท่ากับฝ่ายพุทธเถรวาท ที่ไม่ปรับเปลี่ยนธรรมวินัย

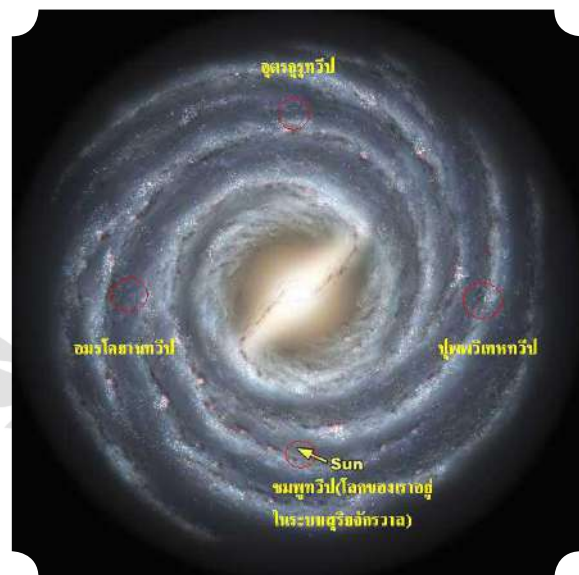

ตามมติของพระอรหันต์เถระ ๕๐๐ รูปมีพระมหากัสสปะเป็นประธานในคราวสังคายนาครั้งแรกที่ให้คงทุกอย่าง ที่พระพุทธเจ้าได้แสดงและบัญญัติไว้ตามเดิมทุกประการ (แม้จะมีพระพุทธานุญาตให้ลดหย่อนพระวินัยบางข้อได้ ถ้าสงฆ์ทั้งปวงเห็นสมควร) นี่จึงเป็นหลักกิจการของพุทธเถรวาทมาจนถึงทุกวันนี้

เถรวาทนั้นสามารถเรียกได้อีกชื่อหนึ่งว่า *ทักษิณนิกาย* สายนี้จะสัมพันธ์กับสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะเป็นแหล่งกำเนิดพระอภิธรรม พระพุทธเจ้าได้เสด็จขึ้นไปแสดงพระอภิธรรมโปรดพระพุทธมารดา ที่สวรรค์ชั้นนี้ในพรรษาที่ ๗ ต่อมาพระอภิธรรมนี้ จะใช้เป็นหลักในการตัดสินพระธรรม ที่ผิดเพี้ยนออกไปจากหลักวิภังคชาดของเถรวาท ในคราวสังคายนาครั้งที่ ๓ สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช นอกจากนี้ยังโยงกับพระสารีบุตร (อัครสาวกฝ่ายขวา) ซึ่งเป็นผู้นำนัยพระอภิธรรมที่ได้ฟังมาจากพระพุทธเจ้ามาสู่โลกมนุษย์ จึงเหมาะสำหรับพวกอัมมมานุสारी และพวกพุทธิจรีต ซึ่งชอบหลักปรัชญา และอัมมวิจย เรื่องที่ละเอียดลึกซึ้ง เหมาะแก่การทำงานของปัญญา

ในสมัยที่พระพุทธศาสนาเสื่อมลงไปจากอินเดีย มาเจริญรุ่งเรืองที่ศรีลังกา วัดมหาวิหารที่พระพุทธโฆษาจารย์ไปแปลอรรถกถากลับมาเป็นภาษาบาฬี ก็ช่วยเสริมหลักของเถรวาทซึ่งรุ่งเรืองอยู่ทางใต้สืบมาก่อนจะเผยแผ่ต่อมาทางพม่า ไทย ลาว เขมร จนถึงทุกวันนี้ พุทธเถรวาทจะเน้นวิธีชีวิตพระภิกษุ - ภิกษุณีสงฆ์เป็นแกนหลัก (ต่อมาภิกษุณีสงฆ์หมดวงศ์ลงไป) เป็นแกนนำของชุมชนแห่งไตรสิกขา ศีล - สมาธิ - ปัญญา ทำหน้าที่เป็นตัวอย่าง และให้ธรรมะแก่สังคม โดยมีฆราวาสญาติโยมหนุนช่วยเรื่องปัจจัยสี่ และพัฒนาตน ตามแนวทาง ทาน - ศีล - ภาวนา วัดเป็นแกนกลางของชุมชน มีปัญญา เป็นคุณธรรมสำคัญ มีพระอรหันต์เป็นอุดมคติ มุ่งหลุดพ้นเฉพาะตนให้ได้ก่อนที่จะมาสั่งสอนผู้อื่น มีภาษาบาฬีเป็นภาษาหลักในการเผยแผ่

ทางซ้าย = อุดตลิ่ง ซึ่งแปลได้ว่า ‘ซ้าย’ ก็ได้ ‘เหนือ’ ก็ได้ (ตอนเช้าเมื่อเราหันหน้าไปทางพระอาทิตย์ขึ้น ซ้ายซ้ายมือของเราจะเป็นทิศเหนือ) เป็นฝ่ายซ้ายหรือฝ่ายเสรีนิยม เทียบเท่ากับฝ่ายพุทธอาจริยวาท มีการปรับเปลี่ยนธรรมวินัยให้เหมาะกับสถานที่และบุคคลที่พุทธศาสนาแผ่เข้าไป ตามแต่อาจารย์เห็นสมควร เมื่อพระพุทธศาสนาแผ่ไปทางเหนือตามเส้นทางสายไหม มุ่งไปยังจีน ธิเบตเป็นต้น ก็ต้องปรับให้เข้ากับภูมิประเทศ ภูมิอากาศ

และพื้นเพนิสัยของคนในถิ่นนั้น ธรรมวินัยก็ค่อยๆ เปลี่ยนแปรไป เกิดเป็นมหายาน วัชรยานขึ้น เรียกได้อีกชื่อหนึ่งว่า อุตตรนิกาย ในที่หลายแห่ง พระภิกษุต้องพึงพาตนเอง เพราะประเพณีบิดบาตยังไม่เป็นที่รู้จัก หรือไม่เป็นที่ยอมรับกัน ทำให้ต้องผ่อนปรนวินัย บางข้อลงไป (เช่น การที่พระต้องทำนาเองจึงต้องฉันมังสวิรัต และฉันหลังเวลาเที่ยงหรือ บางวัดเช่นวัดเส้าหลิน ต้องมีกองกำลังป้องกันตนเองเป็นต้น) เน้นที่การเข้าถึงของคนส่วนใหญ่คือพวกฆราวาสครองเรือน มุ่งงานสังคมสงเคราะห์ เสียสละช่วยผู้อื่นก่อนช่วยตนเอง ถือเอาความกรุณาเป็นคุณธรรมสำคัญ มีพระโพธิสัตว์เป็นอุดมคติ

ส่วนนาคภิกขุพนั้นมีสัมพันธกับพระอุปัชฌ์ ที่เชื่อกันว่าเป็นพระอรหันต์ที่ประจำอยู่ที่ สะดือทะเล คอยปกป้องรักษาพระพุทธศาสนา โดยใช้ฤทธิ์เดช เชื่อมโยงกับพระมหาโมคคัลลานะ (อัครสาวกฝ่ายซ้าย) ที่ใช้ฤทธิ์ปราบนาครี เหมือนสำหรับพวกสัตว์ธนูสารี หรือพวกสัตว์ธนูจรีต ซึ่งนิกายนี้ไปรุ่งเรืองอยู่ทางตอนเหนือของชมพูทวีป แล้วก็แพร่หลายต่อไปยัง ทิเบต จีน เกาหลี ญี่ปุ่น มีภาษาสันสกฤตเป็นหลักในการเผยแผ่ธรรมและวินัย จึงแตกออกเป็นหลายร้อยนิกาย ตามความเห็นของอาจารย์ในแต่ละพื้นที่ บางแห่งที่เพี้ยนไปมาก เช่นในญี่ปุ่น ถึงขนาดที่พระมีภรรยาและลูก เพื่อมาช่วยกันดูแลวัด ซึ่งกลายไปเป็นสมบัติสืบทอดประจำตระกูลไป หรือได้ข่าวว่าบางวัดได้มีการลองนำหุ่นยนต์ AI (Artificial Intelligence) เข้ามาทำหน้าที่สอนธรรมะแทนพระกันแล้ว ผลจะเป็นอย่างไรคงต้องติดตามดูกันต่อไป

ความที่คำสอนและวินัยของพุทธแบบอภิวาทมีความยืดหยุ่นกว่า ทำให้สามารถปรับเข้ากับคนหลากหลายได้ง่ายกว่า เป็นเหตุให้ได้รับความนิยมมากกว่า จึงเรียกได้อีกชื่อว่า พุทธมหายาน มหา แปลว่า ใหญ่ ยานใหญ่ เพราะสามารถนำคนไปได้ทีละมากๆ

ทั้งนี้ก็มีได้แบ่งกันเด็ดขาดตายตัว มีการเหยียดหยามคดโกงกันและกันอยู่เสมอเช่น พระภิกษุในเถรวาทหลายรูป ก็ถือคติแบบโพธิสัตว์ เน้นงานสังคมสงเคราะห์ช่วยชาวโลก หรือ หลวงปู่โลกอุดร ในตำนาน ที่คนไทยหลายคนเชื่อว่าเป็นพระอรหันต์ที่ยังไม่เข้านิพพาน คอยปกป้องรักษาชาวพุทธในเมืองไทย มีคนเห็นท่านในที่ลับอยู่บางครั้ง นำสังเกตที่ คำว่า อุดร ก็มาจาก อุตตร หรือฝ่ายเหนือ/ฝ่ายซ้าย ซึ่งอาจจะเหมาะสำหรับคนที่ชอบ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เรื่องลึกลับ และการมีเสรีนิยมในการตีความธรรมวินัยได้เองนั่นเอง

ส่วนฝ่ายมหายานเองบางสาย ก็มีการเรียนอภิธรรมกันอย่างลึกซึ้ง มีการเรียน ได้วาทะกันจริงจัง โดยใช้หลักวิภาษวาท หรือหลายแห่งก็มีการรื้อฟื้นวินัยกลับมา ให้เคร่งครัดอีก

ทั้งนี้ความเข้าใจของฆราวาสที่ช่วยอุทิศตนพระทางปัจจัยสี่ จะมีผลช่วยให้พระได้รักษาพระธรรมวินัยได้สะดวกขึ้น ฆราวาสจึงต้องมีการศึกษาพัฒนาตนควบคู่ไปด้วยไม่น้อยกว่าพระเลย อย่าลืมว่า พระพุทธเจ้าฝากพระศาสนาไว้กับพุทธบริษัททั้งสี่ มิใช่ฝากไว้เฉพาะกับนักบวชเท่านั้น

ส่วนพระเขี้ยวแก้วที่อยู่เมืองมนุษย์สององค์นั้น หลังพุทธปรินิพพานช่วงแรกก็อยู่ในอินเดีย พระเขี้ยวแก้วซ้ายบน อยู่แคว้นคันธาระทางตอนเหนือ ซึ่งถือเป็นตัวแทนของอัครนิกาย (มหายาน) ส่วนพระเขี้ยวแก้วขวาล่างอยู่แคว้นกาลิงคะทางตอนใต้ ซึ่งถือเป็นตัวแทนของทักษิณนิกาย (เถรวาท) แต่เมื่อพระพุทธศาสนาสูญสิ้นไปจากอินเดีย พระเขี้ยวแก้วซ้ายบน ก็ย้ายไปเก็บรักษาอยู่ที่ประเทศจีน ส่วนพระเขี้ยวแก้วขวาล่าง ก็ย้ายไปอยู่ที่ประเทศศรีลังกา อันนับเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาสองนิกายหลัก ที่ยังคงสืบสายต่อมาจนถึงทุกวันนี้

เมื่อเราไปกราบไหว้พระธาตุ เราก็จะได้ระลึกถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเมื่อยังทรงพระชนม์อยู่ ทรงประกอบด้วยมหาปุริสลักขณะ ๓๒ อนุพยัญชนะ ๘๐ มีพระสรীরที่สมบูรณ์แบบ มีพระสุรเสียงประกอบด้วยองค์ ๘ (ดุจเสียงพรหมคือ แจ่มใส นุ่มนวล น่าฟัง กลมกล่อม ไม่พร่า ลึก มีกังวาน) มีกัมมชรูป (รูปที่เกิดจากกรรม) ที่งดงามวิจิตร ดุจนายช่างชั้นเลิศมาปั้นแต่งไว้ อย่างไม่มีที่ติ เพราะมีบุญสมภารบารมีที่ทรงบำเพ็ญมา ๔ อสงไขย-แสนมหากัป ตกแต่งเป็นอย่างดี มีจิตตชรูป (รูปที่เกิดจากจิต) หรือพุทธลีลาที่แสดงออกมาด้วยพระปัญญาคุณ พระมหากรุณาธิคุณในมหาภิริยาจิตเป็นสมภูฐาน อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสของปวงเทพทวารและมนุษย์ บัดนี้ก็เหลือแต่เพียงพระสรীরธาตุเพียงเท่านั้น แต่ถ้าเรารู้จักเพียงแค่พระสรীরคุณ ศรัทธาของเราก็ยังไม่ตั้งมั่น จนกว่าเราจะรู้พระพุทธานุภาพ มีพระอรหันตคุณเป็นต้น ศรัทธาของเราจึงจะเป็นศรัทธาที่ตั้งมั่น เป็นพุทธานุสติดอย่างแท้จริง

ชาตอุันตรธาน

ชาตอุันตรธาน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “พระบรมชาตุนิพพาน” คำว่านิพพานนั้นมี ๓ ประการ คือ

๑. กิเลสนิพพาน คือการตรัสรู้ที่โคนต้นศรีมหาโพธิ์
๒. ชันธนิพพาน คือการดับเบญจขันธ์ ที่สาละวันทยาน เมืองกุสินารา
๓. ชาตุนิพพาน คือพระบรมสารีริกธาตุสูญสิ้นไปจากโลก ซึ่งจักเกิดขึ้นในอนาคต (ตามคติของเถรวาทก็ว่า เมื่อพระศาสนามีอายุครบห้าพันปี)

การนิพพานแห่งพระบรมสารีริกธาตุแห่งพระบรมศาสดา ที่ประดิษฐานอยู่ในที่ต่างๆ เมื่อไม่มีผู้สักการบูชา พระบรมธาตุก็จะเสด็จไปยังถิ่นประเทศที่มีคนเคารพสักการบูชา จวบจนวาระสุดท้ายมาถึง ทั่วทุกถิ่นประเทศหาผู้สักการบูชาไม่ได้เลย พระบรมธาตุทั้งหลายทั้งหมดจากโลกมนุษย์ เทวโลก และนาคพิภพ ก็จะเสด็จมาสู่ต้นพระศรีมหาโพธิ์ สถานที่ตรัสรู้ แล้วรวมกันเป็นรูปของพระพุทธองค์ ประดิษฐานอยู่ ณ โคนต้นศรีมหาโพธิ์ นั้น ประหนึ่งแห่งทองคำ แล้วแปลงฉัพพรรณรังสี (รัศมีมีสี ๖ ประการ) แผ่ไปทั่วหมื่นโลกธาตุ (บางอาจารย์ว่าจะมีมกปาฏิหาริย์เกิดขึ้นในทีนั้นด้วย)

แต่ในครั้งนี่ มนุษย์และสัตว์โลกทั้งหลาย จะมีผู้ใดได้เห็นพระองค์เลย ฝ่ายเทพยดาทั้งหลายในหิมินจักรวาล จะพากันมาประชุม ณ ที่นั้น ต่างก็รรรแสง โศกาอาดูร ยิ่งกว่าครั้งที่พระพุทธองค์ปรินิพพานที่เมืองกุสินาราเสียอีก เพราะในครั้งปรินิพพานนั้น ยังเหลือพระอานนท์ พระอุบาลี และพระมหากัสสปะ ที่เป็นหลักในการสังคายนา รักษาพระธรรมวินัยไว้ เป็นตัวแทนของพระศาสดา แต่ในครั้งนี่ จะไม่มีอะไรหลงเหลืออยู่เลย

ลำดับนั้น เตโชธาตุก็เกิดขึ้นที่พระสิริธรรมาวุธพระบรมธาตุจนหมดสิ้นหาเศษมิได้ เข้าถึงซึ่งความสูญหายไปจากโลก ได้ชื่อว่า **“พระบรมธาตุนิพพาน”** และอายุกาลแห่งพระพุทธศาสนาก็จะสิ้นสุดลง ในบัดนั้น

เมื่อพระบรมธาตุนิพพาน เหล่าเทพยดาจะพากันทำสักการบูชา แล้วทำประทักษิณ ๓ รอบ เสร็จสิ้นแล้ว ต่างก็พากันกลับสู่วิมานของตนๆ ในเทวโลก

พินซีที่ ๓๓ พร้อมทั้งพระบรมสารีริกธาตุทั้งหมด ก็จะหมดหน้าที่ แล้วอันตรธานเสื่อมสูญไปจากโลกมนุษย์ พร้อมทั้งพระปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ และ สมณเพศ ที่ได้ทยอยกันอันตรธานไปก่อนหน้าแล้ว เรื่องราวของพระพุทธเจ้าก็จะมีผู้ใดรู้จักอีก และโลกก็จะเข้าสู่ยุคของอวิชชา ความมืดบอดทางปัญญาโดยสมบูรณ์... ทรานานานเท่านาน... จนกว่าจะมีพระพุทธเจ้าพระองค์ใหม่บำเพ็ญบารมีมาเต็มรอบอีกครั้งหนึ่ง แล้วเราจึงจะได้ยินเรื่องของพินซีที่ ๓๓ นี้กันอีกครั้งหนึ่ง

คิดว่า.... พวกเราบางคนหรือหลายคนที่กำลังอ่านกันอยู่ที่นี่ ก็คงยังอยู่.... จนกว่าจะถึงวันนั้น

รัตนฆระ - ธรรม ๓๗
ส่องรหัสเรือนแก้ว

รัตนขระ ส่องรหัสเรือนแก้ว

พิธีสมโภชและประดับพระอุณาโลมแก่พระประธาน ณ สุภัทตศาลา วัดจากแดง ในวันวิสาขบูชาที่ผ่านมาก็ได้สำเร็จเสร็จสิ้นไปด้วยดี มีพระภิกษุและญาติโยมทั้งชาวไทย ชาวพม่าได้มาร่วมงานมากมาย ทุกๆ คนเมื่อได้ทอดทัศนาองค์ **พระศรีสมันตพุทธชินราช** พร้อมทั้งเรือน **รัตนขระ** อันเปล่งปลั่งด้วยทองคำแล้ว ก็คงอดชื่นชมความงามมิได้ แต่จะมีสักกี่คน ที่จะเข้าใจความหมายแห่งรหัสธรรม ที่ผู้สร้างได้บรรจุฝากเอาไว้ในศิลปะชั้นนี้ บทความนี้เป็นความพยายามของผู้เขียนที่จะเรียบเรียง และปะติดปะต่อคติธรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในรายละเอียดอันรายล้อมอยู่ในเรือนแก้ว หวังว่าจะได้จุดประกายความสนใจในการศึกษาต่อๆ ไป และช่วยเพิ่มศรัทธาปสาทะ ที่ได้จากการทัศนาองค์พระพุทธรศรีสมันต-พุทธชินราชและเรือนแก้ว ให้เป็นทัศนานุตตรियะ อันประกอบไปด้วยปัญญาญาณสัมปยุต เพื่อส่งเสริมปัญญาธิริยบารมี ให้เข้าถึงธรรมะชั้นสูงต่อไป

ความเป็นมาของพระพุทธชินราช

พระพุทธชินราชได้รับการยกย่องให้เป็นพระพุทธรูปที่งามที่สุดในเมืองไทย สร้างขึ้นในราว พ.ศ. ๑๙๐๐ ในสมัยพญาลิไท รัชกาลที่ ๕ แห่งราชวงศ์พระร่วงกรุงสุโขทัย เป็นสมัยที่พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด ได้มีการปฏิรูปพระศาสนาขนานใหญ่ ทั้งทางด้านปริยัติและปฏิบัติ ส่งพระภิกษุไปศึกษาข้อวัตรปฏิบัติอันน่าเลื่อมใสจากประเทศศรีลังกา ทรงอาราธนาพระสามีสังฆราชจากลังกา เข้ามาเป็นสังฆราชในกรุงสุโขทัย ทั้งพญาลิไทเองก็ได้ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก แบ่งหน้าที่พระสงฆ์ออกเป็น ๒ ฝ่าย คือฝ่าย “คามวาสี” และฝ่าย “อรัญญวาสี” โดยให้ฝ่ายคามวาสี เน้นหนักการสั่งสอนราษฎรในเมือง และเน้นการศึกษาพระไตรปิฎก ส่วนฝ่ายอรัญญวาสี เน้นด้านการวิปัสสนาและประจำอยู่ตามป่าหรือชนบท ทรงปรารถนาเรื่องในพระพุทธศาสนา มีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก นอกจากทรงนิพนธ์ **ไตรภูมิพระร่วง** เรื่องราวประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา โลกมนุษย์ สวรรค์ และนรก ที่นับเป็นงานพระราชนิพนธ์ที่เก่าแก่ที่สุดเรื่องหนึ่งในประวัติศาสตร์ไทยแล้ว พระองค์ยังได้ทรงเป็นกษัตริย์องค์แรกที่ได้ออกผนวชเอง อันนับเป็นการริเริ่มพระราชประเพณีการออกผนวชของพระมหากษัตริย์ไทย ทำให้พสกนิกรทั้งหลายก็ได้คล้อยตามพระยุคลบาท พระราชปฏิบัติ หันมาเลื่อมใสตามแบบอย่างพระองค์เป็นผลให้มีวัฒนธรรม การบวชเรียนของชายไทยในเวลาต่อมาด้วย ทั้งหมดนี้ทำให้ **พุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์** ได้ตั้งมั่นประดิษฐานในเมืองไทย トラバจนถึงทุกวันนี้ ราษฎรจึงพร้อมใจกันถวายพระนามพระองค์ท่านว่า **“พระมหาธรรมราชา”**

ถัดมาประมาณ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ขึ้นครองเมืองพิษณุโลก ทรงเลื่อมใสพุทธศาสนาเช่นเดียวกับพระมหาธรรมราชา ทรงดำเนินรอยตามด้วยการผนวช ศึกษาพระพุทธศาสนา และทรงสรรสร้างศิลปะต่างๆ อันประกอบสายไทยอันอ่อนช้อย ให้วัดวาอารามตลอดรัชสมัย มีเอกสารที่กล่าวว่่า ชุ่มเรือนแก้วสร้างในสมัยของพระองค์ ตลอดประวัติศาสตร์ไทยที่ผ่านมากษัตริย์ในทุกๆ สมัยของไทย ให้ความเคารพและศรัทธาต่อองค์พระพุทธชินราชมาอย่างต่อเนื่อง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้หล่อพระพุทธชินราชจำลองขึ้น เพื่อประดิษฐาน ณ พระอุโบสถ วัดเบญจมบพิตร พระนคร กรุงเทพฯ

ล่วงถึงพุทธกาลมาในปี ๒๕๕๘ นี้ ทางวัดจากแดงก็ได้มีการจำลองพระพุทธชินราช มาประดิษฐานไว้ ณ สุธรรมศาลา ให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธบริษัทในเขตพระประแดงนี้ โดยได้ขนานนามว่า **พระศรีสมันตพุทธชินราช** เพื่อให้เหมาะกับการเป็นศูนย์การเรียนการสอนบาปไวยากรณใหญ่และพระอภิธรรม

เหตุที่มาของพระพุทธรูปปางเรือนแก้ว

ตามพระพุทธรูปประวัติกล่าวไว้ว่า หลังจากที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสรู้พระอนุตตร-สัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ได้ใช้เวลา ๗ สัปดาห์ประทับอยู่รอบๆ คุ้งต้นโพธิ์พุกฤษ ในสัปดาห์ที่ ๔ ขณะที่ทรงประทับเสวยวิมุตติสุข ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของต้นโพธิ์ ได้ทรงพิจารณาพระอภิธรรมตลอด ๗ วัน เทพยดาได้เนรมิตขุมเรือนแก้วมาครอบ เสร็จความเลื่อมใสให้กับพระพุทธองค์ ด้วยความศรัทธาและความชื่นชมโสมนัสปิติยินดียิ่ง เรียกกันสืบต่อมาว่า “รัตนฆรเจดีย์”

รัตนฆระ สื่อความหมายอะไร ?

ขุมเรือนแก้วองค์พระพุทธชินราชเป็นงานศิลปะสมัยอยุธยา ซึ่งผสมผสานฝีมือช่างชั้นครูทางเหนือ ที่เรียกว่า งานจำหลักไม้ปิดทองตัวเรือนทำจากไม้สัก อาจจะมีข้อถกเถียงกันว่า ตัวที่ถูกจำหลักขึ้นทำเป็นเรือนขุมนั้น เป็นตัวอะไรกันแน่ หากสังเกตให้ดี จะเห็นว่า ยอดบน เป็นปลายหาง ตัว “มกร” ประกอบกันคล้ายหางหงส์ ก่อนจะทอดยาวเป็นลายอ่อนช้อยครบองค์ประกอบของเครื่องสูง ในส่วนที่ตัววัดขึ้นเป็นพวงอุบะทั้งสองฟาก พระอังสนั้น ทำเป็นรูปสัตว์ที่เราเรียกว่า มกร (มะ - กะ - ระ) หรือ เหรา (เห - รา) ไม่ว่าจะเป็นการขยับลำตัว ในลักษณะงวงไอยรา การจำหลักครีบทั้งขึ้นมาเป็นใบระกา ก่อนจะกระดกหัว แสดงให้เห็นพื้นที่อ้าเผยออก คายพวงอุบะโค้งขึ้นด้านบน ส่วนด้านล่างคล้ายสัตว์หิมพานต์ประเภทหนึ่ง ที่ทางช่างเรียกว่า ตัว เบญจลักษณ์ (สัตว์มีลักษณะผสม ๕ อย่าง) มีลำตัวด้านหลังยาวคล้าย นาค ลำตัวด้านหน้า มีส่วนหัวและขนแผงคอคล้ายราชสีห์ มีวงคล้าย ข้าง มีเคราคล้าย แพะ มีส่วนท่อนขาและเท้าคล้าย นกอินทรี

มกร เป็นสัตว์ผสมในจินตนาการระหว่างจระเข้และปลา ตามความเชื่อของพม่า ล้านนา สยาม และเขมร เรียกอีกอย่างว่า ตัวสำรอง เนื่องจากในงานศิลปะ มกร มักจะคายหรือสำรองเอาวัตถุใดๆ ออกมาทุกครั้ง เช่น มกรคายนาค (พญานาค) ที่เห็นได้ทั่วไปตามสองข้างของบันไดโบสถ์ บ้างก็ว่ามกร เป็นชื่อเรียกที่นิยมกันทางพม่า ส่วนพญานาคเป็นสัตว์ที่ชาวล้านนาให้ความเคารพ นัยทางการเมืองที่แฝงไว้ อาจจะเป็นการประกาศความเป็นอิสระทางการเมืองของล้านนา จากพม่า ในช่วงที่สร้างเรือนแก้วนั้น หรืออีกนัยหนึ่งทางคติธรรม “มกร” เป็นตัวแทนของอวิชชา ที่คาย “นาค” ออกมาเพื่อจะก้าวสู่อวิชชา แต่ผู้เขียนเห็นว่า น่าจะเป็นการสื่อถึง เนกขัมมะบารมีมากกว่า ดังจะได้อธิบายต่อไป

ตัวมกร เป็นสัญลักษณ์ของอะไร ?

ตัวมกร (ม มาจาก มุข ส่วน กร มาจาก กิร ธาตุในการเรียงราย ซัดสาย) วิเคราะห์ว่า มุข กิรตีติ มกรไ แปลว่า ตัวที่สายหน้า (เล่นหูเล่นตา) ส่วน เหรา (เห - รา) น่าจะเพี้ยนมาจากภาษาบาฬี **เหพา** หรือ **เหลา** แปลว่า **ลีลา** ทำทางน่าเสน่ห์หาของหญิง (มาจาก **หิล** ธาตุในความหมายว่าทำการเยื้องกราย) วิเคราะห์ว่า **หิลนุติ** **เอต** **ธาติ** **เหลา** ทำการเยื้องกรายมีอยู่ในที่ใด ที่นั่นเรียกว่า **เหลา** (ที่ทำการเยื้องกราย)

ใครที่เคยอ่านนวกโฆวาทมาแล้ว ก็คงจะรู้ว่า ภัยของพรหมจรรย์ มี ๔ ประการ คือ

อุมิภัย ภัยคลื่น อดทนคำสั่งสอนไม่ได้

กุมภิลภัย ภัยจากจระเข้ คือเห็นแก่ปากท้อง

อาวฏภัย ภัยน้ำวน คือห่วงพะวงในกามคุณ และ

สุสุกาภัย ภัยจากปลาร้าย ก็คือความปรารถนาทางเพศ รักผู้หญิง

ซึ่งจะเห็นลักษณะของภัย ๔ อย่างนี้ รอบๆ ตัวมกร หรือตัวเหรานี้ บนเรือนแก้ว ดังนั้นคติตรงนี้ จึงน่าจะสื่อถึงเครื่องผูก คือการครองเรือนที่ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ต้องคายหรือส้ารอกออกมาด้วยเนกขัมมะนั่นเอง ดังคำปรารภของพระโพธิสัตว์ที่ได้บำเพ็ญบารมีมาหลายอสงไขย เอนกกัลป์ชาติ และได้เห็นโทษของฆราวาสวิสัยมาโดยตลอดว่า

“สัมพาธ ฆะรวาโส ระโซปะโถ

อัปโภกาโส ปัพพชชา

นะ ยิทัง สุกะรัง อะคารัง อัชฌาเวสะตา

เอกันตะปะริปุณณัง เอกันตะปะริสุทัง

สังขะลิขิตัง ภัรท์มะจะริยัง จะริตุง

ยันนุนาหัง เกสะมัสสุ อโหาเรตฺวา

กาสายานิ วัตถานิ อัจจาเทตฺวา

อะคาร์สิมา อะนะคาริยัง ปัพพะเชยยังฯ” บวชเป็นอนาคาเรียนะเถิด”

“ฆราวาสคับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี

การบรรพชาเป็นโอกาสว่าง

ไม่ง่ายเลยที่จะประพฤติตนอยู่ครองเรือน

ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยส่วนเดียว

ดูจสังข์ที่ขัดให้ขาวได้

อย่ากระนั้นเลย เราพึงปลงหนวดผม

นุ่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกจากเรือน

บวชเป็นอนาคาเรียนะเถิด”

คำว่า **ฆระ** มาจากภาษาบาฬี **ฆร** ธาตุ เสงเง ในความหลังไหล มีวิเคราะห์ว่า **ฆรติ** **กิเลสวสุส** **เอตธาติ** **ฆร** เป็นที่หลังไหลแห่งฝนคือกิเลส (คือเป็นสถานที่ที่มนุษย์เสพสังวาสกัน) ในความหมายที่ใช้กันทั่วไปก็คือ **รช - ฆระ** (เรือนธุลี) ซึ่งคับแคบเป็นทางมาของธุลี คือ

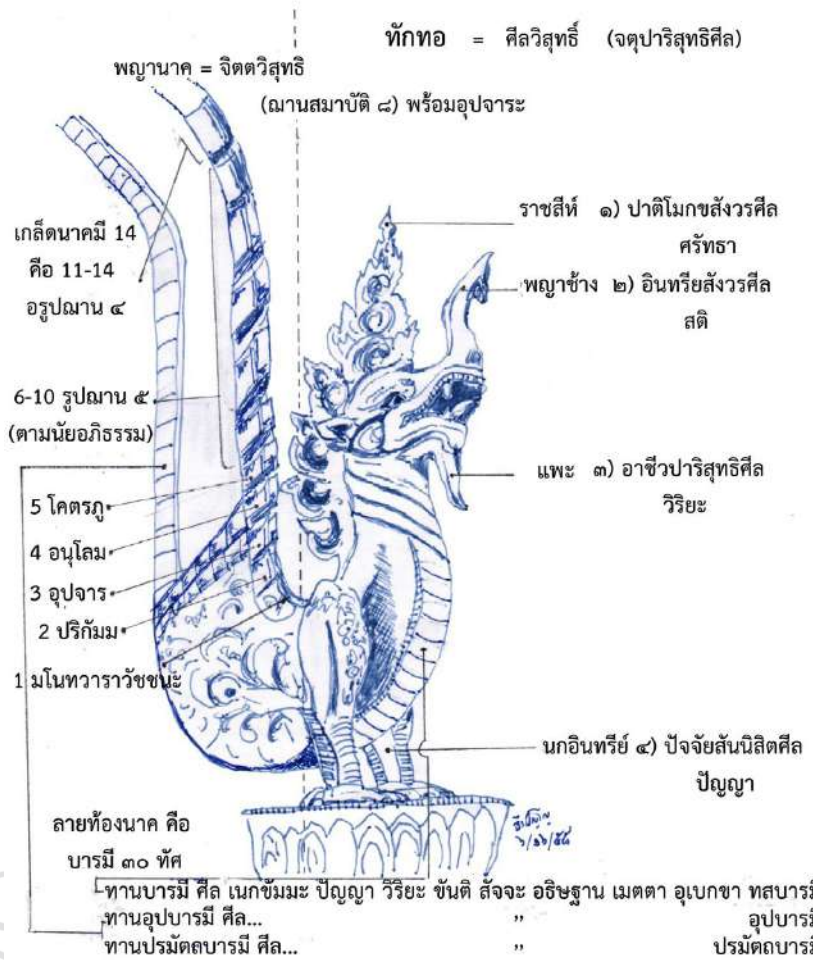
กิเลส ในที่นี้ท่านนำมาเข้าคู่กับ **รตน** ซึ่งแปลว่า แก้ว กลายเป็น **รตน - ฆระ** (เรือนธรรมที่เป็นแก้วบริสุทธิ์) เพื่อแสดงคติธรรมว่า ทรายใดที่ยังติดอยู่กับเครื่องผูกคือเรือนซึ่งเป็นทางมาแห่งทุกข์ ย่อมยากที่จะชำระชั้นธันดานให้บริสุทธิ์ได้ คือ การก้าวออกจากเรือนอุสิมาเข้าเรือนธรรมแทน คติตรงนี้ จึงน่าจะหมายถึง **เนกขัมมะ** ซึ่งเป็นองค์ธรรมสำคัญต่อการเจริญศีลวิสุทธิและจิตตวิสุทธิ เพื่อเป็นบาทฐานของทวิวิสุทธิและวิสุทธิขั้นอื่นที่สูงขึ้นไป จนครบองค์ประกอบของ “เรือนรัตนะ” อันบริสุทธิ์หมดจดได้ในที่สุด

เนกขัมมะ = บรรพชา ปฐมฌาน พระนิพพาน วิปัสสนา และกุศลธรรมทั้งหมด

ตัวทักทอ (ทัก - กะ - ทอ) คืออะไร ?

ตัวทักทอนี้ไม่มีใครเข้าใจความหมาย นอกจากจัดเป็นสัตว์หิมพานต์ในจินตนาการที่หาดูไม่ได้ง่ายนัก คล้ายกับตัวคชสีห์ อันเป็นสัตว์ผสมระหว่างช้างกับราชสีห์ แต่มีขนาดเล็กกว่า และตัวทักทอจะมีขนบนหัวกระดกตั้งขึ้น รวมทั้งมีเครา และมีขาคล้ายนก ความหมายของชื่อนั้น หาที่มาในภาษาบาลีก็ไม่พบ คำสันนิษฐานของผู้เขียน น่าจะมาจากภาษาไทยเอง เพราะไม่ปรากฏชื่อในประเทศอื่น น่าจะแฝงปริศนาไว้ดังนี้

ลองคิดดูซิว่าอะไรเอ่ย ? ต้อง **ถัก** กะ ต้อง **ทอ** (จึงจะได้มา) ให้เวลาคิด ๓ วินาที เฉลยก็ **ผ้า** นั่นเอง และผ้าเปรียบเหมือนอะไร ? ก็เปรียบเหมือนศิลปินนั่นเอง ทำไม จึงเปรียบผ้าเหมือนศิลปิน ? คนโบราณเวลาท่านจะอุปมา มักจะหาคำอุปมาที่ได้ภาพพจน์เป็นรูปธรรมชัดเจน เคยได้ยินไหม มีสำนวนว่า รัชกาลไม่ให้อ่างไม่ให้อ่าง ไม่ให้อ่าง ไม่ให้อ่าง ไม่ให้อ่าง เพราะฉะนั้น ศิลปินเหมือนผ้า มีศิลปะเหมือนผ้า

เช่นพุทธรูปปางสมาธิว่า **สีล อารมณ์ เสฏฐ์** ศิลเป็นอารมณ์อันประเสริฐ และเปรียบคนที่ไม่มีความดี เหมือนคนเปลือย คนที่ไม่นุ่งผ้า น่าอัปอาย

สีล ปติฏฐปนลกฺขณํ ศิลมีการเป็นที่ตั้งแห่งกุศลธรรมทั้งปวง เป็นลักษณะ

แล้วทำไมต้องอุปมาตัวทักทอนี้ ให้มีลักษณะของสัตว์ ๔ จำพวกรวมกันด้วยเล่า ?

จะเข้าใจชัดขึ้นเมื่อรู้จัก**ศิลปะ ๔** เคยได้ยินกันบ้างไหม ศิล ๔ ? ศิล ๔ ก็มีมากกว่าศิลปะห้าหรือไม่ต้องแค่ศิลปะห้า แม้ศิลปะแปด ศิลสิบ ศิลสองร้อยยี่สิบเจ็ด ก็ยังน้อยกว่าศิลปะ ๔ ทำไมพูดอย่างนั้น ? ก็เพราะศิลปะ ๔ นี้ก็คือ **จตุปาริสุทธิศิลปะ** แต่ศิลปะที่สมათานกันเป็นข้อๆ ตั้งแต่ศิลปะห้าของคฤหัสถ์ ตามลำดับขึ้นมาเป็นศิลปะแปดพรหมจรรย์ ศิลสิบบรรพชิต และศิลปะ ๒๒๗ ข้อของพระนั้น ก็รวมลงอยู่ในแค่**ปาติโมกขสังวรศิลปะ** ซึ่งเป็นศิลปะข้อแรกของจตุปาริสุทธิศิลปะเท่านั้น ศิลคือความสำรวมในพระปาติโมกข์ เว้นจากข้อห้าม ทำตามข้ออนุญาต ประพฤติเคร่งครัดในสิกขาบททั้งหลาย เหมือนอาณาปาติโมกข์ที่ผู้มี**ศรัทธา** ต่อพระผู้มีพระภาคเจ้า จะล่วงละเมิดมิได้เลย จึงใช้สัญลักษณ์ **ราชสีห์**เป็นตัวแทนศิลปะ อันเป็นเหมือนประมุข และเป็นพุทธรูปปางนี้ ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า พระภิกษุจะไม่ล่วงสิกขาบทที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้แล้วแม้ด้วยชีวิต

ข้อที่ ๒ ของจตุปาริสุทธิศิลปะ คือ **อินทริยสังวรศิลปะ** ศิลคือความสำรวมอินทริย์ ระวางไม่ให้บาปอกุศลธรรมครอบงำ เมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทริย์ทั้งหก ข้อนี้ใช้สัญลักษณ์เป็น **พญาช้าง** ทำไมถึงใช้ช้าง ? เพราะช้างเป็นสัตว์ใหญ่ แม้จะน้ำหนักมาก แต่ก็สามารถเดินได้อย่างเงียบเชียบและสำรวม แม้จะมีกำลังมาก แต่ก็สามารถนำมาฝึกเป็นช้างอาชาไนย ใช้เป็นราชพาหนะในการทำสงครามได้ อีกประการหนึ่ง อินทริยสังวรศิลปะนั้น จะรักษาได้ด้วย**สติ** มีพุทธพจน์ที่เปรียบเทียบไม่ประมาทว่า เปรียบเหมือนรอยเท้าช้าง ที่เป็นที่รวมของรอยเท้าสัตว์บก ที่เดินด้วยเท้าทุกชนิดฉันใด ความไม่ประมาท ก็เป็นที่รวมลงแห่งกุศลทั้งปวงฉันนั้น ความไม่ประมาท มีองค์ธรรมคือสตินั่นเอง จึงเป็นความฉลาดของคนโบราณ ที่นำช้างมาเป็นตัวแทนสติได้อย่างแยบยล

ข้อที่ ๓ **อาชีวะปาริสุทธิศิลปะ** ศิลคือความบริสุทธิ์แห่งอาชีวะ เลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ ไม่ประกอบอบเนสนา มีการหลอกลวงเขาเลี้ยงชีพเป็นต้น อันนี้จะบริสุทธิ์ได้ด้วย**วิริยะ** และใช้ความบริสุทธิ์ ขาวสะอาด ไม่มีมลทินของชนแพะเป็นตัวเทียบ ให้เราตระหนักถึงการมีอาชีพที่ปราศจากโทษใดๆเดียวกัน

ข้อที่ ๔ **ปัจจัยสันนิสิตศิลปะ** ศิลที่เกี่ยวกับปัจจัยสี่ ได้แก่ ปัจจัยปัจเจกเวกชนม์ คือพิจารณาใช้สอยปัจจัยสี่ ให้เป็นไปตามความหมายและประโยชน์ของสิ่งนั้น ไม่บริโภคด้วยตัณหา อันนี้จะบริสุทธิ์ได้ด้วย**ปัญญา** และจะมีอุปมาอะไรดีไปกว่า**นกอินทรี**เล่า ในบรรดาสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ ไม่มีสัตว์ใดมีสายตาเฉียบคมเท่ากับนกอินทรี มันสามารถมองเห็น

วัดดูได้แต่ไกล ท่านจึงเปรียบบุคคลที่จะเจริญปัจจัยสันนิสิตศีลให้บริบูรณ์ ต้องมีปัญญา
มองการณ์ไกล เหมือนตาของนกอินทรี

ทั้งหมดนี้ ก็จะเห็นได้ชัดเป็นรูปธรรมเลยว่า เรือนแก้วนั้น จะตั้งอยู่ได้ก็ต้องอาศัย
จตุปาริสุทธิศีลนี้เท่านั้นเป็นฐาน ถ้าศีล ๔ ข้อนี้ยังทำไม่ได้ ก็ไม่ต้องไปพูดถึงคุณธรรมวิเศษ
อะไรอื่น และขาของม้านี่ขา ก็คือขาของปัญญาที่ต้องมีเสมอ ในการพิจารณาปัจจัยต่างๆ ที่
เราเข้าไปอาศัย โดยเฉพาะปัจจัยสี่ จึงไม่แปลกใจเลยว่า พระพุทธองค์ถึงกับเคยปรารภไว้ใน
ปุตตมังสสูตรว่า ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเราจะบัญญัติปาราชิกข้อที่ห้า เราก็จะบัญญัติการ
บริโภคอาหารโดยไม่พิจารณานี้แหละ แต่เพราะอาศัยพระมหากรุณาธิคุณที่ว่า ถ้าบัญญัติ
เช่นนั้น คงไม่เหลือภิกษุอยู่เท่าใดนัก จึงไม่ได้ทรงบัญญัติไว้อย่างนั้น ดังนั้นพวกเราจึงเห็น
ความสำคัญที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงให้กับปัจจัยสันนิสิตศีลไว้ให้มากๆ อย่าพึ่งบริโภค
โดยความเป็นหนี้กันเลย

ยักษ์สองตนที่เฝ้าอยู่ที่ข้างพระพุทธรูปเป็นใคร ?

มาถึงตรงนี้ ก็หวังว่าท่านผู้อ่านคงพอจะเริ่มมองเห็นคติธรรมอันแยบยลที่แฝงไว้
ในศิลปะเรือนแก้วนี้บ้าง ถ้าจะปะติดปะต่อสัญลักษณ์ให้เป็นเรื่องเดียวกัน ตัวที่มีลักษณะ
คล้ายยักษ์อยู่ ๒ ข้าง ชายและขวาขององค์พระ และเอียงลงมาด้านล่างของตัวทักทอตนทาง
ขวาขององค์พระ (ทิศใต้) น่าจะเป็น **นางกุมภกันธิ** (เทวดากุมภกันธิหญิง) ซึ่งเป็นลูกน้องของ
ท้าววิรุฬหก ซึ่งเป็นเทวดาประจำทิศใต้ ส่วนตนทางซ้ายขององค์พระ (ทิศเหนือ) คือ **ท้าวภูเวร**
เป็นยักษ์เทวดาประจำทิศเหนือ นางกุมภกันธิมีท่าทางกำลังเดินทวนภาชนะน้ำอยู่บนศีรษะ
ส่วนท้าวภูเวรยืนถือคธาหรือกระบอง เป็นอาวุธประจำตัว เฝ้าอยู่อย่างขึงขัง ท่านต้องการ
จะสื่อถึงอะไร ?

ก่อนอื่นเราจะต้องทราบก่อนว่า ธรรมะอะไรเป็นเหตุใกล้ของศีล ให้เวลาคิด ๓ วินาที เฉลย เทวธรรม หรือธรรมะที่คุ้มครองโลก (โลกบาลธรรม) นั่นเอง ก็คือ หิริ และ โอตตปปะ ดังพระคาถาในเทวธัมมชาดกที่ว่า

หิริโอตตปปะสัมปันนา   สุกกะธัมมะสะมาหิตา
สันโต สัพบุริสา โลกเก   เทวะธัมมาติ วุจจะเร

“เรากล่าวสัพบุรุษ ผู้มีหิริโอตตปปะ มีธรรมสะอาด
อันสมาทานแล้ว ผู้สงบ ว่าเป็น เทวธรรม”

โลกบาลธรรม คือธรรมะที่รักษามนุษย์โลกนี้ไว้ ให้คงความเป็นมนุษย์ผู้มีจิตใจสูง ประเสริฐกว่าสัตว์เดียรัจฉาน

หิริ เป็นความละอายต่อการทำบาป เหมือนหญิงสาวกุลสตรีที่เคารพในตน รังเกียจบาป เหมือนรังเกียจสิ่งสกปรก ย่อมไม่ทำบาปแม้ในที่ลับจันนั้น ส่วน**โอตตปปะ** เป็นความเกรงกลัวต่อบาป เมื่อปรารถนาเหตุภายนอก มีกลัวการถูกลงโทษเป็นต้น แล้วงดเว้นไม่ทำบาป ท่านจึงแทนหิริ ด้วยน้ำในภาชนะของ **นางกุมภันตี** และแทนโอตตปปะ ด้วยคธาวัชูในมือของ **ท้าวกุเวร** น้ำในภาชนะไว้ส่องดูเงาหน้าของตัวเอง ใช้ความละอายในความเศร้าหมองของใจตนเองในการไม่ล่วงละเมิดศีล ส่วนกระบองในมือยักษ์นั้น เห็นแล้วก็การกลัวการลงโทษจากผู้อื่น จึงไม่กล้าผิดศีล เพราะความละอายและเกรงกลัวต่อบาปนี้เอง จึงจะเป็นปทัฏฐาน (เหตุใกล้) ให้กับการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ได้ต่อไป

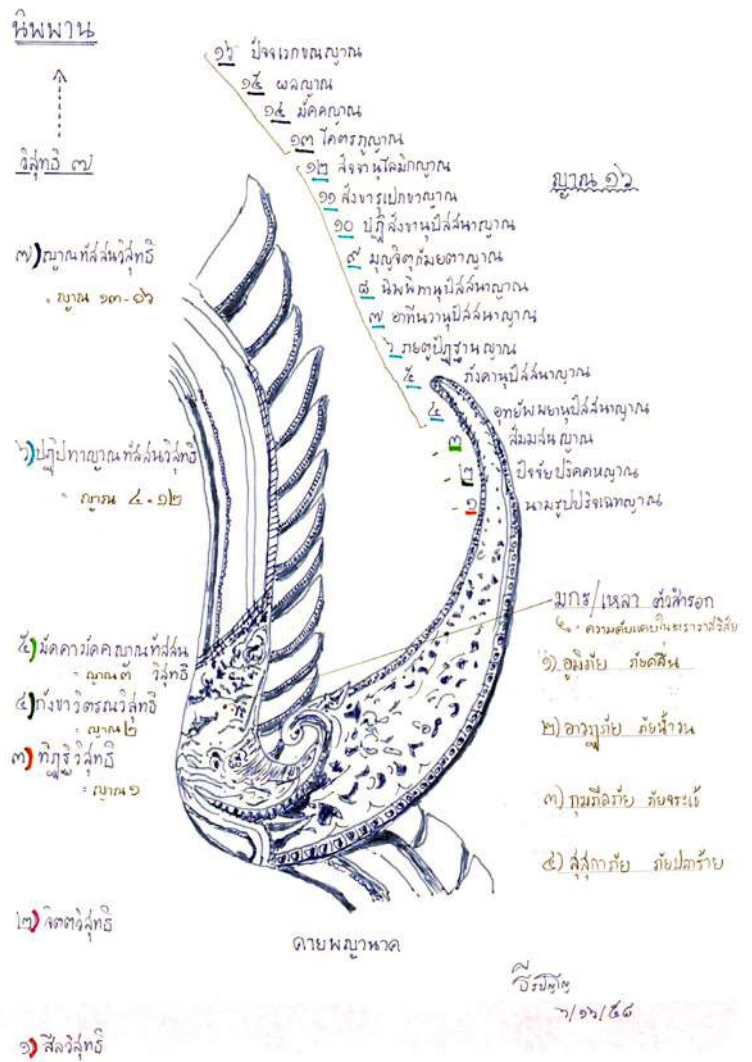
สีลํ หิริโอตตปปปทฎฐานํ ศีล มีหิริโอตตปปะ เป็นเหตุใกล้ให้เกิด

วิสุทธิ ๗ : ความบริสุทธิ์แห่งเรือนแก้ว

กลับมาที่ตัวทักทอกันต่อ เราได้ข้อสรุปกันว่า หมายถึง

(๑) **ศีลวิสุทธิ** คือ จตุปาริสุทธิศีล ซึ่งสื่อด้วยลักษณะของสัตว์ ๔ ชนิด ในลำตัวท่อนหน้า ก็มารวมเป็น (๒) **จิตตวิสุทธิ** คือ ลักษณะของ**พญานาค**ในลำตัวท่อนหลัง ซึ่งทั้งพญานาคและตัวทักทอก็ถูกสำรวจออกมาจากปากของตัวมกรอีกที จะเห็นได้ว่าแม้ ตัวมกรจะตาย ศีล/จิต (กาย วาจา/ใจ) ออกมาให้ได้ปฏิบัติจนบริสุทธิ์ แต่ก็ยังไม่ปลอดภัย เพราะมันอาจจะกลับเข้าไปเมื่อไรก็ได้ ฉะนั้น จึงต้องใช้ญาณปัญญา (ทิฐิที่บริสุทธิ์) มองให้ผ่านทะลุเหนือมันขึ้นไป จึงจะพ้นมันได้อย่างถาวร วิสุทธิในขั้นสูงขึ้นไป จึงเป็นส่วนของญาณปัญญาที่จะต้องก้าวพ้นตัวมกร ซึ่งเป็นอวิชชา ดังนั้น จึงทำเป็นรัศมีที่อยู่เหนือตัวมกรขึ้นไป

ถ้าสังเกตให้ดี ๆ จะเห็นว่า ที่เคยคิดกันว่า เป็นเกล็ดมังกรสูงขึ้นไป จนบรรจบกันที่ยอดสุด นั้น น่าจะไม่ใช่ส่วนของ ตัวมังกร เหตุที่คิดเช่นนั้น เพราะลวดลายของตัว มกรสิ้นสุดลง หลังจาก ส่วนขาตอนหน้าของตัว มกรเท่านั้น ลวดลายที่ เหลือที่เห็นเป็นชั้นๆ ขึ้น ไปจนไปบรรจบกันที่ยอด นั้น มีลักษณะเป็นอีกลวด ลายหนึ่ง จึงน่าจะเป็นรัศมี ของญาณปัญญาตาม ลำดับมากกว่า ซึ่งถ้า นับดูดีๆ ก็จะได้จำนวน ๑๖ เท่ากับ โสฬสญาณ (ญาณ ๑๖ คือ นามรูป

ปริจเฉทญาณ ปัจจัยปริคคหญาณ สัมมสนญาณ อุทัยพพญาณ กัฏฐญาณ ภยญาณ อาทีนวญาณ นิพพิทาญาณ มัญจาคิกรมตญาณ ปฏิสังขารญาณ สังขารูปกขาญาณ อนุโลมญาณ โคตรภูญาณ มรรคญาณ ผลญาณ ปัจจุเวกชนญาณ) ซึ่งถ้าจัดในระบบ ของวิสุทธิ ๗ ก็จะได้ (๓) **ทิฏฐิวินิวิสุทธิ** (๔) **กัฏฐาตรณวิสุทธิ** (๕) **มัตคามัคคญาณที่สี่ สนิวิสุทธิ** (๖) **ปฏิบัติญาณที่สี่สนิวิสุทธิ** (๗) **ญาณที่สี่สนิวิสุทธิ** เป็นปัจจัยส่งต่อกัน ขึ้นไป ดูจรต ๗ ผลัดส่งต่อกัน ให้บุคคลถึงที่หมาย คือ พระนิพพานอันเป็นยอดสูงสุดของ เรือนรัตนะอันวิสุทธินี้

ข้อสังเกตเพิ่มเติม ที่ฐานขององค์พระ เป็นรูปดอกบัวหงายและคว่ำลาดหลั่นกันลงมา ถ้านับเฉพาะชั้นของดอกบัวหงายจะได้ทั้งหมด ๗ ชั้น ซึ่งเป็นไปได้ไหมที่จะหมายถึง **พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์** (สัง วิ ธา ปุ กะ ยะ ปะ) (ธัมมสังคณี วิภังค์ชาตุกถา ปุคคัลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก และคัมภีร์สุดท้ายที่ละเอียดพิสดารมากที่สุดคือ ปฎฐฐาน) เมื่อพระองค์ใช้ สัพพัญญุตญาณพิจารณา คัมภีร์นี้ ก็ปรากฏเกิดฉัพพรณรังสีแผ่ซ่านออกจากพระ

วรกาย ไปจนจรดขอบวิสัยเขตอนันตจักรวาล ถ้านับกลีบบัวของชั้นบนสุดที่พระพุทธองค์ประทับจะได้ ๔๗ ซึ่งเป็นจำนวนของปัจจัยอย่างพิสดารพอดี (ที่เราสวดพระอภิธรรมกัน มี **เหตุปัจจัยจะโย** เป็นต้นนั้น มี ๒๔ ปัจจัย แต่ถ้าแจกโดยพิสดารแล้ว จะมี ๔๗ ปัจจัย)

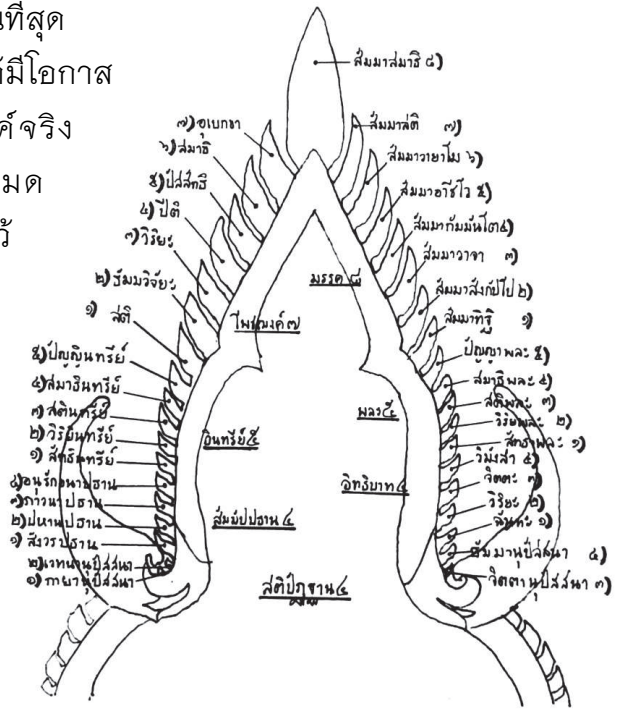
สรุปว่า รัตนสมณะนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่าเป็นสื่อแสดงถึง **วิสุทธิ ๗** อันเป็นความหมดจด ความบริสุทธิ์ที่สูงขึ้นไปเป็นขั้นๆ เป็นธรรมะที่ชำระสัตว์ให้บริสุทธิ์ ยิ่งไตรสิกขาให้บริบูรณ์เป็นขั้นๆ ไปโดยลำดับ จนบรรลุจุดหมาย คือ พระนิพพานในที่สุด

หลังจากเขียนบทความนี้จบแล้ว ก็ได้มีโอกาสตรวจดูภาพถ่ายของพระพุทธชินราชองค์จริงพบว่า แฉกรัศมีรอบพระเศียรนั้น มีทั้งหมด ๓๗ อัน จึงขอเพิ่มเติมข้อสันนิษฐานไว้ อีกนัยหนึ่งว่า เป็นไปได้ไหมว่าที่ทรงพิจารณา **“พระอภิธรรม”** ที่เรือนแก้วนั้น อภินิหารหน้าอาจจะเป็นบทย่อของ **อภิญญาเทสิต** หมายถึง **อภิญญาเทสิตธรรม** คือ ธรรมที่ทรงแสดงด้วยความรู้ยิ่ง อันหมายถึง **โพธิปักขิยธรรม ๓๗** ธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งความตรัสรู้ คือ เกื้อกูลแก่การตรัสรู้ อันประกอบไปด้วย สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔

อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ มรรคมีองค์ ๘ โดยนัยนี้แล้ว ยอดสุดของเรือนรัตนะ ก็คือ สัมมาสมาธิ ซึ่งเป็นองค์สุดท้ายของอริยมรรคนั้นเอง ถึงจุดนี้ก็มาบรรจบกับ **รัตนสูตร** ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้เป็นคาถาสรรเสริญ **อานันตริกสมาธิ** (สมาธิที่ไม่มีระหว่างในการให้ผล คือ สมาธิในอริยมรรค) ว่าเป็นเลิศแห่งสังฆตธรรมทั้งปวง สมควรที่จะประดับยอดของเรือนรัตนะอันบริสุทธิ์นี้

โพธิปักขิยธรรม ๓๗

ยมพุทธเสฏโฐ ปวิรณฺณเย สุจี

สมาธิมานนฺตริกญฺญมาหุ

...รัตนสูตร

“พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ทรงสรรเสริญแล้ว ซึ่งสมาธิใดว่า เป็นธรรมอันสะอาด บัณฑิตทั้งหลายกล่าวสมาธิใดให้ผลในลำดับ สมาธิอื่นเสมอด้วยสมาธินั้น ย่อมไม่มี”

เราก็จะสามารถถอดรหัสธรรมทั้งหมด ที่ซ่อนอยู่ในเรือนแก้ว ดังได้วิเคราะห์มาตาม ลำดับอย่างนี้ ขอฝากไว้ให้ผู้รู้ได้ช่วยกันพิจารณา เพื่อช่วยกันต่อยอดความรู้ความเข้าใจ คติธรรมในเรือนแก้วนี้ด้วยเถิด หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะเกิดประโยชน์กับพวกเราชาว วัดจากแดง เวลาพวกเราอ่านน้อมกราบไหว้บูชาสักการะ ก็ให้ได้เข้าถึงอรรถรส (รสของ ความหมาย) ด้วย เพื่อเพิ่มความซาบซึ้งในความงดงามของพระพุทธรูป และในปัญญา ญาณของเหล่าโบราณจารย์ ที่ท่านช่วยกันสืบสาน และรักษาศิลปะแห่งพุทธะอันหาค่า มิได้มีไว้ ให้เป็นทาสสนาบุตริยะกับพวกเรา และขอให้พวกเรารักษาสมบัตินี้ไว้ ด้วยความ เข้าใจ เพื่อส่งต่อไปให้รุ่นลูกรุ่นหลาน ให้พวกเขาได้สืบสานศาสนาต่อไปข้างหน้า ตลอด กาลนานด้วยเทอญ ฯ

วิสุทธิ ๗

๑. **ศีลวิสุทธิ** ความหมดจดแห่งศีล คือ รักษาศีลตามภูมิชั้นของตนให้บริสุทธิ์และให้ เป็นไปเพื่อสมาธิ วิสุทธิมัคค์ว่า ได้แก่ *ปาริ- สุธุทธิศีล ๔*

๒. **จิตตวิสุทธิ** ความหมดจดแห่งจิต คือ ผีอกบรมจิตจนบังเกิดสมาธิพอเป็นบาทฐาน แห่งวิปัสสนา วิสุทธิมัคค์ว่า ได้แก่ *สมาบัติ ๘ พร้อมทั้งอุปจาระ*

๓. **ทิฐิวินิวิสุทธิ** ความหมดจดแห่งทิฐิ คือ ความรู้เข้าใจมองเห็นนามรูปตามสภาวะ ที่เป็นจริง เป็นเหตุข่มความเข้าใจผิดว่าเป็น สัตว์บุคคลเสียได้ เริ่มตำรงในภูมิแห่งความ ไม่หลงผิด จัดเป็นขั้นกำหนดทุกขสัง

๔. **กังขาวิตรณวิสุทธิ** ความหมดจดแห่งญาณเป็นเหตุข้ามพ้นความสงสัยความ บริสุทธิ์ ขั้นที่ทำให้กำจัดความสงสัยได้ คือ กำหนดรู้ปัจจัยแห่งนามรูปได้แล้ว จึงสิ้นสงสัย ในกาลทั้ง ๓ ขั้นนี้ตรงกับ *ธรรมฐิติญาณ* หรือ *ยถาภูตญาณ* หรือ *สัมมาทัสสนะ* จัดเป็น ขั้นกำหนดสมุทัยสัง

๕. มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมัดจดแห่งญาณที่รู้เห็นว่าเป็นทางหรือมิใช่ทาง คือ เริ่มเจริญวิปัสสนาต่อไปด้วยพิจารณาทุกขภาวะ จนมองเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปแห่งสังขารทั้งหลาย อันเรียกว่า อุทฺถัพพยานุปัสสนา เป็นตรุณวิปัสสนา คือวิปัสสนาญาณอ่อนๆ แล้วมีวิปัสสนูปกิเลส เกิดขึ้นกำหนดได้ว่า อุปกิเลสทั้ง ๑๐ แห่งวิปัสสนานั้นมิใช่ทาง ส่วนวิปัสสนาที่เริ่มดำเนินเข้าสู่วิถีนั่นแล เป็นทางถูกต้อง เตรียมที่จะประกอบจิตไว้ในวิถิ คือวิปัสสนาญาณ นั้นต่อไป ซ่อนี้จัดเป็นขั้นกำหนดมัคคสังค

๖. ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมัดจดแห่งญาณอันรู้เห็นทางดำเนิน คือ ประกอบความเพียรในวิปัสสนาญาณทั้งหลาย เริ่มแต่อุทฺถัพพยานุปัสสนาญาณที่พ้นจากอุปกิเลส ดำเนินเข้าสู่วิถิทางแล้วนั้นเป็นต้นไป จนถึงสังขานุโลมิก หรืออนุโลมญาณ อันเป็นที่สุดแห่งวิปัสสนา ต่อแต่นี้ก็จะเกิดโคตรภูญาณ คั่นระหว่างวิสุทธิข้อนี้กับข้อสุดท้าย เป็นหัวต่อแห่งความเป็นปุถุชนกับความเป็นอริยบุคคล โดยสรุป วิสุทธิข้อนี้ก็คือ วิปัสสนาญาณ ๙

๗. ญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมัดจดแห่งญาณทัสสนะ คือ ความรู้ในอริยมรรค ๔ หรือมรรคญาณ อันเกิดถัดจากโคตรภูญาณเป็นต้นไป เมื่อมรรคเกิดแล้ว ผลจิตแต่ละอย่างย่อมเกิดขึ้นในลำดับถัดไป จากมรรคญาณนั้นๆ ความเป็นอริยบุคคล ย่อมเกิดขึ้นโดยวิสุทธิข้อนี้ เป็นอันบรรลุผลที่หมายสูงสุดแห่งวิสุทธิ หรือไตรสิกขา หรือการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ก็คือ บรรลุถึงพระนิพพานนั่นเอง

ปัจจัย ๒๔

เมื่อแบ่งโดยพิสดารแล้วได้จำนวน ๔๗ ปัจจัย ดังนี้

๑. เหตุปัจจัย มี ๑ ปัจจัย	๘. นิสสยปัจจัย มี ๓ ปัจจัย คือ
๒. อารัมมณปัจจัย มี ๑ ปัจจัย	๑) สหชาตนิสสยปัจจัย
๓. อธิปติปัจจัย มี ๒ ปัจจัย คือ	๒) วัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย
๑) สหชาตาทิปปติปัจจัย	๓) วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจัย
๒) อารัมมณาทิปปติปัจจัย	๙. อุปนนิสสยปัจจัย มี ๓ ปัจจัย คือ
๔. อนันตรปัจจัย มี ๑ ปัจจัย	๑) อารัมมณูปนิสสยปัจจัย
๕. สมนันตรปัจจัย มี ๑ ปัจจัย	๒) อนันตรูปนิสสยปัจจัย
๖. สหชาตปัจจัย มี ๑ ปัจจัย	๓) ปกตูปนิสสยปัจจัย
๗. อัญญมัญญปัจจัย มี ๑ ปัจจัย	

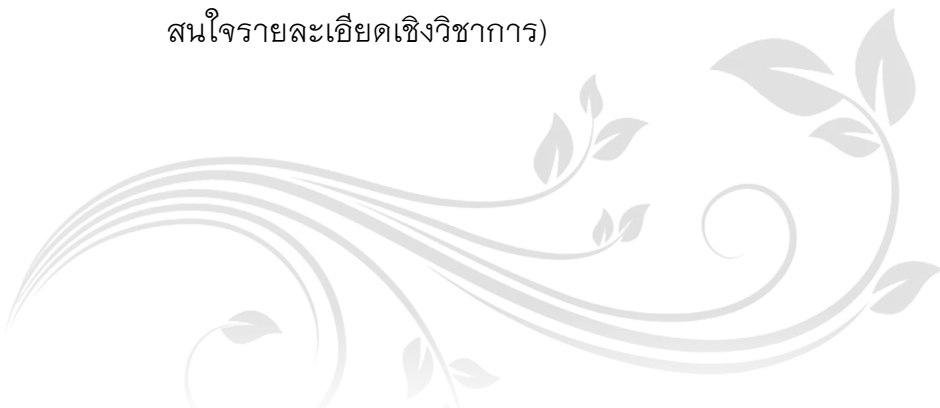

๑๐. ปุเรชาตปัจจัจย มี ๒ ปัจจัจย คือ
- ๑) วัตถุปุเรชาตปัจจัจย
  - ๒) อารัมมณปุเรชาตปัจจัจย
๑๑. ปัจจัจยชาตปัจจัจย มี ๑ ปัจจัจย
๑๒. อาเสวนปัจจัจย มี ๑ ปัจจัจย
๑๓. กัมมปัจจัจย มี ๒ ปัจจัจย คือ
- ๑) สหชาตกัมมปัจจัจย
  - ๒) นานักขณิกกัมมปัจจัจย
๑๔. วิปากปัจจัจย มี ๑ ปัจจัจย
๑๕. อาหารปัจจัจย มี ๒ ปัจจัจย คือ
- ๑) รูปอาหารปัจจัจย
  - ๒) นามอาหารปัจจัจย
๑๖. อินทริยปัจจัจย มี ๓ ปัจจัจย คือ
- ๑) สหชาตอินทริยปัจจัจย
  - ๒) ปุเรชาตอินทริยปัจจัจย
  - ๓) รูปชีวิตินทริยปัจจัจย
๑๗. ฌานปัจจัจย มี ๑ ปัจจัจย
๑๘. มัคคปัจจัจย มี ๑ ปัจจัจย
๑๙. สัมปยุตตปัจจัจย มี ๑ ปัจจัจย

๒๐. วิปยุตตปัจจัจย มี ๔ ปัจจัจย คือ
- ๑) สหชาตวิปยุตตปัจจัจย
  - ๒) วัตถุปุเรชาตวิปยุตตปัจจัจย
  - ๓) วัตถุอารัมมณปุเรชาตวิปยุตตปัจจัจย
  - ๔) ปัจจัจยชาตวิปยุตตปัจจัจย
๒๑. อัตติปัจจัจย มี ๖ ปัจจัจย คือ
- ๑) สหชาตอัตติปัจจัจย
  - ๒) วัตถุปุเรชาตอัตติปัจจัจย
  - ๓) อารัมมณปุเรชาตอัตติปัจจัจย
  - ๔) ปัจจัจยชาตอัตติปัจจัจย
  - ๕) อาหารอัตติปัจจัจย
  - ๖) อินทริยอัตติปัจจัจย
๒๒. นัตติปัจจัจย มี ๑ ปัจจัจย
๒๓. วิคตปัจจัจย มี ๑ ปัจจัจย
๒๔. อวิคตปัจจัจย มี ๖ ปัจจัจย คือ
- ๑) สหชาตอวิคตปัจจัจย
  - ๒) วัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัจย
  - ๓) อารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัจย
  - ๔) ปัจจัจยชาตอวิคตปัจจัจย
  - ๕) อาหารอวิคตปัจจัจย
  - ๖) อินทริยอวิคตปัจจัจย

รวมปัจจัจยพิสดารมี ๔๗ ปัจจัจย

(วิสุทธิ ๗ คัดจากพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (ป.อ. ปยุตตฺโต) ปัจจัจย ๒๔ คัดจาก คู่มือการศึกษาคัมภีร์มหาปัญญา อารยณ์ณัฐศักดิ์ ต้นตยานุพนธ์ สำหรับผู้ที่สนใจรายละเอียดเชิงวิชาการ)

——

มองสวรรค์ ผ่านตาทิพย์

——

มองสวรรค์ผ่านตาทิพย์

คัมภีร์แม่ คือ กุญแจไข

มีคัมภีร์สองเล่มที่เป็นเหมือนแม่บท ที่ควรศึกษาก่อน เพื่อเป็นกุญแจนำไปสู่ความเข้าใจในพระไตรปิฎก คือ

๑) **คัมภีร์กัจจายนสูตร** สืบสายมาจากพระมหากัจจายนะ เพื่อเข้าใจไวยากรณ์ทางภาษา

๒) **คัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะ** สืบสายมาจากพระอนรุทธ ผู้เลิศด้านมีตาทิพย์ และมีความคุ้นเคยกับสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นอย่างดี เพราะเคยเกิดเป็นท้าวสักกะมานับชาติไม่ถ้วน ท่านเป็นหัวหน้าอังกุตรฤาณกะ คือกลุ่มพระสงฆ์ที่ช่วยกันสาธยายตำรารักษาธรรมะ โดยจัดเป็นหัวข้อธรรมะหมวดต่างๆ มีความชำนาญในการจำแนกหัวข้อธรรมะเป็นระบบตัวเลข การเข้าใจระบบความคิดของท่าน ก็เท่ากับเข้าใจไวยากรณ์ทางสภาวะธรรม ไปด้วย

ไวยากรณ์ทั้งสองแบบในคัมภีร์สองเล่มนี้ ถ้าเรียนให้เข้าใจดี ก็สามารถนำไปใช้ ถอดรหัสเรื่องราวนิทานตำนานต่างๆ ให้เป็นสภาวะธรรม เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในการ ปฏิบัติที่ถูกต้องได้ ทำให้การปฏิบัติไม่น่าเบื่อ แต่กลับจะเพลิดเพลินไปด้วยเรื่องราวแบบ ธรรมาธิษฐานแฝงธรรมะที่นำไปปฏิบัติได้จริง ผู้เขียนก็ได้อาศัยสองคัมภีร์นี้เป็นหลัก ใน การทำความเข้าใจกับเรื่องราวต่างๆ ในพระไตรปิฎกนี้

อภิธัมมัตถสังคหะแบ่งเป็น ๙ ปริจเฉท จะสรุปเรื่องราวของจิต เจตสิก ไว้ใน ๒ ปริจเฉทแรก แล้วต่อด้วยปริจเฉทที่สามที่เป็นการสังเคราะห์เจตสิกลงในจิตโดยนัยต่างๆ ในตอนจบของปริจเฉทที่ ๓ ได้มีการบอกหลักการจำแนกจิตและเจตสิกออกเป็น หมวดยุค ด้วยพระคาถาว่า

อิติ วิตุถารโต วุตฺโต เตตฺเตสิสฺวิธสงฺคโห

“ข้าพเจ้า (พระอนุรุทธาจารย์) กล่าวสังคหะนัยไว้ ๓๓ อย่างโดยพิสดาร ด้วยประการ ฉะนี้”

สังคหะนัย ๓๓ (การนับจำนวนเจตสิกที่ประกอบในจิต)

จิต	สังคหะนัย
โลกุตตรจิต ๔๐	๕
มหัคคตจิต ๒๗	๕
กามาวจรโสมณจิต ๒๔	๑๒
อกุสลจิต ๑๒	๗
อเหตุกจิต ๑๘	๔

รวมจิต ๑๒๑

๓๓

ดังนั้นใครเข้าใจสังคหะนัยทั้ง ๓๓ เหล่านี้ ก็เสมือนได้เดินอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์แล้ว เพราะความสุขที่แท้นั้น ไม่ได้เกิดจากการได้ประสบการณ์ทางจิตอย่างใดอย่างหนึ่ง มาครอบครองสะสมไว้ แต่เกิดจากความเข้าใจธรรมชาติความสัมพันธ์ของ ประสบการณ์ทั้งหมด แล้วสามารถปล่อยวางได้ต่างหาก

คำว่า อภิธัมมัตถสังคหะ มาจาก อภิธัมม+อถถ+สังคห

อภิธัมม ก็มาจาก อภิญาเทสิธัมมะ = ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงรู้อย่าง แล้วแสดง

อถถ ก็คือ อรรถะหรือเนื้อความ

สังคห คือ การรวบรวม การย่อ การสังเคราะห์ให้ออก

อภิธัมมัตถสังคหะ จึงแปลได้ว่า การย่ออรรถของธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงรู้อยู่เองแล้วแสดง เรียกกันอีกชื่อว่า อภิธรรมนี้ยวก้อย เป็นนี้ยวที่หันเข้าหาพระพุทธเจ้า เวลาประนมมือ จึงเป็นประตูเปิดไปสู่ พระอภิธรรม ในพระไตรปิฎก ซึ่งมีอรรถลุ่มลึกอย่างมาก ถ้าไม่ได้เรียนอภิธรรมฉบับย่อนี้วก้อยนี้ก่อน ก็ยากที่จะเข้าใจความลุ่มลึกของสภาวธรรมต่างๆ ได้

โดยสรุป อภิธัมมัตถ คือ ธรรมะ ๓๓

สังคห คือ ธรรมะ ๓๓

ธรรมะ ๓๓ : ตถาคตธรรม, โพธิปักขิยธรรม, สุวากขาตธรรม

ธรรมะ ๓๓ : จำนวนอักษรบาฬี, จำนวนพยางค์ใน ๑ บทพระคาถา, จำนวนสังคหน้อย, จำนวนกุศลจิต (๒๑) ที่กำลังต่อสู้ออกกุศลจิต(๑๒)

จึงขอเชิญชวนให้มาศึกษาบาฬีและอภิธรรมกันให้มากขึ้น เพื่อให้เข้าใจ วิถีมฆะหรือวิถีสวรรค์นี้อย่างละเอียด เพื่อที่จะนำไปพัฒนาเป็นมรรควิถี เพื่อนำทางไปสู่สวรรค์และพระนิพพานได้ในที่สุด

พระพุทธองค์ตรัสว่า สรุปโดยย่อชั้นห้าที่แบกเอาไว้”อุปาทานชั้น”เป็นทุกข์ ดังนั้นแม้ว่าสวรรค์จะดีเลิศอย่างไรก็ยิ่งเป็นทุกข์ การจะเปลื้องภาระลงได้ก็ต้องอาศัย”ธรรมชั้น” ที่ได้ทำให้แจ้ง ธรรม ๕ อย่างที่ควรทำให้แจ้งเป็นโณน คือธรรมชั้น ๕ ได้แก่ สีสชั้น ๑ สมาธิชั้น ๑ ปัญญาชั้น ๑ วิมุตติชั้น ๑ วิมุตติญาณทัสสนชั้น ๑ ธรรม ๕ อย่างเหล่านี้ ควรทำให้แจ้ง ๗

ธรรม ๓๓

ธรรมชั้น ๕

กุศลกรรมมถ ๑๐.....ศีลชั้น

ฌานที่เป็นบาทของวิปัสสนา ๘ (รูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔).....สมาธิชั้น

อนุปัสสนา ๓ (อนิจจา/ทุกขา/อนัตตา/นิพพิทา/วิราคา/

นิโรธา/ปฏินิสสัคคานุปัสสนา) และมรรค ๔.....ปัญญาชั้น

ผล ๔.....วิมุตติชั้น

ปัจจุเวกขณะ ๔.....วิมุตติญาณทัสสนะชั้น

ที่เริ่มจาก สวรรค์ปรุง สวรรค์เป็น สวรรค์ไป ก็มาจบลงตรงที่ สวรรค์เปลื้อง ดังนี้ แล ระหว่างทางที่เราพัฒนาสวรรค์ชั้นต่างๆ ขึ้นมานั้น เราควรที่จะพัฒนาคุณธรรมใดเป็นหลักดีละ

เวลาเรานึกถึงพระอริยสาวกของพระพุทธเจ้า เรามักจะระลึกได้ถึงคุณธรรมเด่นที่ปรากฏในพระสาวกนั้น เช่น ถ้าระลึกถึงพระราหุล ก็ระลึกถึง ลึกขา ตามมาทันที ถ้าระลึกถึงพระมหากัสสปะ ก็คิดถึง พระโมคคัลลานะก็อิทธิบาท พระสารีบุตรก็ปฏิสัมภิทา

และสำหรับพระอนรุทธก็คือ สติปัญญา ในสังยุตตนิคาย มหาวารวรรค อนรุทธสังยุต-
รโศคตวรรค พระอนรุทธตอบคำถามให้กับผู้ที่สงสัยเข้ามาถาม โดยสรุปใจความได้ว่า
สติปัญญาเป็นธรรมที่เมื่อเจริญแล้วจะไม่เปื้อนริยมรรค เป็นธรรมที่พระเสขะควรเข้า
ถึงอยู่ เป็นธรรมที่แม้พระอเสขะก็ควรเข้าถึงอยู่ เป็นธรรมที่ทำให้บรรลุมหาอภิญญา
เป็นธรรมที่เป็นไปเพื่อทำให้สิ้นตัณหา ทำผิวหน้าให้บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว อินทรีย์ผ่องใส
ทำใจน้อมไปในวิเวก ไม่คิดลาสิกขา ยามเจ็บป่วยทุกขเวทนาไม่อาจครอบงำได้

สรุปง่ายๆ ว่า ผู้ที่เจริญสติปัญญาอยู่จะ “ไม่เปื้อนมรรคา-เสขาสะขะ-ลดละ
ตัณหา-มหาอภิญญา-วิหารธรรม-กำจัดวิปัลลาส-อินทรีย์สะอาดผ่องใส-ไม่ลาสิกขา-
ทุกขเวทนาไม่ครอบงำ” วิธีทางของมฆมาณพที่ไม่ประมาทนั้น พูดอีกอย่างหนึ่งก็คือการ
ดำรงอยู่ในทางแห่งสติปัญญานี้เอง

แม้สวรรค์ยังต่ำไป : อนรุทธสูตร

ผู้ที่จุติจากเทวดา แล้วจะได้กลับไปเกิดเป็นเทวดาอีกมีจำนวนน้อยนัก ส่วนใหญ่
จุติจากเทวดาแล้ว จะไปลงอบายกันเสียมากกว่า

ดังนั้นการได้ไปเกิดในสวรรค์แล้วจึงไม่ควรประมาท ควรเร่งสร้างกุศล แสวงหา
ปัญญาเพื่อความหลุดพ้นจากวัฏฏทุกข์ทั้งหมดจะดีกว่า ในบรรดาผู้ที่ได้เคยเกิดเป็น
ท้าวสักกะหรือพระอินทร์นั้น ถ้าไม่นับ
พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว พระอนรุทธ
น่าจะเคยเกิดเป็นพระอินทร์มา
มากที่สุด เช่นในอดีตชาติที่พระ-
โพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระ-
เวสสันดร พระอนรุทธก็เกิดเป็น
ท้าวสักกะในชาตินั้น เป็นต้น ข้ามมาดู
ในชาติสุดท้ายเลย เมื่อพระอนรุทธ
ได้ฟังธรรมจากพระศาสดา จนบรรลุ
ธรรมเป็นพระอรหันต์ ท่านก็ได้เป็น
เลิศในบรรดาพระอริยสาวกทั้งปวง
ในทางได้ตาทิพย์ แม้วันที่พระศาสดา
ปรินิพพาน พระเถระผู้ใหญ่ที่คอยเฝ้า
ใกล้ซิดก็คือพระอานนท์และพระ-
อนรุทธ ถ้าพระอานนท์เป็นผู้จดจำ

และถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นมาและพระธรรมที่เห็นและได้ยินจากพระศาสดา พระอนุรุทธก็เป็นผู้ใช้ดาตทิพย์ของท่านสื่อสารกับเทวดา เพื่อบันทึกเรื่องราวในอีกมิติหนึ่งที่ตาและหูมนุษย์ธรรมดาไม่อาจรับรู้ได้ พระอนุรุทธนี้แหละ ที่เป็นผู้เข้าอธิบายตามตามคู่มือจิตของพระพุทธเจ้าในเวลาปรินิพพาน และสามารถเข้าถึงความปรารถนาต่างๆ ของเทวดาได้ จึงมีส่วนสำคัญที่ทำให้การจัดงานถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระเป็นไปอย่างถูกต้องด้วย ดังนั้นถ้าขาดความเข้าใจในงานของสายพระอนุรุทธอาจารย์แล้วละก็ ความเข้าใจในพระไตรปิฎกก็คงขาดความสมบูรณ์ไปด้วยเช่นกัน

ขอจบวิถีมะฆะวิถีสวรรค์กันด้วยอนุรุทธสูตร มาดูกันซิว่า ท่านผู้ที่รู้จักสวรรค์ดีที่สุดในจะมีท่าทีต่อสวรรค์ในภพสุดท้ายอย่างไร พระสูตรนี้ เล่าเรื่องเมื่อพระชายาเก่าของท่าน มาชวนท่านกลับไปร่วมอภิรมย์กันในสวรรค์อีก ท่านจะตอบเธอว่าอย่างไร

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธอยู่ ณ ราวป่าแห่งหนึ่ง แคว้นโกศล ครั้นนั้น เทพธิดา ชั้นดาวดึงส์องค์หนึ่งชื่อชาลินี เคยเป็นพระชายาของท่านพระอนุรุทธในภวก่อน บนสวรรค์ ได้เข้าไปหาท่านพระอนุรุทธ ถึงที่อยู่ แล้วกล่าวกับท่านพระอนุรุทธว่า
 ท่านที่จงตั้งจิตของท่านไว้ในหมู่เทพชั้นดาวดึงส์
 ซึ่งพร้อมด้วยอารมณ์อันน่าใคร่ทั้งปวง
 ที่ซึ่งท่านที่เคยประทับอยู่มาในกาลก่อน
 ท่านที่มีหมู่เทพกัญญาติดตามแวดล้อมเป็นบริวารแล้วจะสง่างาม

ท่านพระอรุณรุท:

เหล่านางเทพกัญญาผู้มีคติอันทราม (ต้องคอยวุ่นกับบริหารกามสมบัติ/ จูติจากเทพแล้วยังไปเกิดในอบายได้)

ดำรงมั่นอยู่ในสักกายะ (หมกมุ่นในอุปาทานชั้นตรีด้วยราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิอนุสัย วิจิกิจฉนา อุทธัจจะ)

แม้ทวยเทพผู้มีคติอันทรามเหล่านั้น ก็ยังเป็นทีปรารถนาของนางเทพกัญญา
เทพธิดาชาลินี:

ชนเหล่าใดยังไม่เคยเห็นสวนนันทวัน

อันเป็นที่เปลื้องเปลื้องของเหล่าเทพบุตรชั้นไตรทศ ผู้มียศ

ชนเหล่านั้นก็ยังไม่เชื่อว่ารู้จักความสุข

ท่านพระอรุณรุท:

เทพธิดาผู้โง่เขลา เธอไม่รู้แจ้งถ้อยคำ ของพระอรหันต์ทั้งหลายหรือว่า

อนิจจา สพพสงขารธา   อุปปาทวยธมมิโน.

อุปปชชิตวา นิรุชฌนฺติ   เตสํ วูปสโม สุขิ.

นตฺถิ ทานิ ปุณาวาโส   เทวกายสมิ ชาลินิ.

วิกฺขีเณ ชาตีสํสโร   นตฺถิ ทานิ ปุณพฺภโว”ติ.

สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา

เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป ความเข้าไปสงบระงับสังขารเหล่านั้นเสียได้ จึงจะเป็นความสุขแท้

น้องชาลินีเอ๋ย บัดนี้ การกลับไปอยู่ในหมู่เทพของเรา จะไม่มีอีก

การเวียนว่ายตายเกิดในที่ไหนๆ หมดสิ้นไปแล้ว บัดนี้ ภาพใหม่ (สำหรับเรา) ไม่มีอีกต่อไป

ขอ วิถีคืน กลับคืนมา

สิ่งทั้งปวง ล้วนแต่ ไม่เที่ยงทนอ

สงบมัน เสียเถิด อย่าเกิดมา

การกลับไป เป็นอยู่ ในหมู่สวรรค์

ถึงนิพพาน หยุดเวียนว่าย ตายทุกข์ทน

เกิดแล้วก็ ดับไป ไม่ปรารถนา

วิถีเอา สุขเข้ามา พาทุกข์วน

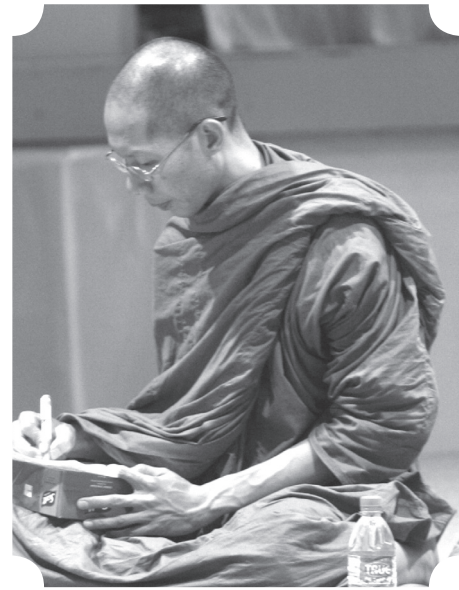
กิเลสบัน ท่างนัก จากมรรคผล

ภาพใหม่พ้น ชาลินี วิถีคืน ๒

นิโรธแม่ป : วิถีมาฆะ มรรค๗สวรรค์

จากเทพสุ์ธรรม จบเพียงเท่านี้

ประวัติย่อพระมหากีรติ ธีรปัญญา

พระมหากีรติ ฉายา ธีรปัญญา ชื่อเดิม นพ.กีรติ ศรีวัฒนา เกิด พ.ศ. ๒๕๑๐ ที่ รพ.ชลบุรี โตมากับคุณปู่คุณย่า ที่ อ.พนัสนิคม กับตำนนานเมืองพระรถเมรี เข้าเรียนชั้นประถมศึกษา ที่ รร.สาธิตจุฬารุ่น ๒๐ เรียนเตรียมอุดมศึกษา รุ่น ๔๖, แพทย์จุฬาฯ รหัส ๒๗ รุ่น ๔๐, จบแพทยศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ ๑) จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี ๒๕๓๓, ได้ American Board of Pediatrics จาก Children Hospital of Michigan ปี 2537 โดยได้รับรางวัลงานวิจัยดีเด่นเรื่องการตรวจคัดกรองเด็กที่ได้รับพิษสารตะกั่วโดยวิธีเจาะตรวจปลายนิ้ว,

จบ Pediatric Endocrinology จาก Children Hospital Medical Center Cincinnati Ohio ปี 2540 โดยศึกษาการเปลี่ยนแปลงของ gene ในคนไข้ diabetes insipidus ที่มีผลต่อการผลิตฮอร์โมน Vasopressin, นับเป็นแพทย์ไทยคนแรกที่จบ Pediatric Endocrinology Sub Board จากประเทศอเมริกา

ช่วงที่เรียนที่อเมริกา ปี ๒๕๓๗ ได้พบพระอาจารย์ชยสาโร เจ้าอาวาสวัดป่านานาชาติ (พระชาวอังกฤษ ลูกศิษย์หลวงปู่ชา) และได้เข้าร่วม backpack retreat (กรรมฐานแบกเป้ท่องป่า) ร่วมกับคณะนักเรียนไทยเป็นเวลาหนึ่งสัปดาห์ ในช่วงเวลาที่ได้ใกล้ชิดกับพระป่าสายกรรมฐานนี้ ได้เกิดความสงบและความเข้าใจหลายๆ อย่าง กลับมาเมืองไทยปี ๒๕๔๑ จึงได้เดินทางไปขอฝึกปฏิบัติบวชเป็นผ้าขาวและสามเณรที่วัดป่านานาชาติ จ. อุบลราชธานี และได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดหนองป่าพง ในวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยมีพระราชภาวนาวิกรม (หลวงพ่อเลี่ยม จิตตมโม) เป็นพระอุปัชฌาย์ และพระอาจารย์ชยสาโรเป็นพระกรรมวาจาจารย์ ฝึกอบรมที่วัดป่านานาชาติอยู่ ๕ ปี แล้วออกมาช่วยเป็นรองเจ้าอาวาสที่วัดป่าสว่างบุญ (บุญล้อม) อ.สว่างวีระวงศ์ จ.อุบลราชธานี ระหว่างนี้ได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นพระธรรมทูตที่ประเทศอเมริกา และนิวซีแลนด์ อยู่ ๓ ปี ทุกๆ ปี ตั้งแต่ ๙ ปีที่ผ่านมา จะเดินทางไปประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย เพื่อทำหน้าที่เป็นล่ามแปลภาษาอังกฤษสำหรับครูบาอาจารย์พระมหาเถระสายวัดหนองป่าพงที่ไปเทศน์หรือสอนกรรมฐานที่นั่น สอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค ปัจจุบันกำลังเรียนบาลีไวยากรณ์แบบดั้งเดิมหลักสูตรพระไตรปิฎกอยู่ที่วัดจากแดง จ.สมุทรปราการ รวมเวลาอยู่ในสมณเพศถึงปัจจุบันได้ ๒๑ พรรษา

ผลงานหนังสือ

๑. วิถีวิเวก หนังสือธรรมะคัดสรรสั้นๆ สองภาษาประกอบภาพวิถีชีวิตพระป่า โดยมูลนิธิธัมมคีรี
๒. ทำวัตรสวดมนต์ วัดป่าบุญล้อม
๓. บทสวดมหาสติปัฏฐานสูตรและคำแปล ฉบับสองภาษา
๔. วันพระ เนกขัมมะ และมรณภัย โดย ชมรมกัลยาณธรรม
๕. สูตร หายใจ รวมพระสูตรสำหรับผู้รักการสวด
๖. กรณียเมตตสูตร โดยชมรมกัลยาณธรรม
๗. เขียนบทความธรรมะประจำลงในวารสารรายเดือนชื่อโพธิยาลัย ของวัดจากแดง

มาตาเบติภร์ งามคู่
สถิภร์ สนิลสมภาส
มธุเรวณเษ ยุตุต
ตฺ เถเวา ตาตติส

กุลเ เศฐิลาปถายิน
เปลุเณยเยปพายิน
สถิตฺ โทธาภิกฺ หน
อทฺ " สนิปฺริโส สติติฯ

เลี้ยงดูมารดาบิดา
เอยเวาตาอ้อนหวานเกือกุด
ให้ทาน ไม่ละระหนี
ระงับโกรธโทษภัย

เคารพผู้ใหญ่กว่า ในตระกูล
ไม่ปากบุญม ล้อเสียดใคร
กล่าวคำที่สัจจะจริงใจ
ตาตติงลถึง ได้ ด้อย ๗ วัตถุประสงค์ พระอินทร์ฯ

